

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
БАЛАЛАРДЫҢ ҚҰҚЫҚЫҚТАРЫН ҚОРҒАУ КОМИТЕТІ
ӘЛЕУМЕТТІК ЗЕРТТЕУЛЕР ИНСТИТУТЫ

**КӘМЕЛЕТКЕ ТОЛМАҒАНДАРДЫҢ ІСІ ЖӘНЕ БАЛАЛАРДЫҢ
ҚҰҚЫҚТАРЫН ҚОРҒАУ ЖӨНІНДЕГІ КОМИССИЯ
ХАТШЫСЫНЫҢ КӨМЕКШІ КІТАБЫ**

АСТАНА қ., 2009

УДК 347.2
ББК 67.9
И 85

Рецензент - з.ғ.д., профессор С.С.Молдабаев,
Қазақстан Республикасының Бас прокуратурасы Институтының директоры
Аударма – Тұрар Шакен
Суреттер – Гүлнәр Исмұханова және «Сақшы» газеті (1сурет)

*Рецензент – д.ю.н., профессор С.С. Молдабаев,
директор Института Генеральной прокуратуры Республики Казахстан
Перевод -Турар Шакен
Фотографии - Гулнара Исмуханова и газета «Сақшы» (1 фото)*

Г.Г. Исмұханова, А.К. Файзуллина (3-ші бөлім). Балалардың құқықтары мен мүдделерін қорғау саласындағы Кәмелетке толмағандардың ісі және олардың құқықтарын қорғау жөніндегі ведомствоаралық комиссияның қызметінің негізгі бағыттары (Кәмелетке толмағандардың ісі және олардың құқықтарын қорғау жөніндегі комиссия хатшысының көмекші кітабы). Әдістемелік құрал – Астана: «Агроиздат», 2009. – 208 б.

Г.Г. Исмуханова, А.К. Файзуллина (3-я глава). Основные направления деятельности Межведомственной комиссии по делам несовершеннолетних и защите прав в сфере охраны прав и защиты интересов детей (Настольная книга секретаря Комиссии по делам несовершеннолетних и защите их прав). Методическое пособие. – Астана: «Агроиздат», 2009. – 208 с.

УДК 347.2
ББК 67.9

И 1203000000
00(05)-09

Әдістемелік құралда түрлі деңгейдегі кәмелетке толмағандар ісі жөніндегі комиссия тәжірибесі сипатталған және ВАК пен КІК туралы Тұрпатты ережелерге сәйкес кәмелетке толмағандар ісі жөніндегі комиссия хатшылары ресімдейтін негізгі құжаттардың үлгілері берілген. Әдістемелік құрал комиссия хатшысының үстел кітабы түрінде жазылған және Ақтөбе, Алматы және Оңтүстік Қазақстан облыстарындағы, Алматы мен Астана қалаларындағы КІК сегіз жылдық тәжірибесін зерттеудің нәтижесі болып табылады. Әдістемелік құралды барлық деңгейдегі КІК хатшыларының жұмысында, әлеуметтік педагогтардың, кәмелетке толмағандар ісі жөніндегі мектеп инспекторларының, социологтар мен психологтардың мектеп жасындағы балалармен жұмысы барысында қолдануға болады.

В методическом пособии описан опыт комиссий по делам несовершеннолетних различных уровней и даны образцы основных документов, оформляемых секретарями комиссий по делам несовершеннолетних согласно типовым положениям о МВК и КДН. Методическое пособие написано в форме настольной книги секретаря комиссии и является результатом изучения восьмилетнего опыта КДН в Актыбинской, Алматинской и Южно-Казахстанской областях, в городах Алматы и Астана. Методическое пособие может быть использовано в работе секретарей КДН всех уровней, социальных педагогов, школьных инспекторов по делам несовершеннолетних, социологов и психологов в работе с детьми школьного возраста.

ISBN 978-601-7060-59-6

МАЗМҰНЫ	
Қысқарту	5
Алғысөз	7
1 бөлім. Қазақстандағы балалардың құқықтарын қорғау саласындағы мемлекеттік саясат	9
1.1. Қазақстандағы балалардың құқықтарын қорғау инфрақұрылымы	9
1.2. Қазақстанда ратификацияланған балаларға қатысты халықаралық құқықтық актілер	12
1.3. Қазақстандағы балалар құқығын қорғау бойынша заңнама	13
2 бөлім. Қазақстандағы көмелетке толмағандардың ісі және олардың құқықтарын қорғау жөніндегі комиссиялар	15
2.1. Комиссия құрылымы: негізгі сипаттамалары	15
2.2. Түрлі деңгейлердегі комиссиялардың өкілеттіктері	18
2.3. Материалдарды қарастыру және комиссия мәжілісін өткізу тәртібі	25
3 бөлім. Комиссия хатшыларына көмек ретіндегі практикалық материалдар	31
3.1. Көмелетке толмаған тұлғаның заңды және психологиялық мәртебесі	31
3.2. Көмелетке толмағандар арасында құқық бұзушылықтар профилактикасының халықаралық тәжірибесі	39
3.3. Омбудсмен институты: халықаралық тәжірибе	44
4 бөлім. Әлеуметтік зерттеулердің нәтижелері	49
4.1. Балалардың қауіпсіздігін оқушылардың, олардың ата-аналарының және сарапшылардың көзімен бағалау	51
4.2. Сарапшылар тұрғысынан балалардың құқықтарын қорғау бойынша инфрақұрылымның қызметін бағалау	55
Қолданылған әдебиеттер тізімі	56
Глоссарий	58
№1-қосымша. ВАК мүшелерінің тізімі	63
№2-қосымша. ВАК мәжілісі туралы Баспасөз хабарламасы	64
№3-қосымша. ВАК мәжілісінің бағдарламасы	65
№4-қосымша. ВАК мәжілісінің шешімі	66
№5-қосымша. Облыстық және аудандық комиссиялардың қызметтерін зерттеу бойынша жадынама	67
№6-қосымша. Комиссия қызметтерін зерттеу бойынша анықтама	70
№7-қосымша. Комиссия қаулысы	79
№8-қосымша. Ювеналдық сотқа ұсыныс	81
№9-қосымша. Сотқа шағым	83
№10-қосымша. Комиссия қорытындысы	85
№11-қосымша. Сотқа берілетін сенімхат үлгісі	88
№12-қосымша. КТУОБОО жеке істерді қалыптастыруға арналған құжаттар тізімі	89
№13-қосымша ДМБАБҰ жеке істерді қалыптастыру үшін қажет құжаттар тізімі	90
№14-қосымша. ДМБАБҰ берілетін жеке істерді қалыптастыруға арналған құжаттар тізімі (мысал Алматы қаласы)	91
№15-қосымша. Девиантты мінез құлықты балаларға арналған Қазақстанның арнайы білім беру ұйымдары	92
№16-қосымша. Оқушы тұлғасының психологиялық сипаттамасы	93
№17-қосымша. Педагогикалық тұрғыдан қараусыз қалған жасөспірімді бақылау картасы	95

ААҚ	Ата-аналарының қарауынсыз қалғандар
АБҰ	Арнаулы білім беру ұйымы
АПБ	Аудандық полиция бөлімі
ӘБ	Әдістемелік бірлестік
ӘЗИ	Әлеуметтік зерттеулер институты
БАҚ	Бұқаралық ақпарат құралдары
ББ	Астана қаласының білім басқармасы
ВАК	Кәмелетке толмағандардың ісі және олардың құқықтарын қорғау жөніндегі ведомствоаралық комиссия
ДМ	Девиантты мінез-құлық
ДМБАБҰ	Девиантты мінез-құлықты балаларға арналған арнайы білім беру ұйымы
ЕРҰББҰ	Ерекше режимде ұстайтын білім беру ұйымы
ЖЗҚ	Жастарды заңды қорғау
КИИ	Кәмелетке толмағандардың істері жөніндегі инспектор
КІК	Кәмелетке толмағандардың ісі және олардың құқықтарын қорғау жөніндегі комиссия
КІБ	Кәмелетке толмағандардың істері жөніндегі бөлім
КТУОБОО	Кәмелетке толмағандарды уақытша оқшаулау, бейімдеу және оңалту орталығы
ҚАЖ	Қылмыстық-атқару жүйесі
ҚАЖК	Қылмыстық-атқару жүйесінің комитеті
ҚР ӘМ	Қазақстан Республикасы Әділет министрлігі
ҚР ІІМ	Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрлігі
ҚР МАМ	Қазақстан Республикасы Мәдениет және ақпарат министрлігі
ҚР БҒМ	Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі
ҚР ҚК	Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексі
ҚР ҚПК	Қазақстан Республикасының Қылмыстық-процессуалдық кодексі
ҚР	Қазақстан Республикасы
ҚӨЖ	Қиын өмір жағдайы
ҚТЖ	Қылмыстық-түзету жүйесі
ҚІБ	Қалалық Ішкі істер басқармасы
ММ	Мемлекеттік мекеме
ОҚО	Оңтүстік Қазақстан облысы
ПББ	Педагогикалық бетімен кеткен балалар
ПДБ	Психикалық даму бөгілісі
РФ	Ресей Федерациясы
СП	Сараптамалық пікіртерім
ШҚО	Шығыс Қазақстан облысы
ХПС	Халық пікірін сұрау
ІІД	Ішкі істер департаменті
ІІБ	Ішкі істер бөлімі
ІІБ	Ішкі істер басқармасы (жеке аудандар бойынша)
ҮЕҰ	Үкіметтік емес ұйымдар

Алғысөз

Құрметті оқырман,

Сіздердің назарларыңызға Кәмелетке толмағандардың ісі және олардың құқықтарын қорғау жөніндегі Комиссия хатшысының көмекші кітабын ұсынып отырмыз. Кітаптың негізіне Қазақстанның бес аймағындағы: Ақтөбе, Алматы, Оңтүстік Қазақстан облыстары мен Алматы және Астана қалаларындағы Кәмелетке толмағандар ісі және олардың құқықтарын қорғау жөніндегі Комиссиялар (КІК) қызметінің негізгі бағыттары, ҚР БҒМ Балалардың құқықтарын қорғау Комитетінің тапсырмасы бойынша «Балалардың құқықтарын қорғау мен мүдделерін қорғау саласындағы Кәмелетке толмағандардың істері мен олардың құқықтарын қорғау жөніндегі ведомстволық комиссиялардың қызметінің негізгі бағыттары» ғылыми-әдістемелік құралдарын әзірлеу мен шығару» жобасы аясында жүргізілген зерттеу мен талдау алынған. Комиссия жұмысының тәжірибесін зерттеу негізінде Әлеуметтік зерттеулер институты (ӘЗИ) тобының Комиссия жұмысын зерттеуі нәтижесінде комиссия қызметін жетілдіру бойынша практикалық ұсыныстар әзірленді. ӘЗИ жобалау тобы зерттеулердің бастапқы кезеңінде төмендегідей қызмет түрлерін жүзеге асырды:

- Қазақстанның бес аймағында 150 респонденттердің қатысуымен сараптамалық сауалнама жүргізілді;
- жергілікті жерлерде Комиссияның негізгі құжаттары мен БАҚ материалдарына контент-талдау жүргізілді және бұрын жүргізілген зерттеулер мен зерттеу тақырыбы бойынша жүзеге асырылған жобалардың есептеріне қайталама талдау жүргізілді;
- жергілікті жерлерде түрлі деңгейдегі КІК мәжілістеріне қатысты;
- Алматы және Астана қалаларында, сондай-ақ Ақтөбе, Алматы және Оңтүстік Қазақстан облыстарындағы түрлі деңгейдегі КІК және КТУОБОО жұмыс тәжірибесі зерттелді;
- Алматы қ. қалалық Комиссиясының Алматы қ. және Кентау қ. Девиантты мінез-құлқыты балаларға арналған арнаулы білім беру ұйымдарындағы (ДМБАБҰ) көшпелі отырыстарына қатысты;
- еліміздің бес аймағындағы КІБ хатшыларымен түрлі деңгейде тереңдетілген сұхбат түріндегі әңгімелер өткізілді;
- Алматы мен Астана қалаларындағы, Ақтөбе, Алматы және Оңтүстік Қазақстан облыстарындағы КІБ басшыларымен әңгімелер өткізілді.

Бұл кітапты жазу барысында ӘЗИ зерттеу тобына түрлі ұйымдардағы еріптестері тарапынан тұрақты қолдау мен көмек көрсетілді. Бұл кітапты дайындау барысында Г.С. Өміршенованың, К.Т. Мұртазинаның, А.С. Үйсінбековтың, А.Т. Оралбекованың, С.А. Арзанбекованың, С.М. Мұқановтың, Г. Құджақовтың, Б. Қабдолдановтың, Г.Х. Қошқарованың, Г.Н. Тайгокованың, Г.Т. Жұмақұлованың, М.Ж. Өтешқалиеваның, А.А. Тұрсыновтың, О.О. Алдабергеновтің, С.М. Полатовтың, М.А.

Тұрысбекованың, Р.С. Сәрсенованың, С. Қалдығұлованың, К.А. Айдарханованың және С. Жұмағазиналар қатысты.

Зерттеу тобы Ж.К. Жүкеновке, Р.П. Шерге, Г.А. Саймасаеваға, М.Е. Бегалинаға, Ш.Б. Шаймұратоваға және М.Т. Төлеуоваға біздің топтың жұмысының барлық сатыларында ұйымдастыру мәселелерін шешу мен ақпарат жинау үрдісінде тұрақты жәрдем беріп тұрғаны үшін ерекше алғыс айтады. Біз Кәмелетке толмағандардың істері жөніндегі комиссияның тәжірибесін зерттеу мен осы кітап үшін материал жинауда көмек көрсеткендердің барлығына алғысымызды білдіреміз! Әр адамның көрсеткен көмегі мен ықпалдастығы комиссия хатшысына арналған көмекші кітапты жазуға қосқан қомақты үлесі болып табылады. Осы көмекші кітап көмегімен Сіздің жұмысыңыз тиімді және жемісті болатындығына сенім арттамыз.

Әлеуметтік зерттеулер институтының зерттеу тобы.

1 бөлім

Қазақстандағы балалардың құқықтарын қорғау саласындағы мемлекеттік саясат

1.1. ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ БАЛАЛАРДЫҢ ҚҰҚЫҚТАРЫН ҚОРҒАУ ИНФРАҚҰРЫЛЫМЫ

Тәуелсіздікке қол жеткізген жылдар ішінде Қазақстанда балалар құқықтарын қорғау жөніндегі ұйымдардың дамыған желісі құрылды. Елімізде балалар мүддесін қорғаумен тоғыз мемлекеттік орган айналысады: Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрлігі (ҚР БҒМ), Қазақстан Республикасының Әділет министрлігі, Қазақстан Республикасының Ішкі істер министрлігі (ҚР ІІМ), Қазақстан Республикасының Денсаулық сақтау министрлігі, Қазақстан Республикасының Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрлігі, Қазақстан Республикасының Спорт және туризм министрлігі, Қазақстан Республикасының Мәдениет және ақпарат министрлігі (ҚР МАМ), Қазақстан Республикасының Бас прокуратурасы мен Қазақстан Республикасының Жоғарғы соты.

Біріккен Ұлттар Ұйымының Бала құқығы жөніндегі комитетінің 33-ші арнайы сессиясының ұсыныстары негізінде 2006 жылдың қаңтар айында балалардың құқықтары мен заңды мүддесін қорғауды қамтамасыз ету жөніндегі мемлекеттік саясатты жүзеге асыру үшін **Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің Балалардың құқықтарын қорғау комитеті** құрылды.

2007 жылдың қаңтарынан бастап ғылыми-зерттеу, ақпараттық-білім беру, мониторингтік және талдау жұмыстарын жүргізу мақсатында **Балалардың құқықтарын қорғау департаменттері** жұмыс істей бастады. Өмірде қиын жағдайға душар болған оқушыларға, студенттерге, ата-аналарға құқықтық, психологиялық көмек көрсету мақсатында балалар құқығын қорғау жөніндегі департаменттер негізінде сенім телефондары құрылды. Департаменттер қызметі ата-аналармен жұмыс істеу, кездесулер өткізу, жалпы мектептік ата-аналар жиналысы, ата-аналарға арналған буклеттер шығару және басқа да көптеген іс-шараларға ерекше назар аударады.

2001 жылы елдің барлық облыстарында облыстық, қалалық және аудандық деңгейлерде көмелетке толмағандардың істері жөніндегі комиссия желісі құрылған болатын, 2005 жылы **Көмелетке толмағандардың ісі және олардың құқықтарын қорғау жөніндегі комиссия** (КІК немесе комиссиялар) болып өзгертілді. 2001 жылы 11 маусымда Үкіметі №789 «Көмелетке толмағандардың құқықтарын қорғау жөніндегі комиссия туралы тұрпаттық ережені бекіту туралы» Қаулы (ары қарай - КІК Ережесі) қабылданды.

Ал 2007 жылдың 24 мамырында бұрын құрылған Көмелетке толмағандар ісі және олардың құқықтарын қорғау жөніндегі комиссиялар Қазақстан Республикасы Үкіметінің **«Қазақстан Республикасы Үкіметінің жанынан Көмелетке толмағандардың ісі және олардың құқықтарын қорғау жөніндегі ведомствоаралық комиссия құру туралы»** №415 Қаулысын

қабылдаумен толықтырылды (ВАК). Осы ереженің негізінде «Қазақстан Республикасы Үкіметінің жанынан Кәмелетке толмағандардың ісі және олардың құқықтарын қорғау жөніндегі ведомствоаралық комиссия туралы ереже» (бұдан әрі мәтін бойынша - ВАК ережесі) қабылданды. Үкімет жанындағы Кәмелетке толмағандардың ісі және олардың құқықтарын қорғау жөніндегі ведомствоаралық комиссия (ВАК) кәмелетке толмағандар арасында құқық бұзушылықтардың алдын алу мен қадағалаусыз және панасыз қалуының алдын ала ескерту, балалардың құқықтары мен заңды мүдделерін қорғау саласында мемлекеттік саясатты жүзеге асыруды қамтамасыз ету бойынша ұсыныстарды жасау үшін құрылды.

ВАК құрылғанға дейін, 2004 жылы 9 шілдеде Қазақстан Республикасының №591-II «Кәмелетке толмағандар арасындағы құқық бұзушылықтардың алдын алу мен балалардың қадағалаусыз және панасыз қалуын алдын ала ескерту туралы» Заңы қабылданды, ол кәмелетке толмағандар арасында құқық бұзушылықтардың алдын алу мен балалардың қадағалаусыз және панасыз қалуын алдын ала ескерту жөніндегі мемлекеттік органдарының қызметінің құқықтық, экономикалық және әлеуметтік негіздерін анықтады. Мысалы, ҚР ІІМ облыстық және қалалық деңгейде бірнеше қызметкерлерден жиынтықталған, сондай-ақ аудандарда бір қызметкерден тұратын кәмелетке толмағандар ісі бойынша арнайы бөлімше (КІБ) құрылды.

Баланың үйінен кетіп қалуы немесе оның өміріне қауіп төнген жағдайда отбасынан алып қойғаннан соң, ол **Кәмелетке толмағандарды уақытша оқшаулау, бейімдеу және оңалту орталығына** (КТУОБОО) орналастырылады. КТУОБОО желісі арқылы жыл сайын 10000 астам кәмелетке толмағандар өтеді. КТУОБОО Қазақстан Республикасының Ішкі істер министрлігінің 2004 жылғы 25 желтоқсандағы N708 бұйрығымен бекітілген, Қазақстан Республикасы Әділет Министрлігімен 2005 жылғы 17 қаңтарда N 3360 тіркелген «Кәмелетке толмағандарды уақытша оқшаулау, бейімдеу және оңалту орталықтары туралы Ережелер» негізінде жұмыс істейді. КТУОБОО кәмелетке толмағандар үшін қолайлы жағдай жасалған, тәрбие жұмыстарының жоспарлары бар, зардап шеккен балаларды оңалтуға бағытталған шараларды жүзеге асырады. Әрбір орталықта балалардың денсаулық жағдайын тексеріп отыратын психолог және дәрігерлер қызмет істейді.

Қазақстан Республикасының «Кәмелетке толмағандар арасындағы құқық бұзушылықтардың алдын алу мен балалардың қадағалаусыз және панасыз қалуын алдын ала ескерту туралы» Заңның 13 бабының негізінде арнаулы білім беру ұйымдары туралы Ереже Қазақстан Республикасының Әділет министрлігінде 2005 жылғы 23 наурызда №3510 тіркелген Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрінің м.а. 2005 жылғы 27 қаңтардағы №42 бұйрығымен бекітілді. Осы құжатқа сәйкес келесі елді мекендерде девиантты мінез-құлықты балаларға арналған сегіз арнаулы білім беру ұйымдары құрылды: Алматы қ., Атырау қ., Ақтау қ., Керней к. (Қарағанды облысы), Қызылорда облысы, Серебрянск қ. (ШҚО), Павлодар қ., Кентау қ. (ОҚО).

Білім беру органдарының мәліметтері бойынша, Қазақстанда ерекше тәртіпте ұстауды қажет ететін балалар мен жеткіншектерге арналған қосымша 2 мектеп жұмыс істейді: Тараз қ. (Жамбыл облысы) және Белоусовка а. (Шығыс Қазақстан облысы, Глубоковский ауданы). Аталған мектептерде 2006 жылы 89 сынып жұмыс істеді, олардың ішінде 22 қазақ тілінде және

67 орыс тілінде оқытатын сыныптар. Бұл сыныптарда 739 бала оқыды: 639 ұлдар және 100 қыздар. 2007 жылы 86 сынып болды, олардың 64 орыс тілінде және 22 қазақ тілінде білім берген. Оқыған оқушылар саны 631 болды: 524 ұлдар мен 107 қыздар. 2008 жылы 73 сынып болды, олардың 56 орыс тілінде және 17 қазақ тілінде білім алды, оларда 551 оқушы оқыды: 442 ұлдар мен 109 қыздар.

2007 жылғы 13 тамызда Үкіметтің селекторлық отырысында хаттамалық шешіміне сәйкес, көмелетке толмағандар арасында жеке-алдын алу жұмыс деңгейін көтеру үшін мектеп инспекторларының лауазымы енгізілді. Мектеп инспекторы қызметіне педагогикалық, психологиялық және заңгерлік білімі бар, алдын ала үш айлық дайындық-нұсқамадан өткен жас адамдар қабылданады. Мектеп инспекторларының қызметі оқушылар арасындағы қылмыстылықты едәуір төмендетуге ықпал етті.

Қазақстан Республикасында 2001 жылдан бастап көмелетке толмағандармен жұмыс әдісін өзгерту мақсатында қылмыстық әділ сот жүйесінде «Қазақстандағы ювеналдық әділет» жобасы бойынша жұмыс жүргізіліп келеді, оның мақсаттары, міндеттері мен ұстанымдары анықталды.

2007 жылғы 30 наурызда Қазақстан Республикасының Президенті жанындағы Құқықтық саясат жөніндегі Кеңес отырысында Қазақстандағы ювеналдық әділет жүйелерін құру туралы мәселе қарастырылды, онда жалпы ювеналдық әділетті құруда ұсынылатын негізгі тәсілдерге қолдау көрсетілген және мүдделі мемлекеттік органдарға мамандандырылған ювеналдық әділет қызметтерінің үлгілерін жасауды аяқтау ұсынылды.

2008 жылғы 19 тамызда Қазақстан Республикасы Президентінің «2009-2011 жылдарға арналған Қазақстан Республикасында ювеналдық әділет жүйелерін дамыту Тұжырымдамалары туралы» № 646 Жарлығына қол қойылды. Қазақстандағы ювеналдық әділет келесі мамандандырылған қызметтерден тұрады: ювеналдық полиция, ювеналдық прокуратуралар, ювеналдық соттар, ювеналдық адвокатуралар, ювеналдық қылмыстық-атқарушы инспекциялар, әлеуметтік психологтар мен балалар құқығын қорғау бойынша аймақтық органдар.

Ювеналдық әділеттің құрылымды тұжырымдамасын, соның ішінде әлеуметтік қызмет мекемелерін дамыту арқылы қабылдау, қоғамдағы тұрақтылықты нығайтуға, көмелетке толмағандар ортасындағы шиеленістерді төмендетуге және қоғамда болып жатқан үрдістерге белсенді ықпал етуге мүмкіндік береді. ҚР ювеналдық әділет жүйесін дамыту тұжырымдамасы 2008 жылы 18 қарашада Қазақстан Республикасы Үкіметінің «2009-2011 жылдарға арналған Қазақстан Республикасында ювеналдық әділет жүйесін дамыту тұжырымдамасын жүзеге асыру бойынша шаралар Жоспарын бекіту туралы» №1067 Қаулысымен толықтырылды.

Үкіметтік емес ұйымдардың жұмысына жасалған талдау, көптеген ҮЕҰ жұмысы балалар мен әйелдерге көрсетілетін зорлықтан қорғауға бағытталғанын көрсетеді. ҮЕҰ негізгі жұмысы түрлі ақпараттық материалдарды тарату, шығару, заңдық және психологиялық кеңес беру, телефон арқылы кеңес беру, түрлі тақырыптарда білім беру, тренингтік семинарлар, деңгелек үстелдер ұйымдастырумен байланысты. ҮЕҰ қызметін қаржыландыру қызметін тұрақты және көп жылдық қаржыландыру ұстанымында мемлекеттік бюджеттен қаржыландырылуын қайта қарастыру олардың кадрлық әлеуетін күшейтеді.

1.2. ҚАЗАҚСТАНДА РАТИФИКАЦИЯЛАНҒАН БАЛАЛАРҒА ҚАТЫСТЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚҰҚЫҚТЫҚ АКТІЛЕР

Балалар құқығы жөніндегі сараптамалық қоғамдастық балалар қоғамдағы ең әлсіз топ саналады және олардың толыққанды дамуы үшін неғұрлым қолайлы жағдай жасайтын арнайы заңдық және әлеуметтік механизмдерді ұдайы қажет ететінін растайды. Олардың қатарына кәмілеттік жасқа толмаған тұлғалардың құқықтары, еркіндіктері мен заңды мүдделерін дұрыс қамтамасыз етудің негізін, тәртібі мен тәсілдерін жеке-жеке реттейтін халықаралық құқықтық актілер жиынтығы жатады.

1989 жылы 20 қарашада қабылданған «Бала құқықтары туралы» Конвенция, Қазақстан Республикасының Жоғарғы Кеңесінің 1994 жылғы 8 маусымдағы «Бала құқықтары туралы Конвенцияларды бекіту туралы» Қаулысымен бекітілген. Бұл – Қазақстан тәуелсіздік алғаннан кейінгі бекітілген алғашқы халықаралық құжаттардың бірі. 2002 жылдың 8 тамызында «Қазақстан Республикасындағы бала құқықтары туралы» Заң қабылданды, бұл заңға Конвенцияның негізгі ережелері, сондай-ақ қолданыстағы заңнама құрамында бар ережелер кірді. Жаңа енгізілімдер қосымша пайдалану үшін жаңа заңнамалық актілерді қабылдауды талап етті. Қазақстан қосымша халықаралық құжаттарды ратификациялады:

- Бала еңбегінің аса нашар түрлерін жою жөніндегі шұғыл шаралар мен тыйым салу туралы Конвенция, Женева, 1999 жыл 17 маусым. (Қазақстан Республикасының 2002 жылғы 26 желтоқсандағы Заңымен ратификациялаған);

- Балаларды саудалау, балалар жезөкшелігі мен балалардың арнайы шығармаларына қатысты баланың құқықтары туралы Конвенцияға факультативтік хаттама, Нью-Йорк, 2000 жыл 6 қыркүйек, (Қазақстан Республикасының 2001 жылғы 4 шілдедегі Заңымен ратификациялаған);

- Балалардың қарулы жанжалдарға қатысуына қатысты баланың құқықтары туралы Конвенцияға факультативтік хаттама, Нью-Йорк, 6 қыркүйек 2000 ж. (Қазақстан Республикасының 2001 жылғы 4 шілдедегі Заңымен ратификациялаған);

- Мәжбүрлі немесе міндетті еңбек туралы Конвенция, Женева, 1930 жылғы 28 маусым (Қазақстан Республикасының 14.12.2000 ж. Заңымен ратификацияланған);

- Жұмысқа қабылдауға арналған ең төменгі жас туралы Конвенция, Женева, 1973 жылғы 6 маусым (Қазақстан Республикасының 14.12.2000 ж. Заңымен ратификацияланған);

- Әйелдерді кемсітудің барлық түрлерін жою туралы Конвенция, 1979 жылғы 18 желтоқсан (ҚР 29.06.1998 ж. қосылу туралы Заңы).

1994 жылы БҰҰ «Бала құқықтары туралы» Конвенциясы ратификацияланған сәттен бастап, Қазақстан Үкіметі балаларды қорғауға арналған халықаралық құқықтың негізгі ережелерін қолданыстағы заңнамаға имплементациялау бойынша жеткілікті жұмыс жүргізілді. Баланың құқықтық мәртебесі мемлекеттік маңызы бар мәселелер қатарына жатады, бұл Қазақстан Республикасының Конституциясының 27-бабында көрсетілген, онда неке мен отбасы, аналық, әкелік және балалық шақ мемлекеттің қорғауында болатындығы туралы айтылған.

1.3. ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ БАЛАЛАРДЫҢ ҚҰҚЫҚТАРЫН ҚОРҒАУ БОЙЫНША НЕГІЗГІ ЗАҢНАМА

1. Қазақстан Республикасының Конституциясы;
2. Қазақстан Республикасының «Бала құқықтары туралы» Заңы;
3. Қазақстан Республикасының «Неке және отбасы туралы» Заңы;
4. ҚР «Отбасы үлгісіндегі балалар ауылы және жасөспірімдер үйлері туралы» Заңы;
5. Қазақстан Республикасының «Мемлекеттік жастар саясаты туралы» Заңы;
6. ҚР «Кәмелетке толмағандар арасындағы құқық бұзушылықтардың алдын алу мен балалардың қадағалаусыз және панасыз қалуын алдын ала ескерту туралы» Заңы;
7. ҚР «Мүмкіндігі шектеулі балаларға әлеуметтік және дөрігерлік-педагогикалық түзетушілік қолдау көрсету туралы» Заңы;
8. Қазақстан Республикасының «Халықты жұмыспен қамту туралы» Заңы;
9. ҚР «Қазақстан Республикасы азаматтарының денсаулығын қорғау туралы» Заңы;
10. Қазақстан Республикасының «ҚР тұрмыстық қатынастар туралы» Заңы;
11. Қазақстан Республикасының «Білім беру туралы» Заңы;
12. Қазақстан Республикасының «Азаматтардың репродуктивті құқықтары мен оларды жүзеге асыру кепілдері туралы» Заңы;
13. Қазақстан Республикасының 2001 жылғы 4 шілдедегі N219-2 «Балаларды саудалау, балалар жезекшелігі мен балалар анайы шығармаларына қатысты баланың құқықтары туралы Конвенцияға факультативтік хаттаманы ратификациялау туралы» Заңы;
14. ҚР 2001 ж. 4 шілдедегі N221-2 «Балалардың қарулы жанжалдарға қатысуына қатысты баланың құқықтары туралы Конвенцияға факультативтік хаттаманы ратификациялау туралы» Заңы;
15. Қазақстан Республикасы Президентінің «ҚР Адам Құқықтары бойынша Уәкілеттік берілген Аппаратты құру туралы» Жарлығы;
16. Қазақстан Республикасы Президентінің 2008 жылғы 19 тамыздағы № 646 «2009-2011 жылдарға арналған ҚР ювеналдық әділет жүйелерін дамыту Тұжырымдамалары туралы» Жарлығы;
17. Қазақстан Республикасының Азаматтық кодексі;
18. Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексі;
19. Қазақстан Республикасының Еңбек кодексі;
20. Қазақстан Республикасының ӘҚБТҚ;
21. Қазақстан Республикасының Азаматтық-процессуалдық кодексі;
22. Қазақстан Республикасының Қылмыстық-процессуалдық кодексі;
23. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 1994 ж. 8 маусымдағы №77-ХІІ «Бала құқықтары туралы Конвенцияны ратификациялау туралы» Қаулысы;
24. ҚР Үкіметінің 2002 ж. 12 қарашадағы №1197 «ҚР азаматтары болып табылатын балаларды шетелдіктерге асырап алуға беру ережесін бекіту туралы» Қаулысы;
25. ҚР Жоғарғы соты Пленумының 2000 ж. 22 желтоқсандағы № 17 «Балаларды асырап алу туралы істі қарастыру кезінде неке және отбасы туралы заңнаманы соттармен қолданудың кейбір мәселелері туралы» Қаулысы;
26. ҚР Жоғарғы соты Пленумының 2000 жылғы 28 сәуірдегі №4 «Балаларды тәрбиелеумен байланысты дауларды шешу кезінде соттармен заңнаманы қолдану туралы» Қаулысы;
27. «ҚР балаларға амбулаторлық-емханалық көмек көрсетуді әрі қарай жетілдіру туралы» Бұйрық;
28. Жетім балалар мен ата-анасының қарауынсыз қалған балаларға арналған білім беру ұйымдарының қызметінің тұрпаттық Ережелерін бекіту туралы;
29. «Балалар мен жеткіншектердің жаз кезіндегі демалысын сауықтыруды және жұмыспен қамтуды ұйымдастыру туралы» Үкімет қаулысы;
30. ҚР Үкіметінің «Балалардың міндетті мектеп алдындағы дайындығы мәселелері туралы» Қаулысы;
31. ҚР Жоғарғы сот Пленумының «Балаларды тәрбиелеуге байланысты дауларды шешу кезіндегі соттармен заңнаманы қолдануы туралы» Қаулысы;
32. «Қылмыс белгілері бар, қоғамға қауіпті іс-әрекеттерді жасаған балалар мен жеткіншектерді арнаулы оқу-тәрбие мекемелеріне жіберу тәртібі туралы».

2 бөлім

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ КӨМЕЛЕТКЕ ТОЛМАҒАНДАРДЫҢ ІСІ ЖӘНЕ ОЛАРДЫҢ ҚҰҚЫҚТАРЫН ҚОРҒАУ ЖӨНІНДЕГІ КОМИССИЯЛАР

2.1. КОМИССИЯ ҚҰРЫЛЫМЫ: НЕГІЗГІ СИПАТТАМАЛАРЫ

№1-кесте.

№ №	Белгілері	ҚР Үкіметі жанындағы ВАК (ҚР Үкіметі жанындағы Кеңес беру-кеңесу органы)	КІК (комиссия құрамы әкімнің шешімімен бекітіледі)
1	Анықтама	Көмелетке толмағандар арасындағы қылмыстардың, құқық бұзушылықтардың, қадағалаусыз және панасыз қалудың алдын алу, олардың құқықтары мен заңды мүдделерін қорғау проблемаларын кешенді шешуді жүзеге асыруда біртұтас тәсілдер қалыптастыру мақсатында құрылған тұрақты әрекет етуші алқалы орган болып табылады.	
2	Комиссияның ұйымдастырушылық құрылымы	ВАК жұмыс органының функциялары ҚР БҒМ жүктеледі, ол ВАК мәжілістерінің күнтізбесін жасайды; ВАК шешімдерінің орындалуын қамтамасыз етеді және бақылайды; ВАК мүшелерінің және оның қызметіне тартылған мамандардың жұмыстарын үйлестіреді.	Облыстық (республикалық маңызы бар қалалар, астаналар), аудандық (облыстық маңызы бар қалалар) комиссия жергілікті атқару органының жанынан құрылады. КІК өз қызметінде жергілікті атқару органының алдында жауапты болады, сондай-ақ жоғары тұрған комиссияның бақылауында болады және есеп береді.
3	Жалпы жағдайы	ҚР Үкіметі жанындағы кеңес беру-кеңесу органы	Тұрақты әрекет етуші алқалы орган
4	Мақсаты	ҚР Үкіметі жанындағы ВАК көмелетке толмағандар арасындағы құқық бұзушылықтарды, қадағалаусыз және панасыз қалуының алдын алу, олардың құқықтары мен заңды мүдделерін қорғау және балалар құқықтарын қорғау саласында мемлекеттік саясатты жүзеге асыруды қамтамасыз ету бойынша ұсыныстар жасау мақсаттарында құрылған.	Көмелетке толмағандардың қылмыстары, құқық бұзушылықтарын және қадағалаусыз қалу, олардың құқықтары мен заңды мүдделерін қорғау мәселелерін кешенді шешуді жүзеге асыруда біртұтас тәсілдер қалыптастыру.

5	Негізгі міндеттері	<p>Балалардың құқықтары мен мүдделерін қорғау саласындағы мәселелер, көмелетке толмағандар арасындағы құқық бұзушылықтар, қадағалаусыз және панасыз қалудың алдын алу, оларды әлеуметтік оңалту бойынша бағдарламаларды жасау.</p>	<p>Көмелетке толмағандардың құқықтары мен заңды мүдделерін қорғау мен қалпына келтіру, көмелетке толмағандардың қадағалаусыз, панасыз қалуына, құқық бұзушылықтары мен қоғамға жат қылықтарына себеп болатын жағдайлар мен оның себептерін анықтау мен жою жөніндегі шараларды жүзеге асыру.</p>
		<p>Мүдделі министрліктер, ведомстволар ұсынған балалардың құқықтары мен мүдделеріне қатысты мәселелер бойынша ұсыныстар әзірлеу.</p>	<p>Мүдделі мемлекеттік органдар басшыларының көмелетке толмағандар арасында құқық бұзушылықтардың, қадағалаусыз және панасыз қалудың алдын алу, олардың құқықтарын қорғау жөніндегі жүргізген жұмыстары туралы есептерін тыңдайды және олардың арасында жетекшілік ететін мәселелер бойынша өзара ақпарат алмасуды ұйымдастырады.</p>
			<p>Көмелетке толмағандарды АБҰ мен ЕРҰББҰ жіберу мәселелері жөнінде сотқа материалдар дайындауға қатысады.</p> <p>ҚАЖ мекемелерінен босатылған немесе АБҰ мен ЕРҰББҰ оралған көмелетке толмағандарды жұмысқа орналастыру және тұрмыстық жағдайын қалыптастыру, сондай-ақ өмірде қиын жағдайға душар болған көмелетке толмағандарды әлеуметтік оңалту жөніндегі өзге де міндеттерді жүзеге асыруда мүдделі органдардың қызметін үйлестіреді.</p>
6	Мәжіліс өткізу жиілігі	<p>Жарты жылда 1 мәртеден сирек емес Төрағаның шақыруымен кезектен тыс отырыс өткізуге болады.</p>	<p>Айына екі мәртеден сирек емес</p>
7	Мәжіліс кворумы	<p>Оның мүшелерінің үштен екі бөлігінің қатысуы</p>	<p>Оның мүшелерінің жартысынан кем емес</p>

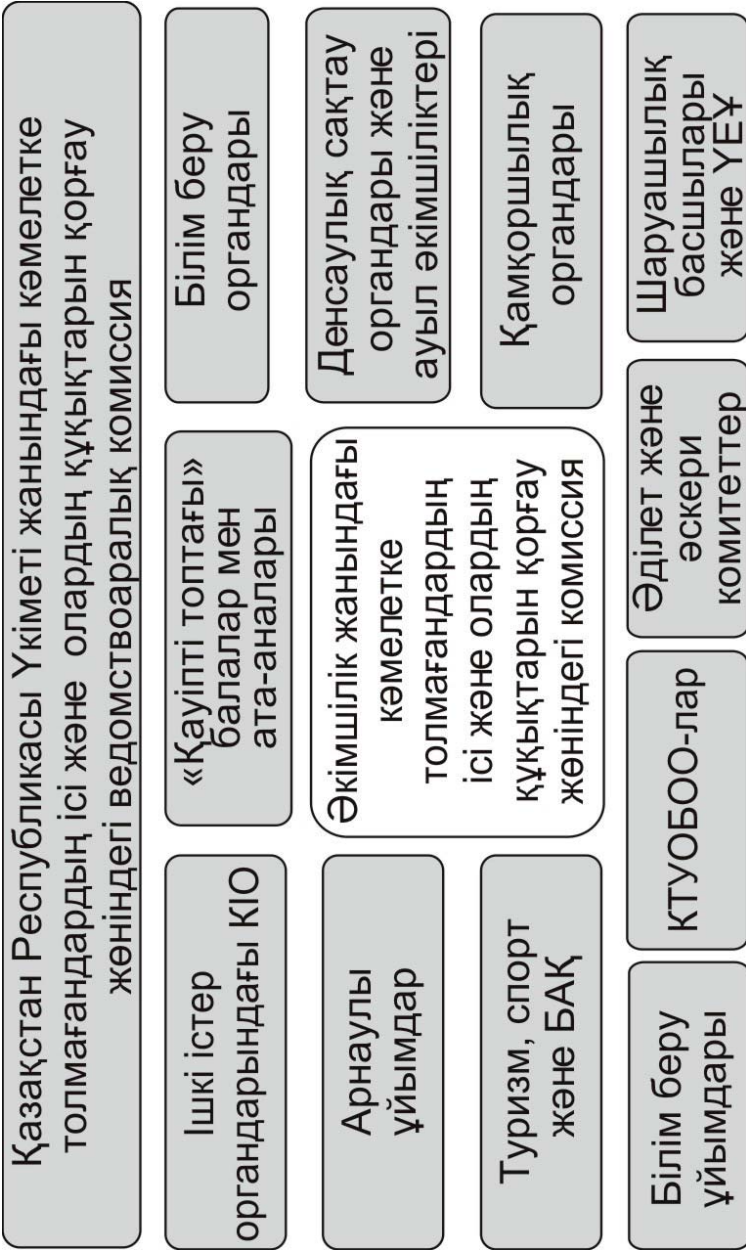
8	Төраға	ВАК қызметіне басшылық жасайды, ВАК отырыстарында төрағалық етеді, оның жұмысын жоспарлайды, оның шешімдерінің жүзеге асырылуын бақылайды және қолданыстағы заңнамаға сәйкес ВАК жүзеге асыратын қызмет үшін, сондай-ақ ВАК жасаған шешімдер мен салааралық, ведомстваралық үйлестіру үшін дербес жауапкершілік атқарады.	Әкімнің орынбасары (сәйкес мемлекеттік органда штаттық лауазым атқарады)
9	Төраға орынбасары	Төраға болмаған кезде оның қызметін орынбасары атқарады.	Білім беру басқармасының бастығы не/немесе аумақтық ішкі істер органы бастығының орынбасары
10	Комиссияның 6-12 мүшелері	ВАК мәжілістеріне ҚР Парламентінің депутаттары, мүдделі мемлекеттік органдардың, қоғамдық бірлестіктер мен халықаралық құқық қорғау ұйымдарының өкілдері қатыса алады.	Ішкі істер органдарының, білім және ғылым, мәдениет, денсаулық сақтау, БАҚ, ҰЕҰ өкілдері. КІК құрамына БАҚ пен ҰЕҰ өкілдері кірген кейбір комиссиялардың оң тәжірибелері олардың жұмысының тиімділігін арттырды.
11	Хатшы	ВАК жұмысын ұйымдастыру, тиісті құжаттарды, материалдарды дайындау және ВАК отырысының хаттамасын ресімдеу. <i>Хатшы ВАК мүшесі болып табылмайды.</i> Ол отырыс басталғанға дейінгі үш күннен кешіктірмей ВАК мүшелеріне барлық қажетті құжаттарды жібереді.	Сәйкес мемлекеттік орган аппаратында штаттық лауазымда қызмет етеді.
12	Шешім қабылдау	Көпшіліктің қарапайым даусымен қабылданады және ұсыныс сипатына ие, хаттамалармен ресімделіп, отырысқа төрағалық етуші тұлға қол қояды.	Отырысқа қатысушы комиссия мүшелерінің көпшілік қарапайым даусымен қабылданады. Дауыстар тең түскен жағдайда КІК мәжілісіне төрағалық етуші тұлғаның дауысы шешуші болып табылады.
13	Қорытынды құжат	ВАК шешімі	КІК Қаулысы

2.2. ТҮРЛІ ДЕҢГЕЙЛЕРДЕГІ КОМИССИЯЛАРДЫҢ ӨКІЛЕТТІКТЕРІ

ҚР ҮКІМЕТІ ЖАНЫНДАҒЫ ВЕДОМСТВОАРАЛЫҚ КІК ҰЙЫМДАСТЫРУШЫЛЫҚ ҚҰРЫЛЫМЫ

ЖЕРГІЛІКТІ ДЕНГЕЙДЕГІ КӘМЕЛЕТКЕ ТОЛМАҒАНДАРДЫҢ ІСІ ЖӘНЕ ОЛАРДЫҢ ҚҰҢЫҚТАРЫН ҚОРҒАУ ЖӨНІНДЕГІ КОМИССИЯНЫҢ ҰЙЫМДАСТЫРУШЫЛЫҚ ҚҰРЫЛЫМЫ

ТҮРЛІ ДЕҢГЕЙЛЕРДЕГІ КОМИССИЯЛАРДЫҢ ФУНКЦИЯЛАРЫ

№2-кесте

№ №	Ұлттық деңгей	Облыстық деңгей	Қалалық деңгей
1	оның құзырына кіретін мәселелер бойынша көпіндемелер, ұсыныстар жасау;	аудандық комиссия қызметінің бағыты, оларға әдістемелік көмек көрсету;	көмелетке толмағандардың құқықтары мен заңды мүдделерін жүзеге асыру мен қорғауға ықпал ету;
2	Комиссия міндеттерін жүзеге асыру үшін қажетті, бекітілген заңнамалық тәртіпте мемлекеттік және басқа да ұйымдардан материалдарды сұрату және алу;	көмелетке толмағандардың құқықтары мен заңды мүдделерін қорғау, олардың денсаулығын сақтау, өмір жағдайын жақсарту, көмелетке толмағандарды тәрбиелеу, білім беру, еңбек және демалыс жағдайы туралы аймақтық бағдарламаларды жасау және өзінің құзыры шегінде олардың жүзеге асырылуын бақылау;	көмелетке толмағандардың құқық бұзушылықтарының, қадағалаусыз қалуының және қоғамға жат әрекеттерінің алдын алу жөніндегі комиссияның қызметіне және басқа да мемлекетке толмағандардың құқықтары мен заңды мүдделерін бұзудың анықталған фактілері туралы мүдделі ведомстволарға тұрақты түрде хабарлап отыру;
3	мүдделі мемлекеттік органдар басшыларының көмелетке толмағандар арасындағы құқық бұзушылықтардың алдын алу және балалардың қадағалаусыз және панаасыз қалуы алдын ала ескерту және балалар құқығын қорғау бойынша жүргізілген жұмыс туралы есептерін тындау;	көмелетке толмағандардың қылмыстары, құқық бұзушылықтары, қадағалаусыз қалуының және қоғамға жат әрекеттерінің алдын алу жөніндегі аймақтық бағдарламаларды жасауға қатысу;	өмірі мен денсаулығына қауіп төндіретін жағдайдағы көмелетке толмағандарды анықтау және оларды әлеуметтік оңалту, көмелетке толмағандарды тәрбиелеу, оқыту және бағып-күту, олардың өмірі мен денсаулығын қорғау жөніндегі өз міндеттерін орындамайтын, сондай-ақ көмелетке толмағандардың қалыпты дене және ізгілікті дамуына теріс әсер беретін немесе оларға қатыгездікпен қарайтын ата-аналарды немесе басқа заңды өкілдерді анықтау бойынша жұмыстарды ұйымдастыру;
4	Қазақстан Республикасы Үкіметінің құзырына жатқызылған нақты проблемалар мен мәселелер бойынша ұсыныстар жасау үшін уақытша немесе тұрақты әрекет етуші жұмыс топтарын ұйымдастыру;	көмелетке толмағандардың қылмыстарының, құқық бұзушылықтарының және қадағалаусыз қалуының алдын алу, олардың туындау себептерін жою, балалар мен жеткіншектерді орналастыру және олардың құқықтары мен заңды мүдделерін қорғау бойынша шараларды әзірлеу;	көмелетке толмағандардың құқықтары мен заңды мүдделерін бұзу немесе шектеуге байланысты көмелетке толмағандардың, олардың ата-аналарының немесе басқа заңды өкілдерінің және басқа тұлғалардың шағымдары мен арыздарын қарастыру;

5	<p>мүдделі мемлекеттік органдар басшыларына көмелетке толмағандар арасындағы құқық бұзушылықтардың, қадағалаусыз және панасыз қалулардың алдын алу және олардың құқықтарын қорғау жөніндегі жұмыстардың жағдайы мен көмшіліктері туралы хабарлау (бекітілген тәртіпте);</p>	<p>есеп беретін комиссиялар қабылдаған шешімдер мен қаулылардың негізділігін тексеру. Егер де қабылданған шешім негізсіз деп танылған жағдайда, сәйкес атқару органдары оларды жою туралы ұсыныс жасайды;</p>	<p>белгіленген тәртіпте көмелетке толмағандардың құқығы мен заңды мүддесін қорғау үшін сотқа шағымданады;</p>
6	<p>жергілікті атқару органдарымен, қоғамдық бірлестіктер және басқа да ұйымдармен, сондай-ақ бұқаралық ақпарат құралдарымен көмелетке толмағандар арасындағы құқық бұзушылықтардың, қадағалаусыз және панасыз қалулардың алдын алу, бабалар құқықтарын қорғау мәселелерін шешуде өзара ықпалдастық.</p>	<p>комиссия қаулылары мен ұсыныстарында көрсетілген көмшіліктер мен құқық бұзушылықтарды жою туралы шараларды орындамаған немесе қабылдамаған жағдайларда лауазымды тұлғаларды жауапкершілікке тарту туралы ұсыныстарды белгіленген тәртіпте енгізу;</p>	<p>қамқоршылық органдарына мемлекет тарапынан көмекті қажет ететін көмелетке толмағандарды қолдау туралы ұсыныстар жасау;</p>
7		<p>көмелетке толмағандардың құқық бұзушылықтарының, қадағалаусыз қалуларының және қоғамға жат әрекеттерінің алдын алу жөніндегі жұмыстың жағдайы туралы, сондай-ақ көмелетке толмағандардың құқықтары мен заңды мүдделерінің бұзылуының анықталған фактілері туралы мүдделі органдарға хабарлау;</p>	<p>көмелетке толмағандарды күш көрсету мен психикалық зорлықтан, кемсітушіліктің барлық түрлерінен, нәпсілік және басқалай пайдаланудан, сондай-ақ көмелетке толмағандарды қоғамға жат іс-әрекеттерге тартудан қорғауды қамтамасыз ету бойынша шаралар қабылдау;</p>
8		<p>балаларды тәрбиелеу және білім берумен айналысатын органдар мен ұйымдардың жұмыстарының оң тәжірибелерін көмелетке толмағандардың қылымыстары,</p>	<p>көмелетке толмағандар қылмыстық жауапкершілік жасына толғанға дейін жасаған қылмыс белгілері бар қоғамға қауіпті</p>

		<p>құқық бұзушылықтары мен қадағалаусыз қалудың алдын алу мәселелерін шешуде қорытындылау және тарату, оларға ұйымдастыру-әдістемелік көмек көрсету;</p>	<p>ерекшеліктерінің фактілері жөніндегі материалдарды қарастыру;</p>
9		<p>көмелетке толмағандардың қылмыстарының, құқық бұзушылықтарының, қадағалаусыз қалуының және басқа қоғамға жат іс-әрекеттерінің алдын алу, олардың құқықтары мен заңды мүдделерін қорғау жөніндегі мәселелер туралы қоғамдық ұйымдармен, белгіленген тәртіпте әділет және өзге де органдарда тіркелген діни ұйымдармен, сондай-ақ азаматтармен өзара ықпалдастық;</p>	<p>балаларды тәрбиелеу және оқытумен, көмелетке толмағандардың қылмыстарының, құқық бұзушылықтарының және қадағалаусыз қалуларының алдын алумен айналысатын тиісті мемлекеттік органдарға, сондай-ақ өзінің ұйымдастыру-құқықтық түрінің қандай болғанына қарамастан, аталған саламен айналысатын түрлі ұйымдарға түзету колонияларынан босаған арнаулы білім беру ұйымдарынан оралған, әкімшілік жауапкершілікке тартылған білім беру ұйымдары тарапынан көмек және бақылауды қажет ететін басқа да көмелетке толмағандармен жеке алдын алу жұмыстарын жүргізу қажеттілігі туралы ақпараттар жіберу;</p>
10		<p>көмелетке толмағандардың, олардың ата-аналарының немесе басқа заңды өкілдерінің және басқа тұлғалардың, көмелетке толмағандардың құқықтары мен заңды мүдделерінің бұзылуы немесе шектелуіне байланысты шағымдары мен арыздарын қарастыру;</p>	<p>сәйкес емдеу-алдын алу және оңалту шараларын жүргізу үшін, спирт ішімдіктерді, есірткі құралдары мен психотроптық немесе мадсайтушы заттарды пайдаланатын көмелетке толмағандарға қатысты материалдарды ата-аналарының келісімімен денсаулық сақтау мекемелеріне жіберу;</p>
11		<p>көмелетке толмағандардың құқықтары мен заңды мүдделерін қорғау үшін белгіленген тәртіпте сотқа шағымдану;</p>	<p>білім беру ұйымдары әкімшілігінің жалпы білім беру мекемелеріндегі мектеп жасындағы көмелетке толмағандардың ұзақ уақыт бойы мектепке бармауы туралы ұсыныстарын қарастыру;</p>

12	кәмелетке толмағандардың қылмыстар, құқық бұзушылықтар және қоғамға жат іс-әрекеттерді жасауына ықпал еткен жағдайлар мен себептерді анықтау және оларды талдау мен жою туралы шараларды анықтау;	Қазақстан Республикасының заңнамалық актілерімен және осы Ережеде қарастырылған жағдайлар мен тәртіпте кәмелетке толмағандар және олардың ата-аналарына немесе басқа заңды өкілдеріне ықпал ету шараларын қабылдау;
13	білім беру, денсаулық сақтау, жұмыспен қамту, орналастыру салаларындағы заң бұзушылықтарды жою, сондай-ақ кәмелетке толмағандардың құқықтары мен заңды мүдделерін қорғау туралы ұсыныс өңдеу жөнінде құзырлы органдарға ұсыныстар жіберу.	арнаулы білім беру ұйымының әкімшілігімен бірлесіп, кәмелетке толмаған тұлғаның аталған мекемеде болу мерзімін бұрын тоқтатуға байланысты, сондай-ақ кәмелетке толмаған тұлғаның қылмыс немесе қасақана әкімшілік құқық бұзушылықтың белгілері бар әрекеттерді жасаған жағдайында осы мекемеде болу мерзімін ұзартуға байланысты мәселелер бойынша немесе аталған мекемеде болуы үшін заңнамада анықталған жасқа жетуіне байланысты оны басқа арнаулы білім беру ұйымына ауыстыру жөнінде, сондай-ақ кәмелетке толмаған тұлғаның немесе оның заңды өкілінің қолдау хаты бойынша оның ісін сотқа тапсыруға дайындау;
14		жазаны атқарып отырған мекеме әкімшілігінің ұсынысын қарастыру бойынша кәмелетке толмағанның құқығының өкілі ретінде сот ісіне қатысу, кәмелетке толмаған сотталушының жазасын өтеуден шартты мерзімінен бұрын босату немесе оның жазасының өтелмеген бөлігін жазалаудың неғұрлым жеңіл түрімен ауыстыру туралы кәмелетке толмағандардың құқықтарының өкілі ретінде қатысу;

15	<p>Қазақстан Республикасының заңнамасымен бекітілген тәртіпте көмелетке толмағандарды тәрбиелеу, білім беру, асырау, денсаулығын қорғау және құқықтары мен заңды мүдделерінің қорғалу жағдайларын зерттеу мақсатымен көмелетке толмағандарды уақытша оқшаулау, бейімдеу және оңалту орталықтары, білім беру және мәдениет ұйымдары, көмелетке толмағандарға арналған тәрбиелеу колониялары, арнаулы білім беру ұйымдары, сондай-ақ сәйкес аумақтарда орналасқан арнаулы білім беру ұйымдарын аралау. Көмелетке толмағандардың құқықтары мен заңды мүдделері, сондай-ақ асырау, білім беру және тәрбиелеу жағдайларында бұзушылықтар анықталған жағдайда оларды жою бойынша ұсыныстар жасау;</p>
16	<p>қандай да болсын меншік түрлеріндегі білім беру ұйымдарында көмелетке толмағандармен жүргізілетін тәрбие, құқықтық, білім беру және сауықтыру жұмыстарының жағдайын зерттеу.</p>

2.3. МАТЕРИАЛДАРДЫ ҚАРАСТЫРУ ЖӘНЕ КОМИССИЯ МӘЖІЛІСІН ӨТКІЗУ ТӘРТІБІ

Республикалық маңызы бар қалалар (астаналар), аудандар (облыстық маңызы бар қалалар) әкімшілігі жанындағы комиссия Қазақстан Республикасының заңнамасымен өз құзырына жататын кәмелетке толмағандардың ісін қарастырады.

Әкімшілік құқық бұзушылықтар туралы істерді: 1) мамандандырылған әкімшілік соттардың судьялары және 2) Қазақстан Республикасының 2006 жылғы 20 қаңтардағы N123¹ «ҚР Кодексіне әкімшілік құқық бұзушылықтар туралы өзгертулер мен толықтыру енгізу туралы» Заңына сәйкес, әкімшілік Кодекспен уәкілеттік берілген мемлекеттік органдардың лауазымды тұлғалары қарастырады.

Кәмелетке толмағандар жасаған қылмыстық құқық бұзушылықтар туралы істер Қазақстан Республикасы ішкі істер органдарының құзырына жатады. Егер комиссия әкімшілік құқық бұзушылықтар туралы істерді қарастыру процесінде комиссия қылмыс белгілерін анықтаса, онда ол тиісті ақпаратты ішкі істер органдарына жібереді.

Комиссияның кәмелетке толмағанның, оның ата-анасының немесе басқа да заңды өкілдеріне қатысты материалдарды комиссияның қарастыру шарттары:

- кәмелетке толмағандардың, олардың ата-аналарының немесе басқа заңды өкілдерінің жазбаша шағымы;
- комиссия мүшелерінің жеке бастамасы бойынша;
- азаматтардың ақпараттары бойынша;
- білім беру ұйымдарының ұсыныстары бойынша, сондай-ақ ұйымдас-тырушылық-құқықтық түрлері қандай да болсын ұйымдардың өтініштері бойынша;
- қылмыстық жауапкершілік басталатын жасқа толғанға дейін қоғамға қауіпті әрекет жасаған кәмелетке толмағандарға қатысты ішкі істер органдары немесе прокуратура материалдары бойынша.

А. ҚҰЖАТТАРДЫ АЛДЫН АЛА ДАЯРЛАУ

Комиссия хатшысы құжаттарды дайындау жұмысын жүргізеді. Комиссия төрағасы немесе оның тапсырмасымен комиссия төрағасының орынбасары құжаттармен алдын ала танысуы тиіс. Комиссияның қарауына түскен материалдармен алдын ала танысу үрдісінде негізгі шарттардың орындалу барысы анықталады:

- аталған материалдарды қарастыру оның құзырына жататындығы;
- комиссия мәжілісіне шақыртылуы тиіс тұлғалар;
- материалдарды дұрыс және уақытылы қарастыру үшін маңызы бар жағдайларға қосымша тексеру жүргізу қажеттігі, сондай-ақ қосымша материалдарды талап ету.

¹ Мамандандырылған әкімшілік соттардың ведомствосына жатқызылған әкімшілік құқық бұзушылықтар туралы істерді, егер сәйкес әкімшілік-аумақтық бірлік аумағында құрылмаған болса, аудандық (қалалық) соттар қарастыруға құқылы.

Материалдарды алдын ала зерттеу нәтижелері бойынша, комиссия келесі шешімдерді қабылдауға құқылы:

➤ материалдарды қарастыруға тағайындау және комиссия отырысының болатын күні мен орны туралы көмелетке толмаған тұлғаға, оның ата-анасына немесе өзге де заңды өкілдеріне, отырысқа қатысуға міндетті деп танылған басқа тұлғаларға хабарлауға;

➤ түскен материалдардағы мәліметтерге тексеруді жүргізуге немесе оны жүргізуді тиісті мамандарға тапсыруға;

➤ комиссия отырысында қарастырылуы тиіс мәселелердің негізі бойынша көмелетке толмаған тұлғаның, оның ата-аналарының немесе өзге де заңды өкілдерінің қолдау хаттарын қарастыруға;

Ереженің 16 тармағында қарастырылғандай комиссия отырысына көмелетке толмаған тұлғаның келуін қамтамасыз ету бойынша шара қабылдауға.

Отырыс басталғанға дейін, көмелетке толмағанда мен олардың ата-аналарына және өзге де заңды өкілдері мен қорғаушыларына комиссия дайындаған материалдармен танысу құқығы берілген. Берілген тармақта көрсетілген тұлғалардың материалдармен танысу құқығы комиссия отырысына шақыру туралы шақырту қағазында түсіндіріледі. Комиссияның алған материалдарды қарастыру мерзімі – олардың комиссияға түскен күнінен бастап он бес күн.

Құжаттарды алдын ала даярлау

Түскен істерді зерттеп, әрбір жеке көмелетке толмаған тұлға жөнінде алынған ақпараттарды мұқият тексергеннен кейін КІК хатшысы келесі құжаттарды дайындайды:

1. КІК мүшелерінің тізімін жасайды (тізім үлгісі №1 қосымшада берілген);
2. шақырылған тұлғалар тізімін жасайды;
3. КІК төрағасымен келісе отырып, күн тәртібін жасайды;
4. қажет болған жағдайда болатын КІК отырысы туралы БАҚ ақпарат беру үшін баспасөз хабарламасын дайындайды (*№2 қосымшаны қара*);
5. КІК отырысының бағдарламасын ресімдейді (*№3 қосымшаны қара*);
6. КІК отырысы басталуына дейін 3 күн қалған мерзім ішінде кешіктірмей, КІК кезекті отырысының қатысушыларына факс, телефон арқылы, пошта немесе электронды пошта арқылы ақпараттар жібереді;
7. алда болатын отырыста істері қаралатын көмелетке толмағандар туралы материалдар жинайды;
8. қаулы жобаларды (*№7 қосымша қараңыз*), ювеналдық сотқа ұсыныстарды (*№8 қосымша қара*), талап шағымдарды (*№9 қосымша қараңыз*), қорытындылар (*№10 қосымша қараңыз*) мен №11-17 қосымшаларға сәйкес басқа да құжаттарды жинайды және/немесе ресімдейді.

Комиссия отырысына қатысушы тұлғалардың қатысуын қамтамасыз ету

Көмелетке толмаған тұлғаның комиссия отырысына келуін қамтамасыз ету ата-аналарға немесе өзге де заңды өкілдеріне, не ол тәрбиеленіп жатқан білім беру ұйымының әкімшілігіне жүктеледі, олар өз кезегінде

аталған мәселелер бойынша жазбаша міндеттеме береді. Комиссия отырысына себепсіз жағдайлармен келмей қалған жағдайда кәмелетке толмағандардың заңды өкілдеріне ескерте отырып:

➤ он төрт жасқа толған, қоғамға қауіпті әрекеттер жасаған кәмелетке толмағандарды;

➤ он алты жасқа толған, әкімшілік құқық бұзушылықтар жасаған кәмелетке толмағандарды мәжбүрлеп алып келу жүзеге асырылады;

➤ кәмелетке толмағандар қоғамға қауіпті іс-әрекеттер мен әкімшілік құқық бұзушылықтар жасағаны үшін жауапкершілік басталатын жасқа толмаған жағдайда, олардың заңды өкілдері мәжбүрлеп әкелінуі тиіс.

Б. КОМИССИЯ ОТЫРЫСЫН ӨТКІЗУ

Комиссия отырысы қажетіне қарай, бірақ **айына екі мәртеден сирек кемес** өткізіледі және ашық түрде болады. КІК отырыстары арасындағы бұл мерзім тиімді болып саналады және комиссия мүшелеріне келіп түскен істерді мұқият қарауға себін тигізеді. Кәмелетке толмағандар, олардың ата-аналары немесе өзге де заңды өкілдері туралы ақпараттардың құпиялылығын қамтамасыз ету мақсатында комиссия қарастырылатын материалдардың сипатын ескере отырып, іске қатысы бар тұлғалардың өтініші бойынша **жабық отырыс өткізу туралы уәжделген қаулы қабылдай** алады. Егерде мұндай қажеттілік туындаған жағдайда немесе КІК жабық отырысын өткізу туралы шешім қабылданса, хатшы мұндай ұсынысты алдын ала дайындауы қажет. КІК хатшысы ата-аналардан немесе заңды өкілдерден жазбаша өтініш алуы тиіс. Егер жабық отырыс туралы бастама КІК ішінен шыққан болса, онда бұл шешімге хаттама жасайды және дауысқа салынады. БАҚ, қоғамдық ұйымдар немесе басқа да тексеру органдары тарапынан түсінбеушіліктер туындамау үшін мұндай шешім алдын ала қабылдануы тиіс.

Қажетті жағдайларда комиссия істері қарастырылатын тұлғалардың оқу, жұмыс немесе тұрғылықты жерлерінде көшпелі отырыстарды өткізе алады. Тәжірибе КІК көшпелі отырыстарының жоғары тиімділігін көрсетеді.

КІК кәмелетке толмаған тұлғаға қатысты материалдарды тек кәмелетке толмаған тұлғаның өзінің және оның ата-анасының немесе заңды өкілдерінің қатысуымен ғана қарастырады. Кәмелетке толмаған тұлғаның қалауы бойынша комиссия жұмысына оның қорғаушысының қатысуына рұқсат беріледі. Комиссия отырысында кәмелетке толмаған тұлғаға жағымсыз әсер етуі мүмкін жағдайларды тексеру барысында комиссия оны отырыс залынан шығарып жіберу құқына ие, бұл туралы комиссия отырысының хаттамасында жазылады.

Комиссия отырысын өткізу күні, орны және уақыты туралы міндетті түрде прокурорға хабарлау керек. Қылмыстық жауапкершілік басталатын жасқа жеткенге дейін қоғамға қауіпті іс-әрекетті жасаған кәмелетке толмаған тұлғаға қатысты материалдарды қарастыру кезінде отырысқа прокурор шақырылады. Қазақстандағы КІК тәжірибесі прокурорлардың комиссияның барлық дерлік отырысына қатысатындығын көрсетеді,

бұл олардың арасындағы өзара ықпалдастықтың дұрыс жолға қойылғандығын көрсетеді.

Төрағалық етуші тұлға қандай материалдар қарастырылатындығын комиссия отырысының бас кезінде жариялайды, отырысқа қатысатын тұлғаларды таныстырады. Осыдан кейін қажетті құжаттар жарияланады, келіп түскен материалдар, сондай-ақ негізді шешімдерді қабылдау үшін маңызы бар жағдайлар зерттеледі, қолдаухаттар қарастырылады, отырысқа қатысушы тұлғалардың сөздері тыңдалады.

Кәмелетке толмаған тұлға, оның ата-анасы немесе басқа заңды өкілдері, қорғаушысы, материалдарды қарастыруға қатысатын мамандар, сондай-ақ кәмелетке толмаған тұлғаға және оның заңды өкілдеріне қатысты ұсыныспен комиссияға жүгінген тұлғалар қарастырылатын материалдардың негізі бойынша қолдаухаттар жасауы мүмкін. Ұсынылған қолдаухаттарды қарастыру нәтижесі **комиссия отырысының хаттамасына** енгізіледі. Қолдаухат – бұл бір жақты жазбаша түрде жазылған ресми өтініш. Комиссия мәжілісінің хаттамасы төменде берілген 2.3.3. т. сәйкес ресімделеді.

2.3.1. Комиссия қаулысы (№7 қосымша)

Кәмелетке толмаған тұлға, оның ата-анасы немесе өзге де заңды өкілдеріне қатысты материалдарды, сондай-ақ кәмелетке толмағандар жасаған қылмыстарының, құқық бұзушылықтарының және қадағалаусыз қалуының алдын алуы үшін жауапкершілік атқаратын білім беру ұйымдары мен органдарының ұсыныстары, ұйымдастыру-құқықтық түрлері әртүрлі ұйымдардың мәлімдемелерін, азаматтардың ақпараттарын қарастыру нәтижелері бойынша комиссия төменде берілген шешім баяндалған **қаулы** қабылдайды:

➤ берілген КІК Ережесінің 10 тармағымен қарастырылған кәмелетке толмаған тұлғаны орналастыру туралы анықталған тәртіпте шара қабылдау туралы;

➤ берілген КІК Ережесінің 11 және 12 тармақтарымен қарастырылған ықпал ету шараларын қолдану туралы;

➤ дайындалып жатқан не жасалған қылмыс туралы ақпаратты ішкі істер органдарына жіберу туралы.

Комиссия қаулысы отырысқа қатысушы комиссия мүшелерінің көпшілік қарапайым дауысымен қабылданады. Дауыстар тең түскен жағдайда, комиссия отырысына төрағалық етуші тұлғаның дауысы шешуші болып табылады.

Комиссия қаулысында келесі тармақтар көрсетіледі:

- комиссияның атауы мен жеке құрамы;
- комиссия отырысының өтетін күні мен орны;
- материалдары қарастырылып жатқан тұлғаға қатысты мәліметтер;
- материалдарды қарастыру барысында анықталған жағдайлар;
- негізінде шешім қабылданған дәлелдемелер;
- кәмелетке толмаған тұлғаның құқық бұзушылық үшін жауапкершілігін қарастыратын немесе құқына кепілдік беретін нормативтік құқықтық акті;

- комиссия қабылдаған шешім;
- кәмелетке толмаған тұлғаға әлеуметтік көмек көрсету жөніндегі комиссия ұсынған шаралар, көмек көрсетуге тапсырма берілген органдар немесе тұлғалар;
- аталған қаулыға шағымданудың мерзімдері мен тәртібін түсіндіру туралы мәліметтер.

Төрағалық етуші тұлға мен оның жауапты хатшының қолдары қойылған комиссия қаулысы комиссия мәжілісінде жарияланады және ол шағымдану үшін белгіленген мерзімі аяқталғаннан кейін заңды күшіне енеді.

Комиссия қаулысы сәйкес мемлекеттік органдар мен ұйымдастырушылық-құқықтық түрлері әртүрлі мемлекеттік органдар мен ұйымдарға орындалу үшін жіберіледі. Комиссия қаулысын орындамаған жағдайда Қазақстан заңнамасымен көрсетілген жауапкершілікке тартылады.

2.3.2. Комиссия ұсынысы (№8 қосымшаны қара)

Егер де материалдарды қарастыру барысында кәмелетке толмағандардың қылмыс, құқық бұзушылық, қоғамға қарсы әрекеттерді жасауларына және қадағалаусыз қалуларына, сондай-ақ кәмелетке толмағандардың құқықтары мен заңды мүдделерінің бұзылуына себін тигізетін жағдайлар мен себептер анықталатын жағдайда, комиссия мемлекеттік органдарға, жергілікті өзін-өзі басқару органдары мен ұйымдастырушылық-құқықтық түрлері әртүрлі ұйымдарға оларды жою туралы сәйкес **ұсыныстар** береді.

Осы тармақта көрсетілген органдар мен ұйымдардың лауазымды тұлғалары, комиссия ұсынысын алған күннен бастап бір ай мерзім ішінде оны қарастыруға және кәмелетке толмағандардың құқықтары мен заңды мүдделерінің бұзушылықтарын жою бойынша қабылданған шаралар туралы хабарлауға міндетті.

2.3.3. Комиссия отырысының хаттамасы

Комиссия отырысында комиссияның жауапты хатшысы **хаттама** жүргізеді, бұл хаттамада:

- комиссия атауы мен жеке құрамы;
- комиссия отырысының өтетін күні мен орны;
- қарастырылатын материалдардың мазмұны;
- материалдары қарастырылатын тұлғаның тегі мен аты-жөні және екесінің аты, туған күні мен жері, тұрғылықты жері, сондай-ақ материалдарды қарастыру үшін маңызы бар басқа да мәліметтер;
- комиссия отырысына қатысатын тұлғалардың келуі мен олардың құқықтары мен міндеттемелерін түсіндіру туралы мәліметтер;
- комиссия мәжілісіне қатысушы тұлғалардың түсініктемелері;
- материалдарды қарастыру барысында зерттелген құжаттар мен айғақтық заттар;
- ұсынылған қолдау хаттар және оларды қарастыру нәтижелері;

➤ комиссия отырысында қабылданған қаулылар немесе ұсыныстарды жариялау туралы мәліметтер;

➤ қабылданған қаулыларға немесе ұсыныстарға шағымдану мерзімі мен тәртібін түсіндіру туралы мәліметтер көрсетілуі тиіс.

Комиссия отырысының хаттамасына төрағалық етуші тұлға мен оның хатшысы қол қояды. Комиссия хатшысы хаттамалар мәтінін сандық тасымалдағыштарда сақтайды, ал басылып шығарылған түрін «Комиссия отырысының хаттамалары» папкасына тігеді.

2.3.4. ҚАРАСТЫРЫЛҒАН ІСТЕРДІҢ БАРЛЫҒЫН САҚТАУ

Кәмелетке толмағандардың қылмыс, құқық бұзушылық, қоғамға қарсы әрекеттерді жасауына, сондай-ақ қадағалаусыз қалуына себін тигізетін жағдайлар мен себептерді жою жөніндегі жұмыстарды зерттеу мақсатында комиссия отырыстарда қарастырылған барлық істерді есепке алу мен сақтауды ұйымдастырады, аталмыш есептің мәліметтерін өзінің аумақтық қатыстылығы шегінде қорытындылайды. Кейбір комиссиялардың тәжірибелері, КІК материалдарын әрбір жеке жағдай бойынша жеке тігілген және нөмірленген түрде сақтау қолайлы болып табылатындығын көрсетеді. Құжаттарды сақтаудың мұндай түрі қажетті құжаттарды іздеу мен оған мүдделі ұйымдар мен тұлғалардың қол жетімділігін жеңілдетеді.

2.3.5. КОМИССИЯ ҚАУЛЫЛАРЫНА НЕМЕСЕ ҰСЫНЫСТАРЫНА ШАҒЫМДАНУ

Тұлға, оның заңды өкілдері, сондай-ақ зардап шегуші қарастырылған материалдар бойынша комиссия қабылданған қаулы немесе ұсыныстар жөнінде сотқа немесе жоғары тұрған комиссияға шағымдануы мүмкін.

Көрсетілген мерзімде шағым беру тиісті қаулының немесе ұсыныстың орындалуын тоқтатады.

Комиссия қаулыларына немесе ұсыныстары жөнінде сотқа шағымдану мерзімдері мен тәртібі қазақстандық заңнамаға сәйкес анықталады.

Қазақстанның заңнамасымен анықталған тәртіпте прокурор комиссия қаулысына немесе ұсынысына наразылық білдіруі мүмкін.

Комиссиялар Тұрпаттық ережелердің 7-бабында көрсетілген *алты негізгі ұстанымда* жұмыс істейтіндігін әрқашан есте сақтау керек:

- заңдылық;
- кәмелетке толмағандарға ізгілікпен қарау;
- кәмелетке толмағандарға, ата-аналарына немесе оның заңды өкілдеріне құрметпен қарау;
- кәмелетке толмағандар, ата-аналары немесе оның заңды өкілдері туралы ақпараттардың құпиялылығы;
- кәмелетке толмаған баланың ата-анасымен және өзге де заңды өкілдерімен оның құқықтары мен заңды мүдделерін қорғау мәселелері бойынша өзара қарым-қатынас жасау;
- кәмелетке толмаған тұлғаның құқықтары мен заңды мүдделерін бұзғаны үшін лауазымды тұлғалар мен азаматтардың жауапкершілігі.

3 бөлім

Комиссия хатшыларына көмек ретіндегі практикалық материалдар

3.1. КӘМЕЛЕТКЕ ТОЛМАҒАН ТҰЛҒАНЫҢ ЗАҢДЫ ЖӘНЕ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ МӘРТЕБЕСІ

ЗАҢ АСПЕКТІСІ

Кәмелетке толмағандар деген кімдер? Бұл терминді этимологиялық тұрғыдан - «кәмелеттік» жасқа толмаған адам деп түсіндіруге болады. Яғни, белгілі бір жас кезеңіне жетпеген тұлға. Және бұл кезеңнің шегі түрлі тарихи кезеңдер мен түрлі елдерде әртүрлі болды. Көптеген елдерде кәмелетке 18 жаста толады. Ал кейбір елдерде – кәмелеттік жас 21 жас болып табылады. Кәмелетке толмаған деп 18 жасқа толмаған баланы айтуға болады. Қай жастан басталады деген сауалдың туындауы заңды да. Үш жаста да, бес жаста да, тіпті он жастағы баланы кәмелетке толмаған деп айтуға бола ма?

«Кәмелетке толмаған» деген ұғым көп жағдайда заң терминологиясында қолданылады және қылмыстық жауапкершілік туындайтын жаспен байланыстырылады. Бұл жағдайда да бұл шек түрлі елдерде әртүрлі болады. Мысалы, Ұлыбританияда қылмыстық жауапкершілік 10 жастан басталады, Польшада - 13 жастан. Ресей мен Қазақстанда 14 жастан басталады.

Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексінің 78-бабына сәйкес, кәмелетке толмағандар деп «қылмыс жасаған уақытында он төрт жасқа толған, бірақ әлі он сегізге толмаған тұлғалар танылады» [43, 48 б.].

Осындай анықтамаға сәйкес, кәмелетке толмаған деп, 14 жастан 18 жасқа дейінгі баланы айтуға болады. Алайда 14* жасқа толмаған балалар да құқық бұзушылық жасайды. Егер бала 11-12 жаста болса және ол құқық бұзушылықты жасаса, онда ол қылмыстық жауапкершілікке тартылмайды. Бірақ бұл жағдайда ол кәмелетке толмаған деп есептелуі мүмкін бе?

ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ АСПЕКТ

Психологиялық тұрғыдан қарағанда кәмелетке толмаған деген кім? «Кәмелетке толмаған» санатына 14-тен 18-дейінгі жас аралығы жатады, ал бұл жас ауқымы екі жас кезеңдерінің – жеткіншек (орта мектеп) және жасөспірім (жоғары мектеп) жасының ауысуымен сипатталады.

*2009 жылы ҚР ИІМ ҚР ҚК өзгертулер енгізіледі: қылмыстық жауапкершілік басталатын жас 14 жастан 16 жасқа дейін көтеріледі.

ЖЕТКІНШЕК ЖАСЫ (11-15 ЖАС)

Әдебиетте адам өміріндегі бұл жас кезеңі түрлі атаулармен сипатталады: жеткіншектік, өтпелі кезең, пубертальды, пубертантты кезең, жасөспірім, жыныстық жетілу жасының қолайсыз фазасы, екінші рет кіндік кесу жасы. Түрлі атаулар жеткіншектің өміріндегі болатын өзгерістердің алуан жақтарын көрсетеді.

ЖЕТКІНШЕК ЖАСЫНЫҢ ФИЗИОЛОГИЯЛЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Жеткіншек кезеңінің биологиялық мағынасы пубертантты кезең немесе жетілу кезеңі ретінде анықталады. Қалыпты физикалық пубертанттылық кезеңінің басталуының төменгі шегі 11-12 жасқа, жоғарғы шегі 17-18 жасқа жатады. Дәстүрлі түрде (Ш. Бюлерден кейін) пубертант кезеңінің екі басты фазасын атап өтуге болады – теріс фаза және позитивті фаза (жастық шақ).

Жеткіншек тулаған гормондардың құрбаны болып табыла ма? Г. Крайг гормонды дағдарыстың жалпы эмоционалды көрінуін атап өтеді [18, 566 б.].

Иә	Жоқ
Көңіл-күйдің жиі өзгеруі: <ul style="list-style-type: none">• торығу;• мазасыздық және зейіннің нашар шоғырлануы;• тітіркенушілік;• импульсивтілік;• алаңдаушылық;• агрессия және проблемалы мінез-құлық.	Жеткіншектің күйіне көптеген басқа да факторлар әсер етеді: <ul style="list-style-type: none">• отбасылық қарым-қатынастар;• жеткіншектер ортасындағы мәртебесі;• академиялық жетістіктерінің деңгейі;• ұзақ мерзімді болашақты құру қабілеті және т.б.

ЖЕТКІНШЕК ДАҒДАРЫСЫ

12-14 жаста көптеген балалардың психологиялық дамуында «жеткіншек дағдарысы» деген атпен белгілі өтпелі сәт басталады. Жеткіншек дағдарысының белгілері:

- тіл алмаушылық дүмпуі,
- дерекілік,
- қырсықтық;
- тұйықтық;
- дәлелсіз ересектерге қарсы тұру;
- мұғалімдерге қатысты теріс қылық;
- ересектердің ескертулерін елемей;
- құрбыларының арасына сіңісе алмау жағдайын қатты уайымдау,
- белгісіз жарқын болашаққа деген үміт;
- өз тәуелсіздігін көрсететін, материалдық мүдделерге жақындығын көрсететін дәрекі қимыл.

Көптеген психологтардың пікірінше, жеткіншек дағдарысы жеткіншектердің өзін жеке тұлға ретінде тану қабілеті мен қажеттілігінің

туындауы сипатты белгісі болып табылатын, өзін-өзі танудың жаңа деңгейінің пайда болуына байланысты. Бұл жеткіншектің өзін-өзі қалыптастыру, өзін-өзі таныту және өзін-өзі тәрбиелеуге деген ұмтылысынан көрініс табады.

Өзіндік сана-сезімді дамыту механизмі **рефлексия** болып табылады. Жеткіншектер өздерінің теріс мінездерінің теріс бітістеріне сыни көзбен қарайды, басқа адамдармен өзара қарым-қатынастар жасау мен достасуға кедергі келтіретін мінез бітістері үшін уайымдайды. Мінез-құлықтарының теріс сипаттары туралы мұғалімдердің ескертулерінен кейін бұл күйзелістер күшейе түседі. Бұл ашу-ыза мен кикілжіңдерге әкеліп соғады. (www.sunhome.ru/psychology).

Жеткіншек жасының дамуының әлеуметтік жағдаяты

Дамудың әлеуметтік жағдаяты тәуелді балалық шақтан дербес және жауапты ересек өміріне өту кезеңін білдіреді. Жеткіншек балалық шақпен ересектілік арасындағы аралықты алады. Жеткіншек – сәби емес, бірақ әлі де ересек емес. Бұл аралық ұстаным бірқатар келеңсіздіктерге әкеліп соғады. Жеткіншек кезеңіндегі дамудың әлеуметтік жағдаяты алдыңғы кезеңдегі жетекші оқу қызметі ересектер әлеміндегі және қоғамдық қатынастар құрылымындағы өз орнын анықтауға, әлеуметтік өзін-өзі анықтауына бағытталған қызметпен ауыстырылады.

Жеткіншек жасының негізгі орталық жаңа түзілімдері

- Өзін-өзі қалыптастыру қажеттілігі.
- Өзіндік сана-сезімді дамыту.
- «Біз» -тұжырымдамасының қалыптасуы.
- Референттік топты қалыптастыру.
- Ересектік сезімі.
- Ата-аналарынан эмансипация.
- Оқуға деген жаңа қатынас.
- Құндылықтарды қайта бағалау.
- Автономды мораль.

Жеткіншек тұлғасының бағыттылығы

- Ізгілік бағыттылығы – жеткіншектің өзіне және қоғамға деген қатынасы жағымды.
- Өзімшілдік бағыттылығы – қоғамға қарағанда оның өзі неғұрлым мәнді болып табылады.
- Торығушылық бағыттылығы – ол өзі үшін ешқандай құны жоқ. Оның қоғамға деген қатынасын шартты жағымды деп атауға болады.
- Өзіне-өзі қол жұмсаушылық бағыттылығы – қоғам да, өз тұлғасы да өзі үшін ешқандай құндылыққа ие емес [19].
- Жеткіншектік жаста түрлі қызығушылықтар пайда болады. Неғұрлым айқын көрінгендері **доминанталар** деп аталады:
- «менмендік доминантасы» – жеткіншектің өз тұлғасына деген қызығушылығы;

- «қашықтық доминантасы» – жеткіншектің өзі үшін жақын, ағымдағы, бүгінгіге қарағанда, неғұрлым субъективті жарамды, кең, үлкен ауқымды белгілеуі;
- «жігер доминантасы» – кей кездері қырсықтық, бұзықтық, тәрбиелік беделге қарсы күрес түрінде көрінетін, жеткіншектің қарсылыққа, жеңіп шығуға, жігерлілікке деген қызығушылығы;
- «қиялшылдық доминантасы» – белгісіздікке, тәуекелділікке, қызықты оқиғаларға, батырлыққа деген қызығушылығы [19.].

АТА-АНАЛАРМЕН ҚАТЫНАСТАР

Есею кезеңіндегі ата-аналарымен өзара қарым-қатынас аясы маңызды болып қалады және тұлғаның қалыптасуына күшті ықпал етеді. Ересек жеткіншектер алғаш рет «ата-аналарына басқа қырынан таниды» және оларға тым жоғары талаптар қоя бастайды.

Жеткіншектер ата-аналарын өздерінің қазіргі күні мен болашағын қамтамасыз етуші адамдар ретінде қабылдайды. Осыған байланысты жеткіншектер өздерінің ата-аналарына деген қарым-қатынастарына, екесінің әлеуметтік мәртбесі мен анасымен өзара түсіністігіне өте эмоционалды және қызығушылықпен қарайды. Алайда өзара қарым-қатынас үрдісі бір жақты бағыттылыққа ие – жеткіншектер ата-аналарының көңіл аударуын, түсіністікпен қарауын, ынталандыруды талап етеді. Ата-аналар жеке мәселелерін «өздері шешсін», жеткіншек мұндай шешімдердің табыстылығын ғана бағалайды. Ата-аналарын түсінуге, бірдеңе беруге, «өзімен ой бөлісуге» деген дайындығы жоқ. Көп жағдайларда, өз белсенділігін түсіре отырып, тек ата-анадан «алу» ғана емес, «беру» бағдары да болады.

Жеткіншектің жасында отбасына, жалпы, ата-аналарына деген қарым-қатынас келесі бағыттарда өзгереді:

1. Ересектердің әрекет түрлеріне және бағдарларына, құндылықтарына қарсы ықпал мен сың, күдік көрініс табады.
2. Отбасымен эмоционалды байланыстар әлсірейді.
3. Бағдар алу мен сәйкестену үлгісі ретіндегі ата-аналары екінші орынға түседі.
4. Жалпы алғанда отбасы ықпалы төмендейді, бірақ та, негізінен, ол маңызды референттік топ болып қалады.

Жеткіншектердің ересектерге теріс қарым-қатынасының түрлері. Кіші жеткіншектің жаста ересектермен қарым-қатынас жүйесіндегі өз орнына қанағаттанбаушылықтың орнын толтыру жолдары мынадай: қалаған қарым-қатынас құндылықтарын төмендетуге деген талпыныс; орнын ауыстыратын қызметке деген талпыныс; қиял-ғажайып бейнелер әлеміне ену; агрессия немесе қарым-қатынастан бұлтару түріндегі фрустрация.

Ересек жеткіншектер үшін ересектерге деген теріс қатынастарының келесі оппозиция реакциясы (жағымсыз сипаттағы көрнекі әрекеттер), бас тарту реакциясы (талаптарға бағынбау), оқшаулау реакциясы (жағымсыз байланыстардан қашуға талпыныс) секілді түрлері тән.

ҚҰРДАСТАРЫМЕН ҚАРЫМ ҚАТЫНАСТАР

Жеткіншектің жалпы уәждемесі қарым-қатынаспен араласады. Мұнда даулар туындайды, құндылықтарды қайта бағалау жүзеге асырылады, өзін-өзі қалыптастыруға деген ұмтылысты мойындау қанағаттандырылады. Қарым-қатынастағы доминантты қажеттілік келесі түрде тұжырымдалады: «Қарым-қатынас жасауға үйрену», «бір бірін жақсы түсінуге үйрену». Құрдастары қауіпсіздік пен қолдау көзі ретінде қарастырылады.

Құрдастармен қарым-қатынас уәждемелерінің келесі динамикасы байқалады:

12-13 жаста жеткіншек құрдастарының ортасында белгілі бір орынды алғаны маңызды. Жас жеткіншектердің қарым-қатынастары оқу мен мінез-құлық үрдістері айналасына шоғырланады - жақсы оқитын және өзін дұрыс ұстайтын жеткіншек құрбылары арасындағы көшбасшы болып табылады, жағымды бейне жетекші болып саналады.

14-15 жаста ұжымдағы автономияға ұмтылыс және құрдастарының көз алдында жеке тұлғасының құндылықтарын тану ізденісі басым болады. Қарым-қатынас мазмұны тұлғалық қарым-қатынасқа, жеке тұлғалылыққа бағытталады – «қызықты», «күшті», «ерекше» тұлға неғұрлым тартымды болады. Көптеген жеткіншектерде өз ортасында елеулі болудың фрустрациялы қажеттілігі болады [15].

Жасөспірім жасы (15-18 жас)**Жасөспірім жасының физиологиялық ерекшеліктері**

Соңғы жеткіншек кезеңі мен жасөспірім шақ жыныстық жетілумен сипатталады. Бұл кезеңде ағзаның қарқынды гормонды қайта құрылуы байқалады, екінші жыныстық белгілері мен жыныстық кемелденудің ерекше белгілері көріне бастайды.

Дамудың әлеуметтік жағдаяты

Дамудың әлеуметтік жағдаяты, бірінші кезекте, жоғары сынып оқушысының дербес өмір табалдырығына аяқ басу алдында тұруымен сипатталады. Оның алдында еңбек қызметі жолына шығу және өмірдегі өз орнын табу мүмкіндігі күтіп тұр. Осыған байланысты жоғары сынып оқушысына қойылатын талаптар мен олардың жеке тұлға ретінде қалыптасуы жүзеге асатын жағдайлар өзгереді: ол еңбек етуге; отбасылық өмірге; азаматтық міндеттерін орындауға дайын болуы тиіс [15].

Жоғары сынып оқушыларының психологиялық дамуының негізінде кәсіби өзін-өзі тануы тұрады.

Жасөспірім кезеңі мәні білім беру жүйесі мен есею жүйесінің ажырауы, алшақтауы болып табылатын дағдарыстың болуымен сипатталады.

Жеткіншек жасымен салыстырғанда жасөспірім жасы өзін-өзі бақылау мен өзіндік реттеу деңгейінің артуымен сипатталады. Сондай-ақ, бұл кезеңге өсіп келе жатқан адамға шексіз көңіл көтеруден мұңаюға дейін өзгеретін көңіл-күдің өзгергіштігі және кезекпен болатын көреғар сапалар қатарының үйлесімділігі тән [44].

ОРТАЛЫҚ ЖАҢА ТҮЗІЛІМДЕР [32]

- кәсіби өзін-өзі анықтау;
- жеке сәйкестікті, жеке өзіндік теңдік сезімін қалыптастыру (Э. Эриксон);
- дүниетанымның қалыптасуы;
- өмірлік жоспарларын қалыптастыру.

Жастың жағымсыз факторларының бірі оның жасына тән емес мінез-құлықта көрінетін инфантильдік болып табылады. Бұл - қатерлі фактор болып табылатын өте аңқау және балаға тән мінез-құлық. Кейде ата-аналар баласын әлі есейіп үлгереді, әзірше балалық шақта бола тұрсын деп те ойлайды. Ал адам болса есейе келе, жауапкершілікті өзі арқаламай, оны басқаларға жүктей отырып, өмірге қадам басады [30].

ЕРЕСЕКТЕРМЕН ҚАРЫМ-ҚАТЫНАСТАР

Ересектермен қарым-қатынас аса күрделі қалыптасады. Жоғары сынып оқушылары ересектермен, ата-аналарымен қарым-қатынасты өздері үшін маңызды деп есептейді.

Олармен қарым-қатынастағы қалаулы тақырыптар: болашақ мамандықты таңдау; қоршаған ортамен қарым-қатынас; оқу істері; мораль мәселелері; өзі туралы және өзінің өткені, қазіргі кезі және болашағы туралы (өзін-өзі билеудің түрлі аспектілері).

Бұл жастағы ересектермен, соның ішінде мұғаліммен сенімді қарым-қатынастың болмауы - жоғары сынып оқушыларының басынан кешіретін алаңдаушылықтың басты себептерінің бірі болып табылады. Олар өздерінің жеке істеріне араласқанды, әсіресе мәжбүрленгенді ұнатпайды, бірақ көмек әдепті түрде болса, оған риза болады.

Аталмыш жастағы алаңдаушылықтың негізі болып табылатын жағдайлардың үш түрі белгілі:

- 1) мектеппен, мұғалімдермен қарым-қатынасқа байланысты жағдайлар;
- 2) өзі туралы ұғымды өзектілендіретін жағдайлар;
- 3) қарым-қатынас жағдайлары [15].

Осылайша, тәуелсіздікке деген ашық ұмтылыста ата-аналарымен терең байланыс және олардың тарапынан психологиялық қолдауға деген қажеттілік сақталады.

ҚҰРДАСТАРЫМЕН ҚАРЫМ-ҚАТЫНАСТАР

Адам үшін жасөспірім шақта қарым-қатынасқа деген келесі қажеттіліктер тән:

- қарқынды дене және ақыл дамуы әлемге деген қызығушылықтың кеңеюіне әкеледі;
- жаңа тәжірибеге, танымға және қорғалушылыққа деген қажеттілік еседі: адамдармен жайлы қарым-қатынас, қабылдау және мойындау қажеттілігі.

Жоғары сынып оқушыларының өмірінде қарым-қатынас маңызды орынға ғана ие болып қоймай, олар үшін дербес құндылық болып табылады. Қарым-қатынас уақыты жұмыс күндері 3-4 сағатқа, демалыс

және мереке күндері 7-9 сағатқа артады. Географиясы мен әлеуметтік ауқымы кеңейеді: жоғары сынып оқушыларының жақын достары арасында басқа мектептің оқушылары, студенттер, әскери қызметкерлер, жұмыс істейтін адамдар болады.

ЖЕТКІНШЕК ЖАСЫНЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

(<http://www.clean-noyabrsk.ru/Rodit001.htm>)

1. Жеткіншек жасының қарама-қайшылығы, баланың ересектердің жауапкершіліктерін мойындарына алмай, ересек мәртебесі мен ересектердің мүмкіндіктеріне қол жеткізуіне ұмтылуынан көрінеді.

2. Жеткіншек ата-анасының бағасы мен өмірлік тәжірибесінің дұрыстығын түсініп тұрса да, оны жиі қабылдаудан бас тартады. Ол өзінің жеке бірегей және қайталанбас тәжірибесін алып, өз қатесін жіберіп, осы жіберген қатесі арқылы үйренгісі келеді.

3. Аталған жас үшін өзінің жеткіншектер ортасындағы жеке еңбегін мойындауға ұмтылысы сипатты.

4. Жеткіншек жеке басының мәселесінің және уайымының бірегейлігіне нық сенеді, бұл жалғыздық пен жабырқаулық сезімін тудырады.

5. Жеке басының жалғыздығымен күресе отырып, мәселенің күрделілігін сезінген жеткіншек өзі сияқтыларды іздей бастайды. Осылайша, жастар жиіны құрылады және ересектер әлеміне пара-пар жеткіншектердің субмәдениеті қалыптасады.

6. Жастар ортасындағы жеткіншекте «Біз-тұжырымдамасы» қалыптасады. Бір жағынан, бұл топты жұмылдыратын нәрсе: ортақ мақсаттар, мүдделер, міндеттер. Екінші жағынан, айналасындағы әлем «өзіміздікі» мен «басқалардікіне» бөлінеді, ал бұл топтар арасындағы қарым-қатынастар кейде тым қарама-қайшылықты болады.

7. Жеткіншектің «Біз-тұжырымдамасының» қалыптасуы жеткіншек өмірінде референттік топтың немесе топтардың пайда болуына көпір болып табылады. (Жеткіншек қабылдайтын және түсінетін және ол үшін маңызды болып табылатын пікірді бөлісетін топ референттік топ деп аталады).

8. Оқу қызметі мен мектеп басты және ең маңызды міндет болудан қалады. Құрдастарымен интимдік-тұлғалық қарым-қатынас жетекші қызметке айналады.

9. Жеткіншек жасында нақты ойлау логикалылықпен ауыстырылатындықтан, ақыл-ой жұмысының өнімділігі төмендейді.

10. Жеткіншек үшін логикалық ойлау механизмі сыншылдықтың өсуімен түсіндіріледі. Ол ересектердің қағидатын сеніммен қабылдамайды, ол дәлелдер мен негіздемелерді талап етеді.

11. Сыншылдықтың өсуі толық негативизмге әкеледі. Көбіне бұл негативизм жеткіншек үшін даулы, стрессті және эмоционалды жағдайларда қолданылады. Тек 20% жеткіншектерде ғана негативизмнің дағдарысты көріністері толығымен жоқ.

12. Жеткіншектік жасы үшін жеке тұлғаны іздеуге, өзін-өзі зерттеу және өзін-өзі талдау бағыты сипатты болады. Жеткіншек өз ойын білдіргісі келеді, тіпті өзіне өзі білдірсе де (күнделіктер).

13. Бұл кезеңде басқалар мен өзін-өзі терең түсінуге мүмкіндік беретін, әлеуметтік қатынастардың іштей игерілген тәжірибесі ретінде өзіндік сана-сезімнің өсуі жүзеге асады.

14. Есеюдің бастамасы сыртқы механизм (еліктеу механизмі) бойынша жүзеге асырылады. Мен ересек секілді боламын – ойын – ересектердің сыртқы қасиеттерің, мәнерің, әдеттерің, мінез-құлық мәнерің, яғни есеюдің сыртқы атрибутикаларын көшіру. Бұл мағынада оған идеал болатын тұлға ерекше мәнге ие болады. Ол үшін ата-ана емес, басқа маңызды ересек идеал болатынын ата-аналарға ескерткім келеді.

15. Жеткіншек жастардың қосалқы мәдениетінде қабылданған сәнге және идеалдарға ілесуге ұмтылады: салмақ, бой, бұлшық еттер және т.б. Олардың қалыптасуына бұқаралық ақпарат құралдары орасан зор әсер етеді.

16. Бала мәні бойынша емес, түрі бойынша нәпсіліктің ересек таптаурынына еліктейді, сол себепті де, қыздар арасында «Еліктіру өнері» немесе «Қалай батыл әйел болуға болады» секілді әдебиеттер кең тараған. Қыздар үшін еліктеу үлгісі отбасында қалыптасатын құндылықтар жүйесіне байланысты. Мұның «сұлу» болуы міндетті емес, бұл ерлер таптаурынына неғұрлым жақын «бизнес вумэн» стилі болуы да мүмкін. Ол әрқашанда тамаша, естен тандыраарлықтай көрінеді, оның «мұндай ақымақтықтармен» ісі жоқ.

17. Ерлердің идеалы көбіне күшті насихаттайтын, төзімді, батыл, нағыз достық құндылығын уағыздайтын супер батыр болады, яғни қазіргі заман батыры.

18. Егер мәнді ересек жеткіншекті өзінің басты көмекшісі ретінде бағаласа, бұл оның өзін-өзі бағалау деңгейін арттырады.

3.2. КӘМЕЛЕТКЕ ТОЛМАҒАНДАР АРАСЫНДА ҚҰҚЫҚ БҰЗУШЫЛЫҚТАРДЫҢ АЛДЫН АЛУДЫҢ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ТӘЖІРИБЕСІ

Қазіргі таңда барлық дамыған елдерде балалық шақ мәселесі басты назарда болып отыр. Бізді аумақтық және әлеуметтік-құқықтық, гео-саяси және тілдік шекаралар бөліп жатыр. Әйтсе де балаларға қатысты саясат бірдей болуы тиіс. Жер шарының кез келген жерінде балалардың бақытты балалық шағы мен құқықтарының қорғалуына құқықтары бар.

Теріс, құқыққа қарсы мінез-құлық мәселесінің де шегі жоқ. Және де бұл мәселе жаһандық-құрлықтық болып табылады. Дүние жүзіндегі көптеген елдерде заңға қайшы проблемалары бар жеткіншектер және балалармен жұмыс бойынша мол тәжірибе жинақталған. Ювеналдық әділет жүйесі, сынау қызметі, қатерлі топтың балаларымен жұмыс бойынша комиссиялар, балалар мен жеткіншектерді қайта әлеуметтендіру бойынша комитеттер және т.б.

Бұл тәжірибе қажетті және пайдалы. Біздің пікірімізше, қоғамның негізгі міндеті – бұл балалар мен жеткіншектер арасында құқық бұзушылықтардың алдын алу. «Емдегеннен» гөрі «алдын алған» әрдайым тиімдірек емес пе. Өмірде қиын жағдайға душар болғандар; қатерлі топтар; теріс мінез-құлықты (девиантты) балалармен алдын алу, диагностикалық және түзету шараларын жүргізу жүйесін жасау қажет. Дамыған елдердің тәжірибесінде бізді көбіне аталған топ балаларымен және жеткіншектерімен жұмыс істейтін мамандардың кәсіби құралдары қызықтырады.

ФРАНЦИЯ

1945 ж. – Ордонанс (әділ соттың ювеналдық жүйесі) қабылданды. 1958 ж. 23 желтоқсанда – Декрет қабылданды. 1974 ж. – көмелетке толу жасы 12 жастан 18 жасқа дейін түсірілді.

Ордонанстың негізгі ұстанымдары:

(1) Жазалау шараларынан бұрын тәрбиелеу шараларына артықшылық беру ұстанымы. (2) Бұл – көмелетке толмаған құқық бұзушының психологиясымен, тұлғасымен жете танысу. (3) Тек көмелетке толмағандардың істерімен ғана айналысуы тиіс соттардың мамандануы.

1958 ж. қабылданған Декреттің негізінде қарастырылды:

(1) егер де мүмкін болған жағдайда, баланы отбасында, ата-анасымен немесе әжесі және атасымен қалдыру қажеттілігі; (2) тағайындалған жазаға отбасының келісімін алу қажеттігі. Осы мақсатта ата-аналарды судьяның ресми қабылдауына шақыру жүзеге асырылады; (3) баланың қалыпты тұрғылықты орнын айыру қажеттігі туындаған жағдайда, судья оның тәрбиесін сеніп тапсыра алады; (4) отбасының басқа мүшесіне немесе сенім білдіруге тұрарлық үшінші тұлғаға; (5) дәрігерлік немесе тәрбиелік сипаттағы, әдеттегі немесе мамандандырылған қызметке немесе мекемеге; (6) балалық шаққа әлеуметтік көмек көрсету қызметіне.

Францияда Әділет министрлігі басқармаларының бірі болып табылатын жастарды заңды қорғау – ЖЗҚ басқармасы әрекет етеді. ЖЗҚ басты міндеті – құқық бұзушылықтардың алдын алу, көмелетке толмағандардың тәрбиесі мен жаңа құқық бұзушылықтардың жасалуының алдын алу. Бұл құрылым құқық бұзушылықты жасаған немесе қауіп төнген көмелетке толмағандарды, сондай-ақ әлеуметтік проблемалары бар 21 жасқа толмаған көмелетке толғандарды тәрбиелеу және оқыту мәселелерімен айналысады. Сонымен қатар ЖЗҚ жастардың заңды қорғау қызметтерінің өкімшілік, қаржылық және педагогикалық қызметтерін бақылау функциясын жүзеге асырады.

ЖЗҚ қызметінің құрылымы

➤ Сот жанындағы тәрбие қызметтері. Олар сотта орналасады. Осы қызметтің тәрбиешілері көмелетке толмағандармен, олардың отбасымен кездеседі, көмелетке толмағандардың жағдайын зерттеумен айналысады, тәрбие бағдарларын анықтау бойынша жұмыс жүргізеді және бас бостандығынан айыруға балама шаралар ұсынады. Егер бас бостандығынан айыру туралы жаза шығарылса, бұл қызметтің тәрбиешілері пенитенциар мекемелердің әлеуметтік-тәрбиелік қызметтерімен ынтымақтастықта жұмыс істейді. Бұл қызмет көмелетке толмағанға қолданылатын шартты жазалау, заңды бақылау, қоғамдық жұмыстар, түзету жұмыстары секілді шараларды атқарады және ашық қоғамда тәрбиелеу секілді шараны сирек атқарады.

➤ Тәрбие жұмысының орталығы (панажай, жатақхана). Соттың шешімі бойынша отбасында бола алмайтын, құқық бұзушылық жасаған немесе басына қауіп төнген көмелетке толмағандарды қабылдайды. Тәрбиешілер тобы баланы тәрбиелеу мен дамытуға бағытталған жеке бағдарлама жасайды, оған қажетті сабақтар жасалады. Бұл орталықтар қала ішінде орналасады. Мектептермен, әлеуметтік-тәрбиелеу қызметтерімен бірлесіп жұмыс істейді.

➤ Күндізгі орталықтар көмелетке толмағандарға білім беру және олардың кәсіби дайындығымен айналысады. Оқу орындарымен, психологтармен және әлеуметтік қызметкерлермен ынтымақтастықта жұмыс істейді.

➤ Ашық қоғамдағы тәрбие қызметі. Бұл қызметтің тәрбиешілерінің негізгі міндеті – өз отбасында өмір сүретін (яғни ажыратылмаған) көмелетке толмағандардың түрлі қызметінде, оның мектепте білім алуына, кәсіби қызметіне, мәдени дамуы мен спортта және т.б., яғни күнделікті өміріне көмек көрсету. Сонымен қатар көмелетке толмағандардың отбасымен жұмыс жүргізілетінін де атап өту керек. Ашық қоғам тәрбиешілері әлеуметтік сауалнама жасаумен де айналысуы мүмкін, сондай-ақ олар шартты жазалау, заңды бақылау, қоғамдық жұмыс және қалпына келтіру жұмыстары секілді шараларды жүзеге асырады.

➤ Жабық түрдегі тәрбие орталығы. Күрделі проблемалары бар көмелетке толмағандарды бірнеше айға қабылдайды. Тәрбиешілері көмелетке толмағандармен тұрақты түрде бірге тұрады және олардың мінез-құлқына ұдайы бақылау жасайды. Алдыңғы аталып өткен қызметтердің функцияларына ұқсас түрлі тәрбие жұмыстары да жүзеге

асырылады, бірақ бұл орталықтардың негізгі міндеті – жеткіншектер өміріндегі қарым-қатынастарды қалыпқа келтіруге, қоғамдық ережелерді құрметтеуді үйренуге, басқаларды құрметтеуді үйренуге мүмкіндік беру.

➤ Дереву орналастыру орталықтары. Кәмелетке толмағандарды 3 айдан 4 айға дейінгі кезеңге қабылдайды. Бірден орналастырады және кәмелетке толмағандарды қоғамнан оқшаулауы тиіс. Неғұрлым ұзақ мерзімге есептелген тәрбие жұмысы жүргізіледі.

ШВЕЦИЯ

Швециядағы әлеуметтік қызметкердің негізгі мақсаты – кәмелетке толмағандардың құқық бұзушылығының алдын алу мен болдырмау. Швецияда кәмелетке толмаған құқық бұзушылармен әлеуметтік жұмыс келесі ерекшеліктерге ие: (1) кәмелетке толмаған құқық бұзушылармен жұмыс істейтін әлеуметтік қызметке жоғары өкілеттіктер жүктелген және қоғам алдында зор жауапкершілікке ие; (2) әлеуметтік қызметкердің ресми мәртебесі өте жоғары, ал кәсібі беделді; (3) Швецияда әлеуметтік қызмет муниципальді болып табылады. Бұл мамандардың нақты жеткіншекке оның тұрғылықты орнында әлеуметтік-психологиялық қолдау көрсетуіне мүмкіндік береді. Бұл болса кәмелетке толмағанға көрсетілген әлеуметтік көмекті уақытылы, мекен жайында және неғұрлым тиімді етеді, себебі жеткіншектің жеке ерекшеліктері мен оның отбасының ерекшеліктері ескеріледі; (4) әлеуметтік қызмет полицияға немесе сотқа тәуелсіз болып табылады (тығыз ынтымақтастыққа қарамастан). Аталған контексте кәмелетке толмағандардың құқықтары мен мүдделерін сақтау кепілдігі туралы айтуға болады. Мұндай тәуелсіздік жеткіншек тарапынан әлеуметтік қызметкерге сенім білдірудің жоғары дәрежесін қамтамасыз етеді.

ПОЛЬША

Заңнама

➤ Кәмелетке толмағандардың ісін қарастыру рәсімі туралы заң (Juvenile Procedures Act) 1982 ж.;

➤ Қылмыстар мен кішігірім құқық бұзушылықтар туралы заң (Criminal Law and Petit Offences Act).

➤ Польшада отбасылық сот 1978 ж. енгізілген. Ол ата-аналары мен балалардың арасындағы және ерлі-зайыптылардың арасындағы қатынастарды, психикалық ауытқушылығы бар тұлғаларды мәжбүрлі емдеу және кәмелетке толмаған құқық бұзушылардың істерімен байланысты мәселелерді қарастырады. Отбасылық соттар әрбір ауданда жергілікті деңгейде ұсынылады.

Польшада дауыс беру құқығына ие болу жасы 18 жастан, қылмыстық жауапкершілік 13 жастан басталады. Қылмыстық құқық саласында құқық бұзушылық жасаған 13-17 жастағы жеткіншектер кәмелетке толмағандар болып саналады және сотқа тартылмайды. Егер жеткіншек 15 жасқа толған болса және ол ауыр қылмыс жасаса (кісі өлтіру, зорлық, лаңкестік акт) іс жалпы юрисдикцияның қылмыстық сотында қарастырылады. Әр істі қарастыру барысында жеткіншектің жеке тұлғалық қасиеттері және

оның кемелдену дәрежесі ескеріледі. Кәмететке толмағандардың барлық басқа істері отбасылық соттарда қарастырылады.

КӘМЕЛЕТКЕ ТОЛМАҒАНДАРҒА АРНАЛҒАН ӘДІЛ СОТ ЖҮЙЕСІ

Отбасылық сот жеткіншекке әсер етудің келесі шараларын тағайындай алады:

сөгіс; түрлі сипаттағы шектеулер; залалды өтеу; баланың мінез-құлқы туралы сотқа тұрақты хабарлап отыруға міндетті ата-аналары тарапынан бақылау (тәжірибеде мұндай шара тиімсіз болып шықты); балалармен жұмыс істейтін ұйымның немесе жауапты тұлғаның тарапынан бақылау; кәмететке толмағандармен жұмыс жөніндегі отбасылық сот қызметкері – куратордың тарапынан бақылау; «куратор орталығына» бару (бұл балалар мектептен кейін бірнеше сағат өткізетін күндізгі панажай тәріздес); тәрбие орталығында (балалар үйінде) ұстау. Ол жерге жетімдер немесе ата-аналары ата-ана құқығынан айырылған балалар жіберіледі. Мұндай орталықтар Әлеуметтік қамтамасыз ету министрлігінің қарамағына жатады; әлеуметтік тәрбие орталықтарында ұстау (Әлеуметтік қамтамасыз ету министрлігі). Бұл орталықтардағы тәртіп неғұрлым қатаң, оған «қиын» жеткіншектерді жібереді; психикалық ауытқулары бар 13-17 жастағы кәмететке толмаған құқық бұзушыларға арналған мамандандырылған орталықтары болады; түзету орталықтарында (Әділет министрлігі) ұстау; бұл – 17 және одан үлкен жастағы жастарға ең қатаң жаза. Түзету орталықтары тәртіптің қаталдығы бойынша ашық, жартылай ашық және жабық түрдегі орталықтарға бөлінеді. Жабық түрдегі орталықтарда қоғам үшін ерекше қауіп төндіретін және ашық және жартылай ашық режим орталықтарынан қашқан жас адамдар ұсталады; белгілі бір мерзімге (мәселен, 2 жыл) үкімнің орындалуын кейінге қалдырған шартты жазалау.

ӘЛЕУМЕТТІК ҚЫЗМЕТТЕРДІҢ КӘМЕЛЕТКЕ ТОЛМАҒАНДАРМЕН ЖҰМЫС ТҮРЛЕРІ

Польшада балалармен жұмыс істеуде психологтардың, әлеуметтік қызметкерлердің жеткілікті мол тәжірибесі жинақталған. Заңға қайшылық әрекет жасаған балалармен жұмыс істеуге кураторлар (педагогтар, әлеуметтік қызметкерлер, психологтар немесе заңгерлер) тартылады. Кураторлар түрлі құрылымдар: мектептер, отбасы, әлеуметтік қызмет, полиция, медициналық мекемелер арасында үйлесімділік байланысын жүзеге асырады.

Куратор (судья көмекшісі) лауазымы Польшада 1920 ж. енгізілген. Қазіргі кезде Польшада 3600 астам кураторлар бар. 2000 мүшеден тұратын Кураторлар қауымдастығы әрекет етеді. Педагогтар, әлеуметтік қызметкерлер, психологтар немесе заңгерлер куратор бола алады. Үміткерлердің жасы 24 аспауы керек, аталған салаларда 5 жылдық жоғары білімі (магистр дәрежесі) болуы және арнайы дайындық курсынан өтуі тиіс.

КУРАТОРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ МІНДЕТТЕРІ:

Жеткіншектің отбасына бару, жеткіншекпен және отбасы мүшелерімен әңгімелесу; мектепке, жеткіншектің жұмыс орнына бару; судьяның тап-

сырысы бойынша жеткіншек тұлғасы және отбасы жағдайы туралы есеп жасау; түрлі құрылымдар: мектеп, отбасы, әлеуметтік қызмет, полиция, медициналық мекемелер арасында үйлесімділік байланысты жүзеге асыру.

Польшада кураторлардың қызметінен басқа әлеуметтік қызметтер жүйесі тиімді әрекет етеді. Әлеуметтік қызметкерлер қатерлі топтағы жеткіншектерге әлеуметтік-психологиялық қолдау көрсетеді. Әлеуметтік қызметкердің жұмысына: қызығушылықтар бойынша клубтар мен секциялардың сабақтарына қатысу, мұғалімдермен және ата-аналармен еңгімелесу кіреді. Мұндай әлеуметтік қызметтің мақсаты жастар арасындағы құқық бұзушылықтардың алдын алу болып табылады.

АҚШ

Профилактика

АҚШ-та балаларға әлеуметтік-психологиялық қолдау көрсетудің жеткілікті мөлшерде мол тәжірибесі жинақталған. АҚШ-та қатерлі топтағы жеткіншектермен және көмелетке толмаған құқық бұзушылармен әлеуметтік жұмыс бірқатар бағдарламалар негізінде құрылады: полицияның базалық бағдарламалары; көмелетке толмағандардың ісі бойынша соттардың базалық бағдарламалары; мектептердің базалық бағдарламалары.

ӘЛЕУМЕТТІК ҚЫЗМЕТТЕРДІҢ КӨМЕЛЕТКЕ ТОЛМАҒАНДАРМЕН ЖҰМЫС ТҮРЛЕРІ

Балаларға әлеуметтік көмек көрсететін арнайы мекемелердің жұмысын ұйымдастыру түрлері (жеткілікті қамтамасыз етілмеген отбасылары үшін тегін): ата-аналар үшін арнайы кәсіби оқыту топтарын ұйымдастыру, еңбекпен қамтамасыз ету бойынша көмек көрсету; ата-аналары күндізгі және кешкі уақытта жұмыс істейтін балаларды қарауды қамтамасыз ету; қалалық денсаулық орталықтары жанынан күйеуі жоқ аналар үшін қызметтер құру; зорлық көрген балаларды қорғау қызметтерін құру және қолдау көрсету; балалар үйін құру және тексеру, асырап алушы отбасылармен жұмыс, баланың жаңа отбасына бейімделуін бақылау; әлеуметтік қызметтердің балаларға білім алуда көмек көрсетуін, ата-аналарға үй шаруашылығын жүргізуде көмек көрсетуді дамыту.

АҚШ-та басқа да бірқатар батыс елдердегідей, үйлерінен қашып кеткен және баспанасыз балалармен келесі жұмыстар жүргізіледі: панажайлар мен жатақханалар жұмыс істейді; жеке және топтық кеңес берулер жүргізіледі; баланы отбасына қайтару мақсатында ата-аналарымен еңгіме жүргізіледі; балаларымен қайта қосылған отбасыларына көмек көрсетіледі және т.б.; «сенім телефондары» қызметтері құрылады.

Мектептегі әлеуметтік қызметкердің негізгі қызметі - қиын жағдайларға ұшыраған балаларды әлеуметтік-психологиялық көмекпен қамтамасыз ету. Бұл оқушылардың өзімен, отбасымен, мектеппен және әлеуметтік ортасымен өзара ықпалдастығы арқылы жүзеге асырылады.

Мектептегі әлеуметтік педагогтың кәсіби қызметіне үйді аралау; жеке және топтық кеңес беру; дағдарыс жағдайында жаңашылдық (делдалдық); тәрбиеленушіні бақылау, оны қорғау; бала-ата-ана қатынастарын талдау; кесте жасауда көмек көрсету жатады.

3.3. ОМБУДСМЕН ИНСТИТУТЫ: ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ТӘЖІРИБЕ

№3-кесте.

№ №	Өлшемдер	ФРАНЦИЯ	ШВЕЦИЯ	ВЕНГРИЯ	ПОЛЬША	АҚШ
1	2	3	4	5	6	7
1	О м б у д с м е н н і ң ұлттық атауы	Делдал	Әділет Омбудсмені (Justitie Åmbudsmannen) және Балалар мен жас адамдар істері бойынша Омбудсмен	Парламенттік уәкілетті комиссар	Балалардың ісі бойынша Омбудсмен Бюро	Омбудсмен
2	Омбудсмен институтын құру тарихы	Үкімет енгізген 1972 жылғы үдетілген парламенттік пікір-сайыстан кейін, 03.01.73 ж. заң қабылданды. Балалар істері бойынша Омбудсмен болып 2000 жылы мамырда Француз Республикасының Президенті тағайындалды.	1809 ж. Конституция бойынша Justitieombudsmannen (әділет омбудсмені) институты енгізілді. Ол бұрынғы корольға бағынатын және оның шенеунігі болып табылатын Әділет Канцлерінен бөлініп шығарылды. 01.07.1993 жылы балалар істері бойынша алғашқы омбудсмен құрылды.	П а р л а м е н т 2001 жылы Парламенттік уәкілетті комиссарды сайлады. Комиссардың бас орынбасары бар.	Польша Конституциясына 1997 жылы балалар ісі бойынша Омбудсменді тағайындау үшін құқықтық негізді қамтамасыз ететін реттеу қосылды (72 б., 4 тармақ). 06.01.2000ж. Парламенттік таңдауларда Балалар ісі бойынша Омбудсмен институтын құру туралы заң қабылданды.	Федералдық Омбудсмен идеясы қабылданбады, бірақ ол келесі бірқатар штаттарда пайда болды: Гавай (1967), Небраска (1969), Айова (1972), Нью-Джерси (1974) және Аляска (1975).

Кесте «Бала құқын сақтау мониторингі. Балалар құқын сақтау мониторингі, олардан түскен шағымдардың қарастыру және балаға кешенді көмек көрсету мақсатында басқа органдармен қарастыруға беру бойынша жаттықтырушыларға арналған басшылық.» © ЮНИСЕФ, Қазақстан 2007. © Адам құқықтары мен демократия бойынша Еуропалық Бастама Комиссиясы EID/HR/2005/110-891, Қазақстан, Астана, 2007. кітабы негізінде жасалды

1	2	3	4	5	6	7
3	<p>Омбудсменді сайлау (тағайындау), өкілеттік мерзімі және қызметтен кетуі</p>	<p>«Делдал алты жыл мерзімге Министрлер Кеңесінің жарлығымен тағайындалды» (Заң, 2 бап). Қайта сайлауға болмайды, сотпен құдаланбайды.</p>	<p>Парламент тағайындайды, яғни құрамы омбудсменнің партиялық әділетсіздікті болдырмау үшін мұқият қалыптастырылатын арнайы құрылған Рикстаг комиссиясымен сайланады. Төрт жылға тағайындалады. Балалар ісі бойынша алғашқы Омбудсмен 01.07.1993 ж. тағайындалды.</p>		<p>Офисті құру күні: 2000 жыл 6 қаңтар.</p>	<p>Штат Омбудсмені: Гавай, Небраска, Айова, Аляска және Нью-Джерси штаттарында легисла-тура тағайындайды және оған есеп береді. Басқа қалған штаттарда штат губернатор тағайындайды, саяси факторларға тәуелді болады және омбудсменнің бас-тапқы ұғымына ғана қатысты жауап береді. Мәселен, Нью-Мексикода, омбудсмен лауазымын вице-губарнатор атқаруы тиіс. Үш мертеге дейін қайта сайлану мүмкіндігімен үш жылдан алты жылға дейінгі мерзімге сайланады.</p>

1								7
4	Омбудсмен құзыретінің аясы	Делдалдың тергеу аясы мекеменің құқықтық немесе әкімшілік құрылымы мен фамдық қызмет функциясының жүктелуімен анықталады.	Балалар ісі жөніндегі Омбудсмен балалар құқығын қорғау туралы заңның орындалуына бақылау жүргізуді жүзеге асырады. Алайда балалар құқығы бойынша омбудсмен басқа билік органдарын бақыламайды және заңға сәйкес жеке істерді қарауға араласа алмайды.	Тек Парламент алдында ғана жауапкершілікке ие арнайы уәкілеттік берілгендер немесе комиссарлар. 30 күн ішінде іс жүргізуді аяқтау туралы ереже тергеуге қатысты емес.	Қызмет адресатуры - ол төмендегілер туралы сұраным жауап сайтын меілеттік органдар, ұйымдар мен мекемелер: сот мұрағаттары мен құжаттарына рұқсат туралы түсініктемелер мен ақпараттар беру; өздерінің құзыры шегінде балалардың мүддесінде шаралар қабылдау туралы.	Штат Омбудсмені: Әкімшіліктің азаматтарға қатысты әрекеттерін бақылау. Құзырлық аясынан әділ сот органдары, заңнамалық жиналыс, губернатор және оның жұмыс аппараты, сондай-ақ, үкімет бөлімшелері мен мекемелері алынып тасталынады.		
5	Омбудсменге қол жеткізу	Тек жеке тұлғалар ғана. Бұл жағдайда азамат шағымға дейін тікелей әкімшіліктің тиісті мекемесі мен байланысуы тиіс. Өз бастамасы бойынша әрекет ету құқығы жоқ.	Кез келген адам жеке хабарласа алады. Балалар Омбудсменмен пошта арқылы, қоңырау шалу немесе вебсайт көмегімен байланыса алады. Ол балалардан жылына екі рет балалардың құқығын қорғау мәселелері бойынша сауалнама сұрақтарына жауап алады.	Балалар комиссиясымен пошта арқылы хабарласа алады, қоңырау шалады немесе вебсайт арқылы байланыса алады.		Штат Омбудсмені: Тікелей қатынаудың классикалық сұлбасы, тараптардың қолдау хаттары бойынша да, өз бастамасы бойынша да тергеу жүргізу.		

1	2	3	4	5	6	7
6	Омбудсмен өкілеттіктері	Сын құқына, кенес құқына, тәртіптік немесе қылмыстық жаза құқына, жариялылық құқына, кепілдеме мен ұсыныс құқына ие. Баяндамаларда нақты аттары аталмайды. Жоғары тұрған шенеуніктің рұқсатымен, барлығы ол сұраған құжаттарды беруге міндетті. Аппарат 14 қызметкерден тұрады.	Лауазымды тұлғаны сотқа беру; оны қылмыстық тәртіпте айып тақпай ескерту; оған жұмысты жақсарту бойынша ұсыныстар беру; мемлекеттік органдарға заңнаманы жетілдіру жөнінде хабарласу; мемлекеттік органдардан ақпараттар сұрау; мемлекеттік органдарды талқылауларға тарту құқықтарына ие.	Клиенттерге олардың шағымдарының тіркелетіндігі мен оларға нөмір берілетіндігі туралы хабарлайды. Содан кейін шағымның тіркеу нөміріне сәйкес, олар өздерінің сұранымдарына телефон арқылы жауап ала алады. 2003 жылдан бастап істі қарау жағдайы туралы ақпаратты үкімет порталы арқылы немесе кеңсе вебсайты арқылы алуға болады. Комиссарлардың есептерін алу мүмкіндігі де бар.	Ол органдарға хабарласып, заңнамалық бастаманы қабылдау туралы ұсыныс беріп, басқа құқықтық реттеулерді өзгерте алады. Ол балалардың жалғалардың дамы туралы ақпарат беріп, нақты шешімдер ұсына алады; бала құқығының және оның тұрмыс жағдайының бұзылуына ерекше назар аудара отырып, нақты шаралар қабылдайды.	Ол балалардың құқықтары мен заңды мүдделерін бұзуы мүмкін үеу мен жеке тұлғалардың әрекеттерін бақылау құқығына ие.

4 бөлім

Әлеуметтік зерттеулердің нәтижелері

2009 жылдың көктемінде ӘЗИ Қазақстанның бес аймағында: Ақтөбе және Оңтүстік Қазақстан облыстарында, Алматы және Астана қалаларында әлеуметтік зерттеулер жүргізді. Зерттеу тақырыбы біздің еліміздегі түрлі жас топтарының респонденттерінің балалардың құқықтарын қорғау мәселесіне көзқарасын зерттеу болып табылды. Зерттеудің басты құралы ретінде мектеп оқушылары, халық және сарапшылар арасында сауалнама жүргізу алынды. Сауалнаманың үш түрі жасалды: оқушылар үшін (500 респондент), халық үшін (ата-аналар, мектеп жасындағы балалары бар 24 жастан 49 жасқа дейінгі тұлғалар арасында жүргізілді; 500 респондент) және сарапшылар (150 респондент) үшін. Зерттеу негізі ретінде мектеп оқушыларына арналған сауалнама алынды.

Сауалнама мазмұны шартты түрде бөлімдерге бөлінді, оларға берілетін жауаптар жағдайды талдауға негіз болды. Ал сұрақтар мен оларды құрастыру респонденттердің барлық үш санатының жауаптары арасындағы байланысты факторлық талдау мен бақылау жүргізуге мүмкін болатындай жасалған. Бұл бөлімде тек кейбір бөлімдердің ғана қысқаша сипаттамасы берілген.

«Бала құқықтарын қорғайтын заңдар» бөлімі

Бұл бөлімнің сұрақтары респонденттердің дүние жүзіндегі және Қазақстандағы бала құқықтарын реттейтін нормативтік құжаттардың мазмұнын білу деңгейін анықтауға бағытталған. Бөлімде үш сұрақ берілген, олар барлық сауалнамаларда қайталанады.

«Балаларға қатыгездікпен қарау себептері» бөлімі

Бұл бөлімде сарапшыларға арналған сауалнама бар. Сәйкес сұрақтар, біріншіден, сарапшының кәсіби қызметінде неғұрлым жиі кездесетін балаларға қатыгездікпен қараудың түрлерін анықтауға мүмкіндік береді. Екіншіден, ересектердің түрлі санаты тарапынан қатыгездікпен қарау жағдайларының жиілігі бойынша жауаптарды қарастырады: ата-аналардың, педагогтардың, туыстарының, құқық қорғау органдарының өкілдерінің және т.б. Бөлім 3 сұрақтан тұрады.

«Балаларға қатыгездікпен қараудан және нәпсілік пайдаланудан қорғау» бөлімі

Бұл бөлім мектеп оқушылары мен сарапшыларға арналған сауалнамаларда ғана берілген. Респонденттердің жауаптары бала үшін жауапкершіліктің бірінші кезектілігі, сарапшының өмір сүру аймағындағы баланы және оның дамуын қорғау инфрақұрылымы туралы, сондай-ақ балаларға қатыгездікпен қарау жағдайында кімге және нақты кім хабарласатындығы туралы сарапшылардың пікірін анықтауға мүмкіндік

береді. Балаларға арналған сауалнамада бұл бөлімнің жауаптарында мектеп оқушыларының қиын жағдайларда көмек алу үшін қайда бара алатындығы және өзін-өзі қорғау мәселелері мен қиын өмір жағдайларында өздерін ұстай алулары бойынша ақпарат көздері туралы білімдерін көрсетеді. Мектеп оқушыларына арналған сауалнамада 3 сұрақ бар, ал сарапшыларға арналған сауалнамада – 5 сұрақ.

Сауалнамаларда салыстырмалы талдау жасалған сәйкес келетін сұрақтар болды. Төменде өзара сәйкес келетін сұрақтарға бірнеше мысалдар берілген және олардың мақсаттары сипатталған. Мысалы:

➤ *Сіз баланың құқықтарымен қайда таныстыңыз? Мақсаты:* респонденттің балалар құқықтарымен танысу көздерін анықтау.

➤ *Сіз «Мен ... мазмұнымен таныспын» деп қандай дәрежеде айта алар едіңіз. Сарапшыларға арналған сауалнамаға мектеп оқушылары мен халыққа арналған сауалнамаларға қарағанда балалар құқықтарын қорғау жөніндегі сегіз мамандандырылған заңнамалық актілер қосылған, оларға жауаптың тек үш нұсқасы ғана берілген: «БҰҰ бала құқықтары туралы» Конвенциясы (1989), «ҚР бала құқықтары туралы» Заңы (2002) және «ҚР неке және отбасы туралы» Заңы (1998). Мақсаты:* белгілі нормативтік құжаттар (мысалы, «БҰҰ бала құқықтары туралы» конвенциясы, «ҚР бала құқықтары туралы» Заңы, «ҚР неке және отбасы туралы» Заңы және т.б.) бойынша респонденттердің хабардарлық деңгейін сүзгі-сұрақтардың көмегімен нақтылау – «жақсы», «үстірт», «таныс емеспін».

➤ *Бұл заңдарда Сізді нақты не қызықтырады? Заңдардың ішінде біреуін ... деп айта алар ма едіңіз? Мақсаты:* респонденттің хабардарлық деңгейінің объективтілігін бағалау, үшінші сұраққа респондент тек алдыңғы сұрақтағы «жақсы» сүзгісінен өткен жағдайда ғана жауап береді.

Балаларды қандай жерлерде жиі жәбірлейді? Мақсаты: респонденттің пікірін анықтау, социумның қандай бөлігінде балалар жиі қатыгездікпен қараудың түрлі формаларына ұшырайды: отбасында, мектепте, көшеде және т.б.

Балаларды кім жиі жәбірлейді? Мақсаты: респонденттердің мектеп оқушыларына қоршаған ортасында кім жиі балаларға қатыгездікпен қарайтындығы туралы пікірін анықтау. Мұндай сұраққа жауап бере отырып, адамдар өз тәжірибесін пайдаланады деген болжамдар болды (жобалық сәйкестендіру). Басқа сұрақтармен үйлесімде зерттеуші балаларға қатыгездікпен қарау бойынша неғұрлым толық суретті алады.

Сарапшыларға балаларды қорғау мен балаларға қатыгездікпен қараудың алдын алуға қатысты он екі қосымша сұрақтар қойылды. Олардың ішіндегі бірнешеуі: (1) Балаға қатыгездікпен қарау және нәпсілік пайдалану кезінде халық көбіне кімнен көмек сұрайды? (2) Сіздің ойыңызша,, бірінші кезекте бала үшін кім жауапты? (3)Сіздің пікіріңіз бойынша, балалардың зорлықтан қорғау құқығы мен заңды мүдделерін қорғауға мемлекет жеткілікті қаржы бөле ме? (4) Сіздің ойыңызша, біздің аймақта, қалада, облыста балаларды зорлықтан қорғау құқығының әлеуметтік инфрақұрылымы жеткілікті дамыған ба? (5) Сіз қатыгездікпен қарау және нәпсілік пайдалану құрбандарын оңалту бойынша жұмысты жүзеге асырасыз ба? (6) Балаға қатыгездікпен қарау немесе нәпсілік пайдалану жағдайларын анықтауға байланысты қандай шаралар жасалуда? (7) Балаларға қатыгездікпен қарау мен нәпсілік пайдаланудың алдын алу жұмысы қалай жүргізіледі? (8)Сізге зорлық құрбандарымен жұмыс бойынша қандай даады қажет? (9) Сіздің пікіріңіз бойынша, жұмысыңыз үшін қатыгездікпен қарау және нәпсілік пайдаланудың құрбандарымен жұмыс бойынша семинарлар мен тренингтерді өткізу қажет пе?

4.1. ОҚУШЫЛАР, ОЛАРДЫҢ АТА-АНАЛАРЫ ЖӘНЕ САРАПШЫЛАР ТҰРҒЫСЫНАН БАЛАЛАРДЫҢ ҚАУІПСІЗДІГІН БАҚАЛАУ

А. БАЛАЛАР ҚҰҚЫҚТАРЫ ТУРАЛЫ АҚПАРАТ КӨЗДЕРІ

Мектеп оқушылары үшін бала құқықтары бойынша ақпараттың негізгі көздері, сөзсіз, мектеп болып табылады, сондықтан да балалардың 70% мектепті таңдады. Шындығында, сауалнама нәтижелерін неғұрлым тереңнен талдау мектептің басты білім көзі болып табылатындығын көрсетті. Сонымен қатар, балалар құқықтары туралы ақпарат көздері бойынша балалардың/жасөспірімдердің және қыздардың/бойжеткендердің пікірлерінде айырмашылықтың болмағаны дәлелденді. Алайда, бұлай басқа критерийлер бойынша айтуға болмайды – ұлты бойынша, пікірлер елеулі айырмашылықтарға ие: қазақ және басқа ұлт өкілдерінің балалары орыс ұлтының балаларына қарағанда жиі «Мен балалар құқығын білмеймін» және «Жауап беруге қиналамын» жауап нұсқаларын таңдады. Егер балалар өздерінің құқықтарын қорғайтын заңмен таныс болмаса да, балалардың арасындағы респонденттердің 40% жасына, жынысына және ұлтына тәуелсіз, олармен үстіртін таныстығы туралы айтады.

Жалпы, ата-аналар балалар құқықтары туралы заңдармен өз беттерімен танысуға мәжбүр, себебі олардың мектепте оқыған жылдарында мұндай білімде олқылықтар болғаны байқалады. Білім деңгейі жоғары болған сайын, балалар құқықтары туралы өз бетімен танысқан адамдар саны да жоғары. Екінші жағынан, тағы да бір байланыс байқалады – білім деңгейі төмен болған сайын, балалардың құқын білмейтін адамдар да көп. Соңғы елеулі айырмашылық - бұл сұраққа жауап беруге қиналғандар арасында орта білімі ғана бар адамдар көп. Ұлты бойынша да қазақ ұлтының респонденттерінің пікірлерінде елеулі айырмашылық байқалады (1 сур.қара).

Негізінен, сарапшылар «ҚР бала құқықтары туралы» (2002), «ҚР Неке және отбасы туралы» (1998) және «Кәмелетке толмағандар арасындағы құқық бұзушылықтардың алдын алу мен балалардың қадағалаусыз және панасыз қалуын алдын ала ескерту туралы» (2004) Заңдарын біледі. Сарапшы-ер адамдар арасында қылмыстық және азаматтық кодекстерді, сондай-ақ «БҰҰ бала құқықтары туралы» конвенциясын жақсы білетіндер көп. Қылмыстық және әкімшілік кодекстерді педагогтарға қарағанда полиция офицерлері неғұрлым көбірек біледі. «Білім беру туралы» Заңды мемлекеттік қызметкерлер басқаларға қарағанда азырақ біледі. Жақсы таныс сурет – сарапшы-әйелдер сарапшы-ер адамдарға қарағанда қылмыстық кодекстің мазмұнын аз біледі, бірақ ер адамдардың халықаралық конвенциялар туралы білімдері таяз. Бұл, ең алдымен, білім беру жүйесінде халықаралық акциялар мен конвенциялар туралы ақпараттардың көп таратылатындығымен байланысты, ал құқық қорғау органдарында кәмелетке толмаған құқық бұзушылармен күнделікті жұмысқа көбірек көңіл аударылады.

Зерттеу балаларды, ата-аналарды және сарапшылар қауымдастығын балалар құқықтарымен тек жай таныстыру ғана емес, халықтың барлық тобын балалар құқығын қорғаудың тәжірибелік дағдыларына тереңдетіп

оқытудың қажеттілігін көрсетті. Қазақстан қоғам, соның ішінде мектептер, орта білім беру орындары мен жоғары оқу орындары, мұны ертерек бастаса, бұл қоғам үшін жақсы болар еді. Қазақ мектептерінде балалар құқықтарын оқытуды тереңдету керектігі, ал мемлекеттік органдарға қазақ мектептеріндегі мұғалімдері арасында балалар құқықтарын қорғау жөнінде қосымша дайындықтар жүргізу қажеттігін тағы да атап өткіміз келеді. Өкінішке орай, құқықтарды насихаттаудың басым бөлігі еліміздегі үкіметтік емес секторы арқылы жүргізіледі. Ақпараттық компанияларды жүргізу барысында ҰЕҰ өз қызметінде негізгі (бастапқы) тіл ретінде қазақ тілін сирек қолданады: буклеттер мен кітаптар негізінен орыс тілінде шығарылады, семинарлар мен тренингтер 90% жағдайда тек орыс тілінде өткізіледі. Мемлекетке 50% мемлекеттік тілде және 50% орыс тілінде деген формуласынан бас тартып, әрбір жеке алынған аумақтағы қазақ және орыс тілдерін білетіндердің пайыздық арақатысын ескере отырып, мектеп жасындағы балаларға арналған ақпараттық материалдардың пайыздық арақатысын реттеу саясатын өзгерту керек. Біздің зерттеуімізде қазақ тілінде оқытатын мектептің балалары мемлекеттік тілдегі ақпараттардың тапшылығы туралы атап өтті және бұл мәселені шешуге көмек беруді сұрады.

Әлеуметтік зерттеу балалар құқықтары жөніндегі сынып сағаттарын жүргізудің немесе мектептерде ақпараттық стендтерде балалар құқықтары жөніндегі заңнамалық актілердің мәтіндерімен безендірудің қажеттілігін дәлелдеді. Жас қазақстандықтар болашақта балалар құқықтарын қорғау жөніндегі ойын түрінде нақты шынайы білім алу мен мектеп жасындағы балалар үшін айқын әрі қол жетімді басылымдарының жариялануын күтуде!

Егер респонденттер өздерін қорғай алмаса және өздерінің құқықтары туралы үстірт қана білетін болса, олар ақпаратты қайдан алады? Өзін-өзі қорғау туралы ақпарат көздері бойынша ұлтына қатысты статистикалық байланыс бақыланады: орыс ұлтының балалары көбіне «мектептен», «инспекторлардан» және «брошюралардан, проспектілерден» сияқты жауаптарды таңдаған (2-сур.қара).

Б. «Менің милициям (полициям) мені қорғай ма?»

Бізді респонденттердің, әсіресе, мектеп оқушылары мен олардың ата-аналарының полиция қызметкерлеріне қатынасы өте қызықтырады. Әрбір үшінші оқушы полицияда жазалаумен, әрбір бесінші – немқұрайлықпен, ал әрбір оныншы – соққыға жығумен жиі кездесетіні анықталды (3-сур. қара).

Полицияға қатысты жынысы, ұлты жағынан қатынасының айнымалылар арасында статистикалық елеулі байланыс жоқ. Ұлдар полицияда жиі жазалаумен кездесетіндіктерін мойындайды. Ал қазақ ұлтының балалары басқа ұлт балаларына қарағанда жазалауға жиі ұшырайды. Әр жас тобында полициямен байланыс жазалау және айқайлармен қатар жүретіндігін атап өткен жөн. (4-сур.қара).

Жауаптардың соңғы үш нұсқасында балалардың пікірлері ересектердің пікірлерінен ерекшеленеді: мұғалімдер мен полиция қызметкерлері оларды ересектердің ойлағанынан аз жәбірлейді. Қалғандары бойынша бетбағыттар ұқсас (5-сур.қара).

Сарапшылардың пікірі бойынша және тәжірибелері көрсетіп отырғандай, қатыгездікпен қарау субъектілері ретінде ата-аналардың өздері жиі кездеседі. Ең алдымен, мұндай пікірді педагогтар мен полиция қызметкерлері қолдайды. Құқық қорғау органдарының өкілдері мен туыстары сирек.

Отбасындағы балаларға қатыгездікпен қараудың негізгі себептерін зерттеу, сарапшы-ер адамдар үшін статистикалық мәнді айырмашылықтар объективті, әлеуметтік себептерден көрінетіндігін, сарапшы-әйелдер үшін терең, психологиялық себептерде жатқандығын көрсетті.

Мектепте және көшеде балаларға қатыгездікпен қарау себептері, сарапшылардың пікірі бойынша, құқықтық сауатсыздығына балалардың өздері кінәлі (сарапшы-әйелдер сарапшы-ер адамдарға қарағанда басымы болды). Біздің ойымызша, бұл балаларға қатыгездікпен қараудың елеулі себебі, әсіресе ресми және уәкілетті тұлғалар тарапынан, мысалы: мұғалімнің, полиция қызметкерінің, дүкендегі сатушының және т.б., яғни ресми жүктелген, формальді нормалармен жазылған және регламенттелген рөлдерін атқарушы тұлғалар тарапынан болады. Бірақ зорлық көшеде болса, онда полицияның жауапсыздығы маңызды себепке айналады.

Педагогтар тарапынан балаларға қатыгездікпен қараудың басты себебі жалақы мөлшерінің төмен болуынан деп ер адамдар әйелдерге қарағанда көбірек ойлайды. Бұл – педагогтарға тәуелді емес объективті себеп. Жаман көңіл-күй де төмен жалақының кесірінен шығар. Тұлғалық қалыптаспағандық – бұл қиын өлшенетін субъективті себеп.

В. Қауіпсіздік және балалар

Әлеуметтік зерттеу қоғамдағы балалар қауіпсіздігі мәселесіне де назар аударды. Балалар өздерін қайда қауіпсіз сезінеді? Сонымен, көшедегі қауіпсіздік сезімі мен жынысы арасында байланыс байқалады - бұл айнымалылар статистикалық тәуелді. Қыздар көшеде ер адамдардың, қайыршылардың және басқа да (бейтаныс) тұлғалардың жанында өздерін қауіпсіздікте сезінбейтіндігін атап өткен. Ал қасында жеткіншек балалар болғанда өздерін қауіпсіз сезінеді. Ұлттар бойынша байланыс жоқ, ал ұяшықтар бойынша бар – балалар көшеде полиция қызметкерімен бірге болған кезде қазақ балалары өздерін орыстарға қарағанда, аз қауіпсіздікте сезінеді (6-сур.қара).

Г. Балаларды жәбірлеген кезде, олар көмек сұрап қайда барулары керек?

Қыздар мұғалімдер мен тәрбиешілерге айтуға бейім екендіктерін мойындады, ал балалар көбіне прокуратураны таңдаған. Ұлт пен жасқа байланысты осы сұрақ арасында тәуелділік байқалады. Орыс ұлтының респонденттері бейтаныс адамдарға хабарласуға болады деген жауапты бәрінен аз таңдаған. 7 жастан 11 жасқа дейінгі ең кіші жас тобының респонденттері басқаларға қарағанда жиі туыстарың, мұғалімдерді (тәрбиешілерді), бейтаныс адамдарды (!!!) және үкіметтік емес ұйымдарды таңдаған. Төменгі сынып оқушыларының бейтаныс адамдарды таңдауы бәріне қарағанда көп секем тудырды! Дәл осы жастан бастап балаларды тірі қалу мен қауіпсіздік мінез-құлықтарына үйреткен дұрыс! (7-сур.қара).

Респондент-ата-аналардың негізгі бөлігі егерде бала нәпсілік пайдалануға ұшыраған жағдайда арнайы ұйымдарға баруды таңдаған. Жауаптар қоғамда әлеуметтік топтар мен мүдделері бойынша топтар арасындағы ынтымақтастықтың әлсіздігін көрсетеді (6,5%) (4 кестені қара).

№4-кесте

№		Жауаптар	Пайыздар
1	Полицияға	280	21,4
2	Кәмелетке толмағандардың істері жөніндегі комиссияға	182	13,9
3	Дағдарыс орталықтарына	175	13,4
4	Прокуратураға	168	12,8
5	Сенім телефондары бойынша	122	9,3
6	Сексуалдық пайдалану құрбандары болған басқа балалардың ата-аналарына	85	6,5
7	Туыстарына	73	5,6
8	Мұғалімдерге (тәрбиешілерге)	59	4,5
9	Мемлекеттік органдарға	44	3,4
10	Достарына	41	3,1
11	Білім басқармаларына	21	1,6
12	Жауап беруге қиналамын	19	1,5
13	Үкіметтік емес ұйымдарға	18	1,4
14	Бейтаныс адамдарға	16	1,2
15	Басқа (жазу керек)	7	0,5
	Барлығы	1310	100,0

Жынысы бойынша әйелдер статистикалық тұрғыдан «Туыстарына» жауабын таңдаған. Сонымен қатар бұл жауапты статистикалық тұрғыдан жоғары білімді респонденттер таңдаған. Орта білімді респонденттер жиі «Полицияға» жауабын таңдаған. Ұлты қазақтар орыстарға қарағанда жиі «Дағдарыс орталықтарына» жауабын таңдаған; басқа ұлттар орыстар мен қазақтарға қарағанда жиі «Кәмелетке толмағандар ісі жөніндегі комиссияға» жауабын таңдаған.

Сарапшылардың пікірі бойынша, балалар жиі ата-аналарынан (35%), туыстарынан (10% аз) және сенім телефондары бойынша (шамамен 10%) көмек сұраған, ал олардың ата-аналары, біріншіден, полицияға хабарласуға (15%), екіншіден, туыстарына (шамамен 10%), содан кейін барып дағдарыс орталықтарына (8%) хабарласқан.

Ата-аналар көмек сұрап хабарласатын инстанциялар арасында Кәмелетке толмағандар ісі және олардың құқықтарын қорғау жөніндегі комиссия соңғы орында. Мемлекеттік органдар халыққа КІК тиімді жұмысы туралы көп хабарлауға тиіс. КІК жұмыстарын белсендендіру КІК хатшысының және комиссияның өзінің мәртебесін көтеруге себтігін тигізер еді (8-сур.қара).

4.2. САРАПШЫЛАР ТҰРҒЫСЫНАН БАЛАЛАРДЫҢ ҚҰҚЫҚТАРЫН ҚОРҒАУ БОЙЫНША ИНФРАҚҰРЫЛЫМНЫҢ ҚЫЗМЕТІН БАҒАЛАУ

Балаларды зорлықтан құқығын қорғау жөніндегі инфрақұрылымның дамуы мәселелері бойынша сарапшылардың пікірлері жынысына қарай бөлінді: сарапшы-әйелдерге қарағанда сарапшы-ер адамдар 80% жағдайда қолда бар инфрақұрылымдарды жеткілікті бағаламауға бейім (көрсеткіш екі есе төмен).

Балаға қатыгездікпен қарау немесе нәпсілік пайдалану жағдайларын анықтауға байланысты қабылданатын шараларға қатысты, жынысына, ұлтына және біліміне тәуелсіз неғұрлым тәжірибелі сарапшылардың тәжірибесіз сарапшыларға қарағанда неғұрлым енжарлықпен қарағандығын атап өтуге болады (9-10-сур.қара).

Қатыгездікпен қараудың алдын алуда жеткіншектер арасында (19%), олардың ата-аналарының (12%), әлеуметтік қызметтердің қызметкерлерінің (6%) арасында ақпараттық материалдарды тарату және БАҚ жариялау (9,5%) секілді шаралар қолданылады.

Полиция офицерлері қатыгездікпен қарау құрбандарына ақпарат және білім беру, оңалту бойынша шараларға аз тартылған, алайда олар басқаларға қарағанда жиі өздерінің күнделікті жұмыстарында олармен жиі кездеседі, бірақ сарапшы-педагогтар құқық қорғау органдарындағы әріптестерінің бұл мәселеде артықшылыққа ие деп қате ойлайды. «Етікші етікке жарымайды» дегендей (11-сур.қара)!

Зорлық құрбандарымен жұмыс дағдыларын қалыптастыру үшін семинарлар мен тренингтерді өткізу қажеттілігі туралы сұраққа жауап беруде сарапшы-әйелдер сарапшы-ер адамдарға қарағанда неғұрлым белсенді болды (47,5% қарсы 73,4%).

Сарапшылар зорлық құрбандарымен жұмыс дағдыларын қалыптастыру бойынша пікірсайыстық (18%), тренингтік (15%) және басқа да білім беру шараларын (13,5%) ұйымдастыру бойынша қаржыландыруды көбейту туралы өз өтініштерін жиі қайталаған.

Сарапшылар қатыгездікпен қарау мен нәпсілік пайдалану құрбандарының алдын алу мен оңалту бойынша тиімді жұмыс үшін балалар гинекологтары кабинетінің, балалар психологтары кабинетінің, зорлықтың алдын алу қызметтерінің және құрбан-балалармен жұмыс жөніндегі ҰЕҰ жетіспейтіндігі туралы да атап өтті (12-сур.қараңыз).

Ата-аналар комитетінің жұмысын белсенденділдірмей, бұл жұмыс толыққанды бола қоймас. Сарапшы-педагогтар да осыны ескертіп отыр (7,5%). Қатыгездікпен қарау мен нәпсілік пайдалану құрбандарымен күнделікті жұмыста сарапшылар қандай мамандардың көмегін неғұрлым көп қажет етеді? Дағдарыс орталықтары үшін педагогтар (шамамен 20%), дәрігерлер (10% астам) және психологтар неғұрлым қажет екендігі анықталды.

Бұл – ЭЗИ жүргізген әлеуметтік зерттеулердің кейбір нәтижелерінің қысқаша мазмұны ғана. Авторлар алынған нәтижелер жағдайды жақсы жағына қарай өзгерту үшін, Қазақстандағы балалар құқықтарын қорғау жөніндегі мәселелері туралы ойлауға себтігін тигізеді деп сенеді.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Буянов М.И. Тұрмысы қолайсыз отбасынан шыққан бала. – М., 1988.
2. Башкатов И.П. Бейресми жеткіншек-жастар топтарының психологиясы. М.: Информпечать, 2000. – 336 б
3. Беличева С.А. Превентивті психология негіздері. – М.: «Ресейдің әлеуметтік денсаулығы» Консорциумының редакциялық-баспа орталығы, 1993. –199б.
4. Бойко А.А. Оқушылардың бейәлеуметтік мінез-құлқының профилактикасының әлеуметтік-психологиялық аспектілері.// Бейімделу және аман қалу. – 1995. – N10.
5. Боссарт А.Б. Жас немесе тәрбие парадокстары. – М.: Просвещение, 1991.
6. Жас және педагогикалық психология/ Петровский А.В. редак. – М., 1996.
7. Вилюнас В.К. Адам мотивациясының психологиялық механизмдері. – М., 1990.
8. Енижеева Д.Д. Кең тараған психиатрия. – М., 1998
9. Ермолич С.Я. Девиантты мінез-құлықтың ерте профилактикасының тиімділігін арттыру шарттары ретінде жеткіншектердегі құнды-нормативтік білімдер. //Әлеуметтік-педагогикалық жұмыс. –1999. – N6.
10. Заморов С.И., Кудрявцева С.В. Ойыннан тұлғаның дамуына. Практикалық басшылық. «Ұйымдастыру ұжымдарында балаларды сауықтыру». – СПб., 1995.
11. Захаров А.И. Баланың мінез-құлқындағы ауытқулар. – М., 1993.
12. Змановская Е.В. Девиантология: Ауытқушылық мінез-құлық психологиясы. – М., 2003.
13. Кибирев А.А., Сеньчукова И.В. Мектеп жағдайында қатерлі топ балаларымен жұмыс үлгісі мен технологиясы – Оқу-әдістемелік құрал – Хабаровск, 2005
14. Клышевич Н.Ю. Әлеуметтік ортадағы мектеп оқушыларының психикалық бейімделуінің тиімділік шарттары.// Қазіргі заман жағдайында тұлғаның ізгілікті қалыптасуы: мақалалар жинағы Торхова А.В. редак. Мн, 1998.
15. Кон И.С. Ерте жастық шақ психологиясы. – М., 1989.
16. Кондратьева С.В. Практикалық психология: оқу-әдістемелік құрал. – Минск: Университетское, 1997.
17. Корнилова Т.В., Григоренко Е.Л., Смирнов С.Д. Тәуекел тобының жеткіншектері. – СПб., 2005. – 336 б.
18. Крайг Г. Даму психологиясы. – СПб., 2000. – 992 б.
19. Кулагина И.Ю. Жас психологиясы (Баланың туған кезінен бастап 17 жасқа дейінгі дамуы): Оқу құралы. 5-ші басылым. – М.: УРАО Баспасы, 1999.
20. Литовченко В.Н. Әлеуметтік-педагогикалық проблема ретіндегі тұлғаның бейімделуі. //Әлеуметтік-педагогикалық жұмыс. – 1999, №1.
21. Личко А.Е. Жеткіншектердегі психопатия және акцентуация мінезі // Жеке ерекшеліктер психологиясы: Мәтіндер. – М, 1982.
22. Майсак Н.В. Девиантты мінез-құлықпен кіші жастағы жеткіншектің тұлғалық ерекшеліктері. – М., 2001. – 213 б.
23. Макарычева Г.И. Жеткіншектерге арналған тренинг: бейәлеуметтік мінез-құлық профилактикасы. – СПб., 2007
24. Малышев К. Девиантты мінез-құлық профилактикасы мен коррекциясы // ОБЖ. – 2003. – №2. – 52-53 Б.

25. Марковская И.М. Ата-аналардың балаларымен өзара әрекеттестік тренингі. – СПб., 2006.
26. Меңделевич В.Д. Девиантты мінез-құлық психологиясы // Клиникалық және медициналық психология. – М.: Медпресс, 1999. – 351-416 Б.
27. Минаева О. «Қиын» жеткіншектің отбасымен психологиялық-педагогикалық жұмыс // Отбасылық тәрбие. – 2000. – №1. – 78-79 б.
28. Мицкевич В.В., Метлицкий И.Е. «Бала құқығы туралы» Конвенцияның ережелеріне қатысты балалар мен жеткіншектердің девиантты мінез-құлқының қалыптасу көздері туралы мәселеге әлеуметтік – педагогикалық жұмыс. – 1999. – №3
29. «Бала құқығын сақтау мониторингі. Бала құқықтарын сақтау, олардан түскен шағымдарды қарастыру және балаға кешенді көмек көрсету мақсатында басқа органдарға қарастыруға беру мониторингі бойынша жаттықтырушыларға арналған басшылық». ЮНИСЕФ, Қазақстан 2007. Адам құқығы мен демократия бойынша бастама Еуропалық Комиссиясы EIDHR/2005/110-891, Қазақстан, Астана, 2007.
30. Біздің проблемалы жеткіншек: Оқу құралы // Ретуш Л.А. редак. – СПб.: Союз, 1999.
31. Овчарова Р.В. Білім беру психологияның технологиясы. – М.: ТЦ «Сфера», 2000.
32. Петровский А.В., Абраменкова В.В. Әлеуметтік психология: пед. институттардың студенттеріне арналған оқу құралы. – М.: Просвещение, 1987.
33. Потанин Г.М. Жеткіншектермен психологиялық-түзету жұмысы. – СПб., 1995.
34. Прихожан А.И. Жеткіншек дағдарысы мәселелері // Психологиялық ғылым және білім – №1, 1997.
35. Сермягина О.С. Отбасындағы эмоционалдық қатынастар / Әлеуметтік-психологиялық зерттеу. - Кишинев. 1991.
36. Реан А.А. Делинквентті тұлғаны тексеру локусы // Психол. журнал. – 1994. – №2.
37. Ремшмидт Х. Жеткіншек және жасөспірім жасы: тұлғаның қалыптасу мәселелері. – М.: Мир, 1994.
38. Қазақстан Республикасының бала құқығы саласындағы заңнамалық базасының жинағы. – Алматы. 2008. – 393 б.
39. Отбасына психологиялық кеңес / Бодалев А. А., Столин В.В. реадк. – М.: Педагогика, 1989.
40. Психолог сөздігі / Головин С.Ю. жас. – Минск, 1998. – 800 б.
41. қатерлі топтың балаларымен және жеткіншектерімен әлеуметтік жұмыс // Конференция тезистері / Реан А.А. редак. – СПб., 2000.
42. Степанов В.Г. Қиын жеткіншектер психологиясы: Оқу құралы Моск. пед. Ун-т. М.: Академия, 2001.
43. Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексі. – Алматы, 2000.
- 44.Фельдштейн Д.И. Жас және педагогикалық психология мәселелері. – М., 1995.
45. Цукерман Г.А., Мастеров Б.М. Өзін-өзі дамыту психологиясы. – М.: Интерфакс, 1995.
46. Цукерман Г. Өзін-өзі дамыту: жеткіншектер мен олардың ұстаздарына арналған тапсырма. – М., 2001..

ГЛОССАРИЙ

<p>АДДИКТИВТІ МІНЕЗ-ҚҰЛЫҚ</p>	<p>Адамның психикалық күйін өзгертетін түрлі заттарды, алкоголь мен темекіні қоса, теріс пайдалану нәтижелерінде, психикалық және физикалық тәуелділік фактісі тіркелген сәтке дейінгі туындайтын мінез-құлықтың бұзылуы.</p>
<p>АФФИЛИАЦИЯ</p>	<p>Ортақтыққа тән болу, топқа кіру қажеттілігі.</p>
<p>АЛАНДАУШЫЛЫҚ</p>	<p>Индивидтің уайымдауға, үрей реакциясының пайда болуының төменгі шегімен сипатталатын үрейге бейімділігі; жеке айырмашылықтардың негізгі параметрлерінің бірі. Жалпы, үрей тұлғаның берекесіздігінің субъективті көрінуі болып табылады.</p>
<p>ӘЛЕУМЕТТІК БЕЙІМСІЗДЕНДІРУ</p>	<p>Баланың, жеткіншектің немесе ересектің қоғам және тұлғаның дамуы үшін өзін іс жүзінде көрсетудің деструктивті стратегияларын қолдануы.</p>
<p>ӘЛЕУМЕТТІК БЕЙІМДЕЛУ</p>	<p>(1) индивидтің әлеуметтік ортаның жағдайларына белсенді түрде бейімделуінің тұрақты процесі; (2) осы процесстің нәтижесі. Мінез-құлық сипатын анықтайтын бұл компоненттердің арақатысы индивидтің мақсаттары мен құнды бағдарларына, әлеуметтік ортада оған қол жеткізу мүмкіндіктеріне тәуелді болады.</p>
<p>БЕДЕЛ</p>	<p>(1) белгілі бір қасиеттеріне, еңбегіне қарай бір тұлғаның немесе топтың көпшілікпен танылған ықпалы, мәні; (2) қандай да бір қызмет саласында танымал, құрметке бөленген тұлға.</p>
<p>БАСҚЫНШЫЛЫҚ (лат. тілінен aggredi – шабуыл жасау)</p>	<p>Басқа адамды немесе адамдар тобына дене немесе психологиялық залал, зардап тигізуге немесе жоюға бағытталған жеке немесе ұжымдық мінез-құлық, әрекет. Көптеген жағдайларда басқыншылық субъектінің фрустрацияға реакциясы ретінде туындайды және ашу, ыза, араздық, жек көрушілік және т.б. эмоционалдық күйлермен қатар жүреді.</p>
<p>БЕЙӘЛЕУМЕТТІК МІНЕЗ-ҚҰЛЫҚ</p>	<p>Қоғамдық нормаларға және ұстанымдарға қайшылық тудыратын, адамгершілікке жат немесе құқыққа қарсы әрекеттер түрінде көрінетін мінез-құлық.</p>
<p>БАЛА АСЫРАП АЛУШЫ</p>	<p>Баланың биологиялық ата-аналарынан барлық құқықтар мен міндеттер өтетін адам, мұнда бала құқықтық қатынаста толығымен бала асырап алушының биологиялық баларына теңеледі. Бұл жағдайда баланың туған (биологиялық) ата-аналарының барлық құқықтары мен міндеттері күшін жоғалтады.</p>
<p>ВИКТИМИЗАЦИЯ (лат. тілінен viktima – құрбан)</p>	<p>Құрбанның сәйкес социомәдени ерекшеліктерімен, оның ерекше, негізінен қылмыстық ортамен қатынасымен, адаммен белгілі бір рөлді, мысалы, «қатысушы-куәгер» рөлін ойнаумен және т.б. байланысты тұлға үшін әлеуетті құрбан рөлін жанама қалыптастыру процесі.</p>

<p>ДЕВИАНТТЫ МІНЕЗ-ҚҰЛЫҚ (ағылш. тілінен deviation – ауытқу)</p>	<p>Қоғамда (әлеуметтік топта) нақты қалыптастырылған немесе ресми белгіленген моральдік және құқықтық нормаларға сәйкес келмейтін және бұзушыны (девиантты) оқшаулауға, емдеуге, түзетуге немесе жазалауға әкеліп соғатын әрекет. Негізгі түрдері: қылмыстылық, маскүнемділік, нашақорлық, өзіне қол салу, жезөкшелік, сексуалдық девиациялар.</p>
<p>ДЕЛИНКВЕНТТІ МІНЕЗ-ҚҰЛЫҚ (лат. тілінен delinquens – құқық бұзушы)</p>	<p>Қылмыстық жазаланатын әрекеттерде көрінетін ауытқушылықты мінез-құлық.</p>
<p>ДАМУДЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК ЖАҒДАЙЫ</p>	<p>Әрбір жас кезеңі баланың берілген қоғамдағы қатынастармен қабылданған жүйедегі ерекше орнымен сипатталады. Осыған байланысты түрлі жастағы балалардың өмірі ерекше мазмұнға толы: өзінің айналасындағы адамдармен ерекше, қарым-қатынастармен ерекше, дамудың осы кезеңі үшін жетекші қызметпен – ойынмен, оқумен, еңбекпен. Әрбір жас кезеңінде бала пайдаланатын құқықтардың және олар орындаулары тиіс міндеттердің белгілі бір жүйесі әрекет етеді.</p>
<p>ЕНЖАРЛЫҚ (грек тілінен aratheia – селқостық)</p>	<p>Эмоциялардың, қызығушылықтардың және тілектерінің толық болмауымен сипатталатын психикалық күй; бұл – өзінше бір «эмоциялық-мотивациялық сал ауруы».</p>
<p>ЖЕТЕКШІ ҚЫЗМЕТ</p>	<p>Келесі үш белгілермен сипатталатын бала қызметі. Біріншіден, бұл – ішінде басқа жаңа қызмет түрлері жіктелетін және туындайтын түрдегі қызмет түрі. Екіншіден, бұл – жеке психикалық процесстер қалыптасатын немесе қайта құрылатын қызмет. Үшіншіден, бұл – осы жаста бақыланатын бала тұлғасының негізгі өзгерулері тәуелді болатын қызмет.</p>
<p>ЖАС ДАҒДАРЫСТАРЫ</p>	<p>Индивидтің дамуындағы күрт секірісті, жас дамуындағы жаңа сапалы арнаулы кезеңіне өтуін білдіретін ұғым. Сыртқы мінез-құлықта жас дағдарыстары тілазарлықпен, қыңырлықпен, негативизммен көрінеді. Уақыт бойынша олар тұрақты жастар шеңінде оқшауланады және жаңа туылған шақ (1 айға дейін) дағдарысы, бір жас дағдарысы, 3 жас дағдарысы, 7 жас дағдарысы, жеткіншек дағдарысы (11-12 жас) және жастық шақ дағдарысы ретінде көрініс табады.</p>
<p>ИМПУЛЬСИВТІЛІК (лат. тілінен impulsio – түрткі)</p>	<p>Адамның сыртқы жағдайлардың немесе эмоциялардың әсерінен болатын алғашқы түрткі бойынша әрекет етуге бейімділігін көрсететін мінез-құлқының ерекшелігі. Импульсивті адам өзінің қылықтарын ойланбайды, «иә» және «қарсы» салыстырмайды, ол жылдам және тура әрекет етеді.</p>
<p>КОНГРУЭНТТІЛІК</p>	<p>Адамның өз сезімдерімен байланысқа түсу қабілеті және олардың шын көңілмен білдіру қабілеті.</p>

ҚАМҚОРШЫ	Заңды түрде баланы қамқоршылыққа алу сеніп тапсырылған адам.
ҚАМҚОРШЫЛЫҚ	Ата-аналары қайтыс болған, жоқ немесе басқа да себептермен баласына қамқорлық жасай алмайтын бала атынан әрекет етуге басқа адамға соттың шешімі бойынша заңды құқық беретін формальды заң құрылымы.
МӘРТЕБЕ (өлеуметтік психологияда) (лат.тілінен status – жағдай, күй)	Субъектінің құқықтарын, міндеттерін және артықшылықтарын анықтайтын тұлғааралық қатынастар жүйесіндегі жағдайы. Түрлі топтарда бір индивид түрлі мәртебеге ие болуы мүмкін.
МЕН-ТҰЖЫРЫМДАМАСЫ	Адамның өзі туралы ойларының жүйесі: Мен-физикалық, Мен-өлеуметтік, Мен-экзистенциальді.
НЕГАТИВИЗМ	Оппонентке қатысты артық сыни қатынасымен және бір нәрсені қарсы істеумен (кейде ойланбастан) сипатталатын қарым-қатынастағы тосқауыл.
ОҚШАУЛАУ	1) индивидті басқа адамдармен әдеттегі қатынастан айыру; 2) психологиялық қорғаныс түрі, ол олар мен олардың қайнар көздері арасындағы байланыстарды санадан өшіру есебінен теріс эмоцияларды тежеудің жүзеге асырылуымен сипатталады.
ОБСЕССИВТІК МІНЕЗ-ҚҰЛЫҚ	Көмпістік мінез-құлық.
ОҢАЛТУ	Адамның өлеуметтік мәртебесін қалпына келтіру; жақсы күйін немесе сәйкес әрекет ету күйін қалпына келтіру.
ӨМІРЛІК ӨЗІН-ӨЗІ БИЛЕУ	Бұл өмір мағынасының жалпы адамдық критерийлеріне қатысты өзін анықтау және осы өзін-өзі билеу негізінде өзін іс жүзінде көрсету.
ӨМІРЛІК МАҚСАТТАР	Болашақтағы өмір жолында негізгі бағдарлар болып табылатын өмірдің белгілі кезеңдерінің соңғы нәтижесі.
ӨЗІН-ӨЗІ ЖІГЕРЛЕНДІРУ	Шынайы білім беру негізі біздің адамға қабілетіне қарай кім болғысы келетініне көмектесе алатын жолдарды табыстаудан тұрады. Бұл – өзін-өзі жігерлендіруші тұлғалар білім алатын тәсіл.
ПАТТЕРН	Белгілі бір жағдайларда шамамен тұрақты және болжамды реттілігімен тұрақты қайталанып тұратын индивид реакциясының жиынтығы. Әдет синонимі, негізінде стимулға санасыз әрекет етудің шартты-рефлекторлы механизмі бар.
ПРЕВЕНТИВТІ ҚЫЗМЕТ	Белгілі бір құбылыстар мен процесстердің алдын алуға бағытталған қызмет. Мысалы, жастар үшін кәсіби бағдарды өткізу оның еңбекпен қамту қызметіне баруының алдын алуға және жастарды еңбекпен қамту деңгейін арттыруға мүмкіндік береді.

<p>ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ЖЕКЕ АДАМ ТҰРПАТЫ</p>	<p>Тұлғаның психикалық бейнесінің немесе тұрпатының қатысты тұрақтылығы ретінде қарастыруға болатын әрбір нақты адамда тұрақты бірлікті түзетін қасиеттердің өзіндік жекелігінің қайталанбас үйлесімі (А.В. Петровский).</p>
<p>ПСИХИКАЛЫҚ ДАМУ БӨГЕЛІСІ (ПДБ)</p>	<p>Жалпыпсихиканыңнемесеоныңжекефункцияларының (моторлық, сенсорлық, сөйлеу, эмоционалдық-жігерлік) дамуының уақытша артта қалу, генотипте кодталған ағзаның қасиеттерінің баяулаған қарқынның синдромы; қарқынның бөгелісі қайтымды сипатқа ие болуы мүмкін. Негізгі бітістері – жоғары жүдеулілік – төмен жұмыс қабілеттілігі, эмоциялардың кемелденуі, жігердің әлсіздігі, психопатқа ұқсас мінез-құлық, жалпы елестің шектелген қоры, аз сөз қоры, дыбыстық талдау қиындықтары, зияткерлік қызмет дағдыларының қалыптаспағандығы.</p>
<p>ПУБЕРТАТ</p>	<p>Жыныстық жетілумен аяқталатын адам ағзасының жыныстық дамуының қалыптасу кезеңі. Жеткіншек және ерте жастық шаққа сәйкес келеді – 13 жастан 18 жасқа дейін.</p>
<p>РИГИДТІЛІК (лат. тілінен rigidus – қатал, берік)</p>	<p>Оны қайта құруды объективті талап ететін жағдайларда қызмет бағдарламасына субъектпен көзделген өзгертулердегі қиыншылықтар (толық қабілетсіздікке дейін); психикалық қызметпен мінез-құлықтағы жеткіліксіз икемділік, қандай да бір жаңа нәрсеге ауысуының қиындығы, өзгертулерге қарсыласу, өзіндік қайраттылық (Н.Д. Левитов).</p>
<p>РЕФЕРЕНТТІК ТОП (лат. тілінен referens – хабарлаушы)</p>	<p>Индивид өзін эталонмен байланыстыратын секілді және өзінің мінез-құлқында әрі өзін-өзі бағалауда нормаларына, пікірлеріне, құндылықтарына және бағаларына бағдар алатын шынайы немесе шартты әлеуметтік қауым.</p>
<p>СЕНЗИТИВТІЛІК</p>	<p>Адамның өзімен болып жатқан оқиғаларға деген жоғары сезімталдығынан көрінетін сипаттамалық ерекшелігі. Әдетте, жоғары алаңдаушылық, жаңа жағдайлардан, адамдардан, сынақтың барлық түрлерінен және т.б. қорқумен бірге жүреді.</p>
<p>ТӘУЕКЕЛ ТОБЫ</p>	<p>Белгілі бір жағдайларға байланысты өз өмірлерінде басқаларға қарағанда неғұрлым жиі қоғам мен оның қылмыстық элементтері тарапынан жағымсыз сыртқы әсерлерге ұшырағыш болатын тұлғалар тобы (жиі жеткіншектер), бұл әлеуметтік және психологиялық бейімсіздендіруге әкеліп соғады.</p>
<p>ТОПТЫҚ СӘЙКЕСТЕНДІРУ</p>	<p>Өзін қандай да бір әлеуметтік топтың немесе қауымның мүшесінің жалпыланған бейнесімен ұқсастыру, осының есебінен оның мақсаттары мен құндылықтарын сыни емес қабылдау жиі жүзеге асады.</p>

ТҰЛҒАНЫҢ ДЕВИАНТ-ТЫ ДАМУЫ	Заңды түрде нәтижесінде моральға немесе құқыққа қайшы келетін әрекеттерге әкелетін ауытқушы психикалық даму, мысалы: маскүнемділік, жыныстық тәртіпсіздік, алаяқтық, ұрлық, тұлғаға, адам абыройына, денсаулығына қарсы қылмыстар.
ТОРЫҒУ	Жабығыңқы көңіл-күймен, жабырқаңқылықпен немесе мұңмен сипатталатын күй. Жан күйзелісі ортасы бұзылған психикалық қызметтің бөгелісінен көрінеді. Симптом немесе синдром ретінде торығу аурулардың бірқатар түрлерінде негізгі немесе елеулі ерекшелігі болып табылады. Синонимі: уайымшылдық.
ТҰЛҒАНЫ СӘЙКЕСТЕНДІРУ	«Басқа мәнді» адамдарға ұқсастыру. Үлгі ретінде басқа адамға ұқсағысы келу әлеуметтік үйретудің көрсеткіштерін елеулі арттырады.
ТҰЛҒАНЫҢ ӨЗІН-ӨЗІ БИЛЕУІ	Бұл қоғамда жасалған (және аталған адаммен қабылданған) тұлғаның қалыптасу критерийлеріне қатысты өзін-өзі билеуі және осы критерийлер негізінде ары қарай өзін көрсету. Тұлғалық өзін-өзі билеуі кәсібиден бұрын қалыптасады, тұлғалық өзін-өзі билеу негізінде мамандыққа талаптар қалыптасады.
ТҮРТКІЛЕР	Адамның қызметін не үшін жасалатындығына түрткі болады. Түрткілер субъектінің белсенділігін тудыратын әртүрлі құбылыстар мен күйлерді белгілеу үшін қолданылады. Түрткілер ретінде қажеттіліктер мен мүдделер, қызығушылықтар мен эмоциялар, идеалдар.
ТАЛАПТАНУ ДЕҢГЕЙІ	Сипаттайды: 1) жеңіп шығу болашақ әрекеттер топтамасының жалпы мақсаты болып табылатын қиыншылық деңгейі (тамаша мақсат); 2) өткен істерінің табысын немесе табыссыздығын уайымдау нәтижесінде қалыптасатын кезекті әрекеті мақсатының субъектісін таңдау; 3) тұлғаның өзін-өзі бағалауының қажетті деңгейі (МЕН деңгейі).
ФОБИЯЛАР (грек тілінен phobos – қорқыныш)	Қорқыныш күйі. Түрлері: ашық жерлерде болу қорқынышы (агорафобия), жабық кеңістіктерден қорқу (клаустрофобия), өлімнен қорқу (танатофобия) және т.б.
ФРУСТРАЦИЯ (лат. тілінен frustratio – алдау, мұқият күту)	Қажеттілікті, тілекті қанағаттандыруда табыссыздықтан болған психикалық күй. Фрустрация күйі түрлі жағымсыз уайымдаулармен бірге жүреді: көңіл толмаушылықпен, тітіркенушілікпен, үреймен, үмітсіздікпен және т.б. Фрустрация қажеттілікті қанағаттандыруда жеңілмейтін немесе қиын жеңілетін тосқауылдармен кездесетін жанжал жағдайларында туындайды. Фрустрацияның жоғары деңгейі қызметтің берекесін кетіру мен оның тиімділігін төмендетуге әкеледі.
ЭГОЦЕНТРИЗМ	Әлемге тек өзінің жеке келешегі тұрғысынан ғана, басқа адамдардың ой-пікіріне қатыссыз көзқарас; өзімшілдіктің көрінуінің соңғы формасы.
ЭМПАТИЯ (грек тілінен empatheia – көңіл күйге ортақтасу)	Көңіл күйге ортақтасу түріндегі басқа адамның эмоционалдық күйін түсінумен сипатталатын адам психикасының күйі.

№1-ҚОСЫМША. ВАК МҮШЕЛЕРІНІҢ ТІЗІМІ

**Қазақстан Республикасы Үкіметінің жанындағы Кәмелетке
толмағандардың ісі және олардың құқықтарын қорғау жөніндегі
ведомствоаралық комиссия мүшелерінің тізімі**

Түймебаев Жансейіт Қансейітұлы	Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрі, ВАК төрағасы
Жүкенов Жұмажан Қамкенұлы	Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрлігінің балалар құқықтарын қорғау жөніндегі комитеттің төрағасы, ВАК төрағасының орынбасары
Саймасаева Гаухар Айтжанқызы	ӨҚР БФМ Балалар құқықтарын қорғау жөніндегі басқармасының бастығы, ВАК хатшысы
ВАК мүшелері	
Құлназаров Анатолий Қожекенұлы	- Қазақстан Республикасы Туризм және спорт министрлігі Спорт комитетінің төрағасы
Жандаева Дана Шайханқызы	- Халықаралық еңбек ұйымының (ХЕҰ- ИПЕК) үйлестірушісі
Майлыбаев Бағлан Асаубайұлы	- Қазақстан Республикасы Мәдениет және ақпарат вице-министрі
Байсақова Зүлфия Мұхамедбекқызы	- Қазақстан Дағдарыс орталықтары одағының басқарма төрағасы
Бектүров Азат Ғаббасұлы	- Қазақстан Республикасы Көлік және коммуникация вице-министрі
Сембинов Болат Қаскенұлы	- Қазақстан Республикасы Қорғаныс министрінің орынбасары, генерал-лейтенант
Калужный Вячеслав Афанасьевич	- Қазақстан Республикасы Адам құқықтары жөніндегі ұлттық орталығының жетекшісі
Моисеева Нелли Яковлевна	- Қазақстан Республикасы Президентінің жанындағы әйелдер істері және отбасылық-демографиялық саясат жөніндегі комиссиясының бас сарапшысы
Вощенкова Тамара Анатольевна	- Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау вице-министрі
Дүйсекеев Айдын Мали-Задаұлы	- Қазақстан Республикасы Әділет министрлігінің Қылмыстық-атқару жүйесі комитеті төрағасының орынбасары
Федоров Олег Анатольевич	- Қазақстан Республикасы Ішкі істер вице-министрі
Тұңғышбеков Санат Тұңғышбекұлы	- Қазақстан Республикасы Ауыл шаруашылығы министрлігінің Ауылдық аумақтар істері жөніндегі комитетінің төрағасы
Сейітбатталов Бағдат Жұмабекұлы	- Қазақстан Республикасы Сыртқы істер министрлігінің Консулдық қызмет департаменті директорының міндетін атқарушы

№2-қосымша. ВАК мәжілісі туралы баспасөз хабарламасы
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
БАСПАСӨЗ ҚЫЗМЕТІ

01000, Астана қаласы
Орынбор көшесі, № 8 үй
11 кіреберіс
тел: (7172) 74-23-81
www.edu.gov.kz

Қазақстан Республикасының Үкіметі жанындағы Көмелетке
толмағандардың ісі және олардың құқықтарын қорғау жөніндегі
ведомствоаралық комиссияның отырысы туралы
БАСПАСӨЗ ХАБАРЛАМАСЫ

Астана қаласы
2009 жылғы 27 сәуір
сағат 11.30-13.00
№ 907 кабинет

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі 2009 жылғы 27 сәуірде Қазақстан Республикасының Үкіметі жанындағы көмелетке толмағандардың ісі және олардың құқықтарын қорғау жөніндегі ведомствоаралық комиссияның (бұдан әрі — ВАК) төртінші кеңейтілген отырысын өткізеді.

ВАК жұмысына мүдделі министрліктердің өкілдері, әкімдердің орынбасарлары сондай-ақ үкіметтік емес ұйымдардың өкілдері қатысады.

ВАК мәжілісінде денсаулық сақтау ұйымдарында дені сау балаларға арналған кабинеттерді қалпына келтіру және оқушыларды сапалы тамақтандыруды ұйымдастыру проблемаларын шешу жөнінде бірнеше өңірлердің тәжірибесі көрсетіледі.

ВАК мәжілісіне қатысушылар облыстық және аудандық көмелетке толмағандардың ісі және олардың құқықтарын қорғау жөніндегі комиссиялар қызметтерінің тиімділігін арттыру мәселесін талқылайды. Мысалы, әлеуметтік қауіпті жағдайдағы көмелетке толмағандар мен отбасыларды ерте анықтау және біріңғай ведомствоаралық тіркеуді жүргізу бойынша ұсыныстар қабылдайды.

ВАК-та, сондай-ақ қатыгездік пен зорлық-зомбылыққа табынушылықты насихаттайтын ақпараттардан балаларды қорғау мәселелері қаралатын болады. Порнографиялық сипаттағы мерзімдік баспа өнімдерінің таралуына қарсы әрекеттері бойынша мемлекеттік органдар үшін ұсынымдар әзірленетін болады. Мысалы, шетелдік және отандық республикалық арналардағы, оның ішінде кабельдік және спутникті телеарналардағы порнографиялық мазмұндағы бағдарламалар туралы деректер жинақтарының тетіктерін жетілдіру бойынша. Сонымен қатар, балалардың киберкөңістіктердегі ақпараттың қауіпсіздігін қамтамасыз ету проблемалары қаралатын болады.

Көрсетілген проблемалар жөніндегі ВАК жұмысының қорытындысы бойынша Қазақстан Республикасының Үкіметіне ұсыныстар енгізілетін болады.

№3-ҚОСЫМША. ВАК МӘЖІЛІСІНІҢ БАҒДАРЛАМАСЫ

**Қазақстан Республикасы Үкіметі жанындағы кәметке
толмағандардың ісі және олардың құқықтарын қорғау жөніндегі
ведомстваралық комиссия (ВАК) мәжілісінің бағдарламасы**

Астана қаласы

2009 жылғы 27 сәуір, сағ 11.30

Өткізілетін орны:

ҚР БҒМ, № 907 кабинет

11.00 11.30	Мәжіліске қатысушыларды тіркеу
11.30 11.35	<u>Шәмшидинова Күләш Ноғатайқызы</u> , Қазақстан Республикасы Білім және ғылым вице-министрі, ВАК төрайымы
11.35 11.45	<u>Жүкенов Жұмажан Қамкәнұлы</u> , ҚР БҒМ Балалардың құқықтарын қорғау комитетінің төрағасы Тақырыбы: «Облыстық кәметке толмағандардың ісі және олардың құқықтарын қорғау жөніндегі ведомстваралық комиссиялардың қызметін жандандыру мәселелері туралы».
12.05 12.15	<u>Рамазанова Ләззат Керімқұлқызы</u> , Оңтүстік Қазақстан облысының Астана қаласындағы Әкімшілік өкілдігінің басшысы Тақырыбы: «Кәметке толмағандардың ісі және олардың құқықтарын қорғау жөніндегі комиссияның қызметін жандандыру бойынша Оңтүстік Қазақстан облысы әкімдігімен қабылданған шаралар туралы».
Екінші мәселені талқылауға көшу	
12.15 12.25	<u>Шек Генрих Генрихович</u> , Қостанай облысы білім басқармасының бастығы Тақырыбы: «Жалпы білім беретін мектеп оқушыларына сапалы тамақтандыруды ұйымдастыру проблемаларын шешу жолдары».
Үшінші мәселені талқылауға көшу	
12.25 12.35	<u>Төлегалиева Ажар Финиятқызы</u> , ҚР ДСМ Денсаулық сақтау саласын дамыту департаментінің басқарма бастығы Тақырыбы: «Қазақстан Республикасының денсаулық сақтау ұйымдарында дені сау балаларға арналған бөлмелерді ашу және қалпына келтіру жөнінде қабылданған шаралар мен олардың жағдайы туралы».
12.35 12.45	<u>Жұмабекова Рысты Мағауияқызы</u> , Павлодар облысы әкімінің орынбасары Тақырыбы: «Дені сау балаларға арналған бөлмелерді дамыту бойынша Павлодар облысы әкімдігінің қабылдаған шаралары туралы»
Төртінші мәселені талқылауға көшу	
12.45 12.50	<u>Майлыбаев Бағлан Асаубайұлы</u> , Мәдениет және ақпарат вице-министрі Тақырыбы: «Порнографиялық материалдарды көрсету немесе жарнамалау, сондай-ақ әдепсіз мазмұндағы және қатыгездік пен зорлыққа табынуды насихаттайтын материалдарды таратуды шектеу жөніндегі шаралар туралы».
12.50 12.55	<u>Бармақов Қайрат Советұлы</u> , ҚР ИІМ Әкімшілік полиция комитетінің басқарма бастығы Тақырыбы: «Порнографиялық материалдарды көрсету мен жарнамалау, таратуды шектеудің құқық қорғау көрінісі туралы»
12.55 13.00	<u>Түймебаев Жансейіт Қансейітұлы</u> , ВАК отырысын қорытындылау және хаттама шешімін қабылдау.

№4-қосымша. ВАК мәжілісінің шешімі

Кәмелетке толмағандардың ісі және олардың құқықтарын қорғау жөніндегі ведомствоаралық комиссия отырысының шешімі

1. Кәмелетке толмағандардың ісі және олардың құқықтарын қорғау жөніндегі ведомствоаралық комиссиялардың қызметін жандандыру проблемалары туралы

(К.Н.Шәмшидинова, Ж.Қ.Жүкенов, А.А.Бектаев және т.б.)

1. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі Балалардың құқықтарын қорғау комитетінің төрағасы Ж. Жүкеновтің ақпараты назарға алынды.

2. Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрлігіне тұрмысы қолайсыз отбасылар туралы, өмірде қиын жағдайға душар болған, қоғамға қарсы әрекет жасайтын және алдын ала сақтандыру көмегіне мұқтаж балалар туралы ведомствоаралық ақпараттық деректер банкін құру жұмыстарын жандандыру ұсынылсын.

3. Облыстардың, Астана және Алматы қалаларының әкімдеріне:

1) 2009 жылғы 1 маусымға дейін «Облыстық және аудандық кәмелетке толмағандардың ісі және олардың құқықтарын қорғау жөніндегі ведомствоаралық комиссиялардың 2006-2008 жылдардағы қызметтерінің тиімділігін бағалау туралы» мәселені қарастыру;

2) Комиссияларды қалыптастыру кезінде оның құрамына талқыланатын проблемаларға қатысы бар және оларды шешуге өкілеттігі бар жауапты лауазымды тұлғаларды барынша көбірек енгізу;

3) Комиссия хатшысын өзіне қатысты емес функцияларды орындаудан босату арқылы Комиссияның жауапкершілігін арттыру шараларын қабылдау;

4) әлеуметтік қауіпті жағдайға душар болған кәмелетке толмағандарды және олардың отбасыларын ерте анықтау, есепке алу, оңалту жөнінде ведомствоаралық бағдарламаларды әзірлеу, сондай-ақ ювеналдық әділет жүйелерін енгізу мәселелері бойынша Комиссиялардың қызметін жандандыру ұсынылсын.

3. Атырау, Жамбыл және Оңтүстік Қазақстан облыстарының әкімдері:

1) Комиссияның жұмысын келесі мәселелер бойынша тиімді ведомствоаралық өзара әрекеттестіктерді ұйымдастыруға бағдарлау:

әлеуметтік қауіпті жағдайға душар болған кәмелетке толмағандарды және олардың отбасыларын ерте анықтау және бірыңғай ведомствоаралық есепке алу; Комиссия қабылдаған шешімдерді міндетті орындау;

кәмелетке толмағандардың мектепке бармауының, қараусыз және қадағалаусыз қалуының, құқық бұзушылықтары мен қоғамға қарсы әрекеттерінің, өзіне-өзі қол жұмсауының, маскүнемдігінің, уытқұмарлығы мен нашақорлығының; отбасылар мен кәмелетке толмағандарға қарсы қылмыс жасаудың алдын алу;

балалар арасындағы әртүрлі жағымсыз әрекеттерге ықпал ететін себептер мен жағдайлардың терең талдануын және анықталуын қамтамасыз ету; оларды жою бойынша шаралар қабылдау;

кәмелетке толмағандар арасындағы құқық бұзушылық пен қылмыстың алдын алу жүйесінің органдары мен мекемелерінің қызметтерін үйлестіру мәселелері бойынша тиімді ведомствоаралық өзара әрекеттерді ұйымдастыруға бағдар берілсін;

2) Комиссияның анықтамасында көрсетілген жұмыстар ерекше бақылауға алынып, көрсетілген бұзушылықтарды, олардың жасалуына ықпал ететін себептер мен жағдайларды жою бойынша шаралар қабылдансын. Комиссия анықтамасында көрсетілген төрағалар мен жауапты хатшылар тәртіптік жауапкершілікке тартсын. Қабылданған шаралар туралы Қазақстан Республикасының Үкіметі жанындағы Кәмелетке толмағандардың ісі және олардың құқықтарын қорғау жөніндегі ведомствоаралық комиссияның жұмыс органы - ҚР БҒМ Балалардың құқықтарын қорғау комитетіне 2009 жылғы 1 қыркүйекке дейінгі мерзімде хабарласын.

№5-қосымша. Облыстық және аудандық комиссиялардың қызметтерін зерттеу бойынша жадынама

**Кәмелетке толмағандардың істері және олардың құқықтарын қорғау жөніндегі облыстық және аудандық комиссиялардың 2007-2009 жылдарға білім алуға балалардың құқықтары мен заңды мүдделерін қамтамасыз ету жөніндегі қызметтерін зерттеу жөніндегі
ЖАДЫНАМА**

1. Кәмелетке толмағандардың істері және олардың құқықтарын қорғау жөніндегі ведомствоаралық комиссияның (ары қарай – Комиссия) жұмысын реттейтін нормативтік, заң құжаттарының болуы.

2. 2007, 2008 жылдардағы және 2009 жылдың наурызына дейінгі **Комиссия жұмысының ұйымдастырылуын бағалау:**

- әкімдіктердің Комиссияны құру және оның құрамы туралы шешімдерінің болуы;

- **Кәмелетке толмағандардың істері және олардың құқықтарын қорғау жөніндегі комиссия туралы Тұрпаттық ережелердің 8 тармағында қарастырылған (Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2001 жылдың 11 маусымындағы №789 «Кәмелетке толмағандардың істері және олардың құқықтарын қорғау жөніндегі комиссия туралы тұрпаттық ережелерді бекіту туралы» Қаулысымен бекітілген) Комиссия жұмысының жылдық жоспарының болуы;**

- Комиссия жұмысының жылдық жоспарының орындалуы туралы аймақтың, ауданның басшысының есептемесі мен ақпаратының болуы;

- комиссияның зерттелетін мерзімдегі өткізген отырыстарының саны, оның ішінде жалпыға міндетті оқуды қамтамасыз ету, мектептегі тамақтануды ұйымдастыру, жасөспірімдердің өзіне-өзі қол жұмсау мәселелері, балалар еңбегінің ең нашар түрлері, балалар жезөкшелігі мәселелері жөнінде (хаттамалық кітапта жазбаның болуы);

- кәмелетке толмағандардың құқықтары мен заңды мүдделерін қорғау үшін сотқа жүгінулердің саны, оның ішінде мектепте оқудан жалтару, жасөспірімдік өзіне-өзі қол жұмсаушылық, балаларды еңбектік және жыныстық пайдалану, тұрмыстық зорлық және ата-аналарының қол жұмсау мәселелері бойынша.

3. Комиссия қызметінің орындалуын бағалау (оның ішінде төменде көрсетілген қызметтерді нақты тиімді орындаудың, баланың, отбасының тағдырының оң шешілуінің немесе осы қызметті немқұрайды, жеткіліксіз орындау мысалдары):

- өміріне және денсаулығына қауіп төндіретін жағдайдағы кәмелетке толмағандарды анықтау және әлеуметтік сауықтыру, кәмелетке толмағандарды тәрбиелеу, оқыту және асырау жөніндегі міндеттемелерін орындамайтын, және де кәмелетке толмағандардың қалыпты физикалық және адамгершілік дамуына теріс әсер ететін немесе оларға қатігез қарайтын ата-аналарды немесе басқа заңды өкілдерді анықтау;

- кәмелетке толмағандар арасында құқықбұзушылықтың, қараусыз, қадағалаусыз қалуының, және қоғамға қарсы әрекет жасауының алдын алу, олардың өлеуметтік сауықтыру жөніндегі мемлекеттік органдардың қызметін жетілдіруге бағытталған бағдарламалары мен әдістерін жасау;
- кәмелетке толмағандардың құқықтары мен заңды мүдделерін бұзуға немесе шектеуге байланысты, кәмелетке толмағандардың, олардың ата-аналарының немесе басқа да заңды өкілдерінің шағымдары мен арыздарын қарастыру жөніндегі жұмыстарды ұйымдастыру;
- кәмелетке толмағандарға олардың құқықтары мен заңды мүдделерін іске асыруда және қорғауда жәрдемдесу;
- қараусыз, қадағалаусыз қалған кәмелетке толмағандарды, мектепке ұзақ уақыт бойы бармайтын, қиын өмірлік жағдайдағы жасөспірімдерді анықтау жөнінде рейдтер жүргізу немесе басқа органдармен бірлесіп, рейд жүргізуге қатысу;
- бала құқығын қорғау жөніндегі қызметтерді іске асыратын ұйымдарда кәмелетке толмағандарды тәрбиелеу, оқыту және асырау жағдайларына бақылауды қамтамасыз етуге қатысу;
- бала құқығын қорғау, олардың әрекеттеріне қадағалауды қамтамасыз ету жөніндегі қызметтерді іске асыратын ұйымдардың желісін дамытуға жәрдем көрсету;
- кәмелетке толмағандар арасында құқықбұзушылық, қараусыз және қадағалаусыз қалу жағдайларын зерттеу және осы саладағы өлеуметтік зерттеулер өткізуді ұйымдастыру (оның ішінде 2005, 2006, 2007, 2008 жылдар ішіндегі облыстағы құқық бұзудың көбеюі немесе азаюы динамикасына келтіру (% қатынаста);
- кәмелетке толмағандардың құқық бұзуының, қараусыз және қадағалаусыз қалуының және қоғамға қарсы әрекеттерінің алдын алу жөніндегі жұмыстардың жағдайлары туралы және де кәмелетке толмағандардың құқықтары мен заңды мүдделерін бұзу фактілерін анықтау туралы мүдделі мекемелерге ақпарат беру;
- мемлекет көмегіне зәру және қиын өмірлік жағдайға тап болған кәмелетке толмағандарға қолдау көрсету туралы қамқорлық және бағу органдарына ұсыныс енгізу;
- кәмелетке толмағандарды физикалық және психикалық зорлықтан, кемсітудің барлық түрлерінен, жыныстық және басқа пайдаланудан және де кәмелетке толмағандарды қоғамға қарсы әрекет жасауға тартудан қорғауды қамтамасыз ету жөніндегі шараларды қабылдау;
- кәмелетке толмағандардың құқық бұзуының, қараусыз және қадағалаусыз қалуының және қоғамға қарсы әрекеттерінің алдын алу жөніндегі және де олардың құқықтарын қорғау жөнінде жүргізіліп жатқан жұмыстар туралы мүдделі мемлекеттік органдардың басшыларының есептемелерін тыңдау және бақыланатын сұрақтар бойынша олардың арасында өзара ақпарат алмасуды ұйымдастыру;
- кәмелетке толмағандарды арнайы білім беру ұйымдарына және ерекше ұстау режимі бар білім беру ұйымдарына жіберу сұрақтары бойынша сотқа материалдар дайындауға қатысу;

- қылмыстық-атқару жүйесі мекемесінен босатылған немесе арнайы білім беру ұйымынан және ерекше ұстау тәртібі бар білім беру ұйымынан қайтып келген кәмелетке толмағандарды еңбекке және тұрмыстық орналасуына мүдделі органдардың қызметін үйлестіру;

- құқықбұзушылық жасаған кәмелетке толмағандарға, кәмелетке толмағанды тәрбиелеу, оқыту және асырау жөніндегі өз міндеттемелерін орындамайтын немесе олардың мінез-құлқына теріс әсер ететін ата-аналары мен заңды өкілдеріне қатысты материалдарды қарастырудың сапасы, жеделдігі және нәтижелілігі;

- балаларды тәрбиелеумен және оқытумен айналысатын, кәмелетке толмағандарды қылмыс жасауының, құқық бұзуының және қадағалаусыз қалуының алдын алумен айналысатын сәйкес мемлекеттік органдарға және де ұйымдық-құқықтық түріне қарамастан басқа да органдар мен ұйымдарға кәмелетке толмаған баламен (тәрбиелеу колониясынан босатылған; арнайы білім беру ұйымынан, ерекше ұстау тәртібі бар білім беру ұйымынан басаған, әкімшілік жауапқа тартылған, басқа да білім беру ұйымы тарапынан көмек пен бақылауға зәру) жеке алдын алу жұмыстарын жүргізу қажеттілігі туралы ақпарат пен ұсыныстарды жіберу;

- спирттік ішімдіктерді, нашақорлық заттарды, психотроптық немесе мастандырушы заттарды пайдаланатын кәмелетке толмағандарға қатысты материалдарды, ата-анасының келісіміне сәйкес емдеу-алдын алу және сауықтыру шараларын жүргізу үшін денсаулық сақтау мекемелеріне жіберу;

- мектеп жасындағы кәмелетке толмағанның орта білім беру мекемелеріне ұзақ уақыт бойы келмеуі мен жеке алдын алу жұмыстарын өткізудің қажеттігі туралы, Комиссияның ұсыныстарының сапасы, жасалғандығы, мазмұндылығы жөнінде білім беру ұйымдарының әкімшіліктеріне хабарлау;

- меншік түріне қарамастан білім беру ұйымдарында кәмелетке толмағандармен тәрбиелік, құқықтық, білім беру және сауықтыру жұмыстарының жағдайын зерттеу туралы анықтаманың сапасы, жасалғандығы, мазмұндылығы;

- кәмелетке толмағандар арасында құқық бұзудың, қараусыз және қадағалаусыз қалудың алдын алумен, оларға әдістемелік және нақты көмек көрсетумен айналысатын органдар мен ұйымдардың оң жұмыс тәжірибелерін жалпылау және тарату;

- кәмелетке толмағандар арасында құқық бұзудың, қараусыз және қадағалаусыз қалудың алдын алу жөніндегі өткізіліп жатқан жұмыстар туралы бұқаралық ақпарат құралдарында жариялауды ұйымдастыру.

- кәмелетке толмағандарды тәрбиелеу, оқыту, асырау, денсаулығын қорғау және құқықтары мен заңды мүдделерін сақтау жағдайларын тексеру мақсатында білім беру және мәдениет орталықтарына, кәмелетке толмағандарды уақытша оңашалау, бейімдеу және сауықтыру орталықтарына, тәрбиелеу колонияларына бару жиілігі;

- алыс ауылдарда, аудандарда және білім беру ұйымдарында комиссияның көшпелі отырысын өткізу.

4. Төмендегілер бойынша Комиссияның материалдарды қарастыру ретін бағалау:

1) кәмелетке толмағанға, оның ата-аналарына немесе заңды өкілдеріне қатысты Комиссия қарастырған материалдардың саны, оның ішінде:

- кәмелетке толмағанның, оның ата-аналарының немесе заңды өкілдерінің арызы бойынша;
- өз бастамасы бойынша;
- азаматтардың ақпараттары бойынша;
- білім беру ұйымдарының ұсыныстары бойынша, және де ұйымдық-құқықтық түріне қарамастан, басқа органдар мен ұйымдардың жүгінулері бойынша;
- қоғамқа қауіпті әрекет жасаған кәмелетке толмағанға қатысты қылмыстық жауапкершілік басталатын жасқа жеткенше іскі істер органдарының немесе прокуратураның материалдары бойынша.

2) кәмелетке толмаған балаларың ата-аналарының немесе заңды өкілдерінің ҚР «Білім туралы» Заңының 49 бабының 2 тармағындағы нормалардың міндеттерін орындамау факті бойынша қарастырылған материалдардың саны бойынша:

- балаларға өмір сүру және оқу үшін жақсы және қауіпсіз жағдайлар жасау, олардың зияткерлік және физикалық күштерінің дамуын, адамгершілік қалыптасуын қамтамасыз ету;
- бес жастағы балаларды мектеп алдындағы даярлауды, ал алты жастан бастап жалпы білім беретін мектепке бөлуді қамтамасыз ету;
- баланы оқытуда және тәрбиелеуде білім беру ұйымдарына жәрдем көрсету;
- білім мекемесінде балалардың сабаққа келуін қамтамасыз ету.

3) келесі фактілер бойынша қарастырылған материалдардың саны:

- жасөспірімдік өзіне-өзі қол жұмсау;
- балаларды еңбектік және нәпсілік пайдалану;
- тұрмыстық зорлық және ата-аналарының қол жұмсауы;
- өлтіру;
- ұрлау;
- есірткі пайдалану, сақтау;
- бұзақылық;
- мүлікті сындыру;
- қылмыстық «аула командаларының» және «мектеп командаларының» және т.б. болуы.

3) **материалдарды қарастырудың** жеделдігі және уақыттылығы (комиссия алған материалдар комиссияға келіп түскен күннен бастап он бес күн ішінде қарастырылуы тиіс – тұрпаттық ережелердің 15 т.)

4) Комиссия отырысының мерзімділігі (Комиссияның отырысы қажеттілігі бойынша, бірақ айына екі мәртеден аз емес өткізіледі және әдетте ашық болып табылады – тұрпаттық ережелердің 17 т.);

5) Тұрпаттық ережелердің 18 т. сәйкес Комиссия **Қаулысының**

рәсімделу сапасы (комиссия қаулысында көрсетіледі: комиссияның атауы және дербес құрамы; комиссия отырысының өтетін күні және орны; оған қатысты материалдар қарастырылып жатқан тұлға туралы мәлімет; материалды қарастыру кезінде анықталған жағдайлар;

- негізінде шешім қабылданған дәлелдер; көмелетке толмағанның құқық бұзғаны үшін жауапкершілікті көздейтін немесе құқығына кепілдік беретін нормативтік құқықтық акт; комиссия қабылдаған шешім; көмелетке толмағанға әлеуметтік көмек көрсету жөніндегі комиссия ұсынатын шаралар, олар жүктелген органдар немесе тұлғалар; осы қаулының мерзімін түсіндіру және арыздану тәртібі туралы мәліметтер. Комиссия қаулысына төрағалық етуші және жауапты хатшы қол қояды, комиссия отырысында жарияланады және шағымдану үшін белгіленген мерзім өткен соң заңды күшіне енеді);

6) көмелетке толмағандардың қылмыс жасауына, құқық бұзуына, қоғамға қарсы әрекет жасауына және қараусыз қалуына және де көмелетке толмағандардың құқықтары мен заңды мүдделерін бұзуға көмектескен қарастыру барысында анықталған себептер мен жағдайлар туралы мемлекеттік органдарға, жергілікті өзін-өзі басқару органдарына және оларды жою ұйымдарына Комиссия ұсынған ақпараттың сапасы;

7) Комиссия отырысының хаттамаларын рәсімдеу сапасы (комиссия отырысында комиссияның жауапты хатшысы хаттама жүргізеді, онда комиссияның атауы және дербес құрамы, комиссия отырысының күні және орны, қарастырылатын материалдардың мазмұны, материалдары қарастырылып жатқан тұлғаның тегі, аты-жөні, әкесінің аты, оның тұрғылықты жері және материалдарды қарастыруға маңызы бар басқа да мәліметтер, комиссия отырысына қатысатын тұлғалардың келуі және оларға құқықтары мен міндеттерін түсіндіру туралы мәлімет; комиссия отырысына қатысқан тұлғалардың түсініктемелері; материалдарды қарастыру кезінде зерттелген құжаттар мен заттай айғақтар, тапсырылған өтінімдер және оларды қарастыру нәтижелері, комиссия отырысында қабылданған қаулыны немесе ұсынысты жариялау туралы мәліметтер, қабылданған қаулыны немесе ұсыныстың мерзімін түсіндіру және шағымдану тәртібі туралы мәлімет. Комиссия отырысының хаттамасына төраға етуші мен оның жауапты хатшысы қол қояды. Тұрпаттық ережелер 20 т.)

8) Комиссия отырысында қарастырылған барлық істерді есептеуді және сақтауды ұйымдастыру, осы есептеудің деректерін өзінің аумақтық тиістілік шегінде жалпылау.

9) комиссияның материалдық техникалық жабдықталу сапасы

5. Қазақстан Республикасы Үкіметі жанындағы көмелетке толмағандардың істері және олардың құқықтарын қорғау жөніндегі мекемеаралық комиссияның 2008 жылғы 11 желтоқсанындағы №3 хаттамалық шешімін орындауды бағалау, оның ішінде:

1) 2 тармақтың 1 тармақшасына сәйкес облыстың және Астана, Алматы қ. әкімдері 2009 жылдың 1 ақпанына дейін облыстық, аудандық білім беру органдарының және әкімдіктер жанындағы көмелетке толмағандардың

істері және олардың құқықтарын қорғау жөніндегі ведомствоаралық комиссиялардың жалпыға міндетті білім беруді қамтамасыз ету және сәйкес директивтік құжаттарды орындау және олардың жұмысын белсенділендіру бойынша шараларды қабылдау жөніндегі қызметтерінің мәселелелерін қарастыру туралы.

2) 2 тармақтың 3 тармақшасына сәйкес 2009 жылдың 1 наурызына дейін мекемеаралық сарапшылық топтың мектеп тамағын, оның ішінде ассортименттің, сапасын және білім беру ұйымдарының оқушылары мен тәрбиеленушілерінің тамақтануына арналған шикізаттар мен тамақ өнімдерінің қауіпсіздігін ұйымдастыруды қадағалау жөнінде кәмелетке толмағандардың істері және олардың құқықтарын қорғау жөніндегі облыстық, Астана және Алматы қаларының ведомствоаралық комиссияларының мемлекеттік санитарлық-эпидемиялық қадағалау органдарымен бірлескен отырыстарында тыңдау туралы.

6. Қазақстан Республикасының Премьер-министрі Мәсімов К.Қ. 2008 жылдың 1 желтоқсанында өткізген балалардың міндетті білім алумен қамтуды күшейту және Комиссия жұмысын белсенділендіру туралы селекторлық кеңестің **Хаттамасының 2 тармағын орындауды бағалау** (осы тармақты орындау бойынша Комиссия қандай шаралар қолданды).

№6-ҚОСЫМША. КОМИССИЯ ҚЫЗМЕТТЕРІН ЗЕРТТЕУ БОЙЫНША АНЫҚТАМА**Атырау, Жамбыл және Оңтүстік Қазақстан облыстарындағы
кәмелетке толмағандардың ісі және олардың құқықтарын қорғау
жөніндегі комиссияның қызметтерін зерттеу бойынша
АНЫҚТАМА (үзінді)**

Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2001 жылғы 11 маусымдағы «Кәмелетке толмағандардың ісі және олардың құқықтарын қорғау жөніндегі ведомствоаралық комиссия туралы үлгі ережесін бекіту туралы» (бұдан әрі-Ереже) № 789 қаулысын іске асыру, сонымен қатар 2008 жылғы 1 желтоқсанда Қазақстан Республикасының Премьер-Министрі К.Қ. Мәсімовте өткен Селекторлық кеңестегі 20-46/007-713 Хаттамасының 3.2 тармақтарын орындау мақсатында 2009 жылғы 16 ақпан мен 1 наурыз аралығында Атырау, Жамбыл және Оңтүстік Қазақстан облыстарындағы кәмелетке толмағандардың ісі және олардың құқықтарын қорғау жөніндегі ведомствоаралық 21 комиссияның (бұдан әрі-Комиссия) жұмыстары зерделенді.

Зерделеу үшін Балалардың құқықтарын қорғау комитеті, білім, ішкі істер, денсаулық сақтау органдары мен аймақтардағы балалардың құқықтарын қорғау департаменттерінің өкілдерінен үш ведомствоаралық жұмыс тобы құрылды (бұдан әрі - Жұмыс тобы).

Талдау нәтижесі Комиссиямен кәмелетке толмағандардың қараусыздығы, панасыздығы, құқық бұзушылығы және басқа да қоғамға қарсы басқа да іс-әрекеттерін жою мақсатында жергілікті атқарушы органдарының ведомствоаралық үйлестіруін қамтамасыз ету бойынша белгілі бір жұмыстар жүргізіліп жатқанын көрсетті.

1. Жалпы білім алумен қамтылу мәселелері бойынша Комиссияның бірқатары мектептермен өзара іс-әрекет орнатылды.

Оңтүстік Қазақстан облысы Төлеби аудандық Комиссиясы 2008 жылы № 9 лицейіне Кентау қаласындағы арнаулы мектептен қайтып келген кәмелетке толмаған А. Рябова бойынша жұмыс жүргізді. Комиссия жасөспірімнің сабаққа жиі келмей, оқуға ынтасыздығына байланысты жұмысқа орналасқан баланың әкесімен сұхбаттасу жұмысын жүргізді. Қазіргі уақытта жасөспірім мектепте оқиды және сабақтан қалмайды. Сайрам ауданында білім беру, ішкі істер, дене шынықтыру және спорт бөлімдерімен бекітілген ішкі істер органдарында есепте тұрған кәмелетке толмағандармен алдын алу, тәрбие жұмысы, балалардың мектепке келуі мен бос уақыттарын өткізуін бақылап, жұмыс жүргізеді.

2. Комиссия ішкі істер, білім, балалардың құқықтарын қорғау органдарымен бірлесіп кәмелетке толмағандардың қараусыздығы мен панасыздығын анықтауда, сондай-ақ ұзақ уақыт мектепке келмей жүрген, өмірдің қиын жағдайларына тап болған жасөспірімдерді анықтау

бойынша рейдтерді жүргізуге қатысады. Мысалы, Оңтүстік Қазақстан облыстық, Шымкент қаласы, Түркістан және Төлеби аудандарының Комиссиялары өмірдің қиын жағдайларына тап болған жасөспірімдер мен балалардың қараусыздығы және қадағалаусыздығын анықтау бойынша бірлескен іс-шараларды жүргізу кестесін дайындады. 2008 жылы Шымкент қалалық Комиссиясы, Түркістан қаласында — 17, Төлеби ауданында — 15, барлығы 32 рейд іс-шарасын жүргізуге қатысты. Түркістан қаласында 17 мамырда сабақ уақытында компьютер клубтарында жүрген 7-10 сыныптың 19 оқушысы, 12 мамырда Төлеби ауданында 6-8 сыныптың 14 жасөспірім: Сайрам ауданынан — 36 оқушысы, олардың 12-сі бұзақылыққа бейімделгендігі анықталды.

3. Комиссия Кәмелетке толмағандар арасында қараусыздық пен панасыздық, құқық бұзушылықты алдын алу, бала құқықтарын қорғау жөнінде жүргізілген жұмыстар туралы жұртшылықты ақпараттандыру мақсатында бұқаралық ақпарат құралдарымен жұмыс жүргізеді.

4. Кейбір комиссиялармен бала құқығын қорғауда бірқатар мәселелері жөнінде мүдделі органдар және ұйымдармен өзара әрекеттер іске асырылуда.

Мысалы, Оңтүстік Қазақстан облыстық Комиссиясы 2008 жылы қарашада нашақорлық және есірткі бизнесі мәселелерін алдын алу бойынша кеңейтілген отырыс өткізді. Нәтижесі бойынша осы бағыттағы қызметтерді арттыру жөнінде барлық органдардың бірлестігі туралы шешім қабылданды. Шымкент қалалық Комиссиясы балалық шақ құқықтарын қорғау мәселесі бойынша қаланың барлық мектептерінде дөңгелек үстелдер мен семинарлар ұйымдастыру және өткізу туралы Кестесін бекітті.

Комиссиямен қабылданған жоғарыда аталған барлық шаралар, өмірдің қиын жағдайларына тап болған балалардың құқықтарын іске асыру және қорғауға себепші болды, білім алуға бала құқықтары жөніндегі жұмыстарының дәрежесін анықтады.

Сонымен бірге, қабылданған шараларға қарамастан Комиссияның қызметінде маңызды проблемалар мен шешілмеген мәселелер анықталды.

1. Комиссияның жұмыс жоспарын дайындау және орындаудың төмендігі. Барлық зерделенген Комиссияларды жылдық жоспарлары бар, бірақ ондағы жоспарланған іс-шарлар жылдан жылға орындалмай көшірілген.

2. Комиссияның кәмелетке толмағандар арасында құқықбұзушылықтың және қылмыстың алдын алу мәселесін шешудегі ықпалы әлсіз. Комиссиямен жүргізген 21 тексерісте кәмелетке толмағандардың арасында қоғамға қарсы әрекеттер, қараусыздық пен қадағалаусыздық, құқық бұзушылықтың алдын алу бойынша, оларды әлеуметтік оңалтуда мемлекеттік органдардың қызметтерін іске асыруға бағытталған әдістемелік ұсынымдар мен

бағдарламалар дайындау бойынша шаралар қабылдамаған.

3. Кәмелетке толмағандар арасында әр түрлі жағымсыз әрекеттердің таралу себептері мен жай-күйін анықтау бойынша зерттеулер, ұсынымдар, бағдарламалар дайындау немесе ұйымдастыруда бастамашылықтың жоқтығы. Кәмелетке толмағандардан, ата-аналарынан, олардың заңды өкілдерінен келіп түскен өтініштер мен шағымдардың уақытылы қаралмауы.

4. Комиссиялардың жауапты хатшыларының кәсіптік деңгейінің, құқықтық сауаттылығының төмендігі, құзыреттеріне жатпайтын функцияларды атқаруы. Мысалы, барлық тексерілген комиссияларда комиссия отырыстарының және ұсынымдарының мазмұндылығының сапасы төмен. Бұл ретте комиссиялар қабылдаған шешімдердің міндеттілігін және орындалу сапасын саралау жүргізілмейді.

5. Комиссия отырысын өткізу мерзімді өткізудегі Ереже нормасының жиі бұзылуы. Комиссия отырысының жүйелі түрде өткізілмеуі меніс жүргізудегі ұқыпсыздық пен ретсіздік көрінеді.

Атырау, Жамбыл және Оңтүстік Қазақстан облыстық Комиссиясының қызметтерін зерделеу барысында жұмыс тобынан алған талдама материалдары жоғарыда аталған мәселелерді дәлелдейді.

ҚР БҒМ жұмыс тобы Оңтүстік Қазақстан облыстық Комиссияның жұмыстарында жіберген кемшіліктерін анықтады.

1. Қазіргі уақытта облыстардың және барлық өңірлерде зерделеуде Комиссия хатшысына босатылған қызмет орындары жоқ, нәтижесінде олардың функцияналдақ міндеті әкімдік бөліміндегі мамандардың жұмысына қосымша берілуде. Облыстық Комиссияның хатшысы қоғамдық қатынастар бөлімінің бас маманы, екі басқарманың қызметін үйлестіреді (білім, тілді дамыту), облыстағы орта және жоғары білім мекемесінің, сондай ақ ономастика бойынша комиссияның хатшылық қызметтерін атқарады. Түркістан қалалық Комиссиясының хатшысы, Төлеби аудандық Комиссияның хатшысы, әкімдіктегі заң бөлімінің бас маманы, қосымша бірнеше бөлімдердің міндеттері қойылған. Бұл Комиссия уәкілетінің маңызы мен көлемі, жүргізілген жұмыстың сапасы мен нәтижесі хатшы қызметін жүзеге асыруда қоғамға теріс әсер беретіні белгілі.

2. Комиссияда бекітілген істер номенклатурасы жоқ, іс жүргізу қойылған талаптарға сәйкес емес, материалдар жүйелендірілмеген. Нәтижесінде, облыстық, Шымкент қаласының, Сайрам, Төлеби аудандық Комиссияның 2007 жылғы Комиссия отырыстарының хаттамалары ұсынылмаған. Тек Сайрам аудандық Комиссиясында кіріс және шығыс құжаттарды тіркеу журналдары жүргізілген, ал басқа өңірлерде әкімдік кеңселері арқылы жүргізілген. Созақ аудандық Комиссиясы қаулылар мен хаттамаларға кіріс және шығыс хат алмасулар жүргізбеген.

3. Комиссия отырысын өткізу кезеңдері Комиссия туралы бекітілген

Ереженің 17 тармақтарының талаптарына сәйкес емес. Облыстық Комиссия 4 отырыс, Созақ ауданы — 7, Түркістан — 12 және Шымкент қаласы - 21 Комиссия отырыстарын өткізген. Үстіміздегі жылдың алғашқы екі айында бірде-бір комиссия отырысын өткізбеген. Облыстық және Созақ ауданы, Түркістан қаласының Комиссиялары әкімдермен бекітілген Комиссия қызметтері туралы Комиссияның Ереже, талаптарына сәйкес емес. Комиссияның бұл Ережесінде отырысты тоқсанда бір рет өткізу көрсетілген (Үлгі ережесі бойынша айына екі рет өткізілу қажет). Функционалдық міндеттердің реті қысқартылған (11 функциясы-7)

4. Комиссия өздерінің қызметтерін жоспарлау бойынша жұмыстары төменгі деңгейге қойған. Барлық тексерілген аудандық Комиссияның жылға арналып бекітілген Жұмыс жоспарларындағы іс-шаралар жылдан жылға көшірілген. Кентау қаласында тексеріс жүргізген күні 2009 жылға арналып бекітілген Жұмыс жоспары жоқ болды. Сайрам аудандық Комиссияның қаулысында қойылған мәселелер жоқ. Мүдделі органдардың басшылары мәліметке ала отырып көрсетілген жағымсыз фактілерді жою бойынша шешім қабылдамаған.

5. Комиссия өзіне-өзі қол жұмсау, бала еңбегінің ең нашар түрлері, жалпы оқу мәселелеріне жеткіліксіз назар аударуда. Мысалы Созақ ауданында соңғы 3 жылда жоғарыда аталған мәселелер қаралмаған. Сайрам ауданында өзіне-өзі қол жұмсау және бала еңбегін пайдалану, тамақтандыру мәселелері қаралмаған. Сонымен бірге облыстағы көмелетке толмағандар арасында өзіне-өзі қол жұмсау саны 2006 жылмен салыстырғанда 56 пайызға ұлғайды. (2006 жылы 37, 2008 жылы-57 дейін жетті).

6. Ешқандай Комиссия көмелетке толмағандар арасында құқық бұзушылықтың, қадағалаусыздық, қараусыздық және қоғамға қарсы іс-әрекеттерді алдын алу, оларды әлеуметтік оңалтуға мемлекеттік органдардың қызметін жүзеге асыруға бағытталған әдістемелік ұсынымдар мен бағадарламалар дайындамаған.

7. Комиссия бала құқықтарын қорғау функцияларын жүзеге асырушы ұйымдардың желісін дамыту мәселелеріне бастамшылық жасамаған. Тек облыстық Комиссия мектеп инспекторларының штат санын 100 бірлікке ұлғайту туралы ұсыныстар берді.

8. Комиссия көмелетке толмағандар арасында құқық бұзушылықтың, қараусыздық, қадағалаусыздықтың жай-күйі бойынша әлеуметтік зерттеулер жүргізбеген.

9. Комиссия баланың құқықтарын қорғау мәселелері бойынша жұмыстың жай-күйіне қоғамды және мүдделі органдарды ақпараттандыру бойынша жұмыс жүргізбеген. Комиссияның қаулысының көпшілік бағыты ішкі істер, білім және ауыл әкімдеріне жолданады.

10. Балалар арасында құқық бұзушылықтың, жасалған қылмыстың

жайы мен себептерін анықтауға талдама, сондай ақ оларды жою бойынша шаралар қабылдау, органдар мен алдын алу жүйесі мекемелерінің қызметін үйлестіру сияқты ең басты міндеттеріне жауап бере алмайды. Нәтижесінде көмелетке толмағандар арасында қылмыстың алдын алу бойынша мәселелерді шешуде комиссияның қызметі өте осал. Сондықтан да облыста балалар жасаған қылмыстың санының өсуі байқалуда. Мысалы, 2007 жылы көмелетке толмағандардың қылмысы — 335, ал 2008 жылы — 362. Топпен жасалған, көліктерді ұрлау, тонау сияқты қылмыстың түрлері өскені байқалуда.

Өкінішке орай қылмыс жасаушылардың арасында көмелетке толмаған қыздардың да фактілері тіркелген. 2008 жылы олардың саны 40-қа жетті.

Жоғарыда аталғандарға байланысты және облыстық, аудандық көмелетке толмағандардың ісі және олардың құқықтарын қорғау жөніндегі ведомствоаралық комиссиялардың жұмысын жандандыру мақсатында:

1. Облыстардың, Астана және Алматы қалаларының әкімдеріне:

1) 2009 жылғы 1 маусымға дейін «2006-2008 жылдарға арналған облыстық және аудандық көмелетке толмағандардың ісі және олардың құқықтарын қорғау жөніндегі ведомствоаралық комиссиялар қызметінің тиімділігін бағалау туралы» мәселені қарастыру;

2) Комиссиялардың құрамын қалыптастыру кезінде олардың құрамына талқыланатын проблемалар мен оларды шешу үшін өкілеттігі бар жауапты лауазымды тұлғалардың барлығын енгізу;

3) өзіне қатысты емес функцияларды орындаудан босату үшін Комиссия хатшысының босатылған қызмет орындарын қарастыру және Комиссияның жауапкершілігін арттыру;

4) әлеуметтік қауіпті жағдайға тап болған көмелетке толмағандарды және олардың отбасыларын ерте анықтау, есепке алу, оңалту, сондай-ақ олармен жеке алдын алу жұмыстарын жүргізудің деңгейін көтерудің ведомствоаралық бағдарламаларын әзірлеу бойынша Комиссиялар қызметін жандандыру ұсынылады.

2. Атырау, Жамбыл және Оңтүстік Қазақстан облыстарының әкімдеріне:

1) Комиссияның жұмысына:

әлеуметтік қауіпті жағдайға тап болған көмелетке толмағандарды және олардың отбасыларын ерте анықтау және бірыңғай ведомствоаралық есепке алу;

Комиссия қабылдаған шешімдердің орындалуына баға беру;

көмелетке толмағандардың мектепке бармауының, қараусыздығының, қадағалаусыздығының және құқық бұзушылықтары мен қоғамға қарсы әрекеттерінің, өзіне-өзі қол жұмсаудың, маскүнемдігінің, уытқұмарлығының және нашақорлығының; отбасылар мен көмелетке толмағандарға қарсы қылмыс жасаудың алдын алу;

балалар арасында әртүрлі жағымсыз әдістерге ықпал ететін себептер мен жағдайлардың терең талдануын және анықталуын қамтамасыз ету; оларды жою бойынша шаралар қабылдау;

кәмелетке толмағандар арасындағы құқық бұзушылық пен қылмыстың алдын алу жүйесінің органдары мен мекемелерінің қызметтерін үйлестіру мәселелері бойынша тиімді ведомствоаралық өзара әрекеттерді ұйымдастыруға бағдар беру.

2) Комиссияның анықтамасында көрсетілген жұмыстарды ерекше бақылауға алу, көрсетілген бұзушылықтарды, олардың жасалуына ықпал ететін себептер мен жағдайларды жою бойынша шаралар қабылдау. Комиссия анықтамасында көрсетілген төрағалар мен жауапты хатшыларды тәртіптік жауапкершілікке тарту. Қабылданған шаралар туралы Қазақстан Республикасы Үкіметі жанындағы кәмелетке толмағандардың ісі және олардың құқықтарын қорғау жөніндегі ведомствоаралық комиссияның жұмыс органына - ҚР БҒМ Балалардың құқықтарын қорғау комитетіне 2009 жылғы 1 қыркүйекке дейінгі мерзімде хабарлау ұсынылады.

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі Балалардың құқықтарын қорғау комитеті, 31.03.09.

№7-қосымша. Комиссия қаулысы

Қаулы

Комиссияның жеке құрамы:

Комиссия төрайымы – С. Қалдығұлова.

Төрайым орынбасары – Б. Құлтаев.

Жауапты хатшысы – С. Жұмағазина.

Комиссия мүшелері:

А.Пашкевич, Ә. Масхутова, Ж. Ерішова, А. Прихно, Б. Тілеулиева, Н. Бейісова, А. Уәлиев, Г. Түлкібаева, Н. Табылдинова, Ә. Көшербаев, Ж. Боқышева, С. Құстанова

Материалдар қаралуға қатысты адам туралы мәліметтер

Аты-жөні: Надежда Юльевна Подзоркина.

Туған күні, айы, жылы: 11.09.1977 ж.т.

Оқу/жұмыс орны: «Каратенов» жеке кәсіпкерлігі (сырлаушы)

Мекен-жайы: Ақтөбе қаласы, М. Оспанов көшесі, 26/35

Материалды қарау кезінде белгіленген жағдайлар

Ақтөбе қалалық Сазды полиция бөлімінің кәмелетке толмағандар ісі жөніндегі бөлімшесінде 2007 жылдың 24 сәуірінен бастап кәмелетке толмаған қызы бар, Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексінің 259 бабының 1-тармағымен көзделген қылмыс жасағаны үшін 13.04.2007 ж. бас бостандығынан айыру орнынан босатылған Надежда Юльевна Подзоркинаның қолайсыз отбасы профилактикалық есепте тұр. Н.Ю. Подзоркинаның мерзімін өтеу кезінде 31.12.2002 жылы туған кәмелетке толмаған қызы Татьяна Егоровна Подзоркинаны оның ата-анасы (әкесі) Иван Иванович Подзоркин мен (анасы) Елена Петровна Подзоркина бағып-күткен.

Н.Ю. Подзоркина 2001 жылдан бастап Ақтөбе облыстық наркологиялық диспансерінде есірткілік заттарды пайдаланатындығы үшін есепте тұр.

Бүгінгі күнге Ақтөбе қалалық Сазды полиция бөлімінің кәмелетке толмағандар ісі жөніндегі инспектордың қадағалау барысында Н.Ю. Подзоркина құқық бұзушылық жасамаған, тұрғылықты жері бойынша тексеріс кезінде спирттік және есірткілік заттарды пайдалануымен көзге түспеген.

Шешім қабылдауға негіз болған дәлелдер

Ақтөбе қалалық Сазды полиция бөлімінің 2007 жылғы 30 маусымындағы №5/6221 Н.Ю. Подзоркинаны кәмелетке толмаған қызы Т.Е. Подзоркинаға қатысты тәрбиелеу жөніндегі міндетін атқару бойынша жауапкершілігін ескерту туралы мәлімдемесі (14 беттегі Н.Ю. Подзоркинаның қолайсыз отбасына қатысты №33/07 қадағалау ісі).

Кәмелетке толмағанның құқық бұзушылығы үшін жауапкершілік көзделетін не құқықтарына кепіл беретін нормативтік құқықтық кесім

1. Қазақстан Республикасының 1998 жылғы 17 желтоқсандағы №321

«Неке және отбасы туралы» Заңы.

2. Қазақстан Республикасының 2004 жылғы 9 шілдедегі №591 «Кәмелетке толмағандар арасындағы құқық бұзушылықтардың алдын алу мен балалардың қадағалаусыз және панасыз қалуының алдын ала ескерту туралы» Заңы.

Комиссия қабылдаған шешім

1. Н.Ю. Подзоркина кәмелетке толмаған қызы Т.Е. Подзоркинаның заңды өкілі ретінде оны тәрбиелеуге міндетті екенін және оның дене, психикалық, адамгершілік және рухани жағынан дамуына қажетті өмір сүру жағдайларын қамтамасыз ету үшін негізгі жауапкершілікте болатындығы туралы ескертілсін.

2. Ақтөбе қалалық ішкі істер бөлімі кәмелетке толмағандар ісі жөніндегі бөлімшесінің инспекторы Н.Ю. Подзоркинаға Қазақстан Республикасының 1998 жылғы 17 желтоқсандағы №321 «Неке және отбасы туралы» Заңының 60 бабының 2-тармағын, 62 бабын, 67 бабының 1-тармағы және 69 бабын түсіндіріп, Н.Ю. Подзоркинаның қолайсыз отбасына қатысты бақылауды күшейтсін.

3. Н.Ю. Подзоркина жоғарыда көрсетілген Қазақстан Республикасының 1998 жылғы 17 желтоқсандағы №321 «Неке және отбасы туралы» Заңының баптарын бұзған жағдайда, Ақтөбе қаласы әкімдігі жанындағы кәмелетке толмағандардың ісі және олардың құқықтарын қорғау жөніндегі комиссия Қазақстан Республикасының 1998 жылғы 17 желтоқсандағы №321 «Неке және отбасы туралы» Заңының 67 және 68 баптарының негізінде кәмелетке толмаған қызы Т.Е. Подзоркинаға қатысты ата-аналық құқығынан айыру туралы Ақтөбе қалалық сотына етініш берілетіндігі ескертілсін.

Ескерту: Қаралған материалдар бойынша комиссия қабылдаған қаулы 15 күннің ішінде ол кімге қатысты қабылданса, сол адам, оның заңды өкілдері, қорғаушысы, сондай-ақ жөбірленуші сотқа немесе жоғары тұрған комиссияға шағым бере алады.

Комиссия төрайымы
Комиссия хатшысы

С. Қалдығұлова
С. Жұмағазина

№8-қосымша. ЮВЕНАЛДЫҚ СОТҚА ҰСЫНЫС

Алматы қаласының кәмелетке толмағандар істері бойынша мамандандырылған ауданаралық сотқа

Алматы қаласы, Қарабұлақ көш, 7 үй, (№3 балалар үйі) мекен жайы бойынша тұратын кәмелетке толмаған Раиса Николаевна Самсоноваға қатысты

ҰСЫНЫС

Алматы қаласының Бостандық ауданы бойынша өкімшілігі қарамағында кәмелетке толмағандардың істері мен құқықтарын қорғау жөніндегі ведомствоаралық комиссия 15 маусым 2009 жылы кәмелетке толмаған Самсонова Раисаға қатысты материалдарды комиссия отырысында қарастырып, келесіні анықтады:

Кәмелетке толмаған Самсонова Раиса 21.05.2007 жылы Бостандық АІІБ БІБ Қазақстан Республикасының Қылмыстық Кодексінің 179 бабы, 2 тармағы, «а» тармақшасы бойынша жазасы шартты түрде кесілген, алдын алу есебіне қойылған. 2008 жылдың қыркүйегінен бастап қаңғыбастық пен қараусыздық санатына ауыстырылған. Психикалық денсаулық орталығында «мінез құлқының әлеуметтік бұзылуы» диагнозымен есепке алынған.

Самсонова Р. №2 балалар үйіне Алматы қаласының Білім департаментінің 21.02.2008 жылғы жолдамасы бойынша келген. Әуезов ауданының сот шешімімен үйінде орнаған өте қауіпті жағдайға байланысты кәмелетке толмаған екі баланы аналары Н.Р. Самсоновадан тартып алған. Әкесі туралы мәлімет «Неке мен отбасы туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 49 бап, 3 тарм. сәйкес туу туралы куәлігіне жазылған.

12.09.2007 жылы кәмелетке толмаған Р. Самсонова Алматы қаласының Бостандық ауданының сотымен Қазақстан Республикасының Қылмыстық Кодексінің 257 бабымен 2 бөл.«а» тарм. және 178 бабы 2б. «в» тар. кінәлі деп танылып, ҚР ҚК 63 бабын қолдану арқылы шартты түрде 3 жыл бас бостандығынан айыру қолданылып, 1(бір) жыл сынақ мерзіммен жазаға кесілді.

Қазіргі кезде Р. Самсоноваларды балалар үйі мен колледждің өкімшіліктері нашар сипаттайды. Балалар үйінің тәртібін жиі бұзады. Жүйелі түрде белгісіз бағытта балалар үйінен кетіп қалады. Сабақты себепсіз босатады, сабаққа құлшынысы жоқ, ересектердің ескертулеріне дұрыс жауап қайтармайды. Балалар үйіне бірнеше рет мас күйінде келген. Ұрлыққа және қаңғыбастыққа әуестеу. Сонымен қатар, ол хабарсыз кеткен ретінде ресми түрде іздеуге салынған (КУЗ №2885 25.04.2009ж. Іздеу ісі -№ 09754403420014 04.05.2009ж.).

Кәмелетке толмаған Р. Самсонова бағдарламалық материалды ұқпайды, білімі өте төмен. 12.01.2009-24.04.2009ж.ж. аралығында келмеген сабақтарының саны 217 сағат құрады, сонымен қатар, ұстаздар тара-

пынан оның мінезіне деген шағымдар көп. Сабақ барысында ұстаздарға дөрекі қарым-қатынас көрсетеді, тәрбиешілер мен мұғалімдердің барлық ескертулеріне агрессивті жауап беріп, ұрысып, балағат сөз айтады, балалармен де жиі қақтығысып тұрады.

Р. Самсонованың қылықтары бірнеше рет алдын алу Кеңесінде талқылانған, бірақ түзелу байқалмайды.

Сонымен қатар онымен бірнеше рет Бостандық АІІБ инспекторлары, тәрбиешілер мен психолог, социолог мұғалім түсіндіру жұмыстарын жүргізген, бірақ жақсы нәтиже жоқ. Ісі мен әрекеттерін қадағалай алмайды, теріс әсерге тез берілгіш. Кәметке толмаған Р. Самсонованың теріс мінезі өзге де тәрбиеленушілердің мінезіне теріс әсерін тигізуде.

Жоғарыда аталғандардың негізінде және Қазақстан Республикасының «Балалар қараусыздығы мен қаңғыбастығын алдын алу және кәметке толмағандар арасында құқық бұзушылықты алдын алу туралы» Заңының 8 т 6 п 9 бабы, 2т. 113 бабын басшылыққа ала отырып,

Кәметке толмаған 1992 ж.т. Самсонова Раиса Николаевнаны, кәметке толғанша «Девантты мінез құлықты балаларға арналған арнайы білім беру ұйымына» ММ ары қарай оқу курсын жалғастыру үшін жіберуді сұраймын.

Қосымша: материал көшірмесі _____ парақта
Алматы қаласы, Бостандық ауданы әкімінің орынбасары,
Кәметке толмағандардың істері мен олардың құқықтарын қорғау
жөніндегі
ведомстворалық комиссияның Төрағасы С. Ағыбаев

№9-ҚОСЫМША. СОТҚА ШАҒЫМ

Ақтөбе қалалық сотына
Талапкер: Ақтөбе қаласы әкімдігі жанындағы кәмелетке
толмағандардың ісі және олардың
құқықтарын қорғау жөніндегі комиссия,
мекен жайы: Ақтөбе қаласы, Т. Ахтанов көшесі, 22
Жауапкер: Әбуова Шара Қайратқызы, 22.10.1981 жылы туған,
тұрғылықты жері: Ақтөбе қаласы, Станционный көшесі, 4/55

АРЫЗ ШАҒЫМ

Ақтөбе қаласы әкімдігі жанындағы кәмелетке толмағандардың ісі және олардың құқықтарын қорғау жөніндегі комиссия Ақтөбе қалалық сотынан 22.10.1981 жылы туған Шара Қайратқызы Әбуоваға қатысты материалды қарауды ұсынады.

Ақтөбе қаласының ішкі істер басқармасы Сазды полиция бөлімінің кәмелетке толмағандар ісі жөніндегі бөлімшесінде 2009 жылдың 27 мамырынан бастап Ш.Қ. Әбуова «жағдайы қолайсыз отбасы ретінде» профилактикалық есепте тұр.

Ш.Қ. Әбуованың 01.06.2002 жылы туған Әдем Маратқызы Сағын атты кәмелетке толмаған қызы бар. Кәмелетке толмаған Ә.М. Сағынның әкесі Сағын Марат Жандосұлы 2003 жылдың 3 тамызында қайтыс болған.

Кәмелетке толмаған Ә.М. Сағын туылған кезден бастап, анасының ата-анасымен тәрбиеленуде және жоғарыда аталған мекен жайда солармен бірге тұрады.

Әкесі Қанат Жапарұлы Әбуовтың айтуы бойынша азаматша Ш.Қ. Әбуова өзі кәмелетке толмаған қызы Ә.М. Сағынның тәрбиесімен мүлде айналыспайды, қамқорлық көрсетпейді, материалдық қолдау көрсетпейді, қызының тағдырына алаңдамай үйден бірнеше рет ұзақ уақытқа кетіп қалған кездері де болған, тіпті 2 жыл бойы, яғни 2007 мен 2009 жылдар аралығында мүлде хабарсыз белгісіз жаққа кетіп қалған жағдайлары да болған.

Сонымен қатар азаматша Ш.Қ. Әбуова 2006 жылы Қызылорда облысы Қазалы қаласының тұрғыны 1981 жылы туған Қалдеспек есімді азаматпен заңсыз некеде 1,5 жыл (бір жарым жыл) тұрған. Осы уақыт аралығында кәмелетке толмаған қызы Ә.М. Сағын оның ата-анасының қарауында болған.

Бүгінгі күні азаматша Ш.Қ. Әбуова еш жерде жұмыс істемейді, қызына қатысты тағайындалған «балаларға арналған жәрдемақыны» жеке бас пайдасына жұмсап, екі рет маскүнемдік жағдайда болғандығы байқалған, бұл екі рет медициналық куәландыру арқылы дәлелденген.

2009 жылдың 17 шілдесіндегі өткізілген кезекті комиссия отырысында кәмелетке толмаған қызы Ә.М. Сағынның тағдыры мен тәрбиесіне на-

зар аудармау себебін азаматша Ш.Қ. Әбуова болашақта жеке өмірінің қалыптасуына баланың кедергі екенін түсіндіріп, қызынан өз еркімен бас тартып, ата-анасының қамқорына берілуіне қарсы еместігін ескертті.

Ақтөбе қаласы әкімдігі жанындағы кәмелетке толмағандардың ісі және олардың құқықтарын қорғау жөніндегі комиссия Қазақстан Республикасының «Неке және отбасы» Заңының 67 және 68 баптары, Қазақстан Республикасы Үкіметінің «Кәмелетке толмағандардың құқықтарын қорғау жөніндегі комиссия туралы Үлгі Ережені бекіту туралы» Қаулысының 12-тармағын басшылыққа ала отырып, Ақтөбе қалалық сотына ата-аналық міндеттерін орындаудан қасақана жалтаруына байланысты азаматша Ш.Қ. Әбуованың кәмелетке толмаған қызы Ә.М. Сағынға қатысты ата-аналық құқығынан айыру туралы сұрайды.

Қосымша: Ақтөбе қаласының ішкі істер басқармасы Сазды полиция бөлімінің №30/09 азаматша Ш.Қ. Әбуоваға қатысты қадағалау ісі _____ бетте.

Қала әкімінің орынбасары,
Ақтөбе қаласы әкімдігі жанындағы кәмелетке
толмағандардың ісі және олардың құқықтарын
қорғау жөніндегі комиссия төрайымы

С. Қалдығұлова

Орындаушы:
С. Жұмағазина,
тел. 21-00-52.

№10-қосымша. Комиссия қорытындысы**Ақтөбе қаласының сотына
ҚОРЫТЫНДЫ**

Кәмелетке толмаған	Телегенов Абай Шаймұратұлына
Туылған күні :	18.04.1994 ж.т.
Оқу орны:	№24 орта мектеп
Тұрғылықты орны:	Ақтөбе қ., Әбілқайыр хан даңғ., 23/7
Заңды өкілдері:	екесі - Телегенов Самат Саматұлы (отбасымен бірге тұрмайды) анасы - Омарова Гүлнара Серікжанқызы.

Ақтөбе қаласының әкімшілігі қарамағындағы кәмелетке толмағандардың істері мен олардың құқықтарын қорғау жөніндегі комиссияға Ақтөбе қаласының ІІБ Сазды ПБ кәмелетке толмаған, №24 орта мектептің 8 «ж» сыныбының оқушысы, 18.04.ж.т. Ақтөбе қаласы, Әбілқайыр хан даңғылы, 23/7 мекен-жайында тұратын Телегенов Абай Шаймұратұлына қатысты материал келіп түсті. Кәмелетке толмаған Телегенов Абай Шаймұратұлы 2006 жылдың қарашасынан бастап Ақтөбе қаласының ІІБ Сазды ПБ алдын алу есебіне алынған, себебі, орта білім алудан қашады, жүйелі түрде №24 тәртібін бұзады және қылмыс жасаған.

Кәмелетке толмаған Телегенов Абай Шаймұратұлына қатысты 04.10.2007 жылы қылмыстық істі қозғаудан бас тарту жөнінде Қазақстан Республикасының Қылмыстық Процессуалдық Кодексінің 37 бабы 1 бөлігі 10 тарма. сәйкес Қазақстан Республикасының Қылмыстық Кодексінің 296б 2бөл. бойынша жасалған қылмысқа сәйкес қаулы шығарылған. Яғни, ол 22.08.2007 жылы көлік басқаруға құқығы жоқтығына қарамастан, «Тойота Раф-4» автокөлігін басқарып, «Мерседес» маркалы автокөлікке жол бермей соқтығысу жасаған, соның нәтижесінде екі жаяу жолаушы Саринаова Жазира Салыққызы мен Омарғазинаова Мейрам Абдраққызы қаза тапты.

А.Ш. Телегеновтің заңды өкілдері болып келесі тұлғалар табылады: екесі – Телегенов Самат Саматұлы, отбасымен бірге тұрмайды, анасы – Омарова Гүлнара Серікжанқызы, Қазақстан Республикасының әкімшілік құқықбұзушылық Кодексінің 111 бабына сәйкес баласының оқуы мен тәрбиесін маңызды себепсіз қараусыз қалдырғаны үшін әкімшілік жауапқа тартылған.

№24 ОМ әкімшілігі кәмелетке толмаған Телегенов Абай Шаймұратұлына қатысты аса нашар сипаттама береді, бұл мектепте оқыған мерзім аралығында ол өзін орта қабілеті бар оқушы ретінде танытты.

№24 ОМ мәліметі бойынша кәмелетке толмаған Телегенов Абай

Шаймұратұлы мектепте оқу мерзімі аралығында мектеп тәртібін бұзған, оған мұғалімдер тарапынан көптеген ескертулер айтылған, ол сабақ үстінде кедергі жасап, сыныптастарына сабақ айтуға мүмкіндік бермеген, мұғалімдердің рұқатынсыз сабақтан тұрып кетіп қалатын болған, сабақ үстінде балағат сөз айтып, мұғалімдердің ескертпесіне назар аудармаған. Сонымен қатар, сол мектепте оқитын балалардың ата-аналарынан дене және моральдық қысым көрсеткені туралы көптеген шағым түскен.

Төлегенов Абай Шаймұратұлының жағымсыз әрекеттері мен сабаққа келмейтіндігі **бірнеше рет алдын алу Кеңесінде талқыланған.**

Сонымен қатар Ақтөбе қаласының ІІБ Сазды ПБ Төлегенов Абай Шаймұратұлын ерекше тәрбиелеу жағдайы қажет ететін балалар мен жасөспірімдердің Жамбыл қаласындағы арнайы мектебіне жіберу туралы материалы қарастырылған еді, 31.07.2008 жылы шыққан Қаулыға сәйкес оған оқуға және өзінің мінезіне қатысты өзгеріс енгізу үшін сынақ мерзімі берілген еді. Бірақ көмелетке толмаған Төлегенов Абай Шаймұратұлы 23 желтоқсан 2008 жылдан бастап мектептегі сабаққа келуді мүлдем тоқтатты, орта білім алудан бұрындағыдай бас тартуда, сондықтан 8 сыныпты қайта оқуға қалды, себебі 2008-2009 оқу жылдарының қорытындысы бойынша барлық пәндерден аттестация ала алмаған. Бүгінгі таңда №24 ОМ әкімшілігімен «Білім беру туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 31 бабы 3 т. негізінде «Ақтөбе қаласының білім бөліміне» ММ Төлегенов Абай Шаймұратұлын оқудан шығару туралы қолдау хат жіберілді.

Бүгінгі таңда анасы Омарова Г.С. баласы А.Ш. Төлегеновтың мінез-құлқына шыдамайды, Қазақстан Республикасының міндетті орта білім алу туралы заңнамасына сәйкес қажетті шараларды қолданбайды.

Ақтөбе қаласының ІІБ Сазды ПБ жауапты инспекторы есепте тұрған А.Ш. Төлегеновтың қылмыстық әрекеттерін қайталауын алдын алу шараларын үнемі жүзеге асыра алмайды, себебі анасы Омарова Г.С. баласының мекен жайын жасырып айтпайтын.

Ақтөбе қаласының ІІБ Сазды ПБ жауапты инспекторы ұсынған материалдарды комиссияның кезекті отырысында 17.07.2009 жылы қарастырып, көмелетке толмаған Төлегенов Абай Шаймұратұлына қатысты 05.05.2009 ж. №5/5459 ұсыныстағы барлық мәліметтерді ескеріп, Қазақстан Республикасы Үкіметінің Қаулысымен 11.06.2001 жылы бекітілген №789 «Көмелетке толмағандардың құқығын қорғау жөніндегі комиссия туралы Үлгідегі Ереженің» 11 тармағын «Көмелетке толмағандар арасындағы құқық бұзушылықтардың алдын алу мен балалардың қадағалаусыз және панасыз қалуының алдын ала ескерту туралы» 9 маусым 2004 жылғы № 591 Қазақстан Республикасы Заңының 14 бабын 1, 2 тармағын 2 тарауын басшылыққа ала отырып Ақтөбе әкімшілігінің қарамағындағы көмелетке толмағандардың істері мен құқықтарын қорғау жөніндегі комиссия Ақтөбе қаласының

сотын кәмелетке толмаған Төлегенов Абай Шаймұратұлын ерекше тәрбиелеу жағдайы қажет ететін балалар мен жасөспірімдердің Жамбыл облысындағы Тараз қаласындағы Төле би көшесі, № 147 мекенжайында орналасқан арнайы мектебіне жіберу туралы сұрайды.

Қосымша: Ақтөбе қаласының ІІБ Сазды ПБ жіберген 18.04.1994 ж.т. кәмелетке толмаған Төлегенов Абай Шаймұратұлының №113/06 бақылау ісі _____ бетте.

Қала әкімінің орынбасары,
Ақтөбе қаласының әкімшілігі қарамағындағы
кәмелетке толмағандардың істері мен олардың
құқықтарын қорғау жөніндегі комиссияның төрағасы С. Калдығұлова

Орындаушы:
С. Жұмағазина,
тел: 21-00-52

№11-қосымша. Сотқа берілетін сенімхат үлгісі

Талдықорған қаласы

« _____ » 2009 ж.

С Е Н І М Х А Т

Бұл сенімхат Талдықорған қаласының инспекторы, полиция аға лейтенанты, 13.09.2009 жылы Әділет Министрлігі берген № 097788990 жеке куәлік иегері, Тұнғатаров Серікжан Қайратұлына, Талдықорған қаласы әкіміне қарасты, Талдықорған қаласы Абай көшесі, 256 үй мекен жайында орналасқан, көмелетке толмағандар істері мен олардың құқықтарын қорғау комиссиясының мүддесін қорғау үшін және 1977 жылы туылған Хворостова Вероника Викторовнаны көмелетке толмаған балалары 12.03.1995 жылы туылған Хворостова Анна Васильевнаға, 06.10.1997 жылы туылған Хворостов Михаил Николаевичке, 22.04.2008 жылы туылған Хворостов Даниил Георгиевичке қатысты аналық құқығынан айыру туралы сот мәжілісіне қатысу үшін, шағым арызына қол қою, істі төрелік сотқа тапсыру, бейбіт келісімге қол қою, істі (қайта сеніп тапсыру), сот қаулыларының орындалуын мәжбүрлеу, сот шешімімен берілген мүлік пен ақшаны алудан басқа, шағым мақсатын өзгерту, іс материалдарымен танысу, соттың шешімдерін, қаулыларын, ұйғарымдарына шағымдану құқықтары беріледі.

Бұл сенімхат құзыреті үшінші тұлғаға берілмейді.
Сенімхат сот үрдістері аяқталғанша жүзеге асады.

Қала әкімінің орынбасары,
Талдықорған қаласының әкімшілігі
қарамағындағы КІК төрағасы

М. Көлбаев

№12-қосымша. ЖЕКЕ ІСТЕРДІ ҚАЛЫПТАСТЫРУҒА АРНАЛҒАН ҚҰЖАТТАР ТІЗІМІ

**КӘМЕЛЕТКЕ ТОЛМАҒАҢДАРДЫҢ ЖЕКЕ ІСТЕРІН ҚАЛЫПТАСТЫРУҒА
АРНАЛҒАН ЖӘНЕ КТУОБОО ЖІБЕРІЛЕТІН ҚҰЖАТТАР ТІЗІМІ**

1. Кәмелетке толмағанды Орталыққа (жергілікті білім басқармасы қарамағындағы кәмелетке толмағандарды қамқорға алу жөніндегі бөлімше және/немесе жергілікті БББ бастығы) жіберу туралы Қаулы
2. Жеке қараудың хаттамасы
3. Кәмелетке толмағанның сауалнамасы
4. Кәмелетке толмағанның жасын растайтын құжаттар
5. Ата-анасының, немесе олардың орнында жүрген тұлғалар мен олардың мекен жайы туралы ақпарат
6. Алдын алу жұмыстары жүргізілгені туралы ақпараттар
7. Денсаулық жағдайы туралы анықтама.
8. Арматуралық тізімдер
9. Өзге де құжаттар.

№13-қосымша ДМБАБҰ ЖЕКЕ ІСТЕРДІ ҚАЛЫПТАСТЫРУ ҮШІН ҚАЗЕТ ҚҰЖАТТАР ТІЗІМІ

Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрлігінің 27.01.05 ж. №42 бұйрығымен бекітілген, арнайы білім ұйымдары туралы Ереженің 1 қосымшасына сәйкес (ҚР Әділет министрлігінде №3510 23.03.05 ж. тіркелген, 25.03.05 ж ҚР Ішкі істер министрлігімен және 19.02.05ж. ҚР Денсаулық сақтау Министрлігімен келісілді)

АБҰ ЖІБЕРІЛЕТІН КӘМЕЛЕТКЕ ТОЛМАҒАНДАРДЫҢ ЖЕКЕ ІСТЕРНІН ҚҰРУҒА АРНАЛҒАН ҚҰЖАТТАР ТІЗІМІ:

1. Өтеу мерзімі көрсетілген, кәмелетке толмағанды арнайы оқу ұйымына жіберу туралы сот шешімі.

2. Жеке куәлік немесе 16 жасқа толмағандар үшін туу туралы куәлігінің көшірмесі.

3. Жергілікті тіркелу куәлігі (өскери жастағы тұлғалар үшін).

4. Жалпы білім беру мектебінің, мектеп интернаттың, балалар үйінің, кәсіби мектептің оқушысының жеке ісі.

5. Арнайы оқу ұйымына жіберілген кәмелетке толмағанның соңғы оқу орнынан келген мінездемесі.

6. Тұратын баспанасының көлемі, отбасының құрамы туралы, ата ананың немесе олардың орнындағы азаматтардың жұмыс орындарынан берілген анықтама.

7.* баланың № 026/У медициналық картасы - форма және амбулаториялық науқастың медициналық картасына салынатын қосымша парақ - нысан № 025-1/У.

8. Аурудың алдын алатын егулер картасы - нысан № 063/У және арнайы білім ұйымдарына жіберілу үшін жасалу уақыты бір айдан аспаған зертханалық зерттеулердің мәліметтері.

9. Дәрігер психоневрологтың (балалар мен қыздар үшін), дәрігер гинекологтың (қыздар үшін), дәрігер-дерматовенерологтың (14 жастан асқан балалар мен қыздар үшін) анықтамасы.

10. КТУОБОО болған бала арнайы білім алу ұйымына жіберілетін болса, жұқпалы аурулардың жоқтығы туралы дәрігер анықтамасы болу керек. Егер де жасөсірімде оны арнайы білім алу мекемесіне жіберуге кедергі болатын өзге аурудың бар екені анықталса ол бала емделгенше сол жерде болады.

11.Кәмелетке толмағанды арнайы білім беру ұйымына жіберуге мүмкіндігі туралы қорытынды тек 9,10 тармақтарда көзделген құжаттарды зерттеу мен медициналық куәландыру негізінде жасалады.

* Ескерту: баланың медициналық картасы уақыт өте баланың денсаулығы Төлқұжатымен ауыстырылады (есептеу формасы № 026/у-3).

№14-қосымша. ДМБАҒҰ БЕРІЛЕТІН ЖЕКЕ ІСТЕРДІ ҚАЛЫПТАСТЫРУҒА АРНАЛҒАН ҚҰЖАТТАР ТІЗІМІ (МЫСАЛ АЛМАТЫ ҚАЛАСЫ)

Кәмелетке толмағанды Алматы қаласында девиантты мінез-құлықты балаларға арналған арнайы білім ұйымына орналастыру үшін аудандық комиссияның қарауына түскен құжаттар мен материалдардың шамаланған тізімі

- 1) Комиссия атына жазылған жолдама хат;
- 2) ішкі істер органдарының материалдары немесе оқу орындарының ұсыныстары, сонымен қатар, ана-аналардың немесе өзге де заңды өкілдердің өтініштері (бланк немесе мөртабаң, шығыс номері, жетекшінің қолы);
- 3) шығарылған материал бойынша АІІБ басқарушысы бекіткен және АІІБ басқарушысы қол қойған қаулы немесе жетекшінің қолы қойылған білім органдарының қолдау хаттары (кәмелетке толмағанмен жүргізілген алдын алу жұмыстары туралы толық ақпарат, оны есепке алу күні, ата анасы туралы мәлімет және т.б.);
- 4) кәмелетке толмағанның жеке тұлғасын, оның ата-анасын, немесе өзге де заңды өкілдерін куәландыратын құжаттар (жеке куәліктің, туу туралы куәліктің, неке қию туралы куәліктің көшірмелері, неке болмаған жағдайда ата-анасы туралы мәлімет);
- 5) кәмелетке толмағандардың және олардың отбасыларының тұрмыстық жағдайлары туралы актілер;
- 6) кәмелетке толмағандардың жұмысы немесе оқу орындарынан алынған мінездемелер;
- 7) ата-аналардың, заңды өкілдердің, және тұрғылықты жеріндегі көршілерінен алынған түсініктемелері;
- 8) оқушылармен жүргізілетін тәрбиелік және өзге сипаттағы жұмыс (сабаққа бармау, жасалған құқық бұзушылық туралы мәліметтер) туралы оқу орындарының жетекшілері мен мамандарының берген баяндамалары;);
- 9) Қалалық дәрігерлік-әлеуметтік түзетудің наркологиялық орталығының, Психикалық денсаулық орталығының кәмелетке толмағанға, ата-аналарға берген анықтамалары;
- 10) оқу орындарында құқықбұзушылықты алдын алу жөніндегі Кеңес отырысының хаттамасы;
- 11) жағдайға байланысты өзге де мәліметтер

**№15-қосымша. ДЕВИАНТТЫ МІНЕЗ-ҚҰЛЫҚТЫ БАЛАЛАРҒА АРНАЛҒАН
ҚАЗАҚСТАННЫҢ АРНАЙЫ БІЛІМ БЕРУ ҰЙЫМДАРЫ**

ҚАЗАҚСТАННЫҢ ДМБАБҰ

- Алматы қаласындағы девиантты мінез-құлықты балаларға арналған арнайы білім ұйымы (Жұбанов көш., 68 «А» үй, тел. 8-7272-771361; 760090);
- Атырау облысындағы девиантты мінез-құлықты балаларға арналған арнайы білім ұйымы (Атырау қ. Химиктр пос., тел. 8-712-2 459336);
- Маңғыстау облысындағы девиантты мінез-құлықты балаларға арналған арнайы білім ұйымы (Ақтау.6 ш.а. 34 үй, тел. 8-729-2 504383)
- Қарағанды облысындағы девиантты мінез-құлықты балаларға арналған арнайы білім ұйымы(Бұхар жырау а/ны, Керней ауылы, тел. 8-72154 -26464);
- «Девиантты мінез-құлықты балаларға арналған облыстық мектеп интернат» ММ (Қызылорда қаласы, Ақжарма пос., тел. 8-7242-213505);
- Шығыс Қазақстан облысындағы девиантты мінез-құлықты балаларға арналған арнайы білім ұйымы (Серебрянск қаласы, Серебрянская көш 156,тел. 8-723 -37- 21032 22670);
- Павлодар облысындағы девиантты мінез-құлықты балаларға арналған арнайы білім ұйымы (Павлодар қ. Украинская көш., 38, тел. 8-318-2 515322);
- Оңтүстік Қазақстан облысындағы девиантты мінез-құлықты балаларға арналған арнайы білім ұйымы (Кентау қаласы, тел. 872536 3- 16-53, 3-16-54)
- «Жамбыл облысы әкімшілігі білім басқармасының тәрбиелеудің арнайы жағдайларын қажет ететін балалар мен жасөспірімдерге арналған Жамбыл облысының арнайы мектебі» ММ (Тараз қаласы, Төле би көш. ОРС), тел. 8-726-2 342871, 346557 факс);
- «Қылмыстық жауапқа тартылатын жасқа жеткенше қылмыстық ерекеттер жасаған көмелетке толмағандарға арналған облыстық арнайы мектеп интернат» (Глубоковский ауданы, Белоусовка аулы, тел. 8-723-31-31500).

№16-қосымша. Оқушы тұлғасының психологиялық сипаттамасы

Аты жөні: Дайрабаев Марат Серікұлы

Туылған күні: 23.01.1994 ж.

Денсаулығы туралы ақпарат: дені сау

Үлгерімі : қанағаттанарлық

сынып: 8 «Г»

Бала мінезіндегі тұлғалық қасиеттердің көрінісі

Қызығушылықтың бағытталуы

Іске деген қатынасы

Қоғамдық белсенділігі: қоғамдық істерге қатысудан бас тартады.

Еңбекқорлығы: кез келген істі орындаудан бас тартады.

Жауапкершілігі: тапсырылған істі өте сирек орындайды.

Инициативтілігі: ешқашан бір істе бастамашы болмайды.

Ұйымшылдығы: жұмысын уақыт бойынша бөле алмайды, уақытты бос өткізеді.

Дүние тануға деген қызығушылығы: кез келген жаңа білімнен бас тартады.

Ұқыптылығы: өз айналасына тәртіп орнатуға бой ұрмайды.

Адамдарға деген қатынасы

Ізгілік: негізінде, өзгелердің мәселесіне мән бермейді, өздігімен оларға өте сирек көмектеседі.

Адалдығы мен шыншылдығы: өтірік айтуға бейім.

Әділдігі: әділетсіздіктің кез келген көрінісіне селсоқ қарайды.

Мінезінің ашықтығы: аз адамдармен араласуға тырысады.

Достық сезімі: жолдастарына өте сирек көмектеседі, ал егер көмек сұраса келіспеуі ықтимал.

Жанашырлығы: басқаларға жанашырлық таныта алмайды.

Сыпайылығы: өзге адамдарға қажетті құрмет көрсетеді.

Өзіне деген қатынасы

Қарапайымдылығы: қарапайымдылықтан гөрі, еріксіз деуге болады.

Өзіне деген сенімділігі : өзіне-өзі сенімсіз.

Өзін-өзі сынау: сынау ескертпелеріне селсоқ қарайды, кемшіліктерін түзетуге тырыспайды.

Өзін-өзі қадағалау: үнемі ойланбай істейді десе болады, өзін-өзі жеткілікті қадағалай алмайды.

Тұлғаның еріктік қасиеттері

Батылдығы: қиындыққа тап болса көздегенінен бас тартуға дайын тұрады.

Өзін өзі ұстау: эмоцияларын ұстай алады. Кері жағдайлар көрсетуі өте сирек байқалады.

Балалар тобындағы баланың жағдайы

Ұжымдасу: аутсайдер.

Сыныптағы беделділігі: сыныпта беделі жоқ.

Ұнату: сыныпта ешкім ұнатпайды.

Мектептен тыс ұйымдардағы беделі: ешқандай мектептен тыс ұйымдарға қатыспайды.

Психикалық үрдістермен эмоциялардың ерекшеліктері

Назары: сабаққа деген зейіні аса, сабақты қиналып ұғынады.

Жады: жаттауды талап ететін материалды игеруі қиынға түседі.

Ойлау: материалды қанағаттанарлық деңгейде түсінеді.

Эмоционалды жылдамдық: оқиғаларға деген жылдам эмоционалды реактивтілік танытатуы сирек.

Жалпы эмоционалды тонус: сыныптастарымен салыстырғанда белсендігі аздау.

Эмоционалды байсалдылығы: эмоционалды байсалды.

Девиация белгілері: Құқықбұзушылыққа бейім, сабақтан қашу, сабаққа бармау.

Мектеп психологы:

Л.К. Жұмабекова

Күні:

**№17-қосымша. ПЕДОГОГИКАЛЫҚ ТҰРҒЫДАН ҚАРАУСЫЗ ҚАЛҒАН ЖАСӨСПІРІМДІ
БАҚЫЛАУ КАРТАСЫ**

1. Жасөспірім туралы жалпы мәлімет.

Аты жөні: Дайрабаев Марат Серікұлы

Жасы (туылған күні , толық жасы) – 06.01.94ж. - 15жаста - 8 сынып.

Ата-анасы туралы ақпарат:

әкесі: қайтыс болған

Жұмыс орны: әкесі қайтыс болғандықтан мәліметтері жоқ.

Анасы: Дайрабаева Гульвира Тынышбайқызы

Жұмыс орны: жұмыс істемейді

Қылығы немесе әрекеті алдын алу кеңесінде немесе әкімшілік қарамағындағы қоғамдық Кеңесте талқыланды ма: иә, алдын алу кеңесінде 1 мәрте, әкімшілік қарамағындағы қоғамдық Кеңесте екі мәрте.

Қандай қылығы үшін (қыркүйек айында) – анасының бейәдеп қылығы үшін

Мекен жайы: Лесная көшесі, 3 үй.

2. Жасөспірім мектепте, отбасында, формалды емес жағдайда

А) Мектепте

Қандай тапсырмалар орындайды: ешқандай, себебі мектепке бармайды

Сыныпта кіммен дос: Гроссман Николай

Қалай оқиды: қанағаттанарлықсыз

Үйірмелер мен секцияларға қатысу: қатыспайды

Оқушы тәртібін сақтайды ма: сақтамайды

Кітапханаға жазылған ба, не оқиды: кітап оқымайды

Б) Отбасында

Ата-анасының қайсысы беделді: ешқайсысы, (анасы маскүнем)

Үй ішінде қандай тапсырмалар орындайды: үй жинайды

Күнтәртібін сақтай ма: жоқ

В) формальды емес жағдайда

өзін қалай ұстайды, кешкі сағаттарда не істейді: ауыл ішінде қаңғырып жүреді

Досы кім: Алексеев Александр (өзінен 3 жас үлкен)

Араласу тобы: Гроссман Николай, Мальцев Егор

3. Қалай қарайды:

өзіне: селсоқ

өзге адамдарға (мұғалімдер мен ата анасына): құрметтейді (қорыққанынан)

Құқығына, міндеттеріне: жауапкершіліксіз

4. Мінездеме

Мінезі мектепте байқалады: сыныптастарына агрессивті қарым-қатынаста

Қызығушылығы мен бейімділігі: спортқа деген ынта, ұрлыққа деген еуестік

Өзін-өзі бағалауы: төмен

Көзқарасы мен ұстанымдары: дүниетанымы тар, өзінен батылдау тұлғаның ықпалына көнгіш

5. Жүргізілген жұмысты есепке алу: баламен, оның ата-анасымен әңгімелесу, алдын алу туралы кеңестер беру, әкімшілік қарамағындағы қоғамдық Кеңестер, пәтерге бару, баланы спортқа немесе секцияға тарту (бұрын, 6 сыныпқа дейін тенниске барған).

ПАМЯТКА РОДИТЕЛЯМ

Необходимо помнить, что подросток стремится:

- отстоять свою независимость, приобрести право голоса;
- достичь желаемого статуса в подростковой среде; свободно чувствовать себя в ней, не теряя при этом собственного «Я»;
- легко знакомиться и входить в контакт с любым понравившимся человеком;
- соотнести наиболее ценимые сверстниками качества и черты характера с собственными, как бы примерить их на себя. Причём сравнение должно быть в его пользу. Желание быть самым-самым – неотъемлемое свойство подросткового возраста;
- вести себя так, чтобы все заметили, что он уже взрослый;
- хорошо владеть собой и собственными эмоциями, контролировать неожиданно возникающие эмоциональные всплески и взрывы чувств, стать таким взрослым, мудрым, уверенным и «крутым»;
- расширить границы собственного сознания, пережить новые неожиданные и непривычные ощущения, испытать то, «что немногим доступно». Отторгая чужой опыт, он хочет всё испытать на себе;
- научиться без ущерба для собственной «Я»-концепции достойно выходить из любой психологически или жизненно сложной ситуации;
- легко и с блеском преодолевать любые конфликты и проблемы, как бы перепрыгивая через них;
- построить свой жизненный путь, распланировав дальнейшее обучение и карьеру, причём работа должна быть непременно престижной и высокооплачиваемой.

АТА – АНАЛАРҒА ЕСКЕРТПЕ

Жеткіншектің төмендегілерге ұмтылатынын есте сақтаған қажет:

- өзінің тәуелсіздігін сақтап қалуға, дауыс құқына ие болуға;
 - жеткіншектер ортасында өзінің қалаған мәртебесіне қол жеткізуге;
- ол ортада өз «МЕН» жағдайын жоғалтпай, өзін еркін сезінуге;
- өзіне ұнаған кез келген адаммен жеңіл танысуға және қарым-қатынас жасауға;
 - құрдастарымен неғұрлым жоғары бағаланатын мінез-құлық қасиеттері мен ерекшеліктеріне өзінің мінез-құлқының ара қатынасын белгілеу, оны өз бойынан іздеу. Салыстыру оның жағына қарай басым болуы тиіс. Ең жақсы болу тілегі – жеткіншек жасының ажырамас өзіндік белгісі;
 - өзін-өзі ересек болғанын барлығы байқайтындай ұстау;
 - өзін және өз сезімдерін жақсы билей алуға, тосын туындаған эмоциялық сезімдерді бақылай алуға, ересек, ақылды, өзіне-өзі сенімді және «керемет мықты» болуға;
 - өз сана-сезімінің ауқымын кеңейтуге, жаңа кездейсоқ және тосын сезімдерді, «бәрінің басынан өтпейтін» сезімдерді басынан өткізуге. Басқалардың тәжірибесін мойындамай, ол бәрін өзінің басынан өткізгісі келеді;
 - өзінің жеке «МЕН»-тұжырымдамасына залал тигізбей кез келген психологиялық немесе өмірлік қиын жағдайдан лайықты шығуды үйренуге;
 - қандай да бір дауларды және мәселелерді, олардан аттап өткендей, жеңіл және керемет жеңіп шығуға;
 - ары қарай оқуы мен мансабын жоспарлай отырып, өз өмір жолын қалыптастыруға, ал жұмысы міндетті түрде беделді және жоғары ақы төленетін болуы тиіс.

Памятка подросткам и их родителям о правах несовершеннолетнего при задержании

Если тебе еще не исполнилось 18 лет, то ты считаешься несовершеннолетним. Если тебе нет еще 18 лет и ты встречаешься с сотрудниками полиции, то знай, что...

➤ Когда полиция расследует преступление или незаконное деяние, полицейские вправе говорить с человеком, который, как они считают, имеет какую-либо связь с тем преступлением или деянием. Если этому человеку, с которым полиция желает говорить, еще не исполнилось 18 лет, то особые правила, права и законы действуют в защиту несовершеннолетнего. Эти правила требуют, чтобы полиция, обращаясь с несовершеннолетним, вела себя с особым уважением, терпением и пониманием к нему, с надеждой, что несовершеннолетний будет относиться к законам и полиции с тем же уважением и пониманием.

➤ Эти законы называются «правами ребенка» или «правами человека». Они распространяются на каждого сотрудника полиции, в том числе инспекции по делам несовершеннолетних (ОДН), прокуратуры или любого другого государственного органа в отношении людей, не достигших 18 лет. Эти права несовершеннолетних закреплены в Конвенции по правам ребенка и в законах Республики Казахстан. Конституции, Уголовно-процессуальном кодексе.

Если вам еще нет 18 лет и полиция сообщает, что желает с Вами поговорить:

- уважительным неагрессивным тоном объясните, что Вы – несовершеннолетний;
- будьте вежливы, не пытайтесь бежать, применять физическую силу, оказывать сопротивление;
- вежливо попросите сотрудника полиции представиться и объяснить в чем дело;
- попросите сотрудника полиции зачитать (объявить) Ваши права и разъяснить, если что-либо непонятно.

ЗНАЙТЕ СВОИ ПРАВА!

➤ Полиция должна дать Вам возможность сообщить/позвонить по телефону своим родителям или другому взрослому человеку, которому Вы доверяете, о том, что полицейские просят Вас поговорить с ними. **Это ваше право - сообщить родителям.**

➤ Полиция предоставит возможность этому взрослому человеку находиться вместе с Вами с первого контакта с сотрудниками правоохранительных органов. **Это ваше право на присутствие родителей.**

➤ Полиция должна воздержаться от любого разговора или собеседования с Вами на любую тему (кроме просьбы сообщить координаты родителей или взрослого человека, которому Вы доверяете). **Это ваше право - хранить молчание и право на услуги адвоката.**

➤ Полиция обязана дать Вам возможность поговорить с адвокатом наедине. Это значит, что:

- адвокат – это юрист, который будет защищать Ваши права;
- наедине: без присутствия представителя полиции, в том числе ОДН или прокуратуры или даже родителей;
- если Вы не можете оплатить услуги адвоката, тогда государство Казахстан берет на себя минимальную оплату услуг адвокат и гарантирует, чтобы у вас был адвокат. **Это ваше право на услуги адвоката.**

➤ Сотрудники полиции, и в том числе сотрудники ОДН, а также прокуратуры и суда, обязаны допускать возможность, что они могут ошибиться в своих

заклучениях о том, какая связь существует между Вами и деянием, которое рассматривается ими. **Это ваше право на то, чтобы Вас считали невиновным.**

➤ Если полиция объясняет Вам причину, почему Вы несвободны, значит Вы задержаны. Задержание проводится тогда, когда полиция имеет обоснованное подозрение о том, что Вы совершили конкретное преступление. Сотрудники полиции объяснят Вам, Вашему адвокату и Вашим родителям, в чем Вас подозревают или обвиняют. **Это ваше право знать причину задержания.**

С момента задержания несовершеннолетний имеет ПРАВО:

➤ Знать о причинах задержания или ареста; в чем Вас подозревают, а также требовать от сотрудников полиции разъяснения Ваших прав.

➤ Требовать вызова адвоката, родителей, опекунов, иных близких людей до проведения первого допроса, а до момента их появления отказаться от дачи объяснений и хранить молчание.

➤ На вежливое обращение, не допускающее жестокость, унижение человеческого достоинства.

➤ С адвокатом встречаться наедине, без ограничений количества и времени встреч.

➤ Говорить на родном языке и пользоваться бесплатной помощью переводчика.

➤ Ознакомиться с протоколом задержания, в котором должны быть указаны: основание, мотивы, место и время задержания, результаты личного обыска, время составления протокола.

➤ Получить копию постановления о возбуждении уголовного дела либо копию протокола задержания, а также постановления о применении меры пресечения.

➤ Представлять свои доказательства, а также требовать изучения отдельных обстоятельств, имеющих значение для расследования и установления истины по делу.

➤ Заявлять ходатайства и отводы, подавать свои замечания по ходу ведения следственных действий и знакомиться с составленными протоколами.

➤ Подавать жалобы на действия и решения суда, прокуратуры, следователя, дознавателя.

➤ Требовать, чтобы Вас не считали виновным до вынесения приговора судом.

➤ Требовать соблюдения сохранности информации, которая может указывать на Вашу личность: не давать информации в средства массовой информации и посторонним лицам, не являющимся участниками процесса расследования, в том числе педагогам школы, соседям по месту жительства.

Вы должны знать, что:

➤ За совершение правонарушения несовершеннолетний может нести административную и уголовную ответственность с 16 лет, а по отдельным категориям преступлений уголовная ответственность наступает с 14 лет.

➤ Вас могут задержать на срок до трех суток (72 часа) только с санкции прокурора.

➤ Свыше указанных сроков Вас обязаны освободить либо вынести постановление о привлечении в качестве обвиняемого.

➤ Арест или задержание могут применяться к Вам лишь в исключительных случаях при совершении тяжкого или особо тяжкого преступления на срок до 10 суток.

➤ Ваш допрос должен быть проведен не позднее 24 часов с момента задержания или применения меры пресечения.

➤ Допрашивать Вас могут только в дневное время суток и не более 4 часов в день.

➤ Если Вам нет 16 лет, к участию в деле обязательно должен быть привлечен педагог или психолог.

ҰСТАУ КЕЗІНДЕГІ КӘМЕЛЕТКЕ ТОЛМАҒАНДАРДЫҢ ҚҰҚЫҚТАРЫ ТУРАЛЫ

ЖЕТКІНШЕКТЕР МЕН ОЛАРДЫҢ АТА-АНАЛАРЫНА АРНАЛҒАН ЖАДНАМА

Егер сен әлі 18 жасқа толмасаң, онда сен кәмелетке толмаған болып есептелесің. Егер сен әлі 18 жасқа толмаған болсаң, және сен полиция қызметкерлерімен кездесетін болсаң, онда білетін бол...

➤ Полиция қылмысты немесе заңсыз әрекетті тексерген кезде полиция қызметкерлері қылмыспен немесе заңсыз әрекетпен қандай да бір байланысы бар деп есептеген адаммен сөйлесуге құқылы. Полиция сөйлескісі келген адам әлі 18 жасқа толмаған болса, онда кәмелетке толмаған тұлғаны қорғайтын ерекше ережелер, құқықтар және заңдар бар. Бұл ережелер полиция кәмелетке толмаған тұлғамен сөйлесу кезінде оған ерекше сыпайылықпен, сабырлылықпен және түсіністікпен қарауын талап етеді, бұл кәмелетке толмаған тұлғаның да заңға және полицияға сондай құрметпен және түсіністікпен қарайды деген үміт береді.

➤ Бұл заңдар «бала құқықтары» немесе «адам құқықтары» деп аталады. Ол полицияның барлық қызметкерлеріне, соның ішінде кәмелетке толмағандардың ісі жөніндегі инспекцияға (КІБ), прокуратураға немесе басқа қандай да бір мемлекеттік органға 18 жасқа толмаған адамдарға қатысты таратылады. Бұл кәмелетке толмағандардың құқықтары Бала құқықтары жөніндегі Конвенцияда және Қазақстан Республикасының заңдарында: Конституцияда, Қылмыстық-процессуалдық кодексте бекітілген.

Егер сіз әлі 18 жасқа толмаған болсаңыз, және полиция Сізбен сөйлескісі келетіндігі туралы хабарласа:

➤ Өзіңіздің кәмелетке толмағандығыңызды сыпайы, агрессивті емес түрде жеткізіңіз;

➤ сыпайы болыңыз, қашуға, күш жұмсауға, қарсылық көрсетуге тырыспаңыз;

➤ полиция қызметкерінен сыпайы түрде өзін таныстыруын және қандай жағдай болғанын түсіндіруін өтініңіз;

➤ полиция қызметкерінен Сіздің құқықтарыңызды оқып беруін және бір нәрсе түсініксіз болса, түсіндіруін өтініңіз.

ӨЗ ҚҰҚЫҚТАРЫҢЫЗДЫ БІЛІҢІЗДЕР!

➤ Полиция Сізге ата-аналарыңызға немесе Сіз сенім білдіретін басқа ересек адамға, полицияның олармен сөйлескісі келетіндігі туралы хабарлауға/телефон арқылы сөйлесуге мүмкіндік беруі тиіс. Бұл Сіздің ата-анаңызға хабарлау құқыңыз.

➤ Полиция бұл ересек адамға құқық қорғау органдарының қызметкерлерімен алғашқы байланысыңыздан бастап Сізбен бірге болу мүмкіндігін береді. Бұл Сіздің ата-анаңыздың қатысу құқы.

➤ Полиция Сізбен қандай да бір тақырыпқа сөйлесуден немесе кез келген еңгімеге тартудан тартынуы тиіс (ата-анаңыздың немесе Сіз сенім білдіретін ересек адамның мекен жайы туралы хабарлаудан басқа). Бұл сіздің үндемеу және қорғаушы қызметін пайдалану құқыңыз.

➤ Полиция Сізге қорғаушымен оңаша сөйлесуге мүмкіндік беруі тиіс. Бұл дегеніміз:

➤ қорғаушы - бұл Сіздің құқықтарыңызды қорғайтын заңгер;

➤ оңаша: полиция, соның ішінде КІБ немесе прокуратура өкілінің немесе ата-аналарыңыздың қатысуынсыз;

➤ егер Сіз қорғаушы қызметін төлей алмайтын болсаңыз, онда Қазақстан мемлекеті қорғаушы қызметінің ең төменгі төлемін төлеуді өз міндетіне алады және сізде қорғаушының болуына кепілдік береді. Бұл Сіздің қорғаушы қызметіне құқыңыз.

➤ Полиция қызметкерлері, соның ішінде КІБ қызметкерлері, сондай-ақ прокуратор және сот өздерінің Сіздің және олар қарастырып жатқан әрекеттің арасында қандай байланыс болуы мүмкін екендігі туралы қорытындыларында қателесуі мүмкін. Бұл Сіздің Сізді кінәсіз деп есептеу құқыңыз.

➤ Егер полиция Сіздің неге еркіндікте емес екендігіңіздің себебін түсіндірсе, Сіз ұсталған болып саналасыз. Полиция Сіздің нақты бір қылмысты жасағаныңыз туралы негізделген күдікке ие болған жағдайда ғана сізді ұстайды. Полиция қызметкерлері Сізге, Сіздің қорғаушыңызға және Сіздің ата-анаңызға Сізді неден күдіктенетіндіктерін немесе айыптайтындарын түсіндіреді. Бұл сіздің ұстау себептерін білу құқыңыз.

Ұсталған сәттен бастап кәмелетке толмаған тұлға келесі ҚҰҚЫҚТАРҒА ие:

➤ Ұстау немесе тұтқындау себептері туралы білу; Сізді неден күдіктенетіндігін, сондай-ақ полиция қызметкерлерінен Сіздің құқықтарыңызды түсіндіруді талап ету;

➤ Алғашқы жауап алуға дейін қорғаушыны, ата-аналарын, қамқоршыларын, басқа да жақын адамдарын шақыруды талап ету, ал олар келгенге дейін қандай да бір түсінік беруден бас тарту және үндемеу;

➤ Қатыгездікке, адам қадыр-қасиетін қорлауға жол бермейтін сыпайылықпен қарауға;

➤ Қорғаушымен оңаша кездесу, кездесу уақыты мен санын шектеусіз;

➤ Ана тілінде сөйлеу және тегін аудармашының көмегін пайдалану;

➤ Ұстау хаттамасымен танысу, онда көрсетілуі тиіс: ұстау негізі, уәждері, орны мен уақыты, жеке басын тінту нәтижелері, хаттама жасалған уақыт;

➤ Қылмыстық істі қозғау туралы қаулының көшірмесін алу, немесе ұстау хаттамасының, сондай-ақ тыю шараларын қолдану туралы қаулылардың көшірмесін алу;

➤ Өз айғақтарыңды беру, сондай-ақ іс бойынша тергеу мен шындықты анықтау үшін мәні бар жеке жағдайларды зерттеуді талап ету;

➤ Өтініш жасау және қарсылық білдіру, тергеу ісін жүргізу барысына өз ескертулерін жасау және жасалған хаттамалармен танысу;

➤ Соттың, прокуратураның, тергеушінің әрекеттері мен шешімдеріне шағым беру;

➤ Сотпен үкім шығарылғанға дейін Сізді айыпты деп санамауды талап ету;

➤ Сіздің тұлғаңызға қатысты ақпараттың сақталуын– бұқаралық ақпарат құралдарына және тергеу процессінің қатысушылары болып табылмайтын бөтен тұлғаларға, соның ішінде мектеп педагогтарына, тұрғылықты жері бойынша көршілеріне ақпарат бермеуді талап ету.

Сіздің білуіңіз керек:

➤ Құқық бұзушылықтарды жасағаны үшін кәмелетке толмаған тұлға 16 жастан бастап әкімшілік және қылмыстық жауапкершілікке тартылуы мүмкін, ал қылмыстың жеке категориялары бойынша қылмыстық жауапкершілік 14 жастан басталады.

➤ Сізді тек 3 тәулікке (72 сағат) дейін мерзімге, тек прокурордың санкциясымен ғана ұстауы мүмкін.

- Аталған мерзімдер өткеннен кейін Сізді босатуға міндетті, немесе айыпталушы ретінде тарту туралы қаулы шығаруы тиіс.
 - Сізге қатысты тұтқындау немесе ұстау тек ерекше жағдайларда, ауыр немесе өте ауыр қылмыс жасалған кезде 10 тәулікке дейін мерзімде қолданылуы мүмкін.
 - Сізден жауап алу ұсталған немесе тыю шараларын қолданған сәттен бастап 24 сағаттан кеш емес уақытта жүргізілуі тиіс.
 - Сізден тек күндізгі уақытта ғана және күніне 4 сағаттан артық емес уақыт жауап ала алады.
- Егер Сіз 16 жасқа толмаған болсаңыз, іске қатысуға міндетті түрде педагог немесе психолог шақырылуы тиіс.

Сәния Мұсақызы Қалдығұлова, КІК төрайымы, Қала әкімінің орынбасары (Ақтөбе қ.)
Сания Мусаевна Калдыгулова, председатель КДН, заместитель акима (г. Актобе)

Сәлима Ғалиматқызы Жұмағазина, КІК хатшысы, Қала әкімі аппаратының әлеуметтік сала және мәдени дамыту мониторингі бөлімінің бас маманы (Ақтөбе қ.)

Салима Галиматовна Жумагазина, секретарь КДН, главный специалист отдела мониторинга социальной сферы и культурного развития аппарата акима города (г. Актобе)

Роза Сарсенқызы Сарсенова, КІК хатшысы (Ақтөбе облысы)
Роза Сарсеновна Сарсенова, секретарь ҚДН (Актюбинская область)

КІК отырысы, КІК хатшыларына арналған семинар (Бостандық ауданы, Алматы қ.)
Заседание ҚДН г.Алматы, семинар для секретарей ҚДН (Бостандыкский район).

Гүлнәр Ноянқызы Тайгокова, КІК хатшысы, Қазақстан халқы кіші Ассамблеясы
хатшылығының бас маманы (Астана қ.)
Гульнара Нояновна Тайгокова, секретарь ҚДН (г.Астана), главный специалист
Секретариата Ассамблеи народа Казахстана (г.Астана)

Марал Жалмұратқызы Өтешқалиева, КІК хатшысы, Қала әкімі аппаратының заң бөлімінің жетекші маманы
Марал Жалмуратовна Отешқалиева, секретарь КДН, ведущий специалист юридического отдела акимата города (г.Шымкент)

Гүлнәз Төрбекқызы Жумақұлова, КТУОБОО директоры (Шымкент қ., ОҚО)
Гульназ Торебековна Джумакулова, директор ЦВИАРН (г.Шымкент, ЮКО)

ДМБАБҰ тәрбиеленушілерімен (Алматы қ.); Воспитанники СООДДП (г.Алматы)

С. Мұқанов, КІК төрағасы, Облыс әкімінің орынбасары (Алматы облысы)
С.Муканов, председатель КДН, заместитель акима Алматинской области

Сәуле Аманбайқызы Арзанбекова, КІК хатшысы, Қала әкімі аппаратының ішкі саясат бөлімінің бас маманы (Талдықорған қ.)
Сауле Аманбековна Арзанбекова, секретарь КДН, главный специалист политического отдела (г.Талдықорған)

ДМБАБҰ басшылығы мен қызметкерлері (Кентау қ., ОҚО)
Руководство и сотрудники СООДДП (г.Кентау, ЮКО)

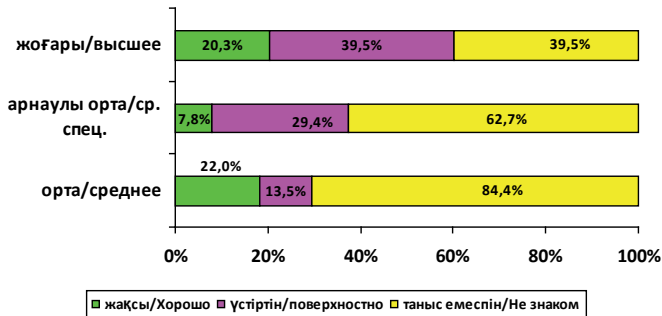
КТУОБОО жөндеу жұмыстарына дейін және жөндеуден кейін (Шымкент қ., ОҚО)
ЦВИАРН до и после ремонта (г.Шымкент, ЮКО)

ГРАФИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ РЕЗУЛЬТАТОВ СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ

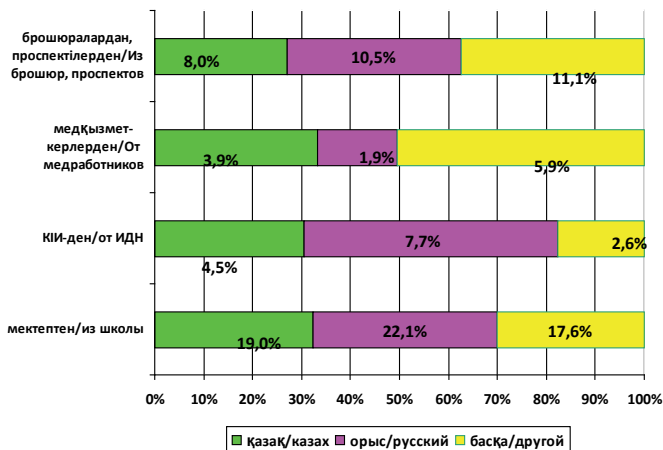
1-сур. Білім деңгейі бойынша (%) «БҰҰ бала құқықтары туралы конвенциясын» білу

Рис. 1. Знание родителями «Конвенции ООН о правах ребенка» (1989). По уровню образования (в %)

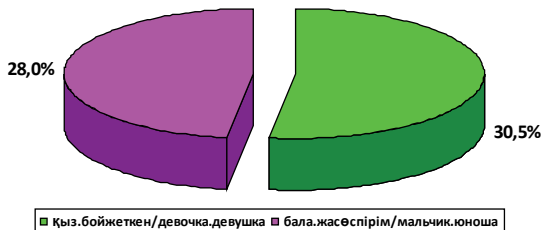
2-сур. Ұлтына байланысты өзін-өзі қорғау туралы ақпарат көздері

Рис. 2. Источники информации о самозащите в зависимости от национальности

3-сур. Жынысына қарай оқушылар полицияда немен жиі кездеседі?

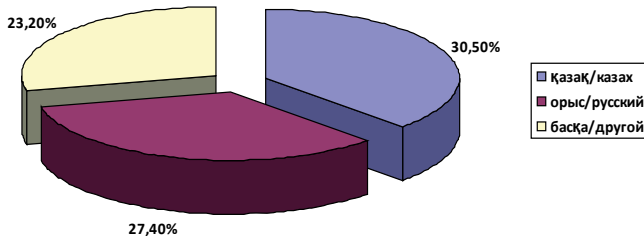
Рис. 3. С чем школьники чаще сталкиваются в полиции? По полу

4-сур. Ұлтына байланысты оқушылар полицияда немен жиі кездеседі

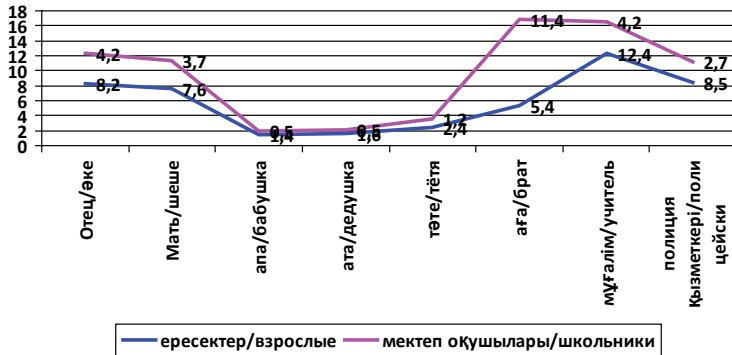
Рис. 4. С чем школьники чаще сталкиваются в полиции в зависимости от национальности

Сіз полицияда жиі жазалаумен кездесесіз
Вы чаще сталкиваетесь в полиции с наказанием

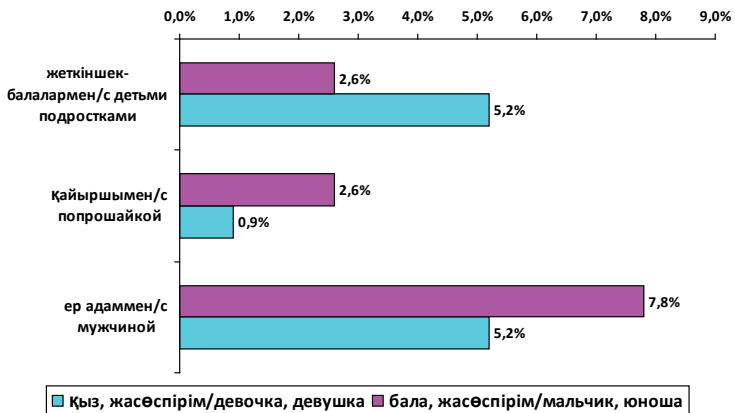
5-сур. Кім балаларды жиі жәбірлейді, ересектер мен балалардың жауаптарын салыстыру

Рис. 5. Кто чаще обижает детей, сравнение ответов взрослых и детей

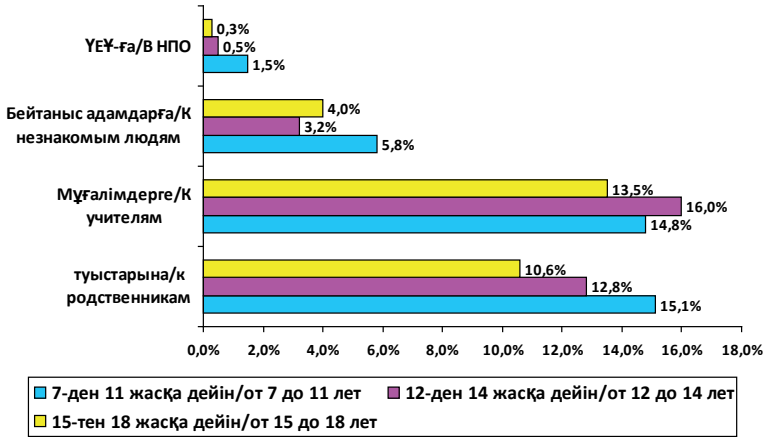

6-сур. Жынысына қарай көшедегі қауіпсіздік сезімі

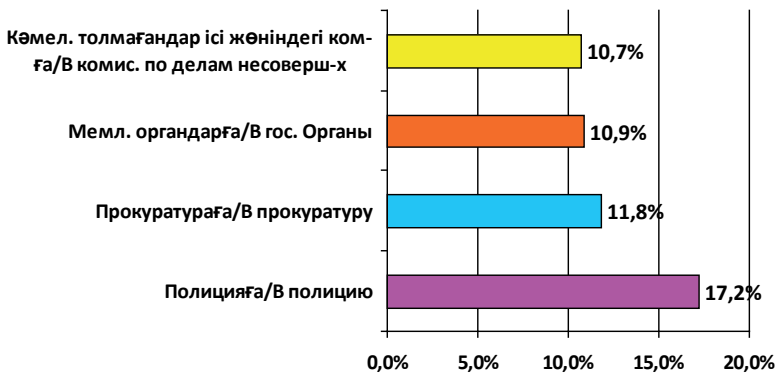
Рис. 6. Чувство безопасности на улице в зависимости от пола

7-сур. Жасына қарай балалар көмек және қорғаныс сұрап қайда бара алады?
Рис. 7. Куда могут обратиться дети за помощью и защитой? По возрасту

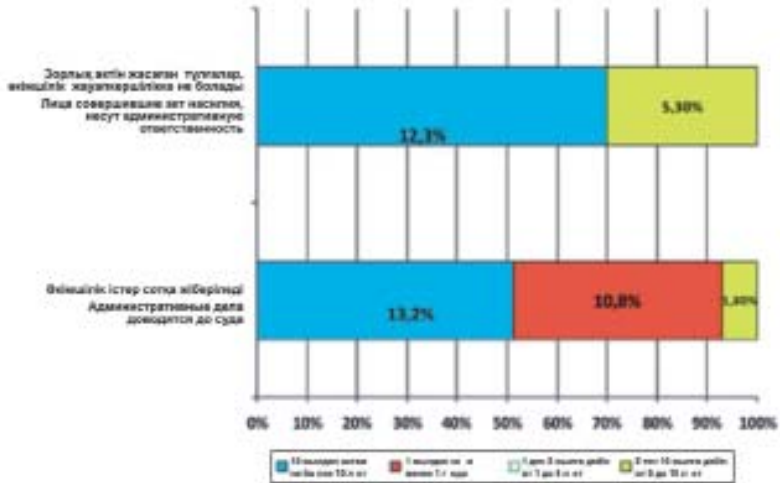

8-сур. Ата-аналар көмек сұрап баратын инстанциялар. Лауазымы бойынша
Рис. 8. Инстанции, куда родители обращаются за помощью. По должности.

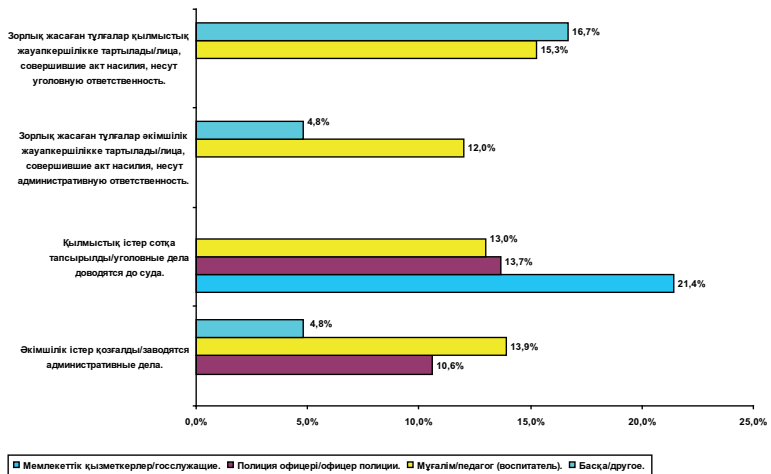
9-сур. Жұмыс тәжірибесіне қарай қатығездікпен қарау және нәпсілік пайдалану жағдайларына байланысты жасалатын шаралар.

Рис. 9. Принимаемые меры в связи с жестоким обращением и сексуальной эксплуатацией. По стажу работы.

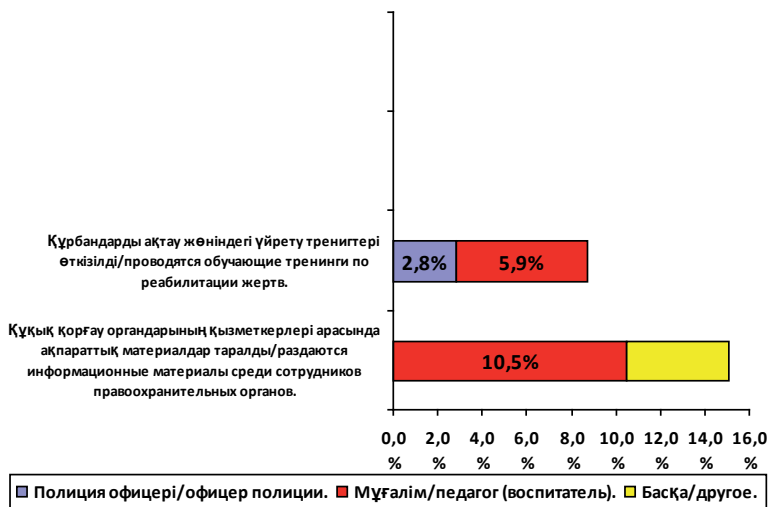

10-сур. Жынысына қарай балаға қатіғездікпен қарау немесе нәпсілік пайдалану жағдайлары анықталған кезде жасалатын шаралар.

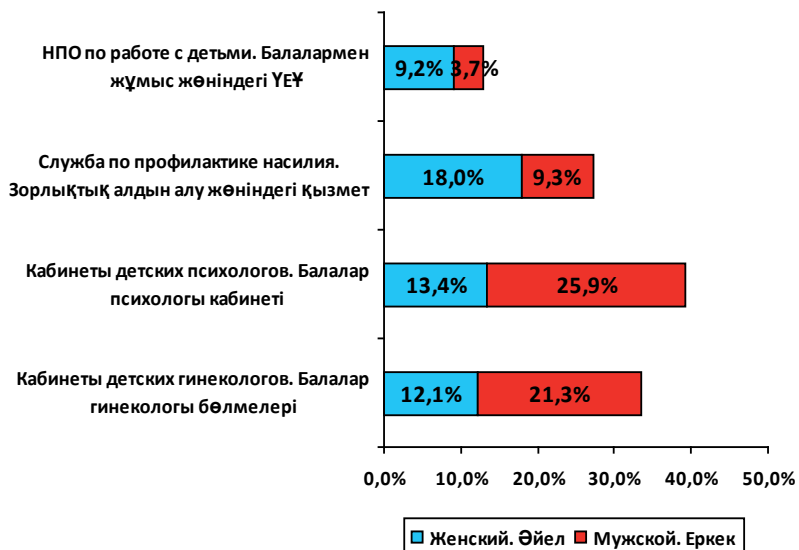
Рис. 10. Меры, принимаемые в связи с выявленными случаями жестокого обращения или сексуальной эксплуатацией ребенка. По полу

11-сур. Жынысына қарай балаларға қатігездіктен қарау және нәпсілік пайдаланудың алдын алу.
Рис. 11. Профилактика жестокого обращения с детьми и сексуальной эксплуатации детей.
По полу

12-сур. Жынысына қарай зорлық құрбандарымен тиімді жұмыс жасау үшін қандай сала жеткіліксіз?
Рис. 12. Какого звена недостает для эффективной работы с жертвами насилия? По полу

МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
КОМИТЕТ ПО ОХРАНЕ ПРАВ ДЕТЕЙ
ИНСТИТУТ СОЦИАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ

**НАСТОЛЬНАЯ КНИГА СЕКРЕТАРЯ
КОМИССИИ ПО ДЕЛАМ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ
И ОХРАНЕ ПРАВ ДЕТЕЙ**

г. АСТАНА, 2009

ОГЛАВЛЕНИЕ

Сокращения	101
Введение	103
Глава 1. Государственная политика в сфере защиты прав детей в Казахстане	105
1.1. Инфраструктура защиты прав детей в Казахстане	105
1.2. Международные правовые акты в отношении детей, ратифицированные Казахстаном.	108
1.3. Основные законы по защите прав детей в Казахстане	109
Глава 2. Комиссии по делам несовершеннолетних и защите их прав в Казахстане	110
2.1. Структура комиссий: основные характеристики	110
2.2. Полномочия комиссий различного уровня	113
2.3. Порядок рассмотрения материалов и проведения заседаний комиссий.	119
Глава 3. Практические материалы в помощь секретарям комиссий	125
3.1. Юридический и психологический статус несовершеннолетнего	125
3.2. Международный опыт профилактики правонарушений среди несовершеннолетних	133
3.3. Институт омбудсмана: международный опыт	138
Глава 4. Результаты социологического исследования	142
4.1. Оценка безопасности детей глазами школьников, их родителей и экспертов	144
4.2. Оценка деятельности инфраструктуры по защите прав детей глазами экспертов	148
Список использованной литературы	149
Глоссарий	151
Приложение №1. Состав членов МВК	158
Приложение №2. Пресс-релиз о заседании МВК	159
Приложение №3. Программа заседания МВК	160
Приложение №4. Решение заседания МВК	161
Приложение №5. Памятка по изучению деятельности КДН	162
Приложение №6. Справка об изучении деятельности комиссий	167
Приложение №7. Постановление комиссии	172
Приложение №8. Представление в ювенальный суд	174
Приложение №9. Иск в суд	176
Приложение №10. Заключение комиссии	178
Приложение №11. Образец доверенности в суд	181
Приложение №12. Список документов для формирования личных дел в ЦВИАРН	182
Приложение №13. Документы для формирования дел в СООДДП183	
Приложение №14. Перечень документов для формирования дел в СООДДП. Пример г. Алматы	184
Приложение №15. СООДДП Казахстана	185
Приложение №16. Психологическая характеристика личности	186
Приложение №17. Карта наблюдения за педагогически запущенным подростком	188

СОКРАЩЕНИЯ

ВКО	Восточно-Казахстанская область
ГУ	Государственное учреждение
ГВД	Городское управление внутренних дел
ДВД	Департамент внутренних дел
ДП	Девиантное поведение
ЗПР	Задержка психического развития
ИДН	Инспекция по делам несовершеннолетних
ИСИ	Институт социальных исследований
КДН	Комиссия по делам несовершеннолетних и защите их прав
КУИС	Комитет уголовно-исполнительной системы
МВД РК	Министерство внутренних дел Республики Казахстан
МВК	Межведомственная комиссия по делам несовершеннолетних и защите их прав
МКИ РК	Министерство культуры и информации Республики Казахстан
МО	Методическое объединение
МОН РК	Министерство образования и науки Республики Казахстан
ОБПР	Оставшиеся без попечения родителей
ОВД	Отдел внутренних дел
ОДН	Отдел по делам несовершеннолетних
ОН	Опрос населения
ОООСПС	Организация образования с особым режимом содержания
ПДН	Подразделение по делам несовершеннолетних
ПЗД	Педагогически запущенные дети
РК	Республика Казахстан
РОП	Районный отдел полиции
РФ	Российская Федерация
СМИ	Средства массовой информации
СОО	Специальная организация образования
СООДДП	Специальная организация образования для детей с девиантным поведением
ТЖС	Трудная жизненная ситуация
УВД	Управление внутренних дел (по отдельному району)
УИС	Уголовно-исправительная система
УК РК	Уголовный кодекс Республики Казахстан
УО	Управление образования города Астаны
УПК РК	Уголовно-процессуальный кодекс Республики Казахстан
ЦВИАРН	Центр временной изоляции, адаптации, реабилитации несовершеннолетних
ЭО	Экспертный опрос
ЮЗМ	Юридическая защита молодежи
ЮКО	Южно-Казахстанская область

Введение

Уважаемый читатель!

Вашему вниманию предлагается Настольная книга секретаря Комиссии по делам несовершеннолетних и защите их прав. Основой книги стало изучение и анализ основных направлений деятельности комиссий по делам несовершеннолетних и защите их прав (КДН) в пяти регионах Казахстана: Актюбинской, Алматинской и Южно-Казахстанской областях и городах Алматы и Астана в рамках проекта «Разработка и издание научно-методического пособия «Основные направления деятельности Межведомственной комиссии по делам несовершеннолетних и защите прав в сфере охраны прав и защиты интересов детей» по заказу Комитета по охране прав детей МОН РК. На основе изучения опыта работы комиссий группой Института социальных исследований (ИСИ) были разработаны практические рекомендации по совершенствованию деятельности комиссий.

На полевом этапе исследования проектная группа ИСИ осуществила следующие виды деятельности:

- проведен экспертный опрос с участием 150 респондентов в пяти регионах Казахстана;
- проведен контент-анализ материалов СМИ и основных документов комиссий на местах и проведен вторичный анализ ранее проведенных исследований и отчетов по проектам по теме исследования;
- посещены заседания КДН различного уровня на местах;
- изучен опыт работы КДН разных уровней и ЦВИАРНов в городах Алматы и Астаны, а также в Актюбинской, Алматинской и Южно-Казахстанской областях;
- посещены выездные заседания городских комиссий в специальные организации образования для детей с девиантным поведением (СО-ОДДП) г. Алматы и г. Кентау;
- проведены беседы в форме глубинных интервью с секретарями КДН различного уровня в пяти регионах страны;
- проведены беседы с руководителями ОДН в городах Алматы и Астана, в Актюбинской, Алматинской и Южно-Казахстанской областях.

При написании этой книги исследовательская группа ИСИ постоянно ощущала помощь и поддержку со стороны коллег из разных организаций. Эта книга была подготовлена благодаря личному участию Г.С. Омиршеновой, К.Т. Муртазиной, А.С. Уйсинбекова, А.Т. Оралбековой, С.А. Арзанбековой, С.М. Муканова, Г. Куджакова, Б.Кабдолданова, Г.Х. Кошкаровой, Г.Н. Тайгоковой, Г.Т. Джумакуловой, М.Ж. Отешкалиевой, А.А.Турсынова, О.О. Алдабергенова, С.М. Полатова, М.А. Турысбековой, Р.С. Сарсеновой, С. Калдыгуловой, К.А. Айдархановой и С. Жумагазиной.

Особую благодарность исследовательская группа выражает Комитету по охране прав детей МОН РК в лице Ж.К. Жукенова, Р.П. Шер, Г.А. Саймасоевой, М.Е. Бегалиной, Ш.Б. Шаймуратовой и М.Т. Тулеуовой за постоянное содействие в решении организационных вопросов и в процессе сбора информации на всех этапах работы нашей группы.

Мы благодарим всех за оказанную помощь и содействие в изучении опыта комиссий по делам несовершеннолетних и защите их прав и сборе материала для этой книги! Личное участие и содействие каждого человека стали ценным вкладом в написание настольной книги для секретарей комиссий. Мы очень надеемся, что благодаря этой настольной книге Ваша работа станет более эффективной и плодотворной.

Исследовательская группа Института социальных исследований

ГЛАВА 1

ГОСУДАРСТВЕННАЯ ПОЛИТИКА В СФЕРЕ ЗАЩИТЫ ПРАВ ДЕТЕЙ В КАЗАХСТАНЕ

1.1. ИНФРАСТРУКТУРА ЗАЩИТЫ ПРАВ ДЕТЕЙ В КАЗАХСТАНЕ

За годы независимости Казахстан создал развитую сеть организаций по защите прав детей. Защитой интересов детей занимаются девять государственных органов: Министерство образования и науки Республики Казахстан (МОН РК), Министерство юстиции Республики Казахстан, Министерство внутренних дел Республики Казахстан (МВД РК), Министерство здравоохранения Республики Казахстан, Министерство труда и социальной защиты Республики Казахстан, Министерство туризма и спорта Республики Казахстан, Министерство культуры и информации Республики Казахстан (МКИ РК), Генеральная прокуратура Республики Казахстан и Верховный суд Республики Казахстан.

На основании рекомендаций 33-й специальной сессии Комитета по правам ребенка Организации Объединенных Наций в январе 2006 года создан **Комитет по охране прав детей Министерства образования и науки Республики Казахстан** для реализации государственной политики по обеспечению охраны прав и законных интересов детей.

С января 2007 года начали работать **департаменты по защите прав детей** с целью проведения научно-исследовательской, информационно-образовательной, мониторинговой и аналитической работы. В целях оказания правовой, психологической помощи учащимся, студентам, родителям, оказавшимся в трудной жизненной ситуации, на базе департаментов по защите прав детей созданы телефоны доверия. Большой акцент в работе департаментов делается на работу с родителями, встречи, общешкольные родительские собрания, выпуск буклетов для родителей и многие другие мероприятия.

Ранее, в 2001 году, создана сеть комиссий по защите прав несовершеннолетних на областном, городском и районном уровнях во всех областях страны, переименованных в 2005 году в **комиссии по делам несовершеннолетних и защите их прав** (КДН или комиссии). 11 июня 2001 года Правительством страны принято постановление №789 «Об утверждении типового положения о комиссии по защите прав несовершеннолетних» (далее – Положение КДН).

Позже, 24 мая 2007 года, структура ранее созданных комиссий по делам несовершеннолетних и защите их прав была дополнена принятием Правительством Республики Казахстан постановления №415 «О создании **Межведомственной комиссии по делам несовершеннолетних и защите их прав при Правительстве Республики Казахстан**». На основании этого постановления принято «Положение о Межведомственной

комиссии по делам несовершеннолетних и защите их прав при Правительстве Республики Казахстан» (далее по тексту – Положение МВК). Межведомственная комиссия по делам несовершеннолетних и защите их прав (МВК) при Правительстве создана для выработки предложений по обеспечению реализации государственной политики в сфере профилактики правонарушений, безнадзорности и беспризорности среди несовершеннолетних, защиты прав и законных интересов детей.

До создания МВК был принят Закон Республики Казахстан «О профилактике правонарушений среди несовершеннолетних и предупреждении детской безнадзорности и беспризорности» №591-ІІ ЗРК от 9 июля 2004 года, который определил правовые, экономические и социальные основы деятельности государственных органов по профилактике правонарушений среди несовершеннолетних и предупреждению детской безнадзорности и беспризорности. Например, в МВД РК создано специальное подразделение по делам несовершеннолетних (ГДН), укомплектованное несколькими сотрудниками на областном и городском уровне, а также по одному в районах.

При побеге ребенка из дома или же при изъятии ребенка из семьи, когда существует угроза его жизни, он помещается в **Центр временной изоляции, адаптации и реабилитации несовершеннолетних** (ЦВИАРН). Через сеть ЦВИАРН ежегодно проходит более 10000 несовершеннолетних. ЦВИАРН работают на основании Положения о центрах временной изоляции, адаптации и реабилитации несовершеннолетних, утвержденного приказом Министра внутренних дел Республики Казахстан от 25 декабря 2004 года №708, зарегистрированного Министерством юстиции Республики Казахстан 17 января 2005 года №3360. В ЦВИАРНе создаются благоприятные условия для несовершеннолетних, имеются планы воспитательной работы, проводятся мероприятия, направленные на реабилитацию пострадавших детей. Каждый центр имеет психолога и медицинского работника, которые проводят обследование состояния здоровья детей.

На основании статьи 13 Закона Республики Казахстан «О профилактике правонарушений среди несовершеннолетних и предупреждении детской безнадзорности и беспризорности» утверждено Положение о специальных организациях образования приказом и.о. Министра образования и науки Республики Казахстан от 27 января 2005 года №42, зарегистрированного в Министерстве юстиции Республики Казахстан 23 марта 2005 года №3510. Согласно этому документу созданы восемь специальных организаций образования для детей с девиантным поведением в следующих населенных пунктах: г. Алматы, г. Атырау, г. Актау, п. Керней (Карагандинская область), пос. Акжарма (Кызылординская область), г. Серебрянск (ВКО), г. Павлодар, г. Кентау (ЮКО).

По данным органов образования, в Казахстане работают дополнительно 2 школы для детей и подростков, нуждающихся в особом режиме содержания: г. Тараз (Жамбылская область) и с. Белоусовка (Глубоковский район, Восточно-Казахстанская область). В указанных школах в 2006 году функционировали 89 классов, из них 22 на казахском и 67 на русском языке обучения, в которых обучалось 739 детей: 639 мальчиков и 100 девочек. В 2007 году было 86 классов, из них 64 на русском и 22 на казахском языке

обучения, в которых обучался 631 школьник: 524 мальчика и 107 девочек. В 2008 году – 73 класса, из них 56 на русском и 17 на казахском языке обучения, в которых обучался 551 школьник: 442 мальчика и 109 девочек.

13 августа 2007 года в соответствии с протокольным решением селекторного совещания Правительства Казахстана введены должности школьных инспекторов для повышения уровня индивидуально-профилактической работы среди несовершеннолетних. На должность школьного инспектора набирают молодых людей с педагогическим, психологическим и юридическим образованием с предварительной трехмесячной подготовкой-инструктажем. Деятельность школьных инспекторов способствовала существенному снижению преступности среди учащихся.

В Казахстане с 2001 года в целях изменения методов работы с несовершеннолетними в системе уголовного правосудия проводится работа по инициированию проекта «Ювенальная юстиция в Казахстане», определены его цели, задачи и принципы.

30 марта 2007 года на заседании Совета по правовой политике при Президенте Республики Казахстан рассмотрен вопрос о создании системы ювенальной юстиции в Казахстане, где в целом поддержаны предлагаемые основные подходы к созданию ювенальной юстиции и заинтересованным государственным органам рекомендовано завершить разработку модели специализированных служб ювенальной юстиции.

19 августа 2008 года подписан Указ Президента Республики Казахстан №646 «О Концепции развития системы ювенальной юстиции в Республике Казахстан на 2009-2011 годы», который дополнен Планом мероприятий по реализации Концепции развития системы ювенальной юстиции в Республике Казахстан на 2009-2011 годы (Постановление Правительства Республики Казахстан от 18 ноября 2008 года №1067). Ювенальная юстиция в Казахстане состоит из специализированных служб: ювенальной полиции, ювенальной прокуратуры, ювенальных судов, ювенальной адвокатуры, ювенальных уголовно-исполнительных инспекций, социальных психологов и региональных органов по защите прав детей.

Принятие стройной концепции ювенальной юстиции, в том числе путем развития учреждений социальной службы, способствует укреплению стабильности общества, снижению напряженности в среде несовершеннолетних и активному влиянию на процессы, происходящие в обществе. Концепция развития системы ювенальной юстиции в РК 18 ноября 2008 года была дополнена Постановлением Правительства Республики Казахстан №1067 «Об утверждении Плана мероприятий по реализации Концепции развития системы ювенальной юстиции в Республике Казахстан на 2009-2011 годы».

Анализ работы неправительственных организаций показал, что работа многих НПО направлена на защиту от насилия в отношении детей и женщин. Основная работа НПО связана с выпуском, распространением различных информационных материалов, предоставлением юридических и психологических консультаций, телефонного консультирования, образовательных тренингов-семинаров, организацией серии круглых столов на различные темы. Пересмотр схемы финансирования деятельности НПО из государственного бюджета на принципах постоянного и многолетнего финансирования усилит их кадровый потенциал.

1.2. МЕЖДУНАРОДНЫЕ ПРАВОВЫЕ АКТЫ В ОТНОШЕНИИ ДЕТЕЙ, РАТИФИЦИРОВАННЫЕ КАЗАХСТАНОМ

Экспертное сообщество по правам детей авторитетно утверждает, что дети являются самой уязвимой категорией граждан в обществе и постоянно нуждаются в специальных юридических и социальных механизмах, создающих наиболее благоприятные условия для их полноценного развития. К такому относится совокупность международных правовых актов, детально регламентирующих основания, порядок, приемы и способы надлежащего обеспечения прав, свобод и законных интересов лиц, не достигших совершеннолетия.

Конвенция о правах ребенка, принятая 20 ноября 1989 г., была ратифицирована постановлением Верховного Совета Республики Казахстан от 8 июня 1994 г. «О ратификации Конвенции о правах ребенка». Это один из первых международных документов, ратифицированных Казахстаном после обретения независимости. 8 августа 2002 г. был принят Закон «О правах ребенка в Республике Казахстан», включивший в себя основные положения Конвенции, а также положения, содержащиеся в действующем законодательстве. Нововведения потребовали принятия новых подзаконных актов для их дальнейшей реализации. Казахстан ратифицировал дополнительные международные документы:

➤ Конвенция о запрещении и немедленных мерах по искоренению наихудших форм детского труда, Женева, 17 июня 1999 г. (ратифицирована Законом РК 26 декабря 2002 г.);

➤ Факультативный протокол к Конвенции о правах ребенка, касающийся торговли детьми, детской проституции и детской порнографии, Нью-Йорк, 6 сентября 2000 г. (ратифицирован Законом РК от 4 июля 2001 г.);

➤ Факультативный протокол к Конвенции о правах ребенка, касающийся участия детей в вооруженных конфликтах, Нью-Йорк, 6 сентября 2000 г. (ратифицирован Законом РК от 4 июля 2001 г.);

➤ Конвенция о принудительном или обязательном труде, Женева, 28.06.30 г. (ратифицирована Законом РК от 14.12.00 г.);

➤ Конвенция о минимальном возрасте для приема на работу, Женева, 6 июня 1973 г. (ратифицирована Законом РК от 14.12.2000 г.);

➤ Конвенция о ликвидации всех форм дискриминации в отношении женщин, 18 декабря 1979 г. (Закон РК от 29.06.1998 г. о присоединении).

С момента ратификации в 1994 г. Конвенции ООН «О правах ребенка» казахстанским правительством проделан достаточно длинный путь по имплементации в действующее законодательство основных положений международного права, посвященных защите детей. Правовой статус ребенка относится к числу вопросов, имеющих государственную важность, что нашло отражение в статье 27 Конституции Республики Казахстан, в которой говорится, что брак и семья, материнство, отцовство и детство находятся под защитой государства.

1.3. ОСНОВНЫЕ ЗАКОНЫ ПО ЗАЩИТЕ ПРАВ ДЕТЕЙ В КАЗАХСТАНЕ

1. Конституция Республики Казахстан;
2. Закон Республики Казахстан «О правах ребенка»;
3. Закон Республики Казахстан «О браке и семье»;
4. Закон Республики Казахстан «О детских деревнях семейного типа и детских домах»;
5. Закон Республики Казахстан «О государственной молодежной политике»;
6. Закон Республики Казахстан «О профилактике правонарушений среди несовершеннолетних и предупреждении детской безнадзорности и беспризорности»;
7. Закон Республики Казахстан «О социальной и медико-педагогической коррекционной поддержке детей с ограниченными возможностями»;
8. Закон Республики Казахстан «О занятости населения»;
9. Закон Республики Казахстан «Об охране здоровья граждан Республики Казахстан»;
10. Закон Республики Казахстан «О жилищных отношениях в РК»;
11. Закон Республики Казахстан «Об образовании»;
12. Закон Республики Казахстан «О репродуктивных правах граждан и гарантиях их осуществления»;
13. Закон Республики Казахстан от 4 июля 2001 г. № 219-2 «О ратификации Факультативного протокола к Конвенции о правах ребенка, касающегося торговли детьми, детской проституции и детской порнографии»;
14. Закон Республики Казахстан от 4 июля 2001 г. № 221-2 «О ратификации Факультативного протокола к Конвенции о правах ребенка, касающегося участия детей в вооруженных конфликтах»;
15. Указ Президента Республики Казахстан «Об учреждении Аппарата Уполномоченного по правам человека в РК»;
16. Указ Президента Республики Казахстан «О Концепции развития системы ювенальной юстиции в Республике Казахстан на 2009-2011 годы» от 19 августа 2008 года № 646.
17. Гражданский кодекс Республики Казахстан;
18. Уголовный кодекс Республики Казахстан;
19. Трудовой кодекс Республики Казахстан;
20. КоАП Республики Казахстан;
21. Гражданско-процессуальный кодекс Республики Казахстан;
22. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Казахстан;
23. Постановление Верховного Совета Республики Казахстан от 8 июня 1994 г. №77-ХIII «О ратификации Конвенции о правах ребенка»;
24. Постановление Правительства Республики Казахстан от 12 ноября 2002 г. № 1197 «Об утверждении Правил передачи детей, являющихся гражданами Республики Казахстан, на усыновление (удочерение) иностранцам»;
25. Постановление Пленума Верховного суда Республики Казахстан 22 декабря 2000 г. №17 «О некоторых вопросах применения судами законодательства о браке и семье при рассмотрении дел об усыновлении (удочерении) детей»;
26. Постановление Пленума Верховного суда Республики Казахстан от 28 апреля 2000 г. № 4 «О применении судами законодательства при разрешении споров, связанных с воспитанием детей»;
27. Приказ о дальнейшем совершенствовании амбулаторно-поликлинической помощи детскому населению в Республике Казахстан;
28. Об утверждении Типовых правил деятельности организаций образования для детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей;
29. Постановление Правительства «Об организации отдыха, оздоровления и занятости детей и подростков в летний период»;
30. Постановление Правительства Республики Казахстан «Вопросы обязательной предшкольной подготовки детей»;
31. Постановление Пленума Верховного суда «О применении судами законодательства при разрешении споров, связанных с воспитанием детей»;
32. «О порядке направления детей и подростков, совершивших общественно опасные деяния, содержащие признаки преступления, в специальные учебно-воспитательные учреждения».

ГЛАВА 2

КОМИССИИ ПО ДЕЛАМ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ

И ЗАЩИТЕ ИХ ПРАВ В КАЗАХСТАНЕ

2.1. СТРУКТУРА КОМИССИЙ: ОСНОВНЫЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ

Таблица №1

№№	Признаки	МВК при Правительстве РК (консультативно-совещательный орган при Правительстве РК)	КДН (состав комиссии утверждается решением акима)
1	Определение	Является постоянно действующим коллегиальным органом, созданным в целях формирования единого подхода к реализации комплексного решения проблем профилактики преступлений, правонарушений и безнадзорности несовершеннолетних, защиты их прав и законных интересов.	
2	Организационная структура комиссий	Функции рабочего органа МВК возлагаются на МОН РК, который формирует повестку дня заседания МВК; обеспечивает и контролирует выполнение решений МВК; координирует работу членов МВК и привлеченных к ее деятельности специалистов.	Областная (города республиканского значения, столицы), районная (города областного значения) комиссия создается при местном исполнительном органе. КДН в своей деятельности ответственна перед местным исполнительным органом, а также подконтрольна и подотчетна вышестоящей комиссии.
3	Общее положение	Консультативно-совещательный орган при Правительстве РК	Постоянно действующий коллегиальный орган.
4	Цель	МВК при Правительстве РК образована в целях выработки предложений по обеспечению реализации госполитики в сфере профилактики правонарушений, безнадзорности и беспризорности среди несовершеннолетних, защиты их прав и законных интересов и охраны прав детей.	Формирование единого подхода к реализации комплексного решения проблем профилактики преступлений, правонарушений и безнадзорности несовершеннолетних, защиты их прав и законных интересов.

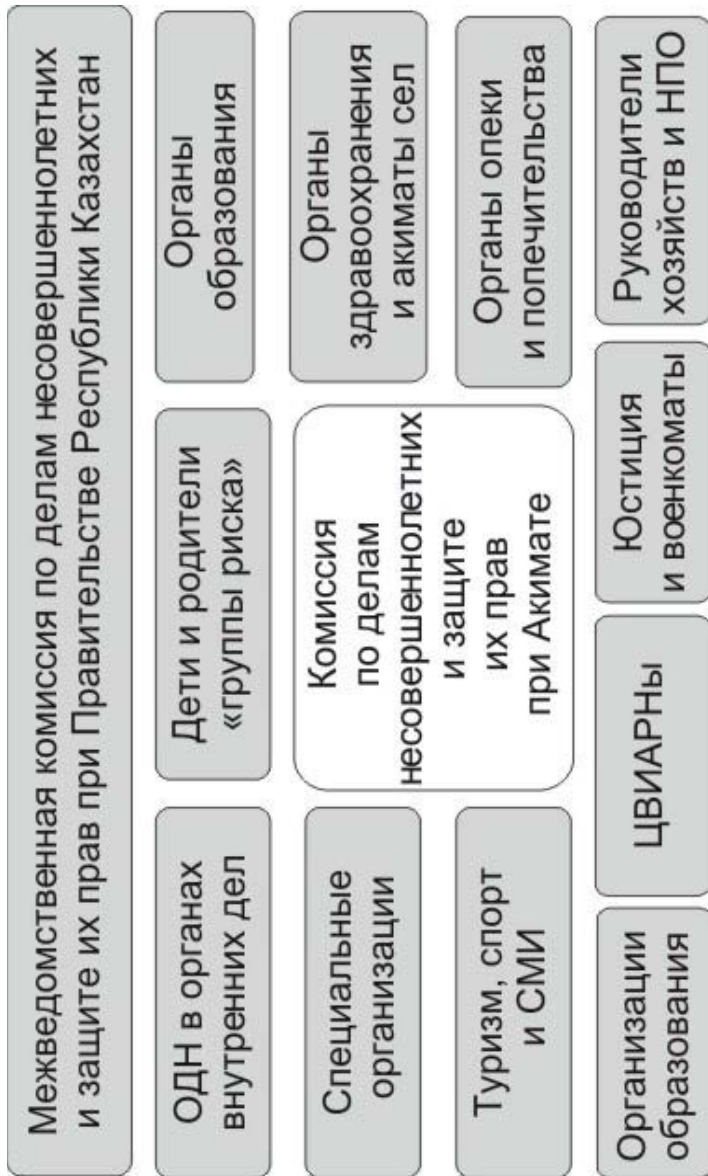
5	Основные задачи	<p>Выработка предложений по проблемам в области охраны прав и защиты интересов детей, разработке программ по профилактике правонарушений, безнадзорности и беспризорности среди несовершеннолетних, их социальной реабилитации.</p>	<p>Осуществление мер по защите и восстановлению прав и законных интересов несовершеннолетних, выявлению и устранению причин и условий, способствующих безнадзорности, беспризорности, правонарушениям и антиобщественным действиям несовершеннолетних.</p>
		<p>Выработка предложений по представленным заинтересованными министерствами и ведомствами проблемам, касающимся прав и интересов детей.</p>	<p>Заслушивание отчетов руководителей заинтересованных госорганов о работе по профилактике правонарушений, безнадзорности и беспризорности среди несовершеннолетних, защите их прав и организуют взаимный обмен информацией между ними.</p> <p>Участие в подготовке материалов в суд по вопросам направления несовершеннолетних в СОО и ОООСРС.</p> <p>Координируют деятельность заинтересованных органов в трудовом и бытовом устройстве несовершеннолетних, освобожденных из учреждений УИС либо вернувшихся из СОО и ОООСРС, а также в осуществлении иных функций по социальной реабилитации несовершеннолетних, находящихся в трудной жизненной ситуации.</p>
6	Частота проведения заседаний	<ul style="list-style-type: none"> • Не реже 1 раза в полгода. • Возможно проведение внеочередного заседания по созыву председателя. 	<ul style="list-style-type: none"> • Не реже двух раз в месяц.
7	Кворум заседания	Присутствие не менее двух третей ее членов.	Не менее половины ее членов.

8	Председатель	Руководит деятельностью МК, председательствует на заседаниях МК, планирует ее работу, осуществляет общий контроль над реализацией ее решений и несет в соответствии с действующим законодательством персональную ответственность за деятельность, осуществляемую МК, а также межотраслевую, межведомственную координацию и за решения, вырабатываемые МК.	Заместитель акима (занимает штатную должность в аппарате соответствующего государственного органа).
9	Заместитель председателя	Во время отсутствия председателя его функции выполняет заместитель.	Начальник управления образования и/или заместитель начальника территориального органа внутренних дел.
10	6-12 членов комиссии	В заседаниях МК могут принимать участие депутаты Парламента РК, представители заинтересованных государственных органов, общественных объединений и международных правозащитных организаций.	Представители органов внутренних дел, образования и науки, культуры, здравоохранения, СМИ и НПО. Положительный опыт некоторых комиссий, включивших в состав КДН представителей СМИ и НПО, повысил эффективность их работы.
11	Секретарь	Организация работы МК, подготовка соответствующих документов, материалов и оформление протокола заседания МК. <i>Секретарь не является членом МК.</i> Он не позднее, чем за три дня до заседания, направляет членам МК все необходимые документы.	Занимает штатную должность в аппарате соответствующего государственного органа.
12	Принятие решения	Простым большинством голосов и носят рекомендательный характер, оформляются протоколами, подписываются председательствующим на заседании.	Простым большинством голосов членов комиссии, участвующих в заседании. В случае если голоса распределены поровну, голос председательствующего на заседании КДН - решающий.
13	Итоговый документ	Решение МК	Постановление КДН

**2.2. ПОЛНОМОЧИЯ КОМИССИЙ РАЗЛИЧНОГО УРОВНЯ
ОРГАНИЗАЦИОННАЯ СТРУКТУРА МЕЖВЕДОМСТВЕННОЙ КДН ПРИ ПРАВИТЕЛЬСТВЕ РК**

ОРГАНИЗАЦИОННАЯ СТРУКТУРА КОМИССИЙ ДЕЛАМ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ
И ЗАЩИТЕ ИХ ПРАВ НА МЕСТНОМ УРОВНЕ

ФУНКЦИИ КОМИССИЙ РАЗЛИЧНЫХ УРОВНЕЙ

Таблица №2.

№ №	Национальный уровень	Областной уровень	Городской уровень
1	выработка рекомендаций, предложений по вопросам, входящим в ее компетенцию;	направление деятельности районных комиссий, оказание им методической помощи;	содействие несовершеннолетним в реализации и защите их прав и законных интересов;
2	запросы и получение от государственных и других организаций материалов в установленном законодательством порядке, необходимых для реализации задач Комиссии;	разработка региональных программ по защите прав и законных интересов несовершеннолетних, охране их здоровья, улучшению условий жизни, воспитания, образования, труда и отдыха несовершеннолетних, а также осуществление, в пределах своей компетенции, контроля за их реализацией;	регулярное информирование заинтересованных ведомств о состоянии работы по профилактике правонарушений, безнадзорности и антиобщественных действий несовершеннолетних, а также о выявленных фактах нарушения прав и законных интересов несовершеннолетних;
3	заслушивание отчетов руководителей заинтересованных государственных органов о проводимой работе по профилактике правонарушений среди несовершеннолетних и пред-упреждении детской безнадзорности и беспризорности и охране прав детей;	участие в разработке региональных программ по профилактике преступлений, правонарушений, безнадзорности и антиобщественных действий несовершеннолетних;	организация работы по выявлению и социальной реабилитации несовершеннолетних, находящихся в положении, представляющем опасность для их жизни и здоровья, установлению родителей или иных законных представителей, которые не исполняют своих обязанностей по воспитанию, обучению, содержанию несовершеннолетних, охране их жизни и здоровья, а также отрицательно влияют на нормальное физическое и нравственное развитие несовершеннолетних или жестоко обращаются с ними;
4	организация временно или постоянно действующих рабочих групп для выработки предложений по конкретным проблемам и вопросам, отнесенным к компетенции Правительства Республики Казахстан;	разработка мероприятий по предупреждению преступлений, правонарушений и безнадзорности несовершеннолетних, устранение причин, их порождающих, устройству детей и подростков и охране их прав и законных интересов;	рассмотрение жалоб и заявлений несовершеннолетних, их родителей или иных законных представителей и других лиц, связанных с нарушением или ограничением прав и законных интересов несовершеннолетних

5	<p>информирование руководителей заинтересованных государственных органов о состоянии и недостатках в работе по профилактике правонарушений, безнадзорности и беспризорности среди несовершеннолетних, защите их прав; в установленном порядке</p>	<p>проверка обоснованности принимаемых решений и постановлений подотчетными комиссиями. В случае признания принятых решений необоснованными, входят в соответствующие местные исполнительные органы с предложениями об их отмене;</p>	<p>обращение в установленном порядке в суд за защитой прав и законных интересов несовершеннолетних;</p>
6	<p>взаимодействие с местными исполнительными органами, общественными объединениями и иными организациями, а также СМИ в решении проблем профилактики правонарушений, безнадзорности и беспризорности среди несовершеннолетних, охраны прав детей.</p>	<p>внесение в установленном порядке предложений о привлечении к ответственности должностных лиц в случаях неисполнения или непринятия мер по устранению недостатков и нарушений, указанных в постановлениях и представлениях комиссии;</p>	<p>внесение в органы опеки и попечительства предложений о поддержке несовершеннолетних, нуждающихся в помощи государства;</p>
7		<p>информирование заинтересованных органов о состоянии работы по профилактике правонарушений, безнадзорности и антиобщественных действий несовершеннолетних, а также о выявленных фактах нарушения прав и законных интересов несовершеннолетних;</p>	<p>принятие мер по обеспечению защиты несовершеннолетних от физического и психического насилия, всех форм дискриминации, сексуальной и иной эксплуатации, а также от вовлечения несовершеннолетних в совершение антиобщественных действий;</p>
8		<p>обобщение и распространение положительного опыта работы органов и организаций, занимающихся воспитанием и обучением детей, в решении вопросов профилактики преступлений, правонарушений и безнадзорности несовершеннолетних, оказание им организационно-методической помощи;</p>	<p>рассмотрение материалов по фактам общественно опасных деяний, содержащих признаки преступления, совершенных несовершеннолетними, до достижения возраста, с которого наступает уголовная ответственность;</p>

9	<p>взаимодействие с общественными объединениями, религиозными организациями, зарегистрированных в установленном порядке в органах юстиции и иными организациями, а также с гражданами по вопросам профилактики преступлений, правонарушений, безнадзорности и иных антиобщественных действий несовершеннолетних, защиты их прав и законных интересов;</p>	<p>направление в соответствующие государственные органы, занимающиеся воспитанием и обучением детей, профилактикой преступлений, правонарушений и безнадзорности несовершеннолетних, а также иные органы и организации независимо от их организационно-правовой формы информации о необходимости проведения индивидуальной профилактической работы с несовершеннолетними; освобожденными из воспитательных колоний; вернувшимися из специальных организаций образования; привлекавшимися к административной ответственности; с другими, нуждающимися в помощи и контроле со стороны организаций образования;</p>
10	<p>рассмотрение жалоб и заявлений несовершеннолетних, их родителей или иных законных представителей и других лиц, связанных с нарушением или ограничением прав и законных интересов несовершеннолетних;</p>	<p>направление в учреждения здравоохранения материалов в отношении несовершеннолетних, употребляющих спиртные напитки, наркотические средства, психотропные или одурманивающие вещества, для проведения с согласия родителей соответствующих лечебно-профилактических и реабилитационных мер;</p>
11	<p>обращение в установленном порядке в суд за защитой прав и законных интересов несовершеннолетних;</p>	<p>рассмотрение представлений администрации организаций образования о длительном непосещении несовершеннолетними школьного возраста общеобразовательных учебных заведений;</p>
12	<p>выявление и анализ причин и условий, способствующих совершению преступлений, правонарушений и антиобщественных действий несовершеннолетних, и определение мер по их устранению;</p>	<p>принятие мер воздействия к несовершеннолетним и их родителям или иным законным представителям в случаях и порядке, предусмотренных законодательными актами Республики Казахстан и настоящим Положением;</p>

13		<p>направление в компетентные органы предложений о внесении представлений по устранению нарушений законности в сфере образования, здравоохранения, занятости, устройства, а также соблюдения прав и законных интересов несовершеннолетних.</p>	<p>подготовка совместно с администрацией специальной организации образования представления в суд по вопросам, связанным с досрочным прекращением пребывания несовершеннолетнего в указанном учреждении, а также по вопросам, связанным с продлением срока пребывания несовершеннолетнего в нем в случае совершения им деяния, содержащего признаки преступления или умышленного административно-правонарушения, или переводом его в другие специальные организации образования в связи с достижением возраста, установленного законодательством для пребывания в данном учреждении, а также по ходатайству несовершеннолетнего или его законных представителей;</p>
14			<p>участие в судебном заседании в качестве представителя прав несовершеннолетних по рассмотрению представления администрации учреждения, исполняющего наказание, об условно-досрочном освобождении несовершеннолетнего осужденного от отбывания наказания либо о замене ему неотбытой части наказания более мягким видом наказания;</p>
15			<p>посещение в установленном законодательством РК порядке организаций образования и культуры, центров временной изоляции, адаптации и реабилитации несовершеннолетних, воспитательных колоний для несовершеннолетних, специальных организаций образования, а также специальных организаций образования, расположенных на соответствующих территориях, с целью обследования условий воспитания, обучения, содержания, охраны здоровья и соблюдения прав и законных интересов несовершеннолетних в них. В случае выявления нарушений прав и законных интересов несовершеннолетних, а также условий содержания, обучения и воспитания вносит представление об их устранении;</p>
16			<p>изучение состояния воспитательной, правовой, образовательной и оздоровительной работы с несовершеннолетними в организациях образования независимо от их форм собственности.</p>

2.3. ПОРЯДОК РАССМОТРЕНИЯ МАТЕРИАЛОВ И ПРОВЕДЕНИЯ ЗАСЕДАНИЙ КОМИССИЙ

Комиссия при акимате города республиканского значения (столицы), района (города областного значения) рассматривает дела несовершеннолетних, отнесенные к ее компетенции казахстанским законодательством.

Дела об *административных правонарушениях* рассматривают: 1) судьи специализированных административных судов и 2) должностные лица государственных органов, уполномоченные административным Кодексом РК, согласно Закону Республики Казахстан «О внесении изменений и дополнений в Кодекс Республики Казахстан об административных правонарушениях» от 20 января 2006 года №123¹.

Дела об *уголовных правонарушениях*, совершенных несовершеннолетними, относятся к компетенции органов внутренних дел Республики Казахстан. В случае если в процессе рассмотрения дела об административном правонарушении комиссия обнаружит признаки преступления, то она направляет соответствующую информацию в органы внутренних дел.

Условия рассмотрения комиссией материалов в отношении несовершеннолетнего, его родителей или иных законных представителей

- письменное заявление несовершеннолетнего, его родителей или иных законных представителей;
- по собственной инициативе членов комиссии;
- по информации граждан;
- по представлениям организаций образования, а также по обращениям иных органов и организаций независимо от их организационно-правовой формы;
- по материалам органов внутренних дел или прокуратуры в отношении несовершеннолетнего, совершившего общественно опасное деяние до достижения возраста, с которого наступает уголовная ответственность.

А. ПОДГОТОВКА ЗАСЕДАНИЙ КОМИССИИ

Подготовка документов ведется секретарем комиссии. Документы должны быть предварительно изучены председателем комиссии либо по его поручению заместителем председателя комиссии. В процессе предварительного изучения поступивших на рассмотрение КДН материалов определяется выполнение основных условий:

- относится ли рассмотрение данных материалов к ее компетенции;
- круг лиц, подлежащих вызову или приглашению на заседание комиссии;
- необходимость проведения дополнительной проверки обстоятельств, имеющих значение для правильного и своевременного рассмотрения материалов, а также истребования дополнительных материалов.

¹ Отнесенные к подведомственности специализированных административных судов дела об административных правонарушениях вправе рассматривать судьи районных (городских) судов, если на территории соответствующей административно-территориальной единицы не образован специализированный административный суд».

По результатам предварительного изучения материалов комиссия имеет право принять следующие решения:

➤ назначить материалы к рассмотрению и известить о дате и месте заседания комиссии несовершеннолетнего, его родителей или иных законных представителей, других лиц, чье участие в заседании будет признано обязательным;

➤ провести проверку сведений, содержащихся в поступивших материалах, или поручить ее проведение соответствующим специалистам;

➤ рассмотреть ходатайство несовершеннолетнего, его родителей или иных законных представителей по существу вопросов, подлежащих рассмотрению на заседании комиссии;

➤ принять меры по обеспечению явки несовершеннолетнего на заседание комиссии, предусмотренные пунктом 16 Положения.

Несовершеннолетним, их родителям и иным законным представителям, адвокатам предоставлено право ознакомления с материалами, подготовленными комиссией к рассмотрению до начала ее заседания. Право указанных в настоящем пункте лиц на ознакомление с материалами разъясняется им в повестке о вызове на заседание комиссии. Срок рассмотрения полученных комиссией материалов - пятнадцать дней со дня их поступления в комиссию.

Предварительная подготовка документов

После изучения поступивших дел и тщательной проверки полученной информации по каждому несовершеннолетнему секретарь КДН готовит следующую документацию:

1. составляет список членов КДН (образец списка представлен в Приложении №1);

2. составляет список приглашенных лиц;

3. составляет повестку дня, согласовывая ее с председателем КДН;

4. в случае необходимости готовит пресс-релиз для информирования СМИ о предстоящем заседании КДН (см. Приложение №2);

5. оформляет программу заседания КДН (см. Приложение №3);

6. не позднее, чем за 3 дня до начала заседания КДН рассылает информацию для участников очередного заседания КДН по факсу, телефону, по почте или электронной почте;

7. собирает материалы на несовершеннолетних, чьи дела будут рассмотрены на предстоящем заседании;

8. собирает и/или оформляет проекты постановления (см. Приложение №7), представления в ювенальный суд (см. Приложение №8), искового заявления (см. Приложение №9), заключения (см. Приложение №10) и другие документы, согласно Приложению №11-17.

Обеспечение явки лиц, участвующих в заседании комиссии

Ответственность за обеспечение явки несовершеннолетнего возлагается комиссией на родителей или иных законных представителей либо администрацию организации образования, где он находится на воспитании, которые дают письменные обязательства по

данному вопросу. При неявке без уважительных причин на заседание комиссии с уведомления законных представителей несовершеннолетних производится привод:

- несовершеннолетних, совершивших общественно опасные деяния, достигших четырнадцатилетнего возраста;
- несовершеннолетних, совершивших административные правонарушения, достигших шестнадцатилетнего возраста;
- в случае, когда несовершеннолетние не достигли возраста, с которого наступает ответственность за совершение общественно опасных деяний и административных правонарушений, приводу подвергаются их законные представители.

Б. ПРОВЕДЕНИЕ ЗАСЕДАНИЙ КОМИССИИ

Заседания комиссии проводятся по мере необходимости, но **не реже двух раз в месяц** и являются, как правило, открытыми. Этот срок между заседаниями КДН считается оптимальным и помогает членам комиссии тщательно рассмотреть поступившие дела. В целях обеспечения конфиденциальности информации о несовершеннолетнем, его родителях или иных законных представителях комиссия с учетом характера рассматриваемых материалов может по просьбе лиц, участвующих в деле, **принять мотивированное постановление о проведении закрытого заседания**. Секретарю необходимо заранее подготовить такое представление, если в этом возникла необходимость или было принято решение в пользу проведения закрытого заседания КДН. От родителей и иных законных представителей секретарю КДН необходимо получить письменное заявление. Если инициатива о закрытом заседании исходила изнутри КДН, то это решение следует протоколировать и проголосовать за него. Такое решение следует принимать заранее во избежание недоразумений со стороны СМИ, общественных организаций или иных проверяющих органов.

При необходимости комиссия может проводить выездные заседания по месту учебы, работы или жительства лиц, дела о которых ею рассматриваются. Практика показывает высокую эффективность выездных заседаний КДН.

Материалы в отношении несовершеннолетнего КДН рассматривает только в присутствии самого несовершеннолетнего и его родителей или иных законных представителей. По желанию несовершеннолетнего к участию в работе комиссии допускается его адвокат. На время исследования на заседании комиссии обстоятельств, способных отрицательно повлиять на несовершеннолетнего, комиссия имеет право удалить его из зала заседания, о чем делается запись в протоколе заседания комиссии.

Извещение прокурора о дате, месте и времени проведения заседания комиссии обязательно. При рассмотрении материалов в отношении несовершеннолетнего, совершившего общественно опасное деяние до достижения возраста, с которого наступает уголовная ответственность, на заседание приглашается прокурор. Практика КДН в Казахстане

показывает, что прокуроры присутствуют практически на всех заседаниях комиссий, что говорит о налаженности взаимодействия между ними.

В начале заседания комиссии председательствующий объявляет, какие материалы подлежат рассмотрению, представляет лиц, участвующих в заседании. После этого оглашаются необходимые документы, исследуются поступившие материалы, а также обстоятельства, имеющие значение для принятия обоснованного решения, рассматриваются ходатайства, заслушиваются выступления участвующих в заседании лиц.

Ходатайства по существу рассматриваемых материалов могут быть заявлены несовершеннолетним, его родителями или иными законными представителями, адвокатом, специалистами, участвующими в рассмотрении материалов, а также лицами, обратившимися в комиссию с представлением в отношении несовершеннолетнего, и их законными представителями. Результаты рассмотрения заявленных ходатайств заносятся в **протокол заседания комиссии**. Ходатайство – это официальная просьба, изложенная, как правило, в одноименной письменной форме. Протокол заседания комиссии оформляется согласно нижеприведенного п. 2.3.3.

2.3.1. Постановление комиссии (см. Приложение №7)

По результатам рассмотрения материалов в отношении несовершеннолетнего, его родителей или иных законных представителей, а также представлений организаций образования и органов, ответственных за профилактику преступлений, правонарушений и безнадзорности несовершеннолетних, обращений иных органов и организаций независимо от их организационно-правовой формы, информации граждан комиссия принимает **постановление**, в котором излагается решение о:

- принятии в установленном порядке мер по устройству несовершеннолетнего, предусмотренных пунктом 10 Положения КДН;
- применении мер воздействия, предусмотренных пунктами 11 и 12 Положения КДН;
- направлении в органы внутренних дел информации о готовящемся либо совершенном преступлении.

Постановление комиссии принимается простым большинством голосов членов комиссии, участвующих в заседании. В случае если голоса распределились поровну, голос председательствующего на заседании комиссии является решающим.

В постановлении комиссии указываются следующие пункты:

- наименование и персональный состав комиссии;
- дата и место заседания комиссии;
- сведения о лице, в отношении которого рассматриваются материалы;
- обстоятельства, установленные при рассмотрении материалов;
- доказательства, на основании которых принято решение;
- нормативный правовой акт, предусматривающий ответственность за правонарушение либо гарантирующий права несовершеннолетнего;

- решение, принятое комиссией;
- предлагаемые комиссией меры по оказанию социальной помощи несовершеннолетнему, органы или лица, которым они поручены;
- сведения о разъяснении сроков и порядка обжалования данного постановления.

Постановление КДН подписывается председательствующим и ее ответственным секретарем, оглашается на заседании комиссии и вступает в законную силу после истечения срока, установленного для его обжалования.

Постановление комиссии направляется для исполнения в соответствующие государственные органы и организации независимо от их организационно-правовой формы. Неисполнение постановления комиссии влечет за собой ответственность, установленную законодательством Казахстана.

2.3.2. Представление комиссии (см. Приложение №8)

Если в ходе рассмотрения материалов будут выявлены причины и условия, способствовавшие совершению преступлений, правонарушений, антиобщественных действий и безнадзорности несовершеннолетних, а также нарушению прав и законных интересов несовершеннолетних, комиссия вносит в государственные органы, органы местного самоуправления и организации независимо от их организационно-правовой формы соответствующее **представление** об их устранении.

Должностные лица органов и организаций, указанных в настоящем пункте, в течение одного месяца со дня получения представления комиссии обязаны рассмотреть его и сообщить соответствующей комиссии о мерах, принятых по устранению нарушений прав и законных интересов несовершеннолетних.

2.3.3. Протокол заседания комиссии

На заседании комиссии ответственный секретарь комиссии ведет **протокол**, в котором должны быть указаны:

- наименование и персональный состав комиссии;
- дата и место заседания комиссии;
- содержание рассматриваемых материалов;
- фамилия, имя и отчество лица, в отношении которого рассматриваются материалы, дата и место его рождения, место его жительства, а также иные сведения, имеющие значение для рассмотрения материалов;
- сведения о явке участвующих в заседании комиссии лиц и разъяснении им их прав и обязанностей;
- объяснения участвующих в заседании комиссии лиц;
- документы и вещественные доказательства, исследованные при рассмотрении материалов;
- заявленные ходатайства и результаты их рассмотрения;
- сведения об оглашении на заседании комиссии принятого

постановления или представления;

➤ сведения о разъяснении сроков и порядка обжалования принятого постановления или представления.

Протокол заседания КДН подписывается председательствующим и ее секретарем. Секретарь комиссии хранит тексты протоколов на цифровых носителях, а в распечатанной форме подшивает в папку «Протоколы заседаний комиссий».

2.3.4. ХРАНЕНИЕ ВСЕХ РАССМОТРЕННЫХ ДЕЛ

В целях изучения работы по устранению причин и условий, способствующих совершению несовершеннолетними преступлений, правонарушений, антиобщественных действий, а также безнадзорности, комиссия организует учет и хранение всех рассмотренных на заседаниях дел, обобщает данные этого учета в пределах своей территориальной принадлежности. Опыт некоторых комиссий показал, что удобным является хранение материалов КДН в прошитом и пронумерованном виде по каждому отдельно взятому случаю. Такая форма хранения документации упрощает поиск необходимых документов и доступ к ним со стороны заинтересованных организаций и лиц.

2.3.5. ОБЖАЛОВАНИЕ ПОСТАНОВЛЕНИЯ ИЛИ ПРЕДСТАВЛЕНИЯ КОМИССИИ

Постановление или представление, принятое комиссией по рассмотренным материалам, может быть обжаловано лицом, в отношении которого оно было принято, его законными представителями, адвокатом, а также потерпевшим в суд или вышестоящую комиссию.

Подача жалобы в указанный срок приостанавливает исполнение соответствующего постановления или представления.

Сроки и порядок обжалования постановления или представления комиссии в суд устанавливаются в соответствии с казахстанским законодательством.

Постановление или представление комиссии может быть опротестовано прокурором в порядке, установленном законодательством Казахстана.

Всегда следует помнить, что комиссии работают *на шести основных принципах*, изложенных в статье 7 Положения КДН:

- законность;
- гуманное обращение с несовершеннолетним;
- уважительное отношение к несовершеннолетнему, родителям или его законным представителям;
- конфиденциальность информации о несовершеннолетнем, родителях или его законных представителях;
- взаимодействие с родителями или законными представителями несовершеннолетнего по вопросам защиты его прав и законных интересов;
- ответственность должностных лиц и граждан за нарушение прав и законных интересов несовершеннолетнего.

ГЛАВА 3

ПРАКТИЧЕСКИЕ МАТЕРИАЛЫ В ПОМОЩЬ СЕКРЕТАРЯМ КОМИССИЙ

3.1. ЮРИДИЧЕСКИЙ И ПСИХОЛОГИЧЕСКИЙ СТАТУС НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНЕГО

ЮРИДИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

Кто такие несовершеннолетние? Этимологически этот термин можно трактовать как - человек, не достигший «совершенного» возраста. То есть не достигший определенного возрастного этапа. И данный этап в различные исторические эпохи и в различных странах имеет разные границы. Достижение совершеннолетия во многих странах наступает в 18 лет. В некоторых странах – в 21 год. Можно считать, что несовершеннолетний – это ребенок, не достигший 18 лет. Правомерно возникает вопрос – с какого возраста? И в три года, и в пять, и в десять лет ребенка можно назвать несовершеннолетним?

Чаще всего понятие «несовершеннолетний» используется в юридической терминологии и связывается с возрастом, когда наступает уголовная ответственность. И в этом отношении эти границы также имеют различия в разных странах. Например, в Великобритании возраст уголовной ответственности начинается в 10 лет, в Польше – в 13 лет. В России и в Казахстане – в 14 лет.

Согласно статье 78 Уголовного кодекса Республики Казахстан, несовершеннолетними «признаются лица, которым ко времени совершения преступления исполнилось четырнадцать, но не исполнилось восемнадцати лет» [43, с. 48].

Согласно такому определению, несовершеннолетним можно признать ребенка от 14 до 18 лет. Но совершают правонарушения и дети, не достигшие 14 лет*. Если ребенку 11-12 лет, и он совершил правонарушение, то он не привлекается к уголовной ответственности. Но при этом будет ли он считаться несовершеннолетним?

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

Кто такой несовершеннолетний с психологической стороны? Категория «несовершеннолетний» включает в себя возраст от 14 до 18 лет, а этот возрастной диапазон характеризуется сменой двух возрастных периодов – подросткового (среднего школьного) и юношеского (старшего школьного) возраста.

* В 2009 г. МВД РК вносит изменения в ряд статей УК РК: возраст наступления уголовной ответственности повышается с 14 до 16 лет.

Подростковый возраст (11-15 лет)

В литературе этот возрастной период в жизни человека описан под разными названиями: подростковый, переходный, пубертальный, пубертатный, отрочество, подростничество, негативная фаза возраста полового созревания, возраст второй перерезки пуповины. Разные названия отражают разные стороны происходящих в жизни подростка перемен.

Физиологические особенности подросткового возраста

Биологический смысл подросткового периода определяется как пубертатный период, или период созревания. Нижняя граница нормального начала физической пубертатности относится к 11-12 годам, верхняя к 17-18 годам. Традиционно (вслед за Ш. Бюлер) выделяются две главные фазы пубертатного периода – негативная фаза и позитивная фаза (юность). Является ли подросток жертвой бушующих гормонов? Г. Крайг приводит общие эмоциональные проявления гормонального криза [18, с. 566].

Да	Нет
<ul style="list-style-type: none">• частая смена настроения;• депрессия;• неусидчивость и плохая концентрация внимания;• раздражительность;• импульсивность;• тревога;• агрессия и проблемное поведение.	<p>На состояние подростка оказывает влияние масса других факторов:</p> <ul style="list-style-type: none">• отношения в семье;• статус в подростковой среде;• уровень академических успехов;• способность построить долгосрочную перспективу и т. д.

Подростковый кризис

В 12-14 лет в психологическом развитии многих детей наступает переломный момент, известный под названием подросткового кризиса. Симптомами подросткового кризиса являются:

- взрыв непослушания,
- грубость,
- упрямство;
- замкнутость;
- немотивированное противостояние взрослым,
- негативизм по отношению к учителям,
- игнорирование замечаний взрослых;
- трагическое переживание ситуации невключенности в группу сверстников,
- надежда на неопределенное светлое будущее,
- бравада своей независимостью, приверженностью материальным интересам.

Подростковый кризис, по мнению многих психологов, связан с возникновением нового уровня самосознания, характерной чертой которого является появление у подростков способности и потребности познать самого себя как личность. Это проявляется у подростка в стремлении к самоутверждению, самовыражению и самовоспитанию.

Механизмом развития самосознания является рефлексия. Подростки критично относятся к отрицательным чертам своего характера, переживают из-за тех черт, которые мешают им в дружбе и взаимоотношениях с другими людьми. Переживания эти особо возрастают в силу замечаний учителей об отрицательных чертах их характера. Это приводит к аффективным вспышкам и конфликтам (www.sunhome.ru/psychology).

Социальная ситуация развития подросткового возраста

Социальная ситуация развития представляет собой переход от зависимого детства к самостоятельной и ответственной взрослости. Подросток занимает промежуточное положение между детством и взрослостью. Подросток – уже не ребёнок, но ещё и не взрослый. Эта промежуточная позиция доставляет массу неприятностей. Социальная ситуация развития в подростковом периоде характеризуется тем, что ведущая учебная деятельность предшествующего периода сменяется деятельностью, направленной на определение своего места в мире взрослых и в структуре общественных отношений, на свое социальное самоопределение.

Основные центральные новообразования подросткового возраста

- Потребность в самоутверждении.
- Развитие самосознания.
- Формирование «Мы»-концепции.
- Формирование референтных групп.
- Чувство взрослости.
- Эмансипация от родителей.
- Новое отношение к учению.
- Переоценка ценностей.
- Автономная мораль.

Направленность личности подростка

- Гуманистическая направленность – отношение подростка к себе и обществу положительны.
- Эгоистическая направленность – он сам является более значимым, чем общество.
- Депрессивная направленность – он сам никакой ценности не представляет для себя. Его отношение к обществу можно назвать условно положительным.
- Суицидальная направленность – ни общество, ни личность для самой себя не представляют никакой ценности [19].

В подростковом возрасте проявляются различные интересы. Наиболее ярко выраженные называются доминантами:

➤ “эгоцентрическая доминанта” – интерес подростка к собственной личности;

➤ “доминанта дали” – установка подростка на обширные, большие масштабы, которые для него гораздо более субъективно приемлемы, чем ближние, текущие, сегодняшние;

➤ “доминанта усилия” – интерес подростка к сопротивлению, преодолению, волевым напряжениям, которые иногда проявляются в упрямстве, хулиганстве, борьбе против воспитательного авторитета, протесте;

➤ “доминанта романтики” – интерес к неизвестному, рискованному, к приключениям, к героизму [19].

Отношения с родителями

Сфера взаимоотношений с родителями на протяжении всего периода взросления остается значимой и оказывает сильное влияние на формирование личности. Старшие подростки впервые “открывают для себя родителей” и начинают предъявлять им чрезвычайно высокие требования.

Родители осознаются подростками как люди, обеспечивающие их настоящее и будущее. В связи с этим подростки очень эмоционально и заинтересованно относятся к своим отношениям с родителями, социальному статусу отца и взаимопониманию с матерью. Однако процесс взаимоотношений имеет одностороннюю направленность – подростки требуют от родителей внимания, понимания, поощрения. Собственные проблемы родители “пусть решают сами”, подросток лишь оценивает успешность таких решений. Нет готовности пойти навстречу родителям, что-то дать, “поделиться собой”. В большинстве случаев присутствует ориентация не только на то, чтобы “взять” от родителей, но и на то, чтобы “дали”, сводя собственную активность к нулю.

В подростковом возрасте отношение к семье в целом и к родителям изменяется в следующих направлениях:

1. Появляются критика, сомнение и противодействие ценностям, установкам и образу действий взрослых.

2. Эмоциональные связи с семьей ослабевают.

3. Родители как образец для ориентации и идентификации отступают на второй план.

4. В целом уменьшается влияние семьи, хотя, по сути, она остается важной референтной группой.

Формы негативного отношения подростков к взрослым. В младшем подростковом возрасте пути компенсации неудовлетворенности своим положением в системе взаимоотношений со взрослыми обычно такие: стремление к снижению ценности желаемого общения; стремление к

замещающей деятельности; погружение в мир фантастических образов; фрустрация в форме агрессии или ухода от общения.

Для старших подростков более свойственны такие формы негативного отношения к взрослому, как реакция оппозиции (демонстративные действия негативного характера), реакция отказа (неподчинение требованиям), реакция изоляции (стремление избежать нежелательных контактов).

Отношения со сверстниками

Общая мотивация подростка смещается на общение. Здесь возникают конфликты, происходит переоценка ценностей, удовлетворяется потребность в признании и стремление к самоутверждению. Доминантная потребность в общении формулируется следующим образом: «научиться общаться», «научиться лучше понимать друг друга». Сверстники рассматриваются как источник безопасности и поддержки. Наблюдается следующая динамика мотивов общения со сверстниками.

В 12-13 лет подростку важно занять определенное место в коллективе сверстников. Содержание общения младших подростков сосредоточивается вокруг процессов учения и поведения – лидер среди сверстников тот, кто лучше учится и правильно себя ведет, положительный образ является ведущим.

В 14-15 лет доминирует стремление к автономии в коллективе и поиск признания ценности собственной личности в глазах сверстников. Содержание общения фокусируется на вопросах личного общения, индивидуальности – наиболее привлекательной становится личность «интересная», «сильная», «особенная». У многих подростков оказывается фрустрированной потребность «быть значимым» в их среде [15].

Юношеский возраст (15-18 лет)

Физиологические особенности юношеского возраста

Поздний подростковый период и юность характеризуются половым созреванием. В этот период происходит бурная гормональная перестройка организма, появляются вторичные половые признаки и специфические признаки половой зрелости.

Социальная ситуация развития

Социальная ситуация развития характеризуется в первую очередь тем, что старший школьник стоит на пороге вступления в самостоятельную жизнь. Ему предстоит выйти на путь трудовой деятельности и определить свое место в жизни. В связи с этим меняются требования к старшему школьнику и условия, в которых происходит его формирование как личности: он должен быть подготовлен к труду; к семейной жизни; к выполнению гражданских обязанностей [15].

В центре психологического развития старшего школьника стоит профессиональное самоопределение.

Период юности характеризуется наличием кризиса, суть которого в разрыве, расхождении образовательной системы и системы взросления.

Юношеский возраст по сравнению с подростковым характеризуется повышением уровня самоконтроля и саморегуляции. Тем не менее в этот период растущему человеку еще свойственна изменчивость настроения с переходами от безудержного веселья к унынию и сочетание ряда полярных качеств, выступающих попеременно [44].

ЦЕНТРАЛЬНЫЕ НОВООБРАЗОВАНИЯ [32]

- профессиональное самоопределение;
- формирование личной идентичности, чувство индивидуальной самоидентичности (Э. Эриксон);
- формирование мировоззрения;
- формирование жизненных планов.

Одним из негативных факторов возраста является инфантильность, выражающаяся в поведении, не свойственном его возрасту. Это слишком наивное и детское поведение, которое также является фактором риска. Порой родители считают, что их ребенок еще успеет повзрослеть, а пока пусть побудет в детстве. Причем, повзрослев, человек так и идет по жизни, не беря ответственность на себя и перекладывая ее на других [30].

Взаимоотношения со взрослыми

Сложно складываются отношения со взрослыми. Старшеклассники считают важным для себя общение со взрослыми, с родителями.

Среди тем, которые желательны в общении с ними: выбор будущей профессии; взаимоотношения с окружающими; учебные дела; вопросы морали; о себе и своем прошлом, настоящем и будущем (различные аспекты самоопределения).

Отсутствие доверительных отношений со взрослым, в том числе с учителем, в этом возрасте – одна из главных причин тревожности, которую испытывают старшие школьники. Для них невыносимо вмешательство в личные дела извне, тем более – принуждение, однако за тактичную помощь они будут благодарны.

Известно три типа ситуаций, являющихся источниками тревожности в данном возрасте:

- 1) ситуации, связанные со школой, общением с учителями;
- 2) ситуации, актуализирующие представления о себе;
- 3) ситуации общения [15].

Таким образом, при ярко выраженном стремлении к независимости сохраняется глубинная связь с родителями и потребность в психологической поддержке с их стороны.

Взаимоотношения со сверстниками

В ранней юности человеку присуща потребность в общении:

- интенсивное физическое и умственное развитие приводит к расширению интереса к миру;
 - возрастает необходимость в новом опыте, познании и в защищенности: комфортное общение с людьми, потребность в принятии и признании.
- Общение в жизни старших школьников занимает не только огромное место, но и представляет для них самостоятельную ценность. Время на общение увеличивается – 3-4 часа в будни, 7-9 часов в выходные и праздничные дни. Расширяется география и социальное пространство: среди ближайших друзей старшеклассников учащиеся из других школ, студенты, военнослужащие, работающие люди.

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ПОДРОСТКОВОГО ВОЗРАСТА ([HTTP://WWW.CLEAN-NOYABRSK.RU/RODIT001.HTM](http://www.CLEAN-NOYABRSK.RU/RODIT001.HTM))

1. Противоречие подросткового возраста заключается в том, что ребёнок стремится получить статус взрослого и взрослые возможности, но в сочетании с избеганием взрослой ответственности.
2. Подросток зачастую отказывается принимать оценки и жизненный опыт родителей, даже если понимает их правоту. Ему хочется получить свой собственный уникальный и неповторимый опыт, сделать свои ошибки и учиться именно на них.
3. Для данного возраста характерно стремление к признанию собственных заслуг в своей значимой подростковой среде.
4. Подросток свято верит в уникальность собственных проблем и переживаний, что порождает чувство одиночества и подавленности;
5. Борясь с собственным одиночеством и осознавая сложность проблем, подросток начинает искать себе подобных. Так образуются молодёжные тусовки и формируется подростковая субкультура в противовес миру взрослых.
6. В молодёжной среде у подростка формируется «Мы-концепция». С одной стороны, это именно то, что сплачивает группу: общие цели, интересы, задачи. С другой стороны, мир вокруг распадается на «своих» и «чужих», причём взаимоотношения между этими группами порой резко антагонистичны.
7. Формирование «Мы-концепции» у подростка является мостиком к возникновению в жизни подростка референтной группы или групп. (Группа, ценности которой подросток принимает и разделяет, мнение которой является для него значимым, называется референтной группой.)
8. Учебная деятельность и школа перестают быть главной и самой важной задачей. Ведущей деятельностью становится интимно-личностное общение со сверстниками.
9. В подростковом возрасте происходит снижение продуктивности умственной деятельности в связи с тем, что конкретное мышление сменяется логическим.
10. Именно новым для подростка механизмом логического мышления

и объясняется рост критичности. Он уже не принимает постулаты взрослых на веру, он требует доказательств и обоснований.

11. Рост критичности подчас ведёт к полному негативизму. Чаще же всего этот негативизм распространяется только на конфликтные, стрессовые и эмоционально напряжённые для подростка ситуации. Лишь у 20% подростков полностью отсутствуют кризисные проявления негативизма.

12. Для подросткового возраста характерна направленность поиска на собственную личность, самоисследование и самоанализ. Подросток пытается высказаться, пусть даже самому себе (дневники).

13. В этот период происходит рост самосознания как внутренне освоенный опыт социальных отношений, позволяющий глубже понять других и себя.

14. Начало взрослости осуществляется по внешнему механизму (механизму подражания). Я буду КАК взрослый – игра – копирование внешних качеств, стиля, привычек, манеры поведения, то есть внешней атрибутики взрослости. В этом смысле особенную значимость приобретает та личность, которая будет являться этим идеалом. Хочу успокоить родителей: это почти всегда будут НЕ они, а другой значимый взрослый.

15. Подросток стремится следовать за модой и идеалами, принятыми в молодёжной субкультуре: вес, рост, гора мышц и т. д. Огромное влияние на их формирование оказывают средства массовой информации.

16. Ребёнок подражает взрослым стереотипам сексуальности по форме, а не по сути, поэтому так популярна среди девочек литература типа «Искусство соблазнять» или «Как стать роковой женщиной». Образец для подражания связан для девочек с системой ценностей, сформировавшейся в семье. Это не обязательно «роковая красотка», это может быть и стиль «бизнес вумэн», максимально приближающийся к мужскому стереотипу. Она всегда выглядит ОК, сногшибательна, ей нет дела до «этих глупостей».

17. Мужским идеалом чаще всего становится супергерой, проповедующий культ силы, выносливости, смелости, ценности настоящей дружбы, то есть герой современного боевика.

18. Если значимый взрослый расценивает подростка, как своего главного помощника, это неизбежно повышает уровень его самооценки.

3.2. МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ ПРОФИЛАКТИКИ ПРАВОНАРУШЕНИЙ СРЕДИ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ

Проблемы детства сегодня находятся в центре внимания всех развитых стран. Нас разделяют границы – территориальные и социально-правовые, геополитические и языковые. Однако в отношении детей политика должна быть единой. Дети в любой точке планеты имеют право на счастливое детство, право на защиту.

Проблема отклоняющегося, противоправного поведения также не имеет границ. И эта проблема является глобально-континентальной. Во многих странах мира накоплен богатый опыт по работе с детьми и подростками, имеющими проблемы с законом. Система ювенальной юстиции, службы пробации, комиссии по работе с детьми группы риска, комитеты по ресоциализации детей и подростков и т.д.

Данный опыт является необходимым и полезным. Однако основная миссия общества, на наш взгляд, – это *профилактика* правонарушений среди детей и подростков. Ведь предупредить всегда эффективнее, чем лечить. Необходимо разработать систему профилактических, диагностических и коррекционных мер по работе с детьми, находящимися в сложных жизненных ситуациях; группы риска; с отклоняющимся (девиантным) поведением. В опыте передовых стран нас больше интересует профессиональный инструментарий специалистов, работающих с детьми и подростками перечисленных групп.

ФРАНЦИЯ

1945 г. – принят Ордонанс (ювенальная система правосудия).

23 декабря 1958 г. – принят Декрет.

1974 г. – снижен возраст совершеннолетия с 21 года до 18 лет.

Основные принципы Ордонанса

(1) Принцип предпочтительности воспитательных мер перед наказанием, карательными мерами. (2) Это глубокое знакомство с психологией, с личностью несовершеннолетнего правонарушителя. (3) Специализация судей, которые должны заниматься исключительно делами несовершеннолетних.

На основании принятого в 1958 г. Декрета предусмотрены:

(1) необходимость оставления ребенка в семье, если это возможно, с его родителями или же с его бабушками и дедушками; (2) необходимость получения согласия семьи с назначенными мерами. С этой целью осуществляется приглашение родителей на аудиенцию с судьей; (3) при необходимости отлучить ребенка от привычного для него места проживания судья может доверить его воспитание: (а) другому члену семьи или третьему лицу, достойному доверия; (б) службе или учреждению медицинского или воспитательного характера, обычному или специализированному; (в) службе социальной помощи детству.

Во Франции функционирует управление юридической защиты молодежи – ЮЗМ, являющееся одним из управлений министерства юстиции. Основная задача ЮЗМ – профилактика правонарушений, воспитание несовершеннолетнего и предупреждение совершения новых правонарушений. Данная структура занимается вопросами воспитания и обучения несовершеннолетних, совершивших правонарушение или находящихся в опасности. А также совершеннолетних, не достигших 21 года с проблемами социализации. Кроме этого, ЮЗМ осуществляет функцию контроля административной, финансовой и педагогической деятельности служб юридической защиты молодежи.

Структура службы ЮЗМ

➤ Воспитательная служба при судах. Они располагаются в судах. Воспитатели именно этой службы встречают несовершеннолетнего, его семью, занимаются изучением ситуации несовершеннолетнего, проделывают работу по определению воспитательных ориентиров и предлагают меры, альтернативные лишению свободы. Если вынесена мера о лишении свободы, воспитатели этой службы работают в сотрудничестве с социально-воспитательными службами пенитенциарных учреждений. Эта служба исполняет такие меры, применяемые к несовершеннолетнему, как условное наказание, юридический контроль, общественные работы, исправительные работы и редко по исполнению такой меры, как воспитание в открытом обществе.

➤ Центр воспитательной работы (приют, общежитие). Принимает несовершеннолетних, совершивших правонарушения или находящихся в опасности, которые не могут находиться в семье по решению суда. Командой воспитателей разрабатывается индивидуальная программа, направленная на воспитание и развитие ребенка, разрабатываются необходимые для него занятия. Находятся эти центры в черте города. Сотрудничают со школами, социально-воспитательными службами.

➤ Дневные центры занимаются обучением несовершеннолетних и их профессиональной подготовкой. Сотрудничают с учебными заведениями, психологами и социальными работниками.

➤ Воспитательная деятельность в открытом обществе. Основная задача воспитателей данной службы – оказывать помощь несовершеннолетнему, который живет со своей семьей (т.е. не отлучен), в различной деятельности, будь то его школьное обучение, профессиональная деятельность, в его культурном развитии, спорте и т.п., т.е. в повседневной жизни. Надо отметить, что работа ведется также и с семьей несовершеннолетнего. Воспитатели открытого общества могут заниматься и составлением социальных анкет, а также исполняют такие меры, как условное наказание, юридический контроль, общественная работа и восстановительные работы.

➤ Воспитательный центр закрытого типа. Принимает несовершеннолетних с серьезными проблемами на несколько месяцев. Воспитатели

живут постоянно с несовершеннолетними и ведут постоянный контроль их поведения. Осуществляется также различная воспитательная работа, схожая с функциями предыдущих служб, но основная задача этих центров – позволить подросткам наладить отношения с жизнью, научить уважать общественные правила, научить уважать других.

➤ Центры немедленного размещения. Принимают несовершеннолетних на период от 3 до 4 месяцев. Размещение немедленное и должно изолировать несовершеннолетнего от общества. Проводится воспитательная работа, которая рассчитана на более длительный срок.

ШВЕЦИЯ

Основная цель социального работника в Швеции – профилактика и предотвращение дальнейших правонарушений несовершеннолетнего. Социальная работа с несовершеннолетними правонарушителями в Швеции имеет следующие особенности: (1) служба социальной работы с несовершеннолетними правонарушителями наделена большими полномочиями и несет большую ответственность перед обществом; (2) официальный статус социального работника очень высок, а профессия престижна; (3) социальная служба в Швеции является муниципальной. Это дает возможность специалистам оказывать социально-психологическую поддержку конкретному подростку на территории его проживания. Что делает социальную помощь несовершеннолетнему своевременной, адресной и более эффективной, т.к. учитываются и личные особенности подростка, и специфика его семейного окружения; (4) социальная служба является независимой от полиции или суда (несмотря на тесное сотрудничество). В данном контексте можно говорить о гарантии соблюдения прав и интересов несовершеннолетнего. Такая независимость также обеспечивает высокую степень доверия со стороны подростка к социальному работнику.

ПОЛЬША

Законодательство

➤ Закон о процедуре рассмотрения дел несовершеннолетних (Juvenile Procedures Act) 1982 г.

➤ Закон об уголовных преступлениях и мелких правонарушениях (Criminal Law and Petit Offences Act).

➤ Семейный суд введен в Польше в 1978 г. Он рассматривает вопросы, связанные с отношениями между родителями и ребенком и супругами между собой, принудительным лечением лиц с психическими отклонениями и дела несовершеннолетних правонарушителей. Семейные суды представлены на местном уровне в каждом районе.

Совершеннолетие, предоставляющее избирательное право, в Польше наступает в 18 лет; уголовная ответственность – в 13 лет. В области уголовного права подростки 13-17 лет, совершившие правонарушение, считаются несовершеннолетними и могут быть привлечены к суду. В

уголовном суде общей юрисдикции дело рассматривается, если подростку исполнилось 15 лет и он совершил тяжкое преступление (убийство, насилие, террористический акт). В ходе рассмотрения каждого дела учитываются индивидуальные качества личности подростка и степень его зрелости. Все остальные дела несовершеннолетних рассматриваются семейными судами.

СИСТЕМА ПРАВОСУДИЯ ДЛЯ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ

Семейный суд может назначить следующие меры воздействия на подростка: выговор; ограничения разного рода; компенсацию ущерба; контроль со стороны родителей, которые обязаны регулярно информировать суд о поведении ребенка (на практике оказалось, что подобная мера неэффективна); контроль со стороны организации, работающей с детьми, или ответственного лица; контроль со стороны куратора – сотрудника семейного суда по работе с несовершеннолетними; посещение «кураторского центра» (это нечто вроде дневного приюта, в котором дети проводят несколько часов после школы); содержание в воспитательном центре (детском доме, туда направляют сирот или детей, чьи родители лишены родительских прав; такие центры находятся в ведении Министерства социального обеспечения); содержание в центрах социального воспитания (Министерство социального обеспечения, в этих центрах более строгий режим, туда направляют «трудных» подростков; существуют специализированные центры этого уровня для несовершеннолетних правонарушителей 13-17 лет с психическими отклонениями); содержание в исправительном центре (Министерство юстиции); это самое суровое наказание, предусмотренное законом для молодых людей 17 лет и старше; исправительные центры делятся по строгости режима на центры открытого, полуоткрытого и закрытого типа. В центрах закрытого типа содержатся молодые люди, представляющие особую опасность для общества, и те, кто сбежал из центров открытого и полуоткрытого режима); условное наказание, с отсрочкой исполнения приговора на определенный срок (например, на 2 года).

ФОРМЫ РАБОТЫ СОЦИАЛЬНЫХ СЛУЖБ С НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИМИ

В Польше накоплен достаточно большой опыт работы психологов, социальных работников с детьми. В работу с детьми, имеющими конфликты с законом, подключаются кураторы (педагоги, социальные работники, психологи или юристы). Кураторы осуществляют координационную связь между различными структурами: школой, семьей, социальной службой, полицией, медицинскими учреждениями.

Должность куратора (помощника судьи) была введена в Польше в 1920 г. Сейчас в Польше более 3600 кураторов. Существует Ассоциация кураторов, насчитывающая 2000 членов. Кураторами могут стать педагоги, социальные работники, психологи или юристы. Кандидаты должны быть старше 24 лет, иметь 5 лет высшего образования в указанных областях (степень магистра) и пройти специальный курс подготовки.

Функциональные обязанности куратора

Посещение семьи подростка, беседы с подростком и членами семьи; посещение школы, места работы подростка; составление отчета о личности подростка и ситуации в семье по поручению судьи; осуществление координационной связи между различными структурами: школой, семьей, социальной службой, полицией, медицинскими учреждениями.

Помимо деятельности кураторов в Польше эффективно функционирует система социальной службы. Социальные работники оказывают социально-психологическую поддержку подросткам из группы риска. В формат работы социального работника входят: посещение занятий, клубов и секций по интересам, беседы с учителями и родителями. Целью такого социального патронажа является профилактика правонарушений среди молодежи.

США**Профилактика**

Достаточно богатый опыт социально-психологической поддержки детей накоплен в США. Социальная работа с несовершеннолетними правонарушителями и подростками группы риска в США строится на основе целого ряда программ: базовых программ полиции; базовых программ судов по делам несовершеннолетних; базовых программ школ.

Формы работы социальных служб с несовершеннолетними

Формы организации работы специальных учреждений социальной помощи детям (для малообеспеченных семей бесплатно): организация специальных групп профессионального обучения для родителей, обеспечение помощи по трудоустройству; обеспечение присмотра за детьми, у которых родители работают в дневное и вечернее время; создание при городских центрах здоровья служб для незамужних матерей; создание и поддержка служб защиты детей, подвергающихся насилию; создание и инспектирование детских домов, работа с приемными семьями, наблюдение за адаптацией ребенка в новой семье; развитие социальных служб помощи детям в получении образования, помощи родителям в ведении домашнего хозяйства и т.д.

В США, как и в ряде других западных стран, проводится следующая работа с бежавшими из дома и бездомными детьми: функционируют приюты и общежития; проводятся индивидуальные и групповые консультации, проводятся беседы с родителями с целью возвращения ребенка в семью; оказывается помощь семьям, вновь объединившимся с детьми, и т.д.; создаются службы «телефонов доверия».

Основной функцией школьного социального работника является обеспечение социально-психологической помощи детям, оказавшимся в сложных ситуациях. Это реализуется через взаимодействие с самими учащимися, семьей, школой и социальным окружением.

Формат профессиональной деятельности школьного социального педагога включает: визиты на дом, индивидуальное и групповое консультирование; модераторство (посредничество) в кризисных ситуациях; наблюдение за воспитуемым, его защита; анализ детско-родительских отношений; помощь в составлении расписания.

3.3. ИНСТИТУТ ОМБУДСМЕНА: МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ [29]¹

Таблица №3.

№ №	Критерии	ФРАНЦИЯ	ШВЕЦИЯ	ВЕНГРИЯ	ПОЛЬША	США
1	2	3	4	5	6	7
1	Национальное название омбудсмена	Посредник	Омбудсмен юстиции (Justitie Ambudsman) и омбудсмен по делам детей и молодых людей	Парламентский уполномоченный комиссар	Омбудсмен Бюро по делам детей	Омбудсмен
2	История создания института омбудсмена	После формирования парламентской дискуссии в 1972 г. внешний правительством 03.01.73г. был принят закон. Омбудсмен по делам детей был назначен Президентом Французской Республики в мае 2000г	По Конституции 1809 г. введен институт Justitie-ombudsman (омбудсмена юстиции). Он отделен от Канцлера юстиции, по-прежнему, подчиненного королю и являющегося его чиновником. 01.07.1993 года создан первый омбудсмен по делам детей.	Парламент выдал в 2001 Парламентского уполномоченного комиссара. У Комиссара есть генеральный заместитель.	В Польскую Конституцию 1997 года было включено регулирование, которое обеспечивает правовые основы для назначения Омбудсмена по делам детей (ст. 72, пункт 4). 06.01.2000 г. На парламентских слушаниях был принят Закон об учреждении института Омбудсмена по делам детей.	Идея федерального омбудсмена отклонена, но она появилась в ряде штатов: Гавайи (1967), Небраска (1969), Айова (1972), Нью-Джерси (1974) и Аляска (1975).

¹ Таблица составлена на основании текста книги «Мониторинг соблюдения прав ребенка. Руководство для тренеров по мониторингу соблюдения прав детей, рассматривающих от них жалобы и передачу на рассмотрение другим органам с целью оказания комплексной поддержки ребенку». © ЮНИСЕФ, Казахстан 2007. © Европейская Комиссия Инициатива по демократии и правам человека EIDHR/2005/110-891, Казахстан, Астана, 2007.

1	2	3	4	5	6	7
	Избрание (назначе-ние), срок полномо-чий и от-ставка ом-будсмена	Посредник на-значается сро-ком на шесть лет указом Совета Ми-нистров" (За-кон, статья 2). Нельзя пере-избирать, не может быть подвергнут су-дебному пре-следованию.	Назначается парламентом, т.е. избирается специально учрежденной комиссией Рик-стага, состав ко-торой тщаель-но формируется, чтобы избежать партийной при-страстности ом-будсмена. На-значается на че-тыре года. Пер-вый Омбудсмен по делам детей был назначен 01.07.1993г.			Омбудсмен шта-та: В штатах Га-вайи, Небраска, Айова, Аляска и Нью-Джерси на-значается легис-латурой и подот-четен ей. В осталь-ных штатах они назначаются гу-бернатором шта-та, зависят от по-литических факто-ров и лишь относи-тельно отвечают начальному поня-тию омбудсмена. В Нью-Мексико, например, долж-ность омбудсмена должен исполнять вице-губернатор. Избирается на срок от трех до ше-сти лет, с возмож-ным переизбрани-ем до трех раз.
3					Дата учреждения Офиса: 6 января 2000 года.	

1	2	3	4	5	6	7
4	Сфера компетенции омбудсмена	Сфера исследований По средника определается не правовой или административной структурной учреждении, а тем, возложена ли на него "функция общественной службы"	Омбудсмен по делам детей осуществляет контроль за выполнением закона о защите прав детей. Однако омбудсмен по правам детей не контролирует другие органы власти и согласно закону не может вмешиваться в разбирательство отдельных дел.	Специальные уполномоченные или комиссары ответственны исключительно перед Парламентом. Правило о завершении производства по делу в течение 30 дней не распространяется на расследования.	Адресаты деятельности – государственные, организации и учреждения, к которым Он обращается с запросом о: предоставлении объяснений и информации о доступе к судебным архивам и документам; принятии мер в интересах детей в пределах их компетенции	Омбудсмен шта-та: Контроль над действиями администрации по отношению к гражданам. Из сферы компетенции исключены органы правосудия, законодательное собрание, губернатор и его рабочий аппарат, а также подразделения и учреждения правительства.
5	Доступ к омбудсмену	Только индивидуальные физические лица. При этом гражданин до жалобы должен напрямую связаться с соответствующим учреждением администрации. Не вправе дей-ствовать по своей инициативе.	Любой человек может обратиться лично. Дети могут связаться с Омбудсменом по почте, позвонить или связаться через вебсайт. Дважды в год он получает ответы от детей на анкетный опрос по вопросам защиты их прав.	Дети могут связаться с Комиссаром по почте, позвонить или связаться через веб-сайт.		Омбудсмен шта-та: Классическая схема прямого доступа, расследование, как по желанию сторон, датайству сторон, так и по собственной инициативе

1	2	3	4	5	6	7
		Обладает правом критики, правом совета, правом дисциплинарного или уголовного возмездия, правом на гласность, правом на рекомандации и предложения. В документах конкретные имена не называются. Все обязаны давать ему запрашиваемые документы с разрешения высшего чина. Аппарат состоит из 14 сотрудников.	Обладает правом подать в суд на должностное лицо; предупредить его без предъявления обвинения в уголовном порядке; направить ему рекомандации по улучшению работы; обращаться в госорганы с идеями о совершенствовании законодательства; запрашивать информацию госорганов; привлекать госорганы к обслуживанию.	Клиентов информируют о том, что их жалобы регистрируются и получают свой номер. Затем согласно номеру регистрации жалобы они могут получить ответ на свой запрос по телефону. С 2003г. информацию о состоянии разбора дела можно получить через официальный портал или веб-сайт офиса. Есть также возможность получить отчеты комиссаров.	Он может обратиться в органы и представить предложение принять законодательную инициативу или выпустить или изменить другие правовые регулирования. Он может предоставлять информацию о положении детей и предложить конкретные решения; предпринимает меры, обращая особое внимание на нарушение прав ребенка или его благосостояния.	Он имеет право контролировать действия НПО и частных лиц, которые нарушают или могли бы нарушить права и законные интересы детей.
6	Полномочия омбудсмена					

ГЛАВА 4

РЕЗУЛЬТАТЫ СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ

Весной 2009 года ИСИ провел социологическое исследование в пяти регионах Казахстана: Актюбинской, Алматинской и ЮКО, в городах Алматы и Астана. Темой исследования было изучение отношения респондентов разных возрастных групп к проблеме защиты прав детей в нашей стране. Главным инструментом исследования был избран анкетный опрос среди школьников, населения и экспертов. Были разработаны три вида анкет: для школьников (500 респондентов), населения (родители, потому что опрос проводился среди лиц в возрасте от 24 до 49 лет, имеющих детей школьного возраста; 500 респондентов) и экспертов (150 респондентов). За основу исследования взята анкета для школьников.

Содержание анкет было условно разбито на разделы, ответы которых дают основание для анализа ситуации. Причем вопросы и их компоновка составлены так, чтобы была возможность проведения факторного анализа и отслеживания связи между ответами всех трех категорий респондентов. В этой главе представлено краткое описание лишь некоторых разделов.

Раздел «Законы, защищающие права ребенка»

Вопросы этого раздела направлены на определение уровня информированности респондентов по содержанию нормативных документов, регламентирующих права ребенка в мире и в Казахстане. Раздел содержит три вопроса, которые повторяются во всех анкетах.

Раздел «Причины жестокого обращения с детьми»

Этот раздел содержится только в анкете для экспертов. Соответствующие вопросы позволяют, во-первых, выявить наиболее часто встречающиеся в профессиональной деятельности эксперта виды жестокого обращения с детьми. Во-вторых, ранжировать ответы по частоте случаев жестокого обращения со стороны различных категорий взрослых: родителей, педагогов, родственников, представителей правоохранительных органов и т.д. Раздел состоит из трех вопросов.

Раздел «Защита детей от жестокого обращения и сексуальной эксплуатации»

Этот раздел содержится только в анкетах для школьников и экспертов. Ответы респондентов позволяют выяснить мнение экспертов о первоочередности ответственности за ребенка, инфраструктуре по защите ребенка и ее развитости в регионе проживания эксперта, а также о том, кому чаще и кто конкретно обращается в случае жестокого обращения с ребенком. В анкете для детей ответы на вопросы данного раздела дают картину того, знают ли школьники, куда они могут обратиться за помощью в сложных ситуациях, и источниках информации по вопросам самозащиты

и поведения в сложных жизненных ситуациях. В анкете для школьников содержится 3 вопроса, в анкете для экспертов – 5 вопросов.

В анкетах были совпадающие вопросы, которые подверглись сравнительному анализу. Ниже приведены некоторые примеры совпадающих между собой вопросов и описана их цель. Например:

➤ *Где Вы ознакомились с правами ребенка?* **Цель:** выявить источники знакомства респондента с правами ребенка.

➤ *В какой мере Вы могли бы сказать: «Я знаком с содержанием...»* В анкете для экспертов добавлено восемь специализированных законодательных актов по защите прав детей в отличие от анкет для школьников и населения, где вариантов ответа всего три: Конвенция ООН о правах ребенка (1989), Закон «О правах ребенка в РК» (2002) и Закон «О браке и семье в РК» (1998). **Цель:** конкретизировать с помощью вопроса-фильтра уровень информированности респондента по определенным нормативным документам (например, Конвенция ООН о правах ребенка, Закон «О правах ребенка в РК», Закон «О браке и семье РК» и т.п.) – «хорошо», «поверхностно», «не знаком».

➤ *Что конкретно привлекает Вас в этих законах? Могли бы Вы сказать, что хотя бы один из законов...* **Цель:** оценить объективность уровня информированности респондента, причем на третий вопрос респондент отвечает только в случае прохождения фильтра «хорошо» в предыдущем вопросе.

➤ *Где чаще обижают детей?* **Цель:** выяснить мнение респондента, в какой части социума чаще всего дети подвергаются различным формам жестокого обращения: семье, школе, на улице и т.п.

➤ *Кто чаще обижает детей?* **Цель:** выяснить мнение респондента, кто из окружения школьника чаще всего подвергает детей жестокому обращению. Было предположение, что, отвечая на подобный вопрос, люди, как правило, исходят из собственного опыта (проективная идентификация). В сочетании с другими вопросами исследователь получает более полную картину по жестокому обращению с детьми.

Экспертам задавались также дополнительные вопросы относительно защиты детей и профилактики жестокого обращения с детьми. Вот некоторые из них: 1) *Куда чаще всего обращается население за помощью в связи с жестоким обращением и сексуальной эксплуатацией ребенка?* 2) *Кто в первую очередь несет ответственность за ребенка?* 3) *Достаточно ли государство выделяет финансовых средств, направленных на охрану прав и защиту интересов детей от насилия?* 4) *Достаточно ли развита социальная инфраструктура защиты прав детей от насилия в нашем регионе, городе, области?* 5) *Проводится ли Вами работа по реабилитации жертв жестокого обращения и сексуальной эксплуатации?* 6) *Какие меры принимаются в связи с выявленными случаями жестокого обращения или сексуальной эксплуатации ребенка?* 7) *Как проводится профилактика жестокого обращения с детьми и сексуальной эксплуатации детей?* 8) *В каких навыках по работе с жертвами насилия Вы нуждаетесь?* 9) *Необходимо ли для Вашей работы проведение семинаров и тренингов по работе с жертвами жестокого обращения и сексуальной эксплуатации?*

4.1. ОЦЕНКА БЕЗОПАСНОСТИ ДЕТЕЙ ГЛАЗАМИ ШКОЛЬНИКОВ, ИХ РОДИТЕЛЕЙ И ЭКСПЕРТОВ

А. Источники информации о правах детей

Главный источник информации по правам ребенка для школьников – это, безусловно, школа, потому что 70% детей выбрали школу. Действительно, более глубокий анализ результатов опроса показал, что школа является главным источником знаний. Более того, было доказано отсутствие различия мнения мальчиков/юношей и девочек/девушек по источникам информации о правах детей. Однако этого нельзя сказать по другому критерию – по национальности, мнения по которому значимо отличаются: дети казахской и других национальностей чаще выбрали вариант ответа «Я не знаю прав детей» и «Затрудняюсь ответить», нежели дети русской национальности. Если дети даже и знакомы с законами, защищающими их права, то более 40% респондентов из числа детей говорят о поверхностном знакомстве с ними независимо от возраста, пола и национальности.

Родители, в основной своей массе вынуждены самостоятельно изучать законы о правах детей, потому что в их школьные годы ощущался пробел в знаниях такого рода. Чем выше уровень образования, тем больше людей, которые самостоятельно ознакомились с правами детей. С другой стороны, прослеживается еще одна связь – чем ниже уровень образования, тем больше людей, не знающих прав детей. И последнее значимое отличие – среди затруднившихся ответить на данный вопрос больше всего тех, кто имеет только среднее образование. По национальности также наблюдается значимое отличие во мнениях респондентов казахской национальнойности (см. рис. 1).

В основном эксперты знают законы «О правах ребенка в РК» (2002), «О браке и семье в РК» (1998) и «О профилактике правонарушений среди несовершеннолетних и предупреждении детской безнадзорности и беспризорности» (2004). По Уголовному и Гражданскому кодексам, а также по знанию Конвенции ООН о правах ребенка хорошо знающих мужчин-экспертов больше. С Уголовным и Административным кодексами наиболее знакомы офицеры полиции, наименее педагоги. Закон «Об образовании» хуже всех знают госслужащие. Вполне ожидаемая картина – женщины-эксперты меньше мужчин-экспертов осведомлены по содержанию Уголовного кодекса, но мужчины меньше знают о международных конвенциях. Скорее, это связано с тем, что в системе образования распространяется больше информации о международных акциях и конвенциях, а в правоохранительных органах акцент делается на каждодневной работе с несовершеннолетними правонарушителями.

Исследование показало, что требуется не простое ознакомление детей, родителей и экспертного сообщества с правами детей, а глубокое обучение всех слоев населения практическим навыкам защиты прав детей. Причем чем раньше казахстанское общество, включая школы, ссузы и вузы, начнет это делать, тем лучше для всего общества. Повторимся, что обучение правам

детей в казахских школах следует углубить, а государственным органам провести дополнительную подготовку по защите прав детей среди учителей казахских школ. К сожалению, основная масса пропаганды прав проводится через неправительственный сектор страны, однако в своей деятельности НПО редко используют казахский язык в качестве основного (исходного) при проведении информационных кампаний: буклеты и книги издаются в основной массе на русском языке, семинары и тренинги проводятся в 90% случаев только на русском языке. Государству следует изменить политику регулирования процентного соотношения информационных материалов для детей школьного возраста, отказавшись от формулы 50% на государственном языке и 50% на русском языке, а учитывать процентное соотношение владеющих казахским и русским языком на каждой отдельно взятой территории. В нашем исследовании дети из казахских школ говорили о дефиците информации на государственном языке и просили помочь в решении этого вопроса.

Социологическое исследование доказало необходимость не простого проведения банальных классных часов по правам детей или оформления информационных стендов в школах с текстами законодательных актов по правам детей. Реальное обучение в игровой форме защите прав детей и издание ярких и доступных изданий для детей школьного возраста ожидает молодое поколение казахстанцев!

Откуда респонденты получают информацию, если сами не могут себя защитить и поверхностно осведомлены о своих правах? По источникам информации о самозащите наблюдается статистическая связь с национальностью: русские дети чаще выбрали ответы «из школы», «от инспекторов» и «из брошюр, проспектов» (см. рис. 2).

Б. «Моя милиция (полиция) МЕНЯ БЕРЕЖЕТ?»

Нас очень интересовало отношение респондентов к полицейским, особенно школьников и их родителей. Оказалось, что каждый третий школьник часто сталкивался в полиции с наказанием, каждый пятый – с равнодушием, а каждый десятый – с побоями (см. рис. 3).

Между переменными отношения к полиции и полом, национальностью статистически значимой связи нет. Однако есть статистически значимая связь в ячейках, что можно видеть по таблицам 14.1 и 14.2. Так, мальчики признают, что чаще в полиции сталкиваются с наказанием. А дети казахской национальности чаще сталкиваются с наказанием, чем дети другой национальности.

Следует заметить, контакты с полицией в каждой возрастной группе ассоциируются с наказанием и криками (см. рис. 4).

Мнение детей отличается от мнения взрослых в последних трех вариантах ответов: учителя и полицейские меньше их обижают, чем думают взрослые. В остальном тенденции схожие (см. рис. 5).

По мнению же экспертов и, скорее, исходя из их опыта, наиболее часто субъектами жестокого обращения выступают сами родители. Прежде

всего, такого мнения педагога и полицейские. Реже – представители правоохранительных органов и родственники.

Изучение основных **причин жестокого обращения с детьми в семье** показало, что статистически значимые отличия для мужчин-экспертов заключаются в объективных, социетальных причинах, для женщин-экспертов – в глубинных, психологических причинах.

Причины жестокого обращения с детьми в школе и на улице, по мнению экспертов, в правовой безграмотности самих детей (женщин-экспертов оказалось больше, чем мужчин-экспертов). На наш взгляд, это существенная причина жестокого обращения с детьми, особенно со стороны официальных и уполномоченных лиц, например, учителя, полицейского, продавца в магазине и т.д., то есть лиц, находящихся при исполнении официально предписанных ролей, а следовательно, прописанных и регламентированных формальными нормами. Но если ситуация насилия происходит на улице, то безответственность полиции становится более важной причиной.

Низкая зарплата является главной **причиной жестокого обращения с детьми со стороны педагогов**, более склонны считать мужчины, чем женщины. Это объективная причина, не зависящая от педагогов. Плохое настроение, наверное, также вызвано низкой зарплатой. Личная нереализованность – это субъективная причина, сложно измеряемая.

В. Безопасность и дети

Исследование сфокусировало свое внимание также на вопросе безопасности детей в обществе. Где же дети чувствуют себя безопасно? Итак, между чувством безопасности на улице и полом наблюдается связь – эти переменные статистически зависимы. Девочки отмечают, что не чувствуют себя безопасно, когда находятся на улице рядом с мужчиной; с попрошайкой и с другими (незнакомыми) лицами. И чувствуют себя безопасней, когда рядом дети-подростки. По национальности связи нет, но по ячейкам есть – когда дети находятся на улице с полицейским, казахские дети чувствуют себя в меньшей безопасности, чем русские (см. рис. 6).

Г. Куда идти детям за помощью, если всё же их обидят?

Девочки признались, что склонны обращаться к учителям и воспитателям, да мальчики больше выбирают прокуратуру. Наблюдается зависимость между этим вопросом, национальностью и возрастом. Меньше всех считают, что можно обратиться к незнакомым людям, респонденты русской национальности. Респонденты самой младшей возрастной группы (от 7 до 11 лет) больше, чем остальные выбрали родственников, учителей (воспитателей), незнакомых людей (!!!) и неправительственные организации. Выбор незнакомых людей детьми младшего школьного возраста насторожил больше всего! Именно в этом возрасте следует обучать детей навыкам выживания и безопасного поведения (см. рис. 7).

Основная масса респондентов-родителей выбрала специальные

организации, если ребенок подвергся сексуальной эксплуатации. Ответы показывают, что в обществе отмечается слабая солидарность между социальными группами и группами по интересам (6,5%) (см. табл. 4).

Таблица 4

№		Ответы	Проценты
1	В полицию	280	21,4
2	В КДН	182	13,9
3	В кризисные центры	175	13,4
4	В прокуратуру	168	12,8
5	По телефону доверия	122	9,3
6	К родителям других детей-жертв сексуальной эксплуатации	85	6,5
7	К родственникам	73	5,6
8	К учителям (воспитателям)	59	4,5
9	В государственные органы	44	3,4
10	К друзьям	41	3,1
11	В управление образования	21	1,6
12	Затрудняюсь ответить	19	1,5
13	В неправительственные организации	18	1,4
14	К незнакомым людям	16	1,2
15	Другое	7	0,5
	Всего	1310	100,0

По полу женщины статистически значимее выбрали ответ «К родственникам». Также этот ответ статистически чаще выбрали респонденты с высшим образованием. Респонденты со средним общим образованием чаще выбрали ответ «В полицию». По национальности казахи чаще, чем русские выбрали «В кризисные центры»; другие национальности чаще, чем русские и казахи выбрали ответ «В комиссию по делам несовершеннолетних».

По мнению экспертов, чаще всего дети обращаются за помощью к родителям (28,5%), родственникам (8,6%) и по телефону доверия (9,1%), а их родители, во-первых, склонны обращаться в полицию (14,2%), во-вторых, к родственникам (7,5%) и в кризисные центры (9,3%).

КДН занимают последнее место среди инстанций, куда родители обращаются за помощью. Следовательно, госорганам следует больше информировать население об эффективной работе КДН. Активизации работы КДН способствовало бы повышение статуса секретаря КДН и самой комиссии (см. рис. 8).

4.2. ОЦЕНКА ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ИНФРАСТРУКТУРЫ ПО ЗАЩИТЕ ПРАВ ДЕТЕЙ ГЛАЗАМИ ЭКСПЕРТОВ

Мнения экспертов по вопросу развитости инфраструктуры по защите прав детей от насилия разделились в зависимости от пола: мужчины-эксперты склонны недооценивать имеющуюся инфраструктуру в 80% случаев, чем женщины-эксперты (показатель в два раза ниже).

Относительно мер, принимаемых по выявлению случаев жестокого обращения или сексуальной эксплуатации ребенка, скажем, что более опытные эксперты, независимо от пола, национальности и образования, более пессимистичны, чем неопытные эксперты (см. рис. 9-10).

В профилактике жестокого обращения чаще практикуются такие меры, как распространение информационных материалов среди несовершеннолетних (19%), их родителей (12%), сотрудников социальных служб (6%) и публикации в СМИ (9,5%).

Офицеры полиции меньше всех задействованы в мероприятиях по информированию и обучению реабилитации жертв жестокого обращения, хотя чаще других соприкасаются с ними в повседневной работе. Эксперты-педагоги ошибочно предполагают, что их коллеги из правоохранительных органов привилегированы в этом вопросе. Как говорится, сапожник без сапог (см. рис. 11)!

Женщины-эксперты были более активны, чем мужчины-эксперты, отвечая на вопрос о необходимости проведения семинаров и тренингов для выработки навыков работы с жертвами насилия (73,4% против 47,5%).

Эксперты часто повторяли свою просьбу об увеличении финансирования по организации дискуссионных (18%), тренинговых (15%) и иных обучающих мероприятий (13,5%) по выработке навыков работы с жертвами насилия. Эксперты также говорили, что для эффективной работы по профилактике и реабилитации жертв жестокого обращения и сексуальной эксплуатации не хватает кабинетов детских гинекологов, кабинетов детских психологов, служб профилактики насилия и НПО по работе с детьми-жертвами насилия (см. рис. 12).

Картина недостающего звена была бы неполной без активизации работы родительских комитетов. Об этом нам напомнили эксперты-педагоги (7,5%). В помощи какого специалиста эксперты испытывают наибольшую потребность в ежедневной работе с жертвами жестокого обращения и сексуальной эксплуатации? Оказалось, что наиболее востребованы педагоги (около 20%), врачи (более 10%) и практические психологи для кризисных центров (около 10%).

Это лишь краткое изложение некоторых результатов социологического исследования, проведенного ИСИ. Авторы надеются, что полученные результаты помогут задуматься заинтересованным лицам и организациям над проблемами защиты прав детей в Казахстане, чтобы изменить ситуацию в лучшую сторону.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

1. Буянов М.И. Ребенок из неблагополучной семьи. – М., 1988.
2. Башкатов И.П. Психология неформальных подростково-молодежных групп. М.: Информпечать, 2000. – 336 с.
3. Беличева С.А. Основы превентивной психологии. – М.: Редакционно-издательский центр Консорциума «Социальное здоровье России», 1993. – 199 с.
4. Бойко А.А. Социально-педагогические аспекты профилактики асоциального поведения учащихся // Адаптация и выживание. – 1995, №10.
5. Боссарт А.Б. Парадоксы возраста или воспитания. – М.: Просвещение, 1991.
6. Возрастная и педагогическая психология // Под ред. Петровского А.В. – М., 1996.
7. Виллюнас В.К. Психологические механизмы мотивации человека. – М., 1990.
8. Еникеева Д.Д. Популярная психиатрия. – М., 1998.
9. Ермолич С.Я. Ценностно-нормативные знания у подростков как условия повышения эффективности ранней профилактики девиантного поведения // Социально-педагогическая работа. – 1999, №6.
10. Заморев С.И., Кудрявцева С.В. От игры к развитию личности. Практическое руководство. «Оздоровление детей в организационных коллективах» – СПб, 1995.
11. Захаров А.И. Отклонения в поведении ребенка. – М., 1993.
12. Змановская Е.В. Девиантология: Психология отклоняющегося поведения. – М., 2003.
13. Кибирев А.А., Сеньчукова И.В. Модель и технологии работы с детьми группы риска в условиях школы – Учебно-методическое пособие. – Хабаровск, 2005.
14. Клышевич Н.Ю. Условия эффективности психической адаптации школьников в социальной среде // Гуманистическое формирование личности в современных условиях: Сборник статей под редакцией Торховой А.В. Мн., 1998.
15. Кон И.С. Психология ранней юности. – М., 1989.
16. Кондратьева С.В. Практическая психология: учебно-методическое пособие. – Минск: Университетское, 1997.
17. Корнилова Т.В., Григоренко Е.Л., Смирнов С.Д. Подростки группы риска. – СПб, 2005. – 336 с.
18. Крайг Г. Психология развития. – СПб, 2000. – 992 с.
19. Кулагина И.Ю. Возрастная психология (Развитие ребенка от рождения до 17 лет): Учебное пособие. 5-е изд. – М.: Изд-во УРАО, 1999.
20. Литовченко В.Н. Адаптация личности как социально-педагогическая проблема // Социально-педагогическая работа. – 1999, №1.
21. Личко А.Е. Психопатии и акцентуации характера у подростков // Психология индивидуальных различий: Тексты. – М., 1982.
22. Майсак Н.В. Личностные особенности младшего подростка с девиантным поведением: Дис. канд. психол. наук. – М., 2001. – 213 с.
23. Макарычева Г.И. Тренинг для подростков: профилактика асоциального поведения – СПб, 2007.
24. Малышев К. Профилактика и коррекция девиантного поведения // ОБЖ. – 2003, №2. – 52-53 с.
25. Марковская И.М. Тренинг взаимодействия родителей с детьми. – СПб, 2006.
26. Менделевич В.Д. Психология девиантного поведения // Клиническая и

- медицинская психология. – М.: Медпресс, 1999. – 351-416 с.
27. Минаева О. Психолого-педагогическая работа с семьей «трудного» подростка // Домашнее воспитание. – 2000, №1. – С. 78-79.
28. Мицкевич В.В., Метлицкий И.Е. К вопросу об источниках формирования девиантного поведения детей и подростков относительно положений Конвенции «О правах ребенка» // социально-педагогическая работа. – 1999, №3.
29. «Мониторинг соблюдения прав ребенка. Руководство для тренеров по мониторингу соблюдения прав детей, рассмотрению поступающих от них жалоб и передачи на рассмотрение другим органам с целью оказания комплексной поддержки ребенку». ЮНИСЕФ, Казахстан 2007. Европейская Комиссия Инициатива по демократии и правам человека EIDHR/2005/110-891, Казахстан, Астана, 2007.
30. Наш проблемный подросток: Учебное пособие под редакцией Ретуш Л.А. – СПб: Союз, 1999.
31. Овчарова Р.В. Технология практического психолога образования. – М.: ТЦ «Сфера», 2000.
32. Петровский А.В., Абраменкова В.В. Социальная психология: учебное пособие для студентов пед. институтов. – М.: Просвещение, 1987.
33. Потанин Г.М. Психолого-коррекционная работа с подростками. – СПб, 1995.
34. Прихожан А.И. Проблемы подросткового кризиса // Психологическая наука и образование – №1, 1997.
35. Сермягина О.С. Эмоциональное отношение в семье // Социально-психологическое исследование. – Кишинев. 1991.
36. Реан А.А. Локус контроля делинквентной личности // Психол. журнал. 1994. №2.
37. Ремшмидт Х. Подростковый и юношеский возраст: Проблемы становления личности. – М.: Мир, 1994.
38. Сборник законодательной базы Республики Казахстан в области прав ребенка. – Алматы. 2008. – 393 с.
39. Семья в психологической консультации // Под ред. Бодалева А.А., Столина В.В. – М.: Педагогика, 1989.
40. Словарь практического психолога // Сост. Головин С.Ю. – Минск, 1998. – 800 с.
41. Социальная работа с детьми и подростками группы риска // Тезисы конференции // Под ред. Реана А.А. – СПб, 2000.
42. Степанов В.Г. Психология трудных подростков: Учеб. пособие. Моск. пед. ун-т. М.: Академия, 2001.
43. Уголовный кодекс Республики Казахстан. – Алматы, 2000.
44. Фельдштейн Д.И. Проблемы возрастной и педагогической психологии. – М., 1995.
45. Цукерман Г.А., Мастеров Б.М. Психология саморазвития. – М.: Интерфакс, 1995.
46. Цукерман Г. Саморазвитие: задача для подростков и их учителей. – М., 2001.

ГЛОССАРИЙ

<p>АВТОРИТЕТ</p>	<p>1. Общеизвестное влияние, значение одного лица или группы в силу определенных качеств, заслуг. 2. Популярная, пользующаяся уважением в какой-либо сфере деятельности личность.</p>
<p>АГРЕССИЯ (от лат. <i>aggredi</i> – нападать)</p>	<p>Индивидуальное или коллективное поведение, действие, направленное на нанесение физического или психологического вреда, ущерба либо на уничтожение другого человека или группы людей. В значительной части случаев агрессия возникает как реакция субъекта на фрустрацию и сопровождается эмоциональными состояниями гнева, враждебности, ненависти и т.д.</p>
<p>АДАПТАЦИЯ СОЦИАЛЬНАЯ</p>	<p>1. Постоянный процесс активного приспособления индивида к условиям социальной среды. 2. Результат этого процесса. Соотношение этих компонентов, определяющее характер поведения, зависит от целей и ценностных ориентаций индивида, возможностей их достижения в социальной среде.</p>
<p>АДДИКТИВНОЕ ПОВЕДЕНИЕ</p>	<p>Нарушение поведения, возникающее в результате злоупотребления различными веществами, изменяющими психическое состояние человека, включая алкоголь и табак, до того момента, когда фиксируется факт психической и физической зависимости.</p>
<p>АПАТИЯ (от греч. <i>apatheia</i> – бесчувственность)</p>	<p>Психическое состояние, характеризующееся полным отсутствием эмоций, влечений и желаний; своего рода «эмоционально-мотивационный паралич».</p>
<p>АСОЦИАЛЬНОЕ ПОВЕДЕНИЕ</p>	<p>Поведение, противоречащее общественным нормам и принципам, выступающее в форме безнравственных или противоправных деяний.</p>
<p>АФФИЛИАЦИЯ</p>	<p>Потребность в принадлежности общности, включенности в группу.</p>

**ВЕДУЩАЯ
ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ**

Деятельность ребенка, которая характеризуется следующими тремя признаками. Во-первых, это такая деятельность, в форме которой возникают и внутри которой дифференцируются другие, новые виды деятельности. Во-вторых, это такая деятельность, в которой формируются или перестраиваются частные психические процессы. В-третьих, это такая деятельность, от которой ближайшим образом зависят наблюдаемые в данном возрасте основные изменения личности ребенка.

ВИКТИМИЗАЦИЯ
(от лат. *viktima* – жертва)

Процесс косвенного формирования роли потенциальной жертвы для личности, в связи с соответствующими социокультурными особенностями жертвы, ее отношениями со специфической, чаще всего преступной, средой, исполнением человеком определенной роли, например, «соучастник-свидетель» и т.п.

**ВОЗРАСТНЫЕ
КРИЗИСЫ**

Понятие, обозначающее резкий скачок в развитии индивида, переход в возрастном развитии к новому качественно специфическому этапу. Во внешнем поведении возрастные кризисы проявляются в непослушании, упрямстве, негативизме. По времени они локализованы на границах стабильных возрастов и проявляются как кризис новорожденности (до 1 мес.), кризис одного года, кризис 3 лет, кризис 7 лет, подростковый кризис (11-12 лет) и кризис юношеский.

**ГРУППА
РЕФЕРЕНТНАЯ**
(от лат. *referens* – сообщающий)

Реальная или условная социальная общность, с которой индивид соотносит себя как с эталоном и на нормы, мнения, ценности и оценки которой он ориентируется в своем поведении и в самооценке.

ГРУППА РИСКА

Группа лиц (чаще всего подростков), которые в силу определенных обстоятельств своей жизни более других подвержены негативным внешним воздействиям со стороны общества и его криминальных элементов, что приводит к социальной и психологической дезадаптации.

**ГРУППОВАЯ
ИДЕНТИФИКАЦИЯ**

Отождествление себя с обобщенным образом члена какой-либо социальной группы или общности, за счет которого происходит принятие, часто некритическое, ее целей и ценностей.

<p>ДЕВИАНТНОЕ ПОВЕДЕНИЕ (от англ. deviation – отклонение)</p>	<p>Действия, не соответствующие официально установленным или фактически сложившимся в данном обществе (социальной группе) моральным и правовым нормам, и приводящие нарушителя (девианта) к изоляции, лечению, исправлению или наказанию. Основные виды: преступность, алкоголизм, наркомания, суицид, проституция, сексуальные девиации.</p>
<p>ДЕВИАНТНОЕ РАЗВИТИЕ ЛИЧНОСТИ</p>	<p>Отклоняющееся психическое развитие, закономерно приводящее в итоге к поступкам, противоречащим морали или праву, например, к пьянству, половой распущенности, мошенничеству, воровству, преступлениям против личности, достоинства, здоровья людей.</p>
<p>ДЕЗАДАПТАЦИЯ СОЦИАЛЬНАЯ</p>	<p>Использование ребенком, подростком или взрослым деструктивных для общества и развития личности стратегий самореализации</p>
<p>ДЕЛИНКВЕНТНОЕ ПОВЕДЕНИЕ (от. лат. delinquens – правонарушитель)</p>	<p>Отклоняющееся поведение, которое в своих крайних проявлениях представляет собой уголовно наказуемые действия.</p>
<p>ДЕПРЕССИЯ</p>	<p>Состояние, характеризующееся мрачным настроением, подавленностью или печалью. Выражается в заторможенности психической деятельности, когда нарушена аффективная сфера. Депрессия как симптом или синдром является основной или значимой особенностью в целом ряде категорий заболеваний. Синоним: меланхолия.</p>
<p>ЗАДЕРЖКА ПСИХИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ (ЗПР)</p>	<p>Синдромы временного отставания развития психики в целом или отдельных ее функций (моторных, сенсорных, речевых, эмоционально-волевых), замедленного темпа реализации закодированных в генотипе свойств организма; задержка темпа может иметь обратимый характер. Основные черты – повышенная истощаемость и в результате – низкая работоспособность, незрелость эмоций, слабость воли, психопатоподобное поведение, ограниченный запас общих представлений, бедный словарь, трудности звукового анализа, несформированность навыков интеллектуальной деятельности.</p>

ЖИЗНЕННОЕ САМООПРЕДЕЛЕНИЕ	Это определение себя относительно общечеловеческих критериев смысла жизни и реализация себя на основе этого самоопределения.
ЖИЗНЕННЫЕ ЦЕЛИ	Конечные результаты определенных этапов жизни, являющиеся основными ориентирами на жизненном пути в будущем.
ИДЕНТИФИКАЦИЯ ЛИЧНОСТИ	Уподобление «значимым другим» людям. Ориентация на другого человека как на образец существенно повышает показатели социального научения.
ИЗОЛЯЦИЯ	1. Исключение индивида из обычных отношений с другими людьми. 2. Форма психологической защиты, характеризующаяся тем, что при ее реализации происходит блокирование отрицательных эмоций за счет устранения из сознания связи между ними и их источником.
ИМПУЛЬСИВНОСТЬ (от лат. impulsio – толчок)	Особенность поведения человека, заключающаяся в склонности действовать по первому побуждению, под влиянием внешних обстоятельств или эмоций. Импульсивный человек не обдумывает свои поступки, не взвешивает все «за» и «против», он быстро и непосредственно реагирует.
КОНГРУЭНТНОСТЬ	Способность человека приходить в контакт с собственными чувствами и способность их искренне выражать.
ЛИЧНОСТНОЕ САМООПРЕДЕЛЕНИЕ	Это определение себя относительно выработанных в обществе (и принятых данным человеком) критериев становления личности и дальнейшая действенная реализация себя на основе этих критериев. Личностное самоопределение формируется раньше профессионального, на основе личностного самоопределения складываются требования к профессии.
МОТИВЫ	То, что побуждает деятельность человека, ради чего она совершается. Мотивы применяются для обозначения самых различных явлений и состояний, вызывающих активность субъекта. В роли мотивов могут выступать потребности и интересы, влечения и эмоции, установки и идеалы.

НЕГАТИВИЗМ	Барьер в общении, характеризующийся как излишне критичным, предвзятым отношением к оппоненту, так и установкой (отчасти бессознательной) делать что-либо наперекор.
ОБСЕССИВНОЕ ПОВЕДЕНИЕ	Навязчивое поведение.
ОПЕКУН	Человек, которому юридически вверена опека над ребенком.
ПАТТЕРН	Совокупность постоянно повторяющихся при определенных условиях реакций индивида в примерно постоянной и предсказуемой последовательности. Синоним привычки, содержит в основе условно-рефлекторный механизм бессознательного реагирования на стимул.
ПОПЕЧИТЕЛЬСТВО	Формальное юридическое устройство ребенка по решению суда, дающее законные права другому человеку действовать от имени ребенка, родители которого скончались, отсутствуют или по другим причинам не могут заботиться о ребенке.
ПРЕВЕНТИВНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ	Деятельность, направленная на предупреждение определенных явлений и процессов. К примеру, проведение профессиональной ориентации для молодежи позволяет предупредить ее обращение в службу занятости и повысить уровень трудовой занятости молодежи.
ПСИХОЛОГИЧЕСКИЙ СКЛАД ЛИЧНОСТИ	Неповторимое в своей индивидуальности сочетание свойств у каждого конкретного человека, образующее устойчивое единство, которое можно рассматривать как относительное постоянство психического облика или склада личности (А.В. Петровский).
ПУБЕРТАТ	Период формирования полового развития организма человека, завершающийся половой зрелостью. Соответствует подростковому и раннему юношескому возрастам – от 13 до 18 лет.
РЕАБИЛИТАЦИЯ	Восстановление социального статуса человека; восстановление хорошей формы или соответствующего состояния функционирования.

<p>РИГИДНОСТЬ (от лат. rigidus – жесткий, твердый)</p>	<p>Затрудненность (вплоть до полной неспособности) в изменении намеченной субъектом программы деятельности в условиях, объективно требующих ее перестройки; недостаточная пластичность в психической деятельности и поведении, трудность переключения на что-то новое, сопротивление изменениям, своего рода непроницаемость (Н.Д. Левитов).</p>
<p>САМОАКТУАЛИЗАЦИЯ</p>	<p>Суть подлинного обучения состоит в передаче путей, посредством которых мы можем помочь человеку стать тем, кем он способен стать. Это и есть способ, каким обучаются самоактуализирующиеся личности.</p>
<p>СЕНЗИТИВНОСТЬ</p>	<p>Характерологическая особенность человека, проявляющаяся в повышенной чувствительности к происходящим с ним событиям. Обычно сопровождается повышенной тревожностью, боязнью новых ситуаций, людей, всякого рода испытаний и т.п.</p>
<p>СОЦИАЛЬНАЯ СИТУАЦИЯ РАЗВИТИЯ</p>	<p>Каждый возрастной этап характеризуется особым положением ребенка в системе принятых в данном обществе отношений. В соответствии с этим жизнь детей разного возраста заполнена специфическим содержанием: особыми взаимоотношениями с окружающими людьми и особой, ведущей для данного этапа развития деятельностью - игрой, учением, трудом. На каждом возрастном этапе существует также определенная система прав, которыми пользуется ребенок, и обязанностей, которые он должен выполнять.</p>
<p>СТАТУС (в социальной психологии) (от лат. status – положение, состояние)</p>	<p>Положение субъекта в системе межличностных отношений, определяющее его права, обязанности и привилегии. В различных группах один и тот же индивид может иметь разный статус.</p>
<p>ТРЕВОЖНОСТЬ</p>	<p>Склонность индивида к переживанию тревоги, характеризующаяся низким порогом возникновения реакции тревоги; один из основных параметров индивидуальных различий. В целом тревога является субъективным проявлением неблагополучия личности.</p>

<p>УРОВЕНЬ ПРИТЯЗАНИЙ</p>	<p>Характеризует: 1) уровень трудности, достижение которого является общей целью серии будущих действий (идеальная цель)); 2) выбор субъектом цели очередного действия, формирующейся в результате переживания успеха или неуспеха ряда прошлых действий; 3) желаемый уровень самооценки личности (уровень Я).</p>
<p>УСЫНОВИТЕЛЬ</p>	<p>Человек, к которому переходят все права и обязанности от биологических родителей ребенка, при котором ребенок в правовом отношении полностью приравнивается к биологическим детям усыновителя. При этом утрачиваются все права и обязанности родных (биологических) родителей ребенка.</p>
<p>ФОБИИ (от греч. phobos – страх)</p>	<p>Навязчивые состояния страха. Разновидности: страх пребывания на открытых местах (агорафобия), боязнь замкнутых пространств (клаустрофобия), страх смерти (танатофобия) и др.</p>
<p>ФРУСТРАЦИЯ (от лат. frustratio – обман, тщетное ожидание)</p>	<p>Психическое состояние, вызванное неуспехом в удовлетворении потребности, желания. Состояние фрустрации сопровождается различными отрицательными переживаниями: разочарованием, раздражением, тревогой, отчаянием и др. Фрустрация возникает в ситуациях конфликта, когда удовлетворение потребности наталкивается на непреодолимые или трудно преодолимые преграды. Высокий уровень фрустрации приводит к дезорганизации деятельности и снижению ее эффективности.</p>
<p>ЭГОЦЕНТРИЗМ</p>	<p>Взгляд на мир только из своей личной перспективы, безотносительно к воззрениям других людей; крайняя форма проявления эгоизма.</p>
<p>ЭМПАТИЯ (от греч. empatheia – сопереживание)</p>	<p>Состояние человеческой психики, характеризующееся постижением эмоциональных состояний другого человека в форме сопереживания.</p>
<p>Я-КОНЦЕПЦИЯ</p>	<p>Система представлений человека о самом себе: Я-физическое, Я-социальное, Я-экзистенциальное.</p>

Приложение №1. Состав членов МВК
Список членов Межведомственной комиссии по делам
несовершеннолетних и защите их прав при Правительстве
Республики Казахстан

Жансеит Кансеитович Туймебаев	Министр образования и науки Республики Казахстан, председатель МВК
Жумажан Камкенович Жукенов	Председатель Комитета по охране прав детей Министерства образования и науки Республики Казахстан, заместитель председателя МВК
Гаухар Айтжановна Саймасаева	Начальник Управления по защите прав детей Комитета по охране прав детей МОН РК, секретарь МВК
Члены МВК	
Анатолий Кожекенович Кульназаров	Председатель Комитета по спорту Министерства туризма и спорта Республики Казахстан
Дана Шайхановна Жандаева	Координатор проекта МОТ-ИПЕК в Казахстане
Баглан Асаубаевич Майлыбаев	Вице-министр культуры и информации Республики Казахстан
Зульфия Мухамедбековна Байсакова	Председатель Правления Союза кризисных центров Казахстана
Азат Габбасович Бектуров	Вице-министр транспорта и коммуникаций Республики Казахстан
Болат Каскенович Сембинов	Заместитель министра обороны Республики Казахстан, генерал-лейтенант
Вячеслав Афанасьевич Калюжный	Руководитель Национального центра по правам человека в Республике Казахстан
Нелли Яковлевна Моисеева	Главный эксперт Национальной комиссии по делам женщин и семейно-демографической политике при Президенте Республики Казахстан
Тамара Анатольевна Воценоква	Вице-министр здравоохранения Республики Казахстан
Айдын Мали-Задаевич Дуйсекеев	Заместитель председателя Комитета уголовно-исполнительной системы Министерства юстиции Республики Казахстан
Олег Анатольевич Федоров	Вице-министр внутренних дел Республики Казахстан
Санат Тунгышбекович Тунгышбеков	Председатель Комитета по делам сельских территорий Министерства сельского хозяйства Республики Казахстан
Багдат Жумабекович Сейтбатталов	Исполняющий обязанности директора Департамента консульской службы Министерства иностранных дел Республики Казахстан

**ПРИЛОЖЕНИЕ №2. ПРЕСС-РЕЛИЗ О ЗАСЕДАНИИ МВК
Пресс-служба
Министерства образования и науки Республики Казахстан**

010000, город Астана
улица Орынбор, дом № 8
11 подъезд
тел.: (7172) 74-23-81
www.edu.gov.kz

ПРЕСС-РЕЛИЗ

о заседании Межведомственной комиссии по делам
несовершеннолетних и защите их прав при Правительстве
Республики Казахстан

Астана, 27 апреля 2009 года
с 11.30 до 13.00
кабинет № 907

Министерство образования и науки Республики Казахстан 27 апреля 2009 года проводит очередное, четвертое, заседание Межведомственной комиссии по делам несовершеннолетних и защите их прав при Правительстве Республики Казахстан (далее – МВК).

В работе МВК примут участие представители заинтересованных министерств, заместители акимов областей, а также неправительственные организации.

На заседании МВК будет представлен опыт ряда регионов, где предпринимаются меры по восстановлению кабинетов здорового ребенка в организациях здравоохранения и решению проблем организации качественного питания школьников.

Участники заседания МВК обсудят вопросы повышения эффективности деятельности областных и районных комиссий по делам несовершеннолетних и защите их прав. Например, условия организации эффективного межведомственного взаимодействия по раннему выявлению и созданию единого межведомственного учета несовершеннолетних и семей, находящихся в социально опасном положении.

На МВК также будет рассмотрен вопрос защиты детей от информации, пропагандирующей культ жестокости и насилия. Будут выработаны рекомендации для госорганов по противодействию распространению в периодической печати продукции порнографического характера. Например, по совершенствованию механизма сбора данных о программах порнографического содержания в эфире иностранных и отечественных республиканских каналов, в том числе в сети кабельного и спутникового телевидения. Кроме того, будут рассмотрены проблемы обеспечения информационной безопасности детей в киберпространстве.

По итогам работы МВК по обозначенным проблемам будут внесены предложения в Правительство Республики Казахстан.

Приложение №3. ПРОГРАММА ЗАСЕДАНИЯ МВК

Программа

**заседания Межведомственной комиссии по делам
несовершеннолетних и защите их прав при Правительстве
Республики Казахстан (МВК)**

г. Астана

27 апреля 2009 год, 11.30

Место проведения:

МОН РК, кабинет № 907

11.00 11.30	Регистрация участников заседания
11.30 11.35	Шамшидинова Куляш Ногатаевна, вице-министр образования и науки, председатель МВК
11.35 11.45	Жукенов Жумажан Камкенович, председатель Комитета по охране прав детей МОН РК Тема: «О проблемах активизации деятельности областных межведомственных комиссий по делам несовершеннолетних и защите их прав»
12.05 12.15	Рамазанова Лаззат Керимкуловна, глава представительства акимата Южно-Казахстанской области в г. Астане Тема: «О принимаемых мерах акиматом ЮКО по активизации деятельности комиссий по делам несовершеннолетних и защите их прав»
Переход к обсуждению второго вопроса	
12.15 12.25	Шек Генрих Генрихович, начальник управления образования Костанайской области Тема: «Пути решения проблем организации качественного питания учащихся в общеобразовательных школах»
Переход к обсуждению третьего вопроса	
12.25 12.35	Тулегалиева Ажар Гиниятовна, начальник управления Департамента стратегического развития здравоохранения МЗ РК Тема: «О принимаемых органами образования мерах по вопросу организации качественного питания учащихся в общеобразовательных школах»
12.35 12.45	Жумабекова Рысты Магауияновна, заместитель акима Павлодарской области Тема: «О мерах, принимаемых акиматом Павлодарской области по развитию кабинетов здорового ребенка»
Переход к обсуждению четвертого вопроса	
12.45 12.50	Майлыбаев Баглан Асаубаевич, вице-министр культуры и информации Тема: «О мерах по ограничению распространения, демонстрации или рекламирования порнографических материалов, а также материалов эротического содержания и пропагандирующих культ жестокости и насилия»
12.50 12.55	Бармаков Кайрат Советович, начальник управления Комитета административной полиции МВД РК Тема: «О правоохранных аспектах ограничения распространения, демонстрации или рекламирования порнографических материалов»
12.55 13.00	Туймебаев Жансеит Кансеитович, подведение итогов заседания и принятие протокольного решения МВК

ПРИЛОЖЕНИЕ №4. РЕШЕНИЕ ЗАСЕДАНИЯ МВК

Решение

**заседания Межведомственной комиссии по делам
несовершеннолетних и защите их прав**

**1. О проблемах активизации деятельности межведомственных
комиссий по делам несовершеннолетних и защите их прав**

(Шамшидинова К.Н., Жукенов Ж.К., Бектаев А.А. и др.)

1. Принять к сведению информацию председателя Комитета по охране прав детей Министерства образования и науки Ж. Жукенова.
2. Рекомендовать Министерству внутренних дел Республики Казахстан активизировать работу по созданию межведомственного информационного банка данных о неблагополучных семьях, детях, находящихся в трудной жизненной ситуации, совершающих антиобщественные действия и нуждающихся в профилактической помощи.
3. Рекомендовать акимам областей и городов Астана, Алматы:
 - 1) до 1 июня 2009 года рассмотреть вопрос «Об оценке эффективности деятельности областных и районных межведомственных комиссий по делам несовершеннолетних и защите их прав за 2006-2008 годы»;
 - 2) при формировании состава комиссий включать в их состав максимальное количество ответственных должностных лиц, имеющих отношение к обсуждаемым проблемам и полномочия для их решения;
 - 3) принять меры по повышению ответственности комиссий за счет освобождения ответственных секретарей комиссий от выполнения несвойственных функций;
 - 4) активизировать деятельность комиссий по разработке межведомственных программ раннего выявления, учета, реабилитации несовершеннолетних и семей, находящихся в социально опасном положении, а также по вопросам внедрения системы ювенальной юстиции;
3. Акимам Атырауской, Жамбылской, Южно-Казахстанской областей:
 - 1) ориентировать работу комиссий на организацию эффективного межведомственного взаимодействия по вопросам:
 - раннего выявления и создания единого межведомственного учета несовершеннолетних и семей, находящихся в социально опасном положении;
 - обязательности исполнения принимаемых комиссиями решений;
 - предупреждение уклонения от учебы в школе, беспризорности, безнадзорности, правонарушений и антиобщественных действий, суицидов, алкоголизма, токсикомании и наркомании несовершеннолетних; совершения преступлений против семьи и несовершеннолетних;
 - обеспечения глубинного анализа и выявления причин и условий, способствующих различным негативным процессам среди детей, принятия мер по их устранению;
 - координации деятельности органов и учреждений системы профилактики правонарушений и преступлений среди несовершеннолетних;
 - 2) на особый контроль взять работу указанных в справке комиссий, принять меры по устранению указанных нарушений, причин и условий, способствующих им. Привлечь председателей и ответственных секретарей указанных в справке комиссий к дисциплинарной ответственности. О принятых мерах сообщить в рабочий орган Межведомственной комиссии по делам несовершеннолетних и защите их прав при Правительстве Республики Казахстан – Комитет по охране прав детей МОН РК в срок до 1 сентября 2009 года.

Приложение №5. Памятка по изучению деятельности КДН

ПАМЯТКА

по изучению деятельности областных и районных комиссий по делам несовершеннолетних и защите их прав по обеспечению прав и законных интересов детей на получение образования за 2007-2009 годы

1. Наличие нормативных, законодательных документов, регламентирующих работу Межведомственной комиссии по делам несовершеннолетних и защите их прав (далее – Комиссия).

2. Оценка организации работы Комиссии в 2007, 2008 годах и по март 2009 года по:

- наличию решения акимов о создании и составе Комиссии;
- наличию годовых планов работы Комиссии с мероприятиями по реализации функций Комиссии, предусмотренных в пункте 8 **Типового положения о комиссии по делам несовершеннолетних и защите их прав (утвержденных Постановлением Правительства Республики Казахстан от 11 июня 2001 года № 789 «Об утверждении типового положения о комиссии по делам несовершеннолетних и защите их прав»)**;

- наличию отчетов и информации руководителю региона, района о выполнении годовых планов работы Комиссии;

- количеству заседаний, проведенных комиссией за изучаемый период, в том числе по вопросам обеспечения всеобщего, организации школьного питания, проблемам подросткового суицида, наихудших форм детского труда, детской проституции (наличие записей в протокольной книге);

- количеству обращений в суд за защитой прав и законных интересов несовершеннолетних, в т.ч. по проблемам уклонения от учебы в школе, подросткового суицида, трудовой и сексуальной эксплуатации детей, бытового насилия и рукоприкладства родителей.

3. Оценка выполнения функции Комиссии по (в том числе примеры конкретного эффективного выполнения нижеуказанных функций, положительного решения судьбы ребенка, семей или халатного, недостаточного выполнения (невыполнения) данной функции):

- выявлению и социальной реабилитации несовершеннолетних, находящихся в положении, представляющем опасность для их жизни и здоровья, установлению родителей или иных законных представителей, не исполняющих обязанности по воспитанию, обучению, содержанию несовершеннолетних, а также отрицательно влияющих на нормальное физическое и нравственное развитие несовершеннолетних или жестоко общающихся с ними;

- разработке программ и методик, направленных на совершенствование деятельности государственных органов по профилактике правонарушений, безнадзорности, беспризорности и антиобщественных действий среди несовершеннолетних, их социальную реабилитацию;

- организации работы по рассмотрению жалоб и заявлений несовершеннолетних, их родителей или иных законных представителей и других лиц,

связанных с нарушением или ограничением прав и законных интересов несовершеннолетних;

- содействию несовершеннолетним в реализации и защите их прав и законных интересов;

- проведению или участию в совместных рейдах с другими органами по выявлению безнадзорных, беспризорных несовершеннолетних, а также подростков, находящихся в трудной жизненной ситуации, длительное время не посещающих школы;

- участию в обеспечении контроля за условиями воспитания, обучения, содержания несовершеннолетних в организациях, осуществляющих функции по защите прав ребенка;

- оказанию содействия в развитии сети организаций, осуществляющих функции по защите прав ребенка, и обеспечению мониторинга их деятельности;

- изучению состояния правонарушений, безнадзорности и беспризорности среди несовершеннолетних и организации проведения социологических исследований в этой области (в том числе привести динамику роста или снижения правонарушений в области за 2005, 2006, 2007, 2008 годы (в % отношении);

- информированию заинтересованных ведомств о состоянии работы по профилактике правонарушений, безнадзорности, беспризорности и антиобщественных действий несовершеннолетних, а также выявлению фактов нарушения прав и законных интересов несовершеннолетних;

- внесению в органы опеки и попечительства предложений о поддержке несовершеннолетних, нуждающихся в помощи государства и находящихся в трудной жизненной ситуации;

- принятию мер по обеспечению защиты несовершеннолетних от физического и психического насилия, всех форм дискриминации, сексуальной и иной эксплуатации, а также от вовлечения несовершеннолетних в совершение антиобщественных действий;

- заслушиванию отчетов руководителей заинтересованных государственных органов о проводимой работе по профилактике правонарушений, безнадзорности и беспризорности среди несовершеннолетних, защите их прав и организации взаимного обмена информацией между ними по курируемым вопросам;

- участию в подготовке материалов в суд по вопросам направления несовершеннолетних в специальные организации образования и организации образования с особым режимом содержания;

- координации деятельности заинтересованных органов в трудовом и бытовом устройстве несовершеннолетних, освобожденных из учреждений уголовно-исполнительной системы либо вернувшихся из специальных организаций образования и организаций образования с особым режимом содержания;

- качеству, оперативности и результативности рассмотрения материалов в отношении несовершеннолетних, совершивших правонарушения, а также родителей и законных представителей несовершеннолетних, не

исполняющих своих обязанностей по воспитанию, обучению и содержанию несовершеннолетних либо отрицательно влияющих на их поведение;

- направлению в соответствующие государственные органы, занимающиеся воспитанием и обучением детей, профилактикой преступлений, правонарушений и безнадзорности несовершеннолетних, а также иные органы и организации независимо от их организационно-правовой формы информации и рекомендаций о необходимости проведения индивидуальной профилактической работы с несовершеннолетними (освобожденными из воспитательных колоний; вернувшимися из специальных организаций образования, организаций образования с особым режимом содержания; привлекавшимися к административной ответственности; с другими, нуждающимися в помощи и контроле со стороны организаций образования);

- направлению в учреждения здравоохранения материалов в отношении несовершеннолетних, употребляющих спиртные напитки, наркотические средства, психотропные или одурманивающие вещества, для проведения с согласия родителей соответствующих лечебно-профилактических и реабилитационных мер;

- по качеству, оработанности, содержательности представлений комиссий администрациям организаций образования о длительном непосещении несовершеннолетними школьного возраста общеобразовательных учебных заведений и необходимости проведения индивидуальной профилактической работы;

- по качеству, оработанности, содержательности справок об изучение состояния воспитательной, правовой, образовательной и оздоровительной работы с несовершеннолетними в организациях образования независимо от их форм собственности;

- обобщению и распространению положительного опыта работы органов и организаций, занимающихся профилактикой правонарушений, безнадзорности и беспризорности среди несовершеннолетних, оказывает им методическую и практическую помощь;

- организации освещения в средствах массовой информации проводимой работы по профилактике правонарушений, безнадзорности и беспризорности среди несовершеннолетних;

- регулярности посещения организаций образования и культуры, центров временной изоляции, адаптации и реабилитации несовершеннолетних, воспитательных колоний с целью обследования условий воспитания, обучения, содержания, охраны здоровья и соблюдения прав и законных интересов несовершеннолетних в них;

- осуществлению выездных заседаний комиссий в отдаленных селах, районах и организациях образования.

4. Оценка порядка рассмотрения материалов Комиссией по:

1) количеству рассмотренных Комиссией материалов в отношении несовершеннолетнего, его родителей или иных законных представителей, в том числе:

- по заявлению несовершеннолетнего, его родителей или иных законных представителей; по собственной инициативе; по информации граждан; по

представлениям организаций образования, а также по обращениям иных органов и организаций независимо от их организационно-правовой формы; по материалам органов внутренних дел или прокуратуры в отношении несовершеннолетнего, совершившего общественно опасное деяние до достижения возраста, с которого наступает уголовная ответственность;

2) количеству рассмотренных материалов по фактам невыполнения родителями или иными законными представителями несовершеннолетних детей обязанностей норм пункта 2 ст. 49 Закона РК «Об образовании» о - создании детям здоровых и безопасных условия для жизни и учебы, обеспечении развития их интеллектуальных и физических сил, нравственном становлении;

- обеспечении предшкольной подготовки детей в возрасте пяти лет, а начиная с шести лет определении в общеобразовательную школу;

- оказании содействия организациям образования в обучении и воспитании детей;

- обеспечении посещения детьми занятий в учебном заведении;

3) количеству рассмотренных материалов по фактам:

- подросткового суицида; трудовой и сексуальной эксплуатации детей; бытового насилия и рукоприкладства родителей; убийств; краж; употребления, хранения наркотиков; хулиганства; порчи имущества; функционирования криминальных «дворовых команд» и «школьных команд» и т.д.

3) оперативности и своевременности **рассмотрения материалов (полученные комиссией материалы должны быть рассмотрены в течение пятнадцати дней со дня их поступления в комиссию – п. 15 Типовых правил)**;

4) периодичности заседания Комиссий (заседания Комиссии проводятся по мере необходимости, но не реже двух раз в месяц и являются, как правило, открытыми – п. 17 Типовых правил);

5) **качеству оформления Постановления Комиссии** в соответствии с п. 18 Типовых правил (в постановлении комиссии указываются: наименование и персональный состав комиссии; дата и место заседания комиссии; сведения о лице, в отношении которого рассматриваются материалы; обстоятельства, установленные при рассмотрении материалов; доказательства, на основании которых принято решение; нормативный правовой акт, предусматривающий ответственность за правонарушение либо гарантирующий права несовершеннолетнего; решение, принятое комиссией; предлагаемые комиссией меры по оказанию социальной помощи несовершеннолетнему, органы или лица, которым они поручены; сведения о разъяснении сроков и порядка обжалования данного постановления. Постановление комиссии подписывается председательствующим и ее ответственным секретарем, оглашается на заседании комиссии и вступает в законную силу после истечения срока, установленного для его обжалования);

6) качеству представлений комиссий, вносимых в государственные органы, органы местного самоуправления и организации об их устранении, выявленных в ходе рассмотрения причин и условий, способствовавших

совершению преступлений, правонарушений, антиобщественных действий и безнадзорности несовершеннолетних, а также нарушению прав и законных интересов несовершеннолетних;

7) качеству оформления протоколов заседания Комиссии (на заседании комиссии ответственный секретарь комиссии ведет протокол, в котором должны быть указаны: наименование и персональный состав комиссии; дата и место заседания комиссии; содержание рассматриваемых материалов; фамилия, имя и отчество лица, в отношении которого рассматриваются материалы, дата и место его рождения, место его жительства, а также иные сведения, имеющие значение для рассмотрения материалов; сведения о явке участвующих в заседании комиссии лиц и разъяснении им их прав и обязанностей; объяснения участвующих в заседании комиссии лиц; документы и вещественные доказательства, исследованные при рассмотрении материалов; заявленные ходатайства и результаты их рассмотрения; сведения об оглашении на заседании комиссии принятого постановления или представления; сведения о разъяснении сроков и порядка обжалования принятого постановления или представления. Протокол заседания комиссии подписывается председательствующим и ее ответственным секретарем – п. 20 Типовых правил);

8) организации учета и хранению всех рассмотренных на заседаниях Комиссии дел, обобщению данных этого учета в пределах своей территориальной принадлежности;

9) качеству **материально-технического обеспечения Комиссии.**

5. Оценка выполнения пунктов протокольного решения №3 Межведомственной комиссии по делам несовершеннолетних и защите их прав при Правительстве Республики Казахстан от 11 декабря 2008 года, в том числе:

1) подпункта 1 пункта 2 о рассмотрении акимами областей и городов Астана, Алматы до 1 февраля 2009 года вопросов деятельности областных, районных органов образования и межведомственных комиссий по делам несовершеннолетних и защите их прав при акиматах по обеспечению всеобщего и выполнению соответствующих директивных документов и принятию мер по активизации их работы;

2) подпункта 3 пункта 2 в срок до 1 марта 2009 года о заслушивании отчетов межведомственных экспертных групп по мониторингу организации школьного питания, в том числе ассортимента, качества и безопасности поставляемого сырья и пищевых продуктов для питания обучающихся, воспитанников организаций образования на заседаниях областных, городов Астана и Алматы межведомственных комиссий по делам несовершеннолетних и защите их прав совместно с органами госсанэпиднадзора.

6. Оценка выполнения пункта 2 Протокола селекторного совещания у Премьер-министра Республики Казахстан Масимова К.К. 1 декабря 2008 года об усилении охвата детей всеобщим и активизации работы комиссий (какие меры приняты Комиссией по выполнению данного пункта).

**Приложение №6. Справка об изучении деятельности комиссий
СПРАВКА**

**об изучении деятельности комиссий по делам
несовершеннолетних и защите их прав в Атырауской, Жамбылской
и Южно-Казахстанской областях (фрагмент)**

В целях реализации постановления Правительства Республики Казахстан от 11 июня 2001 года № 789 «Об утверждении типового положения о комиссии по делам несовершеннолетних и защите их прав» (далее – Положение), а также выполнения пункта 3.2 Протокола селекторного совещания у Премьер-министра Республики Казахстан Масимова К.К. от 1 декабря 2008 года № 20-46/007-713 об активизации деятельности комиссий по делам несовершеннолетних и защите их прав с 16 февраля по 1 марта 2009 года изучена работа 21 комиссии по делам несовершеннолетних и защите их прав (далее – комиссии) в Атырауской, Жамбылской и Южно-Казахстанской областях.

Для изучения были сформированы три межведомственные рабочие группы, с участием представителей Комитета по охране прав детей, органов образования, внутренних дел, здравоохранения, территориальных департаментов защиты прав детей (далее – рабочая группа).

Анализ показал, что комиссиями проводится определенная работа по обеспечению межведомственной координации местных исполнительных органов в целях предупреждения безнадзорности, беспризорности, правонарушений и других антиобщественных действий несовершеннолетних.

1. Установлено взаимодействие комиссий с рядом органов и организаций образования по вопросам обеспечения всеобуча.

Комиссией Толебийского района ЮКО была проведена работа по определению в лицей №9 несовершеннолетнего Рябова А., вернувшегося из спецшколы г. Кентау в сентябре 2008 года. В связи с тем, что подросток часто пропускал занятия, не хотел учиться, устраивался на работу, Комиссией была проведена разъяснительная работа с мальчиком и его отцом. В настоящее время подросток учится в школе и не пропускает занятия. В Сайрамском районе несовершеннолетние, состоящие на учете в органах внутренних дел, закреплены за работниками отделов образования, внутренних дел, физкультуры и спорта, которые проводят профилактическую и воспитательную работу, контролируют посещение детьми школ и проведение свободного времени.

2. Ряд комиссий совместно с органами внутренних дел, образования, защиты прав детей участвуют в проведении различных рейдов по выявлению безнадзорных и беспризорных несовершеннолетних, а также подростков, находящихся в трудной жизненной ситуации, длительное время не посещающих школу. Например, комиссиями областной, городов Шымкент, Туркестан и Толебийского района ЮКО разработаны графики проведения рейдовых мероприятий совместно с заинтересованными органами по выявлению безнадзорных, беспризорных подростков и

детей, находящихся в трудной жизненной ситуации. В 2008 году Комиссия г. Шымкента участвовала в проведении 32 рейдов, г. Туркестана – 17, Тoleбийского района – 15. В ходе рейдов в г. Туркестане во время проведения рейдового мероприятия 17 мая было выявлено 19 учащихся 7-10 классов, находящихся в компьютерных клубах в учебное время, в Тoleбийском районе (12 мая) – 14 подростков 6-8 классов, в Сайрамском районе – 36 учащихся, из них 12 детей, склонных к бродяжничеству.

3. Отдельными комиссиями проводится работа со средствами массовой информации в целях обеспечения информированности населения о проводимой работе по защите прав детей, профилактике правонарушений, безнадзорности и беспризорности среди несовершеннолетних

4. Некоторыми комиссиями осуществляется взаимодействие с заинтересованными органами и организациями по ряду вопросов защиты прав детей. Например, в ЮКО комиссией в ноябре 2008 года совместно с комиссией по профилактике наркомании и наркобизнеса проведено расширенное заседание по вопросам профилактики наркомании и наркобизнеса. По результатам было принято решение об объединении усилий всех органов по активизации деятельности в этом направлении. Комиссией города Шымкент утвержден график организации и проведения круглых столов и семинаров во всех школах города по вопросам защиты прав детства. Итоговые материалы были направлены во все заинтересованные органы для использования в работе комиссий.

Таким образом, все вышеуказанные меры, принятые комиссиями, в определенной степени активизировали их работу по защите прав ребенка на образование, способствовали охране и реализации прав детей, находящихся в трудной жизненной ситуации.

Вместе с тем, несмотря на принимаемые меры, в деятельности комиссий выявлены серьезные проблемы и нерешенные вопросы.

1. Низкое качество разработки и исполнения планов работы Комиссии. Почти во всех изученных комиссиях имеются утвержденные планы работы на год, однако большинство запланированных в них мероприятий не выполняются и переходят из года в год. При этом не практикуется анализ выполнения и оценка эффективности, результативности запланированных мероприятий.

2. Слабое влияние комиссий на решение проблем профилактики правонарушений и преступлений среди несовершеннолетних. Так, ни одной из 21 проверенных комиссией не приняты меры по разработке программ или методических рекомендаций, направленных на совершенствование деятельности государственных органов по профилактике правонарушений, безнадзорности, беспризорности и антиобщественных деяний среди несовершеннолетних, их социальную реабилитацию.

3. Отсутствие инициативы по подготовке или организации разработки программ, рекомендаций, исследований по выявлению причин и условий, способствующих распространению различных негативных процессов среди несовершеннолетних. Формализм и затягивание сроков рас-

смотрения жалоб и заявлений несовершеннолетних, их родителей или законных представителей и других лиц.

4. Недостаточный профессионализм, слабая правовая грамотность ответственных секретарей комиссий, выполнение ими несвойственных функций. Например, во всех проверенных комиссиях качество, работанность, содержательность материалов заседаний и представлений комиссий оставляют желать лучшего. При этом не практикуется анализ обязательности и качества исполнения принимаемых комиссиями решений.

5. Систематическое нарушение норм Положения в части периодичности проведения заседаний комиссий. Срыв и нерегулярное проведение заседаний комиссий, небрежность и беспорядок в делопроизводстве.

Аналитические материалы, полученные рабочей группой в ходе изучения деятельности комиссий в Атырауской, Жамбылской и Южно-Казахстанской областях, подтверждают вышеназванные проблемы.

Рабочей группой МОН РК также выявлены упущения и недостатки в деятельности Комиссии ЮКО.

1. В настоящее время в областной и во всех изученных регионах отсутствуют должности освобожденных секретарей комиссий, в результате чего их функциональные обязанности возлагаются на специалистов отделов акиматов в качестве дополнительной нагрузки. Так, секретарь областной комиссии, являясь главным специалистом отдела мониторинга общественных отношений, координирует деятельность двух управлений (образование, развитие языков), высших и средних учебных заведений области, а также комиссии по ономастике. Секретарь Комиссии г.Туркестана одновременно является секретарем четырех других комиссий, на секретаря Комиссии Толембийского района, главного специалиста юридического отдела акимата, дополнительно возложены несколько обязанностей отдела. Очевидно, что с учетом объема и значимости, возложенных на Комиссию полномочий, осуществление функций секретаря на общественных началах отрицательно сказывается на эффективности и качестве проводимой работы.

2. На день проверки во всех комиссиях отсутствует утвержденная номенклатура дел, делопроизводство не соответствует установленным требованиям, материалы не систематизированы. В результате комиссиями областной, г. Шымкента, Сайрамского, Толембийского районов не были представлены протоколы заседаний комиссий за 2007 год. Лишь в Сайрамском районе ведется журнал регистрации входящей и исходящей документации, в других регионах – через канцелярию акимата. Комиссией Созакского района вообще не ведется учет входящей и исходящей корреспонденции, постановлений и протоколов.

3. Периодичность проведения заседаний комиссий не соответствует требованиям, утвержденным п. 17 Положения о Комиссии. Так, в 2008 году областной комиссией проведено всего 4 заседания, Созакского района – 7, г. Туркестан – 12 и Шымкента – 21. За два первых месяца

текущего года Комиссией Созакского района не было проведено ни одного заседания. Областной комиссией и комиссиями Созакского района, г. Туркестана утверждены положения о деятельности комиссии, которые не соответствуют требованиям Положения. Так, в положениях этих комиссий установлена периодичность проведения заседаний не реже одного раза в квартал (в Типовом положении – два раза в месяц), функциональные обязанности сокращены на порядок (вместо 18 функций – 7-11).

4. В комиссиях на низком уровне поставлена работа по планированию и оценке своей деятельности. Так, во всех проверенных районах имеются утвержденные планы работы комиссий на год, однако большинство запланированных в них мероприятий переходят из года в год. А в г. Кентау на день изучения не было утвержденного плана работы на 2009 год. В постановлениях Комиссии Сайрамского района отсутствуют постановочные вопросы. Отчеты руководителей заинтересованных органов принимаются к сведению, по указанным в них отрицательным фактам не принимаются решения по их устранению.

5. Комиссиями недостаточное внимание уделяется вопросам всеобщего школьного питания, наихудших форм детского труда, суицида. Например, в Созакском районе за последние три года ни разу не были рассмотрены вышеуказанные вопросы, в Сайрамском районе – вопросы питания, суицида и использования детского труда. При этом в области количество суицида среди несовершеннолетних по сравнению с 2006 годом выросло на 56% (с 37 случаев в 2006 году до 57 в 2008 году).

6. Ни одной комиссией не разрабатываются программы и методические рекомендации, направленные на совершенствование деятельности государственных органов по профилактике правонарушений, безнадзорности, беспризорности и антиобщественных деяний среди несовершеннолетних, их социальную реабилитацию.

7. Комиссиями не инициировались вопросы развития сети организаций, осуществляющих функции по защите прав ребенка. Лишь областная комиссия вышла в текущем году с предложением об увеличении штатной численности школьных инспекторов на сто единиц.

8. Комиссиями также не проводятся социологические исследования по состоянию правонарушений, беспризорности и безнадзорности среди несовершеннолетних. Таким образом, комиссии в полной мере не отвечают своей главной задаче – координировать деятельность органов и учреждений системы профилактики, вырабатывать меры по глубинному анализу выявления причин, условий, способствующих преступлениям и правонарушениям среди детей, а также принятию мер по их устранению. В результате неэффективна деятельность комиссий по решению вопросов профилактики преступлений среди несовершеннолетних. Отчасти поэтому в области наблюдается рост преступлений, совершаемых детьми. Например, если в 2007 году по области было совершено несовершеннолетними 336 преступлений, то в 2008 году – 367. Большой рост наблюдается по та-

ким видам преступления, как грабеж, угон транспортных средств и преступления, совершенные в группах. К сожалению, имеют место факты совершения преступлений несовершеннолетними девочками. Так, в течение 2008 года ими было совершено 40 преступлений.

Исходя из вышеизложенного и в целях активизации работы областных и районных межведомственных комиссий по делам несовершеннолетних и защите их прав предлагается:

1. Акимам областей и городов Астана, Алматы до 1 июня 2009 года

1) рассмотреть вопрос «Об оценке эффективности деятельности областных и районных межведомственных комиссии по делам несовершеннолетних и защите их прав за 2006-2008 годы»;

2) при формировании состава комиссий включать в ее состав максимальное количество ответственных должностных лиц, имеющих отношение к обсуждаемым проблемам и полномочия для их решения;

3) принять меры по повышению ответственности комиссий за счет освобождения ответственных секретарей комиссий от выполнения несвойственных функций ;

4) активизировать деятельность комиссий по разработке межведомственных программ раннего выявления, учета, реабилитации несовершеннолетних и семей, находящихся в социально опасном положении, а также повышения уровня индивидуальной профилактической работы с ними.

2. Акимам Атырауской, Жамбылской ЮКО:

1) ориентировать работу комиссий на организацию эффективного межведомственного взаимодействия по вопросам:

- раннего выявления и создания единого межведомственного учета несовершеннолетних и семей, находящихся в социально опасном положении;

- оценки исполнения принимаемых комиссиями решений;

- предупреждение уклонения от учебы в школе, беспризорности, безнадзорности, правонарушений и антиобщественных действий, суицидов, алкоголизма, токсикомании и наркомании несовершеннолетних; совершения преступлений против семьи и несовершеннолетних;

- обеспечения глубинного анализа и выявления причин и условий, способствующих различным негативным процессам среди детей; принятия мер по их устранению;

- координации деятельности органов и учреждений системы профилактики правонарушений и преступлений среди несовершеннолетних.

2) на особый контроль взять работу указанных в справке комиссий, принять меры по устранению указанных нарушений, причин и условий, способствующих им. Привлечь председателей и ответственных секретарей, указанных в справке комиссий, к дисциплинарной ответственности. О принятых мерах сообщить в рабочий орган МВК при Правительстве РК - Комитет по охране прав детей МОН РК в срок до 1 сентября 2009 года.

Рабочая группа Комитета по охране прав детей МОН РК, 31.03.09 .

Приложение №7. Постановление комиссии

ПОСТАНОВЛЕНИЕ

Персональный состав комиссии:

Председатель комиссии – С. Калдыгулова

Заместитель председателя – Б. Култаев

Ответственный секретарь – С. Жумагазина

Члены комиссии:

А. Пашкевич, А. Масхутова, Ж. Еришова, А. Прихно, Б. Тлеулиева, Н. Беисова, А. Уалиев, Г. Тулкибаева, Н. Табилдинова, А. Кушербаев, Ж. Бокушева, С. Кустанова

Сведения о лице, в отношении которого рассматривается материал

Фамилия, имя, отчество: Подзоркина Надежда Юльевна

Дата рождения: 11.09.1977 г.р.

Место учебы/работы: ЧП «Каратенов» (маляр)

Место жительства: город Актобе, ул. М. Оспанова, 26/35

Обстоятельства, установленные при рассмотрении материала

На профилактическом учете в подразделении по делам несовершеннолетних Саздинского ОП ОВД г. Актобе состоит с 24.04.2007 года неблагополучная семья Подзоркиной Н.Ю., имеющей несовершеннолетнюю дочь Подзоркину Тамару Евгеньевну, 31.12.2002 г.р., освободившейся 13.04.2007 г. из мест лишения свободы за совершение преступления, предусмотренного по ст. 259 ч. 1 Уголовного кодекса Республики Казахстан. Во время отбытия наказания в местах лишения свободы воспитанием ребенка занимались родители: отец – Подзоркин Иван Иванович, мать – Подзоркина Елена Петровна.

Гражданка Подзоркина Н.Ю. состоит на учете в наркологическом диспансере Актюбинской области с 2001 года за употребление наркотических веществ.

В данное время работает, за время наблюдения инспектором ПДН Саздинского ОП ГОВД правонарушения не совершала, при проверке по месту жительства не была замечена в употреблении спиртных и наркотических веществ.

Доказательства, на основании которых принято решение

Представление Саздинского ОП ОВД г. Актобе от 30.06.2007 года №5/6221

о предупреждении ответственности Подзоркиной Н.Ю. по воспитанию несовершеннолетней дочери Подзоркиной Т.Е. (наблюдательное дело №33/07 на неблагополучную семью гр. Подзоркиной Н.Ю. на 14 листах).

Нормативный правовой акт, предусматривающий ответственность за правонарушение либо гарантирующий права несовершеннолетнего

1. Закон Республики Казахстан от 17.12.1998 года №321 «О браке и семье».
2. Закон Республики Казахстан от 09.07.2004 года № 591 «О профилактике правонарушений среди несовершеннолетних и предупреждении детской безнадзорности и беспризорности».

Решение, принятое комиссией

1. Предупредить гражданку Подзоркину Н.Ю., что она как законный представитель обязана заниматься воспитанием своей дочери Подзоркиной Т.Е. и нести основную ответственность за обеспечение условий жизни, необходимых для ее физического, психического, нравственного и духовного развития.
2. Инспектору по делам несовершеннолетних ОВД г. Актобе разъяснить гражданке Подзоркиной Н.Ю. п. 2 ст. 60, ст. 62, п.п. 1 п. 1 ст. 67 и ст. 69 Закона Республики Казахстан от 17.12.1998 года №321 «О браке и семье», усилить контроль над неблагополучной семьей Подзоркиной Н.Ю.
3. Предупредить гражданку Подзоркину Н.Ю., что при нарушении вышеуказанных статей Закона Республики Казахстан от 17.12.1998 года №321 «О браке и семье», на основании ст. 67, 68 Закона Республики Казахстан от 17.12.1998 года №321 «О браке и семье» комиссия по делам несовершеннолетних и защите их прав при акимате г. Актобе будет ходатайствовать перед судом г. Актобе о лишении родительских прав в отношении ее несовершеннолетней дочери Подзоркиной Т.Е.

Примечание: Постановление, принятое комиссией по рассмотренным материалам, может быть обжаловано лицом, в отношении которого оно было принято, его законными представителями, адвокатом, а также потерпевшим в суд или вышестоящую комиссию в течение 15 дней.

Председатель комиссии

С. Калдыгулова

Секретарь комиссии

С. Жумагазина

Приложение №8. Представление в ювенальный суд

В межрайонный специализированный суд по делам несовершеннолетних
г. Алматы

ПРЕДСТАВЛЕНИЕ

**НА НЕСОВЕРШЕННОЛЕТнюю Самсонову Раису Николаевну, проживающую по
адресу: г. Алматы, ул. Карабулак, д. 7 (детский дом №3)**

МВК при акимате города Алматы по Бостандыкскому району (далее – комиссия), рассмотрев на заседании комиссии 15.06.09 г. материал в отношении несовершеннолетней Самсоновой Раисы, установила следующее.

Несовершеннолетняя Самсонова Р. поставлена на профилактический учет в ОДН Бостандыкского РУВД 21.05.2007 г. по категории условно осужденная по ст. 179 ч. 2 п. «а» УК РК. С сентября 2008 года переведена на категорию за безнадзорность и беспризорность. Состоит на учете в центре психического здоровья с диагнозом «социализированное расстройство поведения».

Самсонова Р. поступила в детский дом №2 по направлению Департамента образования г. Алматы от 21.02.08 г. Решением Ауэзовского районного суда от 12.02.96 г. двое несовершеннолетних были отобраны у матери Самсоновой Н.Р. в связи с создавшейся дома крайне опасной обстановкой. Сведения об отце вписаны в свидетельство о рождении ребенка согласно ст. 49 п. 3 Закона РК «О браке и семье».

12.09.07 г. несовершеннолетняя в Бостандыкском районном суде г. Алматы была признана виновной в совершении уголовного дела и осуждена по ст. 257 ч. 2 п. «а» и 178 ч. 2 п. «в» УК на 3 года лишения свободы с применением ст. 63 УК РК условно с испытательным сроком на 1 (один) год.

В данное время Самсонова Р. администрацией детского дома и колледжа характеризуется отрицательно. Часто нарушает режим детского дома. Систематически уходит из детского дома в неизвестном направлении. Пропускает занятия без уважительных причин, интереса к учебе не испытывает, на замечания взрослых реагирует неадекватно. Неоднократно приходила в детский дом в нетрезвом состоянии. Склонна к воровству и бродяжничеству. Также она официально находилась в розыске (КУЗ №2885 от 25.04.09 г. Розыскное дело № 09754403420014 от 04.05.09 г.) как без вести пропавшая.

Несовершеннолетняя Самсонова Р. программный материал не усваивает и имеет большие пробелы в знаниях. С 12.01.09 г. по 24.04.09 г. число пропущенных уроков составляет 217 часов, вместе с тем имеются неоднократные жалобы на ее поведение со стороны учителей. Во время проведения занятий допускает грубое отношение к преподавателям и на все замечания учителей, воспитателей реагирует агрессивно, ругается и выражается нецензурной бранью, также часто

конфликтует с детьми. Поведение несовершеннолетней Самсоновой Р. неоднократно рассматривалось на Совете профилактики, но динамики в исправлении не наблюдается. Вместе с тем с ней неоднократно проводились разъяснительные беседы и занятия с воспитателями, с психологом и социальным педагогом, инспекторами ОДН Бостандыкского РУВД, но положительных результатов нет. Свои действия и поступки не контролирует, легко поддается негативным влияниям. Неадекватное поведение несовершеннолетней Самсоновой Р. отрицательно влияет на поведение других воспитанников.

На основании вышеизложенного и руководствуясь пп. 8 п. 6 ст. 9, п. 2 ст. 113 Закона РК «О профилактике правонарушений среди несовершеннолетних и предупреждении детской безнадзорности и беспризорности»

ПРОШУ:

1. Направить несовершеннолетнюю Самсонову Р.Н., 1992 г.р., в ГУ «Специальная организация образования для детей с девиантным поведением» г. Алматы до совершеннолетия для дальнейшего курса обучения и содержания.

Приложение: копия материала на ____ листах.

Председатель МВК при акимате г. Алматы
по Бостандыкскому району, заместитель акима

С. Агибаев

Приложение №9. Иск в суд

В суд г. Актобе

**Истец: Комиссия по делам несовершеннолетних и защите
их прав
при акимате города Актобе,
адрес: г. Актобе, ул. Т. Ахтанова, 50**

**Ответчик: Абуова Шара Кайратовна,
22.10.1981 г.р., проживающая по адресу:
г. Актобе, ул. Станционная, 4/55**

И С К О В О Е З А Я В Л Е Н И Е

Комиссия по делам несовершеннолетних и защите их прав при акимате г. Актобе просит Актюбинский городской суд рассмотреть материал в отношении Абуовой Шары Кайратовны, 22.10.1981 г.р.

На профилактическом учете в ПДН Саздинского ОП УВД г.Актобе состоит с 27.05.2009 г. неблагополучная семья гражданки Абуовой Ш.К., которая без уважительных причин не выполняет свои родительские обязанности.

Гражданка Абуова Ш.К. на иждивении имеет несовершеннолетнюю дочь Сагын Адем Мараткызы, 01.06.2002 г.р.

Отец несовершеннолетней Сагын А.М., Сагын Марат Жандосович, умер 03.08.2003 г.

Несовершеннолетняя Сагын А.М. с рождения воспитывается у родителей матери и проживает вместе с ними по вышеуказанному адресу.

По словам отца Абуова Каната Жапаровича, гражданка Абуова Ш.К. практически не занимается воспитанием своей дочери Сагын А.М., не заботится о ней, материально не содержит ее.

Гражданка Абуова Ш.К. часто уходит из дома на длительное время в неизвестном направлении, были случаи, что она на протяжении двух лет, с 2007 по 2009 г., не интересовалась судьбой своей дочери, вела разгульный образ жизни.

На сегодняшний день гражданка Абуова Ш.К. нигде не работает, употребляет спиртные напитки, 2 раза была замечена в нетрезвом состоянии, что подтверждается заключением медицинского освидетельствования.

Свое халатное отношение к дочери Сагын А.М. гражданка Абуова Ш.К.

объясняет тем, что она препятствует ей в создании личной жизни, в связи с этим отказывается от нее и не возражает передать на воспитание ребенка своим родителям.

Рассмотрев материал в отношении неблагополучной семьи гражданки Абуовой Ш.К., руководствуясь ст. 67, 68 главы 11 Закона «О браке и семье» Республики Казахстан № 321 от 17.12.1998 г., п.12 «Типового положения о комиссии по защите прав несовершеннолетних», утвержденного Постановлением Правительства Республики Казахстан №789 от 11.06.2001 г., комиссия по делам несовершеннолетних и защите их прав при акимате г. Актобе просит суд г. Актобе рассмотреть вопрос о лишении родительских прав Абуовой Ш.К. в отношении несовершеннолетней дочери Сагын А.М.

Приложение: Наблюдательное дело Саздинского ОП УВД г.Актобе №30/09 на неблагополучную семью Абуовой Ш.К. на ____ листах.

Заместитель акима города,
председатель КДН при акимате города Актобе С. Калдыгулова

Исполнитель: Жумагазина С.,
тел. 21-00-52.

Приложение №10. Заключение комиссии

В суд г. Актобе

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

На несовершеннолетнего	Толегенова Абая Шаймурат улы
Дата рождения:	18.04.1994 г.р.
Место обучения:	Средняя школа №24
Место проживания:	г. Актобе, пр. Абилкаир хана, 23/7
Законные представители:	отец – Толегенов Самат Саматович (с семьей не проживает), мать – Омарова Гульнара Серикжановна.

В КДН при акимате города Актобе поступил материал от Саздинского ОП УВД г. Актобе в отношении несовершеннолетнего Толегенова Абая Шаймурат улы, 18.04.1994 г.р., ученика 8 «ж» класса СШ №24, проживающего по адресу: г. Актобе, проспект Абилкаир хана, 23/7.

Несовершеннолетний Толегенов Абай Шаймурат улы состоит с ноября 2006 года на профилактическом учете в ПДН Саздинского ОП УВД г. Актобе за совершение преступления и злостное уклонение от получения среднего образования, систематические нарушения дисциплины СШ №24.

В отношении несовершеннолетнего Толегенова А.Ш. было вынесено постановление об отказе в возбуждении уголовного дело от 04.10.2007 г., согласно ст. 37 ч. 1 п. 10 Уголовно-процессуального кодекса Республики Казахстан, за совершение преступления, предусмотренного по ст. 296 ч. 2 Уголовного кодекса Республики Казахстан, то есть он 22.08.2007 г., не имея права на управление, управлял автомашиной марки «Тойота Раф-4», и, не уступив дорогу автомашине марки «Мерседес», допустил столкновение, в результате чего два пешехода Саринава Жазира Саликовна и Омаргазинова Мейрам Абдраковна скончались.

Законными представителями несовершеннолетнего Толегенова А.Ш. являются: отец – Толегенов Самат Саматович, который не проживает с семьей, мать – Омарова Гульнара Серикжановна, которая была привлечена к административной ответственности за невыполнение без уважительных причин своих обязанностей по воспитанию и обучению сына в соответствии со ст. 111 Кодекса Республики Казахстан об административных правонарушениях.

Администрацией СШ №24 несовершеннолетний Толегенов Абай Шаймурат улы характеризуется крайне отрицательно, за время обучения

в данной школе показал себя учеником средних способностей.

По данным СШ №24, несовершеннолетний Толегинов Абай Шаймурат улы за период обучения нарушал дисциплину школы, со стороны учителей-предметников имеются многочисленные замечания о том, что он срывает уроки, мешал объяснять материал, перебивал одноклассников при ответах, без разрешения учителей самовольно неоднократно уходил с уроков, на занятиях выражался нецензурными словами, на замечания учителей не реагировал. Также поступали жалобы от родителей учеников, обучающихся в данной школе, о том, что он оказывал им физическую и моральную угрозу.

Неоднократно проводились внутришкольные советы по профилактике в отношении несовершеннолетнего Толегинова Абая Шаймурат улы за его неадекватное поведение и непосещаемость занятий.

Также был рассмотрен материал Саздинского ОП УВД г. Актобе о направлении несовершеннолетнего Толегинова Абая Шаймурат улы в Жамбылскую специальную школу для детей и подростков, нуждающихся в воспитании с особыми условиями, на очередном заседании комиссии 31.07.2008 г., где постановлением ему был установлен испытательный срок по изменению своего поведения и отношения к учебе.

Однако несовершеннолетний Толегинов А.Ш. с 23.12.08 г. категорически не посещает занятия в школе, продолжает злостно уклоняться от получения среднего образования, в результате чего он оставлен на повторный курс обучения 8 класса, так как по итогам 2008-2009 учебного года по всем предметам был не аттестован, на сегодняшний день администрацией СШ №24 на основании ст. 31 п. 3 Закона РК «Об образовании» направлено ходатайство в ГУ «Отдел образования города Актобе» об исключении несовершеннолетнего Толегинова Абая Шаймурат улы.

На сегодняшний день мать Омарова Г.С. также не справляется с поведением несовершеннолетнего сына Толегинова А.Ш., не может повлиять на его неадекватное поведение, по-прежнему не принимает соответствующие меры, согласно законодательству Республики Казахстан, по обеспечению получения обязательного среднего образования несовершеннолетним сыном Толегиновым А.Ш.

Ответственным инспекторам по делам несовершеннолетних Саздинского ОП УВД г. Актобене всегда удавалось активизировать контроль и проводить профилактические мероприятия в целях предотвращения совершения повторных преступлений несовершеннолетним Толегиновым А.Ш., состоящим на учете, так как мать Омарова Г.С. постоянно скрывала его место жительства.

Рассмотрев материал на очередном заседании комиссии 17.07.09 г., представленный инспектором по делам несовершеннолетних Саздинского ОП УВД г. Актобе, приняв во внимание все сведения, указанные в представлении №5/5459 от 05.05.09 г. в отношении несовершеннолетнего Толегинова Абая Шаймурат улы, руководствуясь ст. 14 п. 1, 2 главы 2 Закона РК от 9.07.04 г. № 591 «О профилактике

правонарушений среди несовершеннолетних и предупреждении детской безнадзорности и беспризорности», п. 11 «Типового Положения о комиссии по делам несовершеннолетних и защите их прав», утвержденного Постановлением Правительства РК №789 от 11.06.01 г., комиссия по делам несовершеннолетних и защите их прав при акимате города Актобе просит суд г. Актобе о направлении несовершеннолетнего Толегенова Абая Шаймурат улы в Жамбылскую специальную школу для детей и подростков, нуждающихся в воспитании с особыми условиями, расположенную по адресу: РК, Жамбылская область, г. Тараз, ул. Толе би, №147.

Приложение: Наблюдательное дело Саздинского ОП УВД г.Актобе №113/06 на несовершеннолетнего Толегенова Абая Шаймурат улы, 18.04.94 г.р., на _____ листах.

Заместитель акима города,
председатель КДН при акимате города Актобе С. Калдыгулова

Исп.: Жумагазина С.Г.,
тел: 21-00-52

Приложение №11. ОБРАЗЕЦ ДОВЕРЕННОСТИ в суд

г. Талдыкорган

«___» _____ 2009 г.

ДОВЕРЕННОСТЬ

Настоящая доверенность выдана инспектору ОДН УВД города Талдыкоргана, старшему лейтенанту полиции Тунгатарову Серикжану Кайратовичу, владельцу удостоверения личности №097788990, выданного 13.09.2009 года Министерством юстиции Республики Казахстан, для предоставления и защиты интересов комиссии по делам несовершеннолетних и защите их прав при акиме города Талдыкорган, расположенного по адресу: г. Талдыкорган, улица Абая, д. 256, для участия на заседаниях суда по делу о лишении родительских прав гр. Хворостовой Вероники Викторовны, 1977 года рождения, в отношении несовершеннолетних детей Хворостовой Анны Васильевны, 12.03.1995 года рождения, Хворостова Михаила Николаевича, 06.10.1997 года рождения, Хворостова Даниила Георгиевича, 22.04.2008 года рождения, с правами изменения предмета иска, ознакомления с материалами дела, обжалования решений, постановлений, определений суда, кроме подписания искового заявления, передачи дела в третейский суд, заключения мирового соглашения, передачи полномочий другому лицу (передоверие), требования принудительного исполнения судебного постановления, получения присужденных имущества или денег.

Полномочия по этой доверенности не могут быть переданы другим лицам. Доверенность действительна до окончания судебных разбирательств.

Председатель КДН при акиме города Талдыкорган,
заместитель акима города

М. Кольбаев

Приложение №12. Список документов для формирования личных дел в ЦВИАРН

**Перечень документов для формирования личных дел несовершеннолетних,
направляемых в ЦВИАРН**

1. Постановление о помещении несовершеннолетнего в центр (отдел по опеке и попечительству несовершеннолетних при местном управлении образования и/или начальник местного ОДН).
2. Протокол личного осмотра.
3. Анкета несовершеннолетнего.
4. Документы, подтверждающие возраст несовершеннолетнего.
5. Сведения о наличии родителей или лиц, их заменяющих, их месте жительства.
6. Материалы проведения профилактической работы.
7. Справка о состоянии здоровья.
8. Арматурные списки.
9. Иные документы.

Приложение №13. Документы для формирования дел в СООДДП

Согласно Приложению 1 к Положению о специальных организациях образования, утвержденному приказом Министра образования и науки РК от 27.01.05 г. №42 (зарегистрирован в Министерстве юстиции РК 23.03.05 г. за №3510, согласовано Министерством внутренних дел РК 25.03.05 г. и Министерством здравоохранения РК 19.02.05 г.)

**ПЕРЕЧЕНЬ ДОКУМЕНТОВ
ДЛЯ ФОРМИРОВАНИЯ ЛИЧНЫХ ДЕЛ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ,
НАПРАВЛЯЕМЫХ В СОО**

1. Решение суда о направлении несовершеннолетнего в специальную организацию образования с указанием срока пребывания.
2. Удостоверение личности или свидетельство о рождении для лиц, не достигших 16 лет (копии).
3. Приписное свидетельство (для лиц призывного возраста).
4. Личное дело учащегося общеобразовательной школы, школы-интерната, детского дома, профессиональной школы.
5. Характеристика несовершеннолетнего на момент определения его в специальную организацию образования с последнего места учебы.
6. Справка о месте жительства, занимаемой жилплощади и составе семьи, справки с места работы родителей или лиц, их заменяющих.
- 7.* Медицинская карта ребенка – форма № 026/У и вкладной лист к медицинской карте амбулаторного больного – форма № 025-1/У.
8. Карта профилактических прививок – форма № 063/У и данные лабораторных анализов давностью не более одного месяца до направления в специальные организации образования.
9. Справки врача-психоневролога (для мальчиков и девочек), врача-гинеколога (для девочек), врача-дерматовенеролога (для мальчиков и девочек старше 14 лет).
10. Справка врача об отсутствии инфекционных заболеваний, если подросток, подлежащий направлению в специальную организацию образования, содержится в ЦВИАРНе. В случае обнаружения у данного подростка заболевания, не являющегося противопоказанием для определения его в специальную организацию образования, задерживается до излечения.
11. Заключение врача о возможности содержания несовершеннолетнего в специальной организации образования выносится на основании медицинского освидетельствования и изучения документов, перечисленных в пунктах 9, 10.

*Примечание: медицинская карта ребенка постепенно заменяется паспортом здоровья ребенка (учетная форма № 026/у-3).

Приложение №14. Перечень документов для формирования личных дел в СООДП. Пример г. Алматы

**ПРИМЕРНЫЙ ПЕРЕЧЕНЬ ДОКУМЕНТОВ И МАТЕРИАЛОВ,
ПОСТУПИВШИХ НА РАССМОТРЕНИЕ РАЙОННОЙ КДН,
ДЛЯ ОПРЕДЕЛЕНИЯ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНЕГО
В СООДП г. АЛМАТЫ**

1. Сопроводительное письмо на имя Комиссии;
2. материалы органов внутренних дел или представления организации образования, а также заявления родителей или иных законных представителей (бланк или печать, исходящий №, подпись руководителя);
3. постановление по вынесенному материалу, утвержденное начальником РУВД и подписанное руководителем ОДН РУВД, или ходатайство органов образования, подписанное руководителем (полная информация о профилактической работе с несовершеннолетним, дата постановления на учет, сведения о родителях и т.п.);
4. документы, удостоверяющие личности несовершеннолетнего, родителей и других законных представителей (копии удостоверения, свидетельства о рождении, свидетельства о заключении брака, сведения о родителях при отсутствии брака);
5. акты жилищно-бытовых условий несовершеннолетних и их семей;
6. характеристика по месту учебы или работы несовершеннолетних;
7. объяснительные родителей, законных представителей и соседей по месту проживания;
8. докладные руководителей и специалистов по месту учебы о проведенной воспитательной и другой работе с учащимися (сведения о пропусках занятий, совершенных правонарушениях);
9. справки на несовершеннолетнего, родителей из городского наркологического центра медико-социальной коррекции, центра психического здоровья;
10. протокол заседания Совета по профилактике правонарушений при учреждениях образования;
11. и другие материалы в соответствии с ситуацией.

ПРИЛОЖЕНИЕ №15. СООДДП КАЗАХСТАНА

- Специальная организации образования для детей с девиантным поведением г. Алматы (ул. Жубанова, д. 68 «А», тел.: 8-7272-771361; 760090);
- Специальная организация образования для детей с девиантным поведением Атырауской области (г. Атырау, пос. Химиков, тел.: 8-712-2 459336);
- Специальная организация образования для детей с девиантным поведением Мангыстауской области (г. Актау, б м-н, д. 34, тел.: 8-729-2 504383);
- Специальная организация образования для детей с девиантным поведением Карагандинской области (Бухаржырауский р-н, п. Керней, тел.: 8-72154 -26464);
- ГУ «Областная школа-интернат для детей с девиантным поведением» (г. Кызылорда, пос. Акжарма, тел.: 8-7242-213505);
- Специальная организация образования для детей с девиантным поведением Восточно-Казахстанской области (г. Серебрянск, ул. Серебрянская, 156, тел.: 8-723 -37- 21032 22670);
- Специальная организация образования для детей с девиантным поведением Павлодарской области (г. Павлодар, ул. Украинская, 38, тел.: 8-318-2 515322);
- Специальная организация образования для детей с девиантным поведением Южно-Казахстанской области (г. Кентау, тел.: 872536 3- 16- 53, 3-16-54);
- ГУ «Жамбылская областная специальная школа для детей и подростков, нуждающихся в особых условиях воспитания управления образования акимата Жамбылской области» (г. Тараз, ул. Толеби, 147 (ОПС), тел.: 8-726-2 342871, факс: 346-557);
- ГУ «Областная специальная школа-интернат для несовершеннолетних, совершивших уголовно наказуемое деяние до достижения ими возраста, с которого наступает уголовная ответственность» (Глубоковский р-н, с. Белоусовка, тел.: 8-723-31-31500)

Приложение №16. ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ЛИЧНОСТИ ШКОЛЬНИКА

Ф.И.О.: Дайрабаев Марат Серикович

Дата рождения: 23.01.1994 г.

Сведения о состоянии здоровья: здоров

Успеваемость: удовлетворительная

Класс: 8 «Г»

Проявление личностных качеств в поведении ребенка

Направленность интересов

Отношение к делу

Общественная активность: отказывается участвовать в общественных делах.

Трудолюбие: уклоняется от выполнения любого дела.

Ответственность: очень редко выполняет порученное ему дело.

Инициативность: никогда не выступает инициатором какого-либо дела.

Организованность: не умеет распределять свою работу во времени, тратит время зря.

Любознательность: равнодушен ко всякого рода новым знаниям.

Аккуратность: не проявляет большого стремления к поддержанию порядка вокруг себя.

Отношение к людям

Гуманизм: как правило, равнодушен к заботам других, по своей инициативе им не помогает.

Честность и правдивость: склонен обманывать.

Справедливость: совершенно равнодушен к проявлениям несправедливости.

Общительность: стремится общаться с ограниченным кругом людей.

Чувство товарищества: очень редко помогает товарищам, если попросят, может отказать в помощи.

Отзывчивость: не умеет сочувствовать другим.

Вежливость и тактичность: проявляет должное уважение к другим людям.

Отношение к себе

Скромность: Скорее зажат, чем скромен.

Уверенность в себе: не уверен в себе.

Самокритичность: к критическим замечаниям, советам относится

невнимательно, не стремится исправлять недостатки.

Самоконтроль: почти всегда поступает необдуманно, недостаточно тщательно контролирует себя.

Волевые качества личности

Настойчивость: столкнувшись с трудностями, сразу же отказывается от попыток выполнить намеченное.

Самообладание: умеет справиться со своими эмоциями. Случаи противоположного характера единичны.

Положение ребенка в детской группе

Коллективизм: аутсайдер.

Авторитет в классе: в классе авторитетом не пользуется.

Симпатии: в классе его не любят.

Авторитет во внешкольных объединениях: не является членом никаких внешкольных объединений.

Особенности психических процессов и эмоций

Внимание: медленно и с трудом сосредотачивает свое внимание на уроке.

Память: материал, требующий механического заучивания, дается с трудом.

Мышление: удовлетворительно понимает материал.

Эмоциональная реактивность: редко проявляет живую эмоциональную реакцию на события.

Общий эмоциональный тонус: в сравнении с одноклассниками менее активен, оживлен.

Эмоциональная уравновешенность: эмоционально уравновешен.

Наличие признаков девиации: склонен к правонарушениям, уклонение от учебы, пропускает занятия.

Школьный психолог: Жумабекова Л.К.

Дата:

Приложение №17. Карта наблюдения за педагогически запущенным подростком

1. Общие сведения о подростке.

Ф.И.О. – Дайрабаев Марат Серикович

Возраст (дата рождения, кол-во полных лет) – 06.01.94 г., 15 лет, класс 8.

Данные о родителях

Отец: умер.

Место работы: данных нет в связи со смертью отца.

Мать: Дайрабаева Гульвира Тынышбаевна.

Место работы: не работает.

Разбиралось ли поведение или поступки на совете по профилактике, на совете общественности при акимате с/о – да, 1 раз на совете по профилактике, 2 раза на совете общественности при акиме с/о.

За какой поступок сентябрь – за аморальное поведение матери.

Домашний адрес: ул. Лесная, дом 3.

2. Подросток в школе, семье, неформальной обстановке

А) В школе

Какие поручения выполняет: никакие, потому что не посещает школу.

С кем дружит в классе: Гроссман Николай.

Как учится: неудовлетворительно.

Посещаемость кружков и секций: не посещает.

Соблюдает ли режим школьника: не соблюдает режим дня.

Записан ли в библиотеке, что читает: книг не читает.

Б) В семье

Кто из родителей пользуется большим авторитетом: никто (мать употребляет алкоголь).

Какие поручения выполняет по дому: убирает в доме.

Соблюдает ли режим дня: нет.

В) В неформальной обстановке

Как ведёт себя, что делает в вечерние часы: бродит по селу.

С кем дружит: с Алексеевым Александром (старше по возрасту на 3 года).

Круг общения: Гроссман Николай, Мальцев Егор.

3. Как относится:

К себе: равнодушно

К другим людям (учителям, родителям): уважительно (из-за чувства страха).

К правам, обязанностям: безответственно.

4. Характеристика

Характер проявляется в школе: агрессивен к одноклассникам.

Интересы и склонности: интерес к спорту, склонности к воровству.

Самооценка: занижена.

Взгляды и убеждения: мировоззрение узкое, поддается влиянию более сильной личности.

5. Учет проведенной работы: беседы с ребенком, с родителями, советы по профилактике, советы общественности при акиме с/о, посещение квартиры, беседы по привлечению ребенка в спорт, секцию (ранее посещал теннис, до 6-го класса).

Институт социальных исследований

Общественный фонд «Институт социальных исследований» (ИСИ) - неправительственная, некоммерческая исследовательская организация.

Миссия ИСИ

* анализ социальных проблем на территории Центрально-азиатского региона (ЦАР) для поиска альтернативных решений на принципах свободного доступа различных групп общества и организаций к информации с использованием широкого спектра возможностей.

* проведение независимых исследований; неформальных дебатов по социальным, экономическим и политическим вопросам. Исследования ИСИ носят рекомендательный характер.

Деятельность ИСИ

социально-экономические и маркетинговые исследования;
мероприятия по общественной политике;
тренинги;
консультации.

Цели ИСИ

* поиск/предложение альтернативных идей развития государственным органам управления в решении актуальных проблем общества;

* независимая оценка, анализ и прогнозирование ситуации в странах ЦАР;

* организация публичных дискуссий по общественным проблемам;

* содействие взаимопониманию между правительственными и неправительственными организациями, СМИ, политическими партиями, наукой и бизнесом;

* публикация результатов независимых исследований и экспертных оценок в открытой печати.

Структура и программы ИСИ

Сотрудниками ИСИ являются ученые Казахстана в сотрудничестве с зарубежными экспертами. Опросы проводятся на казахском и русском и языках. Для участия в проектах ИСИ приглашаются независимые опытные эксперты из Казахстана, стран СНГ, Западной и Восточной Европы. Средняя продолжительность проектов составляет от 2 до 24 месяцев.

Организационная структура ИСИ состоит из

* административной группы (5 чел.);

* тренеров-консультантов (19 чел.);

* интервьюерской сети в селах и городах Казахстана (172 чел.).

ИСИ строит свою работу на базе следующих программ:

Исследовательская программа (социологические, политические, маркетинговые и экономические исследования)

Программа концентрируется на изучении последствий социальной, экономической и политической интеграции в Центральной Азии, а также роли Казахстана в регионе.

Основной целью программы является расширение публичных дебатов по центрально-азиатским исследованиям, в связи с чем проекты ориентированы на анализ следующих проблем:

* мониторинг качества высшего образования и составление рейтингов вузов;

- * изучение общественного мнения населения относительно социально-политических и экономических реформ;
- * безопасность, измерение уровня напряженности и предупреждение конфликтов в регионе;
- * изучение влияния экологии на здоровье населения в экологически неблагоприятных регионах страны;
- * исследование и обсуждение социально-экономической политики правительств центрально-азиатских государств.

Программа по общественной политике направлена на изучение

- * роли Казахстана в развитии ЦАР;
- * миграции населения как условия для сохранения стабильности в межэтнических отношениях;
- * положения национальных меньшинств, включая оралманов и беженцев из-за рубежа;
- * коррупции как фактора роста социальной напряженности;
- * социальной защиты детей, подвергшихся насилию и оставшихся без попечения родителей;
- * формирование единой открытой информационной базы о положении уязвимых слоев населения в обществе.

Программа тренингов

- * обучение навыкам аналитической деятельности представителей НПО и Инициативных групп (ИГ), молодых ученых Казахстана через серию тренингов/семинаров с использованием новых технологий;
- * разработка и распространение методологических материалов, готовых учебных модулей для заинтересованных организаций и лиц;
- * консультации тренинговых компаний;
- * информационно-техническая поддержка НПО и Инициативных групп.

Сотрудничество с другими организациями

Партнерами ИСИ являются учебные заведения, государственные организации, Акиматы г.Алматы и г.Астаны, бизнес структуры, НПО; ИСИ открыт для сотрудничества с другими организациями на взаимовыгодной основе.

Перечень услуг ИСИ

Проведение социологических, маркетинговых, политических и экономических исследований.

Информация ИСИ обрабатывается с использованием программных продуктов SPSS (программа для количественной обработки данных социологических и маркетинговых исследований), NVivo (программа для осуществления контент-анализа (качественные методы обработки данных), Methodologist's Toolchest (программа для систематизированного создания проектов и т.п.), Sphinx Survey (программа для создания/ввода данных в ПК и обработки анкет).

050012 Алматы, Казахстан
Тел./факс: 007-7272-727364
Тел.: 007-701-7443061
007-707-3384499
E-mail: isr@isr.kz

«Балалардың құқықтары мен мүдделерін қорғау саласындағы Кәмелетке толмағандардың ісі және олардың құқықтарын қорғау жөніндегі ведомствоаралық комиссияның қызметінің негізгі бағыттары» («Кәмелетке толмағандардың ісі және олардың құқықтарын қорғау жөніндегі комиссия хатшысының үстел кітабы»).

«Основные направления деятельности Межведомственной комиссии по делам несовершеннолетних и защите прав в сфере охраны прав и защиты интересов детей» («Настольная книга секретаря Комиссии по делам несовершеннолетних и защите их прав»).

Әдістемелік құрал
Методическое пособие

Авторлары: Гүлнәр Геннадийқызы Исмуханова,
Аида Кәмілқызы Файзуллина

Авторы: Гульнара Геннадьевна Исмуханова,
Аида Камильевна Файзуллина

Корректорлар: Ирина Макарова, Ботагөз Макишева
Көркем және компьютерлік беттеуші: Ғалия Бозжигитова

Корректоры: Ирина Макарова, Ботагөз Макишева
Художественная и компьютерная верстка: Ғалия Бозжигитова

Теруге 22.10.09 ж. жіберілді. Басуға 27.10.09 ж. жіберілді.
Пішімі 60x84 1/16. Офсеттік баспа. Офсеттік қағаз. Есептік баспа табағы 7 .
Гарнитура «Arial». Таралымы 500 дана.
«Агроиздат» ЖШС
010000, Астана қ., Жеңіс даңғ., 48
«Агроиздат» баспаханасында басылды.

Сдано в набор 22.10.09 г. Подписано в печать 27.10.09 г.
Формат 60x84 1/16. Печать офсетная. Бумага офсетная. Уч. печ. листов 7.
Гарнитура «Arial KZ, KZ Parsek». Тираж 500 экз.
Отпечатано в типографии «Агроиздат»
010000, г. Астана, пр. Жеңіс, 48